UNIVERSAL
LIBRARY
OU_228964
UNIVERSAL
LIBRARY

الا ان اولیاء اللہ لا خوف علیہم ولا ہم یحزنون

درین ایام سعادت فرجام رسالہ نمودہ حالات و کرامات و ارشادات سلطان الواصلین

برہان الکاملین فرید العصر وحید الدہر مولانا و مرشدنا حضرت سید حافظ محمد علیہ صاحب خیرآبادی

حسب فرمائش صاحبزادۂ عالم و عالمیان و مخدوم زادۂ جہان و جہانیان

سید حافظ خادم حسین صاحب و مولوی سید محمد ہادی حسین صاحب خیرآبادی

در مطبع احمدی واقع کانپور طبع یافت

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی خلقنا فی بنی آدم وجعلنا من امة نبیه وحبیبه محمد صلی الله علیه وسلم

حمد وسپاس فراوان مر حضرت احدیت جل جلاله را سزاوار ست که از قدرت
کامله خود تمامی ممکنات را بیک لفظ کن از کتم عدم بعرصه شهود جلوه داده وبمقتضای
حکمت بالغه خود از آنها نوع انسان را بخطاب کرمنا بنی آدم برگزیده تاج کرامتش
بر سر نهاد این همه اعتنا که در اعلان فضیلت این نوع بکار برد فی الحقیقت
محض برای اظهار عظمت حبیب خود ش بود چونکه در علم او تعالی شانه ظهور ذات
ستوده صفات آنسرور در موجودات ومنشا ظهور ممکنات در عالم شهود از همین نوع
بود لهذا بفیض مقدسش از یوم ازل این نوع گرامی گوی سبقت در فضل وکمال از
تمامی ممکنات در ربوده است باوجودیکه بی رنگ محض ست لیکن در هر رنگ جلوه
اوست وباآنکه از قید اطلاق وتعین نیز منزه است الا در پرده جمله
تعینات جلگی پردگی اوست نمود بی بود وهمه باز بود است لابل همه هیچ

بود بود او ست آیۂ کریمہ فَاَیْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ بر اینمعنی گواہ ست
وَهُوَ مَعَكُمْ اَیْنَ مَا كُنْتُمْ وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَیْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِیْدِ شاہد این ما
است حاشا ثم حاشا کجا ما مشت خاک و کجا مدح و ثنا و آن منزہ عن الادراک
مدح آن منزہ از درک و فہم ما بزبان آوردن سراسر بے ادبی ست و ثنائے
او تعالی و تقدس از گفتگو ما بخامہ سپردن کمال گستاخی مقتضائی شان عبدیت
و مرتبہ مخلوقیت ہمین ست کہ زبان بدعا کشایم و سر عجز و نیاز بجناب اقدس او
نہادہ بعرض حاجت پردازم اللھم یا رب بجاہ نبیک المصطفی و حبیبک
المجتبی احرق قلوبنا بنار عشقک و عشقہ و استعملنا بسنتہ و توفنا
علی ملتہ و احشرنا تحت لوائہ و اجعلنا من رفقائہ اللھم اجمع
بیننا و بینہ و لا تفرق بیننا و بینہ آمین مناجات منظومہ بحضرت رب العزت

یا الٰہی بہر محبوبے آنجان جہان — وز برای عشق خاص آن شہ کون و مکان
دستگیر بیکسان سلطان جملہ مرسلین — کز وجود او ست قایم آسمان و ہم زمین
بہر صدق و عشق یار غار شاہ دوسرا — حضرت صدیق اکبر محرم راز خدا
بہر عدل و ہیبت فاروق ذوالامتیاز — کاشف اسرار پنہان شاہ عالی مرتبت
حرمت حلم و حیا و سایۂ ذات خدا — معدن صدق و وفا عثمان خویش مصطفی
بہر علم و فضل آن سلطان جملہ اولیا — شیر یزدان نور حق حضرت علی مرتضی
از برای عصمت و سوز دل خیر النسا — زوجۂ شیر خدا خاتون جنت مصطفی
حرمت دلخستگی حضرت والا حسن — نور چشم مصطفی محبوب رب ذوالمنن
حرمت مجروح جسم پاک شاہ کربلا — سید الشہدا و سبط اصغر خیر الورا
بہر راز آنغزیکہ از عشق احد — فانی از خود بودہ اللہ و باقی تا ابد
از شراب الفت ایشان مرا مخمور کن — نقش ہستی مرا از سینہ من دور کن

جای من کن در جوار پاک شان در جزا	بهر جمله آل و اصحاب رسول با حشم
رو سیاهم لیک ای رب عبد محبوب تو ام	زاین وسیله زود ای خالق روا کن جاه و جم
حاجت این هادی عاصی همین ست ایخدا	کن مرا از مار ها و با خودم کن آشنا

نعت سرور کائنات علیه و آله الصلوات الزاکیات

اللهم صل علی سیدنا و مولانا محمد الذی شرح صدورنا بالایمان ونور قلوب العارفین بنور العرفان وعلی اله الطیبین واصحابه الطاهرین خصوصا علی الخلفاء الراشدین وسیدة نساء العلمین وریحانتی سید المرسلین واولادهما الی یوم الدین سیما علی غوث الثقلین سیدنا محی الدین ابی محمد عبد القادر الحسنی الحسینی الجیلی وقطب العلمین سیدنا معین الحق والدین حسن الحسینی الحسنی السجزی رضی الله تعالی عنهما وعن ابائهما وجعلنا من خدامهما درود نامحدود بران محبوب خاص حضرت ودود باد که او نخستین جلوهٔ حسن ازل ست واول موج بحر قدم چنانچه اول ما خلق الله نوری خود نمود است آنمصداق وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ او مظهر ذات حضرت احدیت ست من رانی فقد رای الحق براین معنی برهان قاطع وتمامی عوالم مرایای صفات و شیونات اویند انا من نور الله والخلق کلهم من نوری براین دعوی دلیل ساطع پس آنچنانکه او در هستی خود محتاج حق تعالی وتقدس ست همچنان ماهمه محتاج وسیلهٔ اوگو در هر فردی از افراد عالم پرتوی از نور او تابان ست الا از اشخاص امت مرحومه اوانانکه در محبت واتباع وی از خود فانی گشته اند بر آنها جلوهٔ خاص حضرت محبوبیت کامل دائم نمایان ست حدیث قدسی کنت سمعه وبصره از قرب ووصال آنو اصلان اثری ست وقول نبوی طوبی لمن رانی ثم طوبی لمن رای

من یرانی الی سبع مرات ازشان مظہریت آن کاملان خبری چنانچہ اہل عالم ہمان
آثار محبوبیت حضرت محبوب مطلق در جبین منورشان دیدہ بدام محبت آنہا در
آمدہ اند و بفیضان ایشان کہ آنہمہ فیضان حضرت محمدی ست و قوت جناب
ایزدی ہم ذوق محبت یافتہ اند و ہم بساحل نجات فرارسیدہ حق جل شانہ بوجہ
فنای کامل شان بآن محبوب خود ذوات بابرکات ایشانرا وسیلۂ نجات عصاۃ
امت نمودہ و بفیض دستگیری آنہا کہ بفحوای ایۂ بیعت عین دستگیری اوست
عصیان رہ نوردگان کوی ضلالت را بخیر و حسنات مبدل فرمودہ آیۂ وافی
ہدایہ الحقنا بھم ذریتہم منظہر این مدعاست و مقولہ حضرت شیخ شیوخی و قبلہ روی
قطب الاقطاب سیدنا فرید الحق والدین رضی اللہ عنہ شرح ہمین کلام پاک خدا
است و ہو ہذا شعر گر نیک زیم مرا از ایشان گیرند ۔ ور بد بہم مرا بایشان بخشند ۔ و حضرت
احدیت بنابر اظہار کمال عظمت حبیب خودش آن مظاہر حضرت محبوبیت را
در کلام قدیم خود جای بآیہ کریمہ اَلَآ اِنَّ اَوْلِیَآءَ اللّٰہِ لَا خَوْفٌ عَلَیْہِمْ وَلَا ہُمْ
یَحْزَنُوْنَ بستود و در جای بآیۂ وافی ہدایہ وَلِلّٰہِ الْعِزَّۃُ وَلِرَسُوْلِہٖ وَلِلْمُؤْمِنِیْنَ
ای الکاملین عزت برائے آنہا ثابت فرمود اہل نظر می دانند کہ لفظ اَلَا در آیۂ
اولی چہا فضائل و مراتب حضرات ایشان ظاہر می نماید و در آیۂ ثانیہ عطف
فرمودن اللہ جل جلالہ آنہارا بر خود چہا عزت ایشان می افزاید با این ہمہ
تاکید ہر کہ فضائل و مراتب ایشان نداند بفحوای من کان فی ہذہ اعمی فہو فی
الآخرۃ اعمی بصر حق بین ندارد چنانچہ او تعالی شانہ خود این چنین کس را بکم و لکن
المنافقین لا یفقہون داخل زمرۂ منافقان می نماید و حق تعالی باین تشریف ستائش کہ آنو اہلان
خود را مشرف فرمود در حقیقت حبیب و مظہر خودش را بستود بلکہ ہمانا ستایش
خود نمودہ چرا کہ کمال ایشان ہمین ست کہ از خود رستہ اند و بحق پیوستہ و آنچہ

از فضائل و کمالات که در ایشان ظاهر ست صنعت و قدرت او ست که بواسطهٔ
آن وسیله آفرینش در مرای آنها متجلی گشته جل جلاله و تعالی کبریائه و صلی الله علی
مظهره الاتم علی العالمین درجا نبلا ای خامه با دب باش و از حد خود مگذر این
عرصهٔ نعت سرور یست که در یوم کتابت احوال خلق قلم بآن علم فراوان که
ماکان ومایکون جمله بر لوح محفوظ ثبت نمود چون نوبت کتابت حال امت
مرحومه وی رسید و کلمهٔ چند در شان ایشان بسلک تحریر در کشید از جناب
رب العزت خطاب باعتاب تادّب شنید سالها از این سوء ادب لرزان
وحیران ماند و اخر در خود قوت تحریر عبارتی که شایان مرتبه امت موصوفه باشد
نیافته بحضرت الوهیت عرضه داد که انچه تو در باره این امت مرحومه بفرمائی
به تحریر در آرم و بر لوح محفوظ ثبت نمایم در جوابش انچه حضرت احدیت ارشاد فرمود
قلم همان کلمات در شان امت آنسرور در این تحریر نمود هرگاه که آن قلم را که ملکی
ست بآن علم فراوان در کتابت احوال امت آن مجمع فضائل و کمالات این
واقعه رو نمود تراکه از جمادی بیش نیستی چه یارا که زبان بمدح و ثنایش کشائی
و در صف نعالش واصفانش هم در آئی بر حد خود باش و کاری که در خور تست
بجا آر یعنی حال زار این ذرهٔ بی مقدار که تا دیده گرفتار آن جمال با انوار و غلام
بی زر خریدهٔ آن مولائے ذو الاقتدار ست بحضور آنسرور کونین سلطان
دارین امام مرسلان محبوب خالق الانس و جان منشاء ظهور کائنات مفخر موجودات
مظهر ذات احدیت آئینهٔ جمال ربوبیت عرضه دار تا باشد که آن رحمت عالم
محض بلطف و کرم بسوی این ناکام چشم رحمت وا کند و این کمینه عبد خود را
از این ظلمت ضلالت رهانیده بسوے خود راه دهد

مناجات بحضور سید الکائنات علیه و آله الصلوت و التحیات

غریق بحر عصیانم اغثنی یا رسول اللہ
ز دست نفس نالانم اغثنی یا رسول اللہ

کریمے ای رسول من بدستی می فتم
نہ حد بگذشت عصیانم اغثنی یا رسول اللہ

حبیب خالق اکبر بحال زار من بنگر
غریبم سخت حیرانم اغثنی یا رسول اللہ

بہ ہجرت دلفگارم سینہ ریشم سخت رنجورم
بدست تست درمانم اغثنی یا رسول اللہ

توجہ گر کنی برمن شود عصیان ہمہ طاعت
فدایت دین و ایمانم اغثنی یا رسول اللہ

کرم کن تا شوم فانی بعشقت و ارہم از خود
تراجویم ترا خوانم اغثنی یا رسول اللہ

ہمین بست آرزوی ہا دمسکین شیدا از تو
کہ فردا پیش تو خوانم اغثنی یا رسول اللہ

اما بعد میگوید بندۂ عاصی راجی رحمۃ اللہ القوی غلام محمد ہادی علی الحنفی اللکھنوی الکشمیری غفر اللہ ذنوبہ و ستر عیوبہ ابن حکیم محمد علی مرحوم و مغفور المخاطب بہ سرکار شاہ اودھ بہ محمود علیخان بہادر ابن زبدۃ الاصفیا الشہید فی سبیل اللہ شیخ امجد علی رحمۃ اللہ علیہ کہ ابوین و جملہ بزرگان این عاصی بیعت بر دست حق پرست حضرت شیخ الاسلام سلطان الواصلین برہان الکاملین قطب الوقت فرید العصر سید و شیخی حضرت مولانا و مرشدنا سید حافظ محمد علی المشہور بحافظ محرم علی الحسنی الحسینی رضی اللہ تعالی عنہ و ارضاہ عنا میداشتند چون زمانہ وصال المنقرب بارگاہ حضرت ذوالجلال قریب رسید در زمانۂ علالت این بندہ مجرم و شرمسار در عمر ہشت سالگی بہ بیعت حضرت شیخ الاسلام مشرف گردید و آن قبلہ روحی و کعبۂ قلبی باین نعمتم برگزید الحمد للہ علی ذلک و بفیضان دستگیری انظل اللہ فی الارض وقت بلوغ و شعور ہم بر آن عہد قائم ماندم و چونکہ پیران طریقت تجدید بیعت را بر دست شیخ خود ہر قدر کہ ممکن باشد احسن مے پندارند لہذا بعد سن شعور بر دست خلیفۂ برحق و کعبۂ مطلق زبدۃ الاصفیا مخدوم عالم حضرت مولانا و مرشدنا سید حافظ محمد اسلم ادام اللہ برکاتہم کہ در حقیقت دست حضرت شیخی ست تجدید بیعت نمودم و حالات حضرت

شیخ الاسلام را از خادمان آنحضرت جویان و مستفسر بودم جناب میر محمد علیصاحب
که از خادمان خاص شیخ الاسلام هستند و از ایام طفولیت نظر توجه و کرم بر من
نامهٔ سیاه دارند اکثر ارشادات و حالات حضرت شیخ الاسلام که بچشم خود دیده و از
دیگر خادمان شنیده بودند بنا بر تعلیم من ارشاد می فرمودند روزی بهمین تذکره گفتند
که هنوز حالات حضرت شیخ الاسلام بقید تحریر نیامده اند اگر تو آنرا انجامه بسپاری و به
تسطیر درآری هم موجب حصول سعادت شما و هم سبب هدایت دیگران خواهد بود
پس ازان روز را اهتمام انیمعنی نمودم که آنچه از کرامات و ارشادات و حالات حضرت
از زبان مردمان شنیدم و عند التحقیق بحلیهٔ صدق آراسته دیدم بقید تحریر درآوردم
و آنچه بعض اخوان دینی چیزے رقم زده بودند آنرا از ایشان گرفته و نقلش برداشته
بهمین رساله شریفه درج نمودم و در جمع این رساله متبرکه صاحبزادهٔ والاتبار حافظ
مولوی سید هادی حسن صاحب ابن الاخ حضرت مخدوم عالم جناب مولانا الحاج
سید حافظ محمد سلیم صاحب بسیار اعانت فرمودند چون بعنایت الهی و توجه پیران عظام
شاهد مدعا بعرصهٔ ظهور جلوه گر شد یعنی از جمع این رساله شریفه که بر هفت باب
منقسم ست فراغ دست داد به مناقب حافظیه آنرا موسوم نمودم و این رساله
نافعه در سال یکهزار و سه صد ۱۳۰۰ از هجرت حضرت نبوت حلیه تکمیل پوشید تفصیل
ابوابش این ست باب اول در بیان سلاسل علیه که از حضرت شیخ اکبر
بحضرت شیخ الاسلام رسیده اند باب دوم در بیان نسب شریف باب
سوم در ذکر ایام طفولیت و حالات بیعت و ریاضت و عادات شریف و دیگر
حالات متعلقه آنها باب چهارم در ذکر ارشادات و اوراد فرموده حضرت شیخ
الاسلام باب پنجم در ذکر کرامات باب ششم در حالات بعض مریدان که بفیض
حضرت شیخ الاسلام برانها وارد گشته باب هفتم در ذکر ایام مرض و وفات

شریف و دیگر حالات متعلقه آن و اندرین کتاب هر جا که لفظ شیخ الاسلام ست
ازان ذات کامل الصفات حضرت سیدی و شیخی سلطان الواصلین قطب العارفین
سیدنا حافظ سید محمد علی الحسنی الحسینی رضی الله تعالی عنه مراد ست و لفظ شیخ اکبر
مخصوص ست برای حضرت قطب الاقطاب فرد الاحباب سیدنا شاه محمد سلیمان تونسوی
رضی الله تعالی عنه و اکثر نام راویان در ابتدای روایت بر حاشیه آن تحریر ست
الله تعالی بتصدق حبیب خود و به طفیل پیران طریقت مقبولش گناه و به برکت ذکر
خاصان خود این آورده دشت ضلالت را محض از فضل خود بعرصهٔ قرب شان
وارسانا و صلی الله علی خیر خلقه محمد بعده و حسنه و جماله و فضله و کماله و علی آله و صحابه و اولیاء امته و بارک و سلم

باب اول در بیان سلاسل عالیات

باید دانست که بحضرت قطب الاقطاب غوث الاغواث مولانا فخر الملة والدین محب النبی محمد رضی الله تعالی عنه
از پیران عظام پنج سلاسل رسید ند یکی چشتیه نظامیه دوم قادریه سوم سهروردیه چهارم
نقشبندیه پنجم مغربیه و همین سلاسل خمسه از خدمت مولانا بواسطه حضرت شیخ اکبر بحضرت
سیدی و مولائی و مرشدی شیخ الاسلام رسید ند الا از خدمت شیخ دو سلسله اجازی
شد ند یکی چشتیه نظامیه دوم قادریه و اجرای سه سلاسل دیگر بسمع کاتب نرسیده
سببش همین معلوم می شود که کسی دران سلاسل درخواست بیعت نه کرده و عادت
شریف این بود که از مردمان وقت بیعت استفسار می فرمودند که بکدام سلسله داخل خواهی شد
اگر او خود سلسله معین میکرد بهمان سلسله او را داخل می فرمودند و اگر با آنحضرت
حواله می کرد به سلسله چشتیه ازاو بیعت برمی گرفتند و خود شیخ الاسلام و جمله شیوخ
ارادت آنحضرت را بیعت در سلسله علیه چشتیه بود لهذا سلسله چشتیه را مقدم کردم
و چیزی از حالات شیوخ این سلسله علیه را هم بترتیب سلسله تا بحضرت سرور کائنات
علیه الصلوة والتحیات بقلم در آوردم و هو هذا حضرت شیخ الاسلام خرقه خلافت کامله

بجمیع سلاسل یافتند از شیخ ارادت خود حضرت شیخ اکبر قطب الاقطاب فرد الافراد
امام العارفین سلطان الکاملین محرم راز یزدان سیدنا و مولانا خواجه محمد
سلیمان رضی الله تعالی عنه و عن من استفاض عنه وطن آنحضرت در کوهستان
مقام گرکوجی هست که مردمان آنجا محض امی و ناخوانده اند الله تعالی آنحضرت را
که بحضرت علم خود شایان قرب خود دانسته همت عالی و ظرف وسیع داده بود
در ابتدای شباب شوق حصول علوم دینی عطا فرمود چنانچه میر محمد علیصاحب
نقل می کنند که حضرت شیخ الاسلام می فرمودند که هرگاه شیخ اکبر برای تحصیل علوم
وطن خود را گذاشته رخت سفر بربستند دران زمان قبلهٔ عالم حضرت خواجه نور محمد قدس
سره العزیز که از مدتی ترک سفر کرده عزلت و گوشه نشینی گزیده بودند هم راه سفر
فراگرفتند و بعد چندی باز بمقام خود شان رجوع فرمودند خادمان از حقیقت حال استفسار
کردند ارشاد شد که شهبازی از مقام خود پرواز کرده همت تبلاش او رفته بودم
تا نشود که صیادی دیگرش بدام خود آرد آخر کار جذب و عنایت الهی شیخ اکبر را کشان
کشان بمقام فرودگاه قبلهٔ عالم آورد در انجا مسجدی بود که طالب علمان دران قیام
می داشتند آنحضرت نیز بحجرهٔ همان مسجد رخت اقامت انداختند طلبا بخدمت شیخ اکبر
عرض نمودند که در قرب این مسجد شخصی بدعتی سکونت میدارد خدمت شیخ اکبر فرمودند
که او را چرا از اینجا بدر نمی کنید ایشان گفتند که از هیبت او یارای این کار نیست
چونکه حضرت ایشان را عنفوان شباب بود و زمانه طالب العلمی جوشی پدید آمد حجره را
بدست گرفته برخواستند که من خود آندرویش را از اینجا بدر می کنم یا می کشم یا این غرم
چون بمحفل شریف رسیدند نظر فیض اثر حضرت قبلهٔ عالم بر آنحضرت افتاد آنچه بدل خود تصور
کرده بودند همه را از یک نظر شد قبلهٔ عالم فرمودند بایدکه منتظر شما بودم شیخ اکبر
آنچنان محو شدند که خیال نعلین از پا کشیدن هم نماند باین کیفیت بخدمت شریف

پیوستند و بہ بیعت مشرف شدند و مورد توجہ خاص شدند و حسب الارشاد شیخ خود
بہ تکمیل علوم ظاہری پرداختند و چون بوطن خود تشریف آوردند آنحضرت را کیفیت
جذب پیدا شد و الدہ آنحضرت خدمت غازی در حجرہ مفید فرمودند در ان ہنگام زمان
وصال قبلۂ عالم فرا رسید و رحمت بر مزاج شریف غلبہ کرد فرمودند کہ درانی را
بطلبید درانی کنایہ از شیخ اکبر بود خادمان عرض کردند کہ بستر لاگن طلب کردند
بار چند بار حضرت قبلۂ عالم فرمودند کہ درانی را طلبیدہ اید خادمان عرضہ داشتند
بلے مگر مقام سکونت شان بس دور و دراز ست مدتی باید کہ آیندہ باید ہمین
حال ماند تا آنکہ وقت وصال قریب تر رسید باز ہمان کلمات از زبان مبارک برآمد
حاضران ہمان جواب دادند قبلۂ عالم فرمودند کہ من خود می طلبم حضرت شیخ اکبر را در آن وقت
بمقام خود کیفیتے پیدا شد کہ خود را از در بچہ کہ عقب آنجرہ بود بدر افگندند و خود میفرمودند کہ من خود
را یا در مکان خود دیدہ بودم یا بچشم زدن بر در حجرہ شریف یافتم و ان زمانے بود کہ قبلۂ
عالم زبان کرامت ترجمان می فرمودند کہ درانی آمد عرض کردم کہ حاضرم پس
قبلۂ عالم حضرت شیخ اکبر را بحضور خود طلبیدند و میان باران صاحب و مولوی محمد علیصاحب
را کہ از مدتی تمنائی بیعت بر دست حق پرست قبلہ عالم داشتند با نحضرت سپردند و
نعمتیکہ از جناب احدیت و حضرت نبوت سینہ بسینہ یافتہ بودند بشیخ اکبر عطا فرمودند
و صاحبزادگان و الاتبار را نیز بحضرت شان سپردند و وصیت فرمودند کہ اولاد
من خراب نشود و خود بحق واصل شدند شیخ اکبر چندی در انمقام قیام فرمودند
بعدہ بمقام توسہ شریفہ حسب ایمای شیخ خود سکونت ورزیدند و ہزارہا مردم را بسرف
بیعت مشرف فرمودند و بسیاری را بمقام قرب و مرتبہ تکمیل رسانیدند و از انجملہ
قریب ہفتاد کس قدری کم و بیش بخرقہ اجازت شرف یافتند و ازان ہا حضرت
میان باران صاحب و حضرت شیخ الاسلام بخلافت کاملہ مخصوص بودند و وہیت

که روزے شخصی بعالیخدمت حاضر آمد و گفت که مدح شما شنیده باین امید حاضر
شده ام که حق تعالی را بمن نماید شیخ اکبر کلمات عجز بر زبان آورد و فرمودند که
بقاء الٰہی دشوار است دیدن خود ہر کسی نیست آینده بر آشفت و بگفت فقط اسم
مشہور بود چون دیدم ہیچ نیافتم و این چنین کلمات ناگفتنی بر زبان راند
دبر خواست و روان شد فی الحال حضرت شیخ اکبر را حالتی طاری شد فرمودند که
نزدیک بیا او قدری نزدیک شد باز ارشاد شد که قریب تر بیا تا آنکه آینده متصل
زانو مبارک بنشست حضرت بگوش او فرمودند اسد اکبر چون این کلمه بسمع او
رسید از خود برفت و ہمچو بسمل بتپید و بماند دیر بہمین حال جان بداد شیخ اکبر
فرمودند که خاتمه بخیر شد و فاتحه خواندند و ہم نقل ست که شخصی وقت خواندن مثنوی
شریف مطلب شعری پرسید حضرت زبان فیض ترجمان در بیان مطلب کشادند
ظرفش تحمل نشنیدن نیاورد فی الفور ہلاک شد ازان وقت شیخ اکبر ہنگام درس
مثنوی شریف ترجمه لفظی ہم نمی فرمودند و اگر کسی معنی شعری می پرسید میفرمودند
که نزد شاه ہوری صاحب برو و بپرس و در ترک و تجرید آنحضرت را مثلے نبود چنانچه
سوای ملبوس ضروری و بجز یک لنگی چیزی نزد آنحضرت نمی بود ہم در سفر
و ہم در حضر و ہم در سرما و ہم در گرما و در حجرهٔ شریف بوریائی می بود که ہم نماز نوافل
بران می گزاردند و ہم وقت خواب ہمان بوریا را بر سر بر گسترده در گرما ہمان لنگے را
بالین فرموده استراحت میفرمودند و در سرما ہمان لنگی را وقت استراحت بر جسم
مبارک می انداختند و بعد نماز مغرب تا پاسے شب گزشته دائم ذکر جہر میکردند و بعد
فراغ ذکر اجازت می شد اہل غرض حاضر می شدند و عرض حاجت میکردند بعده
طعام شب تناول فرموده و نماز خفتن با جماعت گزارده باز بحجرهٔ شریفه میرفتند و بعد تہجد
باز بذکر جہری پرداختند و دران وقت میان احمد قوال متصل حجرهٔ شریفه بیرون

در بالاخانه چیزی می سرائیدند و دران وقت تخلیه کسے را مجال آن نبود که در حجره شریف
درآید روزی خادمی حضرت را آب برای طهارت داد شیخ اکبر برای رفع حاجت
تشریف بردند آن خادم به حجرهٔ مبارک رفت حضرت شیخ چون بعد فراغ
نماز آمدند او را بیدار نکردند و خود آب گرفته وضو فرموده بعبادت مشغول شدند
ناگاه آن خادم بیدار شد دید که جسم شریف آنحضرت بالید چنانکه تمام حجره پر شد
هیبتے بر او غالب شد و بگریخت و این مضمون را بخدمت حضرت شیخ الاسلام
عرضه داد فرمودند که این حضرات را وقتی مسرتی پیدا می شود که خود بخود جسم
می بالد حجره چه دران زمان بآسمان و زمین هم نمی گنجند و هم عادت شریف بود که
بطریق سنت بنویه وقت اول نماز صبح بر سریر مبارک خود راستراحت می فرمودند
دران وقت خادمان حاضر می شدند و دست و پای مبارک را می مالیدند
تا موذن بانگ نماز بامداد برمی داشت حضرت باستماع اذان برخاسته بمسجد
شریف آمده نماز بجماعت ادا فرموده باز بحجره شریفه تخلیه میفرمودند تا پاسی روز
برآمده بعده خادمان و اهل حاجت با جازت بخدمت عالی حاضر شده حوائج خود بعرض
رسانیده چاره کارهای خود می جستند و بعد طعام نهار قدری قیلوله فرموده نماز ظهر
بجماعت ادا فرموده تا بعصر بتلاوت قرآن مجید و اوراد شریف مشغول میبودند
و از عصر تا مغرب بمسجد جلوس می فرمودند گویا که این وقت دربار عام بود و در
این معمولات چه در سفر و در حضر فرق نمی شد و اکثر وقت سفر آن حضرت بعد از اشراق
ماضی بود یا از عشا تا تهجد چرا که همین دو وقت برای حوائج خود مقرر فرموده بودند
باین جا مرویات میر صاحب بمست شخصی از مریدان شیخ اکبر روایت کردند
که برای زیارت حرمین شریفین رفتم وقت مراجعت در جهازے که
دم بطوفان درآمد چون چاره کار ربست ناخدا نماذ اهل جهاز را هراس

درگرفت من دمان برلشانی بجانب شیخ خود رجوع کردم فی الحال چنان معلوم شد
کہ کسی جہاز را برداشتہ بجائی دیگر افگند و جہاز بساحل رسید کارپردازان جہاز لنگر
افگندند و مردمان از جہاز فرود آمدہ در قریہ کہ قریب ساحل بود در آمدند من ہم
درانجا در آمدم آنجا مسجدی بود ہنگام نماز چون مردمان جمع شدند و نماز ادا نمودند
دیدم کہ بعد نماز ہر کس یا سلیمان یا سلیمان چند مرتبہ خواند و ادراد یکہ معمول اہل سلسلہ
من بود ہم بخواند کمال متحیر شدم و از شخصے پرسیدم کہ بہ شما این طریقہ بچہ طور رسیدہ
گفت ما ہمہ دست گرفتہ حضرت شاہ سلیمان ہستیم و آنحضرت اکثر درینجا تشریف
می آرند مگر از چندی تشریف نا ورده اند من ہم وانمودم کہ خواجہ تاش شما ہا ہستیم پس
آنہا مراالنہایت مدارات کردند ہدیہ ہا دادند و وقت رخصت یک عینک و چند
زر سرخ کہ بران نام حضرت شیخ اکبر مسکوک بود بمن دادند کہ بخدمت شیخ از ما ہدیہ
رسانید الغرض چون بحضوری حضرت شرف اندوز شدم ہدیہ گزرانیدم حضرت
زر سرخ را از من گرفتہ بسنگے آنچنان کوفتند کہ اثرے از تحریر باقی نماند و چون
کیفیت جہاز خود بخدام حاضرین وانمودم و تاریخ این واقعہ بیان کردم گفتند کہ
امروز دفعتہ آنحضرت دست خود برداشتند بوعیلہ چیزے را از جا برداشتہ بدگر جا انداختند و آستین پیراہن
شریف تر شد لیکن کسی را یارائے پرسیدن این راز نشد الا چونکہ امری عجیب بود تاریخش یاد داشتیم
کہ شاید روزی شاہد این راز بعرصہ شہود جلوہ دہد الیوم این عقدہ حل گردید و میر محمد علیصاحب
نقل میکنند کہ حضرت شیخ اکبر در عرس حضرت قبلہ عالم خواجہ نور محمد صاحب رضی اللہ تعالی عنہ
بمحفل سماع نشستہ بودند و صاحب سجادہ قبلہ عالم ہم برابر آنحضرت بودند و بر
آنحضرت حالتی طاری شد کہ آثار آن از چہرہ منور ظاہر گشت ناگاہ بہمان حال نظر
فیض اثر بر گبری از قوم سکھان کہ در انجا حاضر بود بر افتاد از فیضان نظر
فی الحال مسلمان شد و با واز بلند کلمہ طیب بر خواند از این حال کیفیتے بر جملہ حاضران

پیدا شد قومش از استماع این واقعه برآشفتند و در امقید بساختند شیخ اکبر بخادمان
فرمودند که او مسلمان شد حمایت او بر ما لازم او را از دست ظالمان برآرید غلام
والا برای تعمیل حکم آماده و مستعد شدند این خبر به سکمان رسید چونکه هیبت و جلالت
و عظمت آنحضرت در همه دلها جاگرفته بود خائف شدند و آن نومسلم را رها نمودند
و هم نقل میکنند که روزی آنحضرت حسب معمول در مسجد شریف بعد عصر جلوه فرما
بودند و بسیاری از مردم پیش آنحضرت نشسته ناگاه سردار خان که از والهان
و شیفتگان آنحضرت بود در آمد و بدستور خود به تپید کسی از حاضران بر دخندید
و عادت شیخ اکبر بود که اکثر نظر مبارک بر زمین میداشتند بالبسوی آسمان
بجانب کسی نظر کم میکردند آنوقت شاید که فعل خنده بر خاطر شریف گران آمد فقط
نظری بر حاضران انداختند همانان نظری نه بود بلکه برقی بود که تو گوئی بر حاضران
افتاد همه ها از خود در رفتند و آنچنان تپیدند که از مسجد بدر افتادند آنهائی گفتند
لذتی که در این بیخودی یافتیم گاهی نیافته بودیم و هم راوی موصوف میگوید
که شخصی مجزوم برای حصول صحت بتوسه شریفه حاضر آمد که ببرکت انفاس شریف
بمقصد خود کامیاب شود مردکم عقل بود در نماز نقل شیخ اکبر میکرد روزی بعض
کسان بخدمت شیخ اکبر شکایت او کردند که فلانکس نقل آنحضرت میکند در نماز
آنحضرت تبسم فرمودند همینکه شیخ اکبر متبسم شدند آنکس فوراً صحت یافت و اثری
از مرض جزام باقی نماند و هم راوی موصوف میگویند که شیخ الاسلام فرمودند
یکبار افغانان بر سکمان حمله آور شدند خدمت شیخ اکبر به اهل توسه خبر دادند
که افغانان می آیند با سکمان مجادله خواهند کرد از اینجا بیرون روید و خود هم از
توسه روان شدند من همپای شیخ اکبر بودم در اثنای راه بمن فرمودند که شما
هم در عقب من بر اسپ ماده من سوار شوید پاس ادب نعلین از پا کشیده بنا

تعمیل حکم در عقب حضرت سوار شدم آنحضرت باز روان شدند و بجای رسیدند که
وقت نماز بود بمن فرمودند که آب تلاش نمایند هر چند که آب هست نیافتیم بحضرت عالی عرض نمودم
که بجا قدری زمین بکنید شاید که آب برآید حسب الامر قدری زمین بدست خود کندیم ناگاه آب ظاهر
شد پس همان گل را برگرداب بر بستیم آب جمع شد خدمت شیخ ازان آب وضو فرمودند و من هم
وضو کردم و بار دگر بازا فغانان بر سکهان حمله آوردند مردمان این حال بخدمت شیخ عرض
نمودند فرمودند که بخانه های خود باشید تا آنکه هر دو فوج مخالف مقابل شدند مردمان
عرض کردند که هر دو لشکر مقابل شده اند و قریب ست که باهم دگر مجادله و دد فرزدند
که شما ها متاع خود را بخانه من بنهید و بخوف باشید من انتظام آن کرده ام القصه
آنچنان کردند پس چون میان هر دو لشکر مجادله واقع شد هر چند که از هر دو جانب
توپ و بندوق ها سر می شد لیکن والله اعلم که گوله و گولی بکجا میرفت کسی از لشکریان
هر دو جانب اثر گوله و گولی نمی دید ناچار مجبور شده دست از جدال بر داشتند
و بمقامات خود ها بر فتند و اینچنین کرامات حضرت شیخ اکبر بسیار هستند که در ین مختصر
گنجائش ندارد و منجمله ارشادات آنحضرت ست وقتی که شیخ اکبر شیخ الاسلام را
بنا بر زیارت سمت اجمیر شریف روانه فرمودند بعضی از مریدان آنحضرت هم
خواهان اجازت شدند تا زیارت نمایند شیخ اکبر بجواب آنها فرمودند که برای
شما در زیر مصلای من اجمیر شریف و دهلی همه موجود ست شما را رفتن بدان
بهتر نیست و هم بطالبان فرمودند که تا مرا نخواهید پرستید هیچکس نخواهد شد مراد
از پرستیدن این ست که مرید را باید که پیر خود را قبله مقصود و کعبهٔ مطلوب خود
سازد و با و در آویزد و از غیر او بپرهیزد چنانکه امام الطریقه مولانای روم قدس
سره میفرماید مصرع پیر را بگزین و عین راه دان ✤ و بعد وصال حضرت
قبلهٔ عالم یعنی شیخ خود بحاضران فرمودند که اول دو حجاب بود حالا یکی باقی ماند

وچون شیخ الاسلام بحق واصل شدند واین واقعه در خیرآباد ملک اوده رو داد شیخ اکبر همان
زمان بتوسه شریف خبر انتقال شیخ الاسلام بحاضران دادند صاحبزاده میان غلام نظام الدین
صاحب رحمه الله نبیره و صاحب سجاده حضرت مولانا فخر صاحب قدس سره میفرمودند که
در قرب زمان وصال آنحضرت بر سجاده نشسته بخواندن نوافل واوراد آنچنان مشغول بودند
که بهیچ چیزی التفات نمی کردند و بکلامی نمی پرداختند و رنگ چهره مبارک احمر بود و بیوم وفات
شریف چند بار این بیت بر زبان مبارک رفت بیت آهن که بپارس آشنا شد فی الفور بصورت
طلا شد این کلام مبارک هم تعلیم بود برای طالبان حق و هم نشان می داد از کیفیت وصال
ان فانی مطلق بذات حق رضی الله تعالی عنه و وفات آنحضرت هفتم صفر یوم پنجشنبه وقت طلوع
صبح صادق ست در سنه ۱۲۶۷ هجری و مزار پر انوار بمقام توسه شریفه بحجره سکونت آنحضرت زیارت
گاه خلایق ست سید الاولیا ابو عبد الله رضی الله تعالی عنه و ارضاه عنا و عمر شریف قریب بصد سال سید
بود و بعد وفات شیخ اکبر صاحبزاده عالم و عالمیان زبده و اصلان قدوه عارفان مولانا الحاج
حضرت شاه الله بخش صاحب نبیره آنحضرت ادام الله برکاته زیب ده مسند خلافت و تلقین
هستند الله تعالی آنمتکی اریکه ارشاد و هدایت را مقام قرب جدامجد خود عطا فرماید و بواسطه انحضرت
ترقی سلسله علیه سلیمانیه نماید آمین و حضرت شیخ اکبر خلیفه اعظم حضرت قبله عالم قطب المعظم امام
العاشقین سلطان الواصلین مظهر الله الصمد حضرت مولانا خواجه نور محمد رضی الله تعالی عنه هستند
میر محمد علی نقل کردند از خدمت حضرت شیخ الاسلام رضی الله عنه که وطن آنحضرت در ملک پنجاب
است بعد حفظ کلام الله شریف آنحضرت بنا بر تحصیل علوم دینی به دهلی تشریف آوردند چندے
به تحصیل علم پرداختند بعده بخدمت حضرت مولانا فخر الملة والدین محمد رضی الله تعالی عنه
حاضر شده بشرف بیعت مشرف شدند پس از ان بهمت وطن خود مراجعت فرمودند بعد
چند بار همپای قافله پنجاب بخدمت با برکت حضرت پیر و مرشد حاضر شدند و حسب الاجازت
باز بوطن رجوع کردند یک بار خدمت مولانا جمله مرزبان پنجاب را حضت فرمودند و بان حضرت

حکم دادند که شما بلا اجازت من نروید شما چیزی خواهم داد حضرت ایشان چندی بخدمت عالی
حاضر ماندند روزی قبله عالم بشخصی گفتند که بخدمت مولانا برای من سعی کنید که طعامیکه از لنگرخانه
مرا عطا می شود دران سیری حاصل نمی شود چون بخدمت مولانا پیام قبله عالم عرض کرده
شد از داروغه لنگرخانه پرسیدند که ایشان را چه میدهی عرض کردند که دو نان و یک پیاله
قورما انچه معمول لنگرخانه حضورست بایشان هم می دهم خدمت مولانا بداروغه حکم دادند
که قورما دادن ضرورت ندارد فقط دو نان بایشان بدهید چنانچه ازان روز قورما موقوف
شد بعد چند روز قبله عالم بخدمت شریف باز عرض کنانیدند که انچه پیشتر عطا می شد همان
عنایت شود دران روز از حضور مولانا بداروغه لنگرخانه ارشاد شد که ایشان را از امروز
یک نان داده شود خادم همچنان کرد باز آنحضرت بخدمت مولانا عرض کردند که بیک نان سیر
نمی شوم ارشاد شد که نان موقوف قدری نخود خام داده شود آنچنان بعمل آمد باز قبله
عالم عرض کردند که حضرت ازین نخود یک نان بهتر بود حکم شد که از امروز نخود بریان داده
شود همچنان کردند باز آنحضرت بخدمت مولانا شکایت کردند فرمودند که بیک داده نشود دو
عوض این خصوصیت که قدرش طالبان صادق می دانند خدمت کفش برداری بآنحضرت
تفویض یافت چندی قبله عالم بی آب و دانه بخدمت معینه خود مشغول ماندند گویا که
همین خدمت غذای آنحضرت بود تا آنکه یوم ادینه آمد مولانا بمسجد جامع دهلی برای نماز تشریف
بردند چون بمسجد داخل شدند فرمودند که اگر کسی کفش من خواهد برداشت بهتر نخواهد شد
آنحضرت را حیرتی پیدا آمد که چه کنم اگر نعلین مبارک برمی دارم خلاف امر می شود و اگر میگذارم
ترسم که تلف شود این هم خلاف ست چرا که خدمت کفش برداری بمن سپرده اند و اگر بنا بر
حفاظت همین جا نشینم نماز که فرض ست فوت می شود ازینجاست که گفته اند بیت

درمیان قعر دریا تخته بندم کرده باز می گوئی که دامن تر مکن هوشیار باش ؛ آخر کار
خلاف مرضی شیخ که طبیب عوارض درونی می باشد عمل کردن روا نداشته برزینه مسجد

نماز کردند و بجماعت داخل شدند پس از فراغ نماز خدمت مولانا تشریف آوردند و فرمودند
که خیر شد وقت سخت بود این کلمات فرموده سوار شدند به مقام خود تشریف بردند قبله
عالم چونکه از چند روز بی آب و دانه بودند ناگاه تشنگی غلبه آورد از یک سقه قدری آب طلب
فرمودند او قیمت آب خواست آنحضرت عذر کردند که نزدم هیچ نیست و برای آب اصرار
نمودند او آب ندادنا چار آنحضرت ترک آب کرده بنگاه غضب سویش دیده بخیال برداشتن
نعلین شیخ خود بعجلت هرچه تمامتر گام برداشته بخدمت بابرکت مولانا پیوستند آن سقه فوراً
سزای گستاخی خود یافت بر زمین برافتاد تپید و از خود رفت مردمان اورا برداشته بحضور
حضرت مولانا آوردند که خادم حضرت این مرد را هلاک کرد مولانا بحالش توجه فرمودند آن سقه
همان وقت صحیح شد و بقبلهٔ عالم حکم دادند که تو قابل خدمت ما نیستی برو قبلهٔ عالم حسب الامر
روان شدند در هر منزل بتوجه حضرت مولانا آنحضرت را کشود تازه دست می داد تا آنکه
بمرتبهٔ تکمیل فائز شدند و نعمتهای فراوان ازان گنجینهٔ اسرار آلی که از حضرت نبوت سینه بسینه
یافته بودند حاصل ساختند و خرقهٔ خلافت کاملهٔ خاص بجمیع سلاسل نیز یافتند و حسب الاجازت
بقریهٔ مهادون که از پاک پتن شریف جانب غرب بفاصله چهل کروه واقع است رخت اقامت
انداختند صاحبزادهٔ عالم و عالمیان مخدوم زاده جهان و جهانیان حضرت میان غلام نظام الدین
صاحب رحمه الله تعالی نقل فرمودند که چون قبلهٔ عالم از خدمت مولانا بعطای خرقهٔ خلافت کامله
مشرف شدند امرای دهلی که داخل سلسلهٔ فخریه بودند آنحضرت را دعوت ها کردند شخصی از خدام
مولانا که آنحضرت را بر او نظر لطف بود هم دعوت آنحضرت کرد چون بخانه وی تشریف بردند اورا
مادری بود از راه کج فهمی که شعار نسوان ست به تمسخر گفت که مولانا صاحب کرا خلیفه کرده اند
که صورت خوش ندارد و این سخن بسمع شریف در رسید و حالتی بر جناب تاری گشت و دست
بر چهرهٔ مبارک مالیدند روی انور آنچنان منور شد که تمام خانه نورانی گردید جمله حاضران بتحیر در
افتادند و آن زن از معاینهٔ این حال از خود رفت و آنحضرت در انحالت بر زبان کرامت ترجمان

راندند که نور محمد همان ست که بود این ظهور مولانا ست رضی الله تعالی عنهما و از روزیکه قبله عالم
از حضور مولانا به تشریف خلافت مشرف شدند هر کسی که از خدمت مولانا طالب حق می شدی فرمودند
که به پنجاب برو انچه نزدم بود پنجابی برد تا آنکه هنگام وصال بصاحبزاده والا تبار خود یعنی قدوة الکاملین
حضرت مولانا قطب الدین قدس سره نیز ارشاد فرمودند که اگر شما را طلب حق پیدا شود به پنجاب رفته
حق را بجوئید چنانچه حضرت صاحبزاده موصوف بهمین سبب بقبله عالم پیوستند و به تعلیم آنحضرت
ریاضات شاقه نمودند و بمقامات قرب فائز شدند و خدمت حضرت مولانا را بر قبله عالم
آنچنان عنایت و توجه خاص بود که نسبت مریدان آنحضرت فرموده بودند که بلا اجازت نزدم باید
ایشان را ضرورت حصول اجازت مثل دیگران نیست یک بار چند مریدان قبله عالم از پنجاب
بقصد حضوری مولانا می آمدند در اثنای راه خضر علیه السلام بایشان پیوستند و فرمودند که
منم خضر هر حاجتی که شما را باشد بمن باز نمائید آنها جواب دادند که ما را ضرورت عرض حاجت
بشما نیست شیخ ما کافی ست چون انها از دولت پابوس خدمت مولانا مشرف اندوز شدند
و سلام عرضه دادند حضرت مولانا بعد جواب سلام فرمودند که در راه ره زنی شده بود
الاخیر گذشت روایت کردند این را میر محمد علی صاحب از خدمت شیخ الاسلام و آنحضرت را
سوای شیخ اکبر سه خلیفه دیگر هم بودند یکی خواجه نور محمد ثانی ملقب بخلیفه صاحب و مزار
مبارک شان به حاجی پور ست دوم مولانا قاضی محمد عاقل که در کوٹ مٹھن آسوده اند سوم حافظ
محمد جمال صاحب که در ملتان خاص زیارت گاه ایشان ست وفات آنحضرت بتاریخ سوم
ذی الحجه الحرام سنه ۱۲۱۱ یکهزار و دو صد و پنج هجری بست و مزار رحمت نثار در قصبه تاج سرور
که از مهارون شریف بفاصله سه کروه ست زیارت گاه خلائق ست رضی الله تعالی عنه و
ارضاه عنا و حضرت قبله عالم خلیفه اعظم سلطان العاشقین قدوة المحبوبین قطب الاقطاب غوث
الاغواث حضرت مولانا و مرشدنا و ملاذنا خواجه فخر الملة والدین محب النبی محمد رضی الله تعالی
عنه هستند ذات بابرکات آنجامع الکمالات در دیار هند یادگار و قائم مقام خاص آن اولیاء

نامدار و مقربان ذوالاقتدار و محبوبان حضرت کردگار است که تمامی اقلیم هند به برکت انفاس
متبرکه ایشان بحلیه اسلام آراسته و پیراسته شد چنانچه شیخ الاسلام ... فرمودند که در سلسله
مابعد حضرت مخدوم چراغ دهلی قدس سره العزیز بدان منصب علیه و مرتبه جلیله خدمت مولانا مظهر
فرمودند و جماعت کثیر از اولیا کبار بسلسله آنحضرت برخاست چنانکه تمامی بقعات ملک هند مملو
و منور است از فیوض برکات و انوار کرامات حضرت شان و آنحضرت از جانب پدر با اولاد امجاد
امیر المومنین سیدنا صدیق اکبر رضی الله تعالی عنه هستند و از طرف مادر سلسله بنسبت آنحضرت
بحضرت مخدوم سید محمد بنده نواز گیسو دراز که از احفاد عالی نژاد امام الائمه سیدنا امام علی
موسی رضا علیه السلام بود ندمی رسد همین سبب زبدة المحدثین قدوة المحققین مولف قول مستحسن
شرح فخر الحسن الله ظله و رفع الله درجاته خدمت مولانا را ابن الصدیقین فرموده ولادت
آنحضرت در سنه یکهزار و یک صد و بست و پنج هجری بمقام اورنگ آباد واقع شد چون خبر ولادت
آن معدن کرامت بسمع حضرت شیخ کلیم الله جهان آبادی قدس سره رسیانیدند ملبوس خود
برای آنحضرت فرستادند و به فخر الدین محمد موسوم کردند و به مولانا ملقب فرمودند و ارشاد کردند
که در شاه جهان آباد عالمی را بنور رهدایت منور خواهد کرد چون آنحضرت به سن شانزده سالگی رسیدند
والد ماجد آنحضرت خدمت مولانا را قائم مقام و خلیفه کامل خود ساخته بحق واصل شدند آنحضرت بسه
سال از تحصیل علوم ظاهری فراغ حاصل کرده متوجه تزکیه و تصفیه باطن شدند و وضع لباس
آنحضرت جوانانه بود و می گویند که خدمت مولانا مامور بودند به پوشیدن آن لباس و الله اعلم بالصواب
یا انکه آن ملبوس بنا بر اخفای حالات باطنی بود اما مظهر حق را هیچ حاجت لباس نمی شود همان
لباس بگرده اولیاء وقت یگانه روزگار شدند و آنحضرت را از امیر المومنین صدیق اکبر رضی الله
تعالی عنه نیز نعمت باطنی رسیده چنانکه نقل ست که در عالم رویا حضرت صدیق اکبر انگشت مبارک
خود بدهن حضرت مولانا دادند و آنحضرت نعمتها ازان یافتند و هم آنحضرت را از حضور جناب سید
الانبیا نیز بلا واسطه نعمتهای فراوان رسیده چنانچه بصحت رسیده که حضرت سرور کائنات علیه

والله الصلوٰة والتحیات حضرت ایشان را در رویا پنج دانه بن عطا فرمودند چون حضرت
ایشان بیدار شدند انرا نه بادست مبارک خود دیدند خواستند که بخورند حضرت
مولانا شیخ نظام الدین والد آنحضرت را این معامله بنور باطن مکشوف شد فرمودند که یا ولد
تنها مخور حصه ما نیز دران ست پس مولانا سه دانه ازان بوالد خود دادند و دو خود تناول
فرمودند پس چندین برکات و کرامات و فضائل که حضرت مولانا راست همه فیض اندانه هاست
و آن حضرت در تواضع و حسن خلق بر قدم جناب رسالت بودند و نظیر خود نداشتند اکثر
از مشاهیر دهلی براه بغض و حسد که خاصه نفس ست بهتان ها نسبت انجناب اقدس قائم
کردند و بے ادبیها نمودند آنحضرت با تباع سنت سنیه نبویه بعوض آن بر انها شفقت مے
فرمودند و عطا ها می کردند چنانچه روزی زنی از زمره طوائفان باغوای حاسدی بعالی خدمت
مولانا حاضر شد و دران وقت اکثری از امرای دهلی مریدان آنحضرت هم حاضر بودند آنزن
بمولانا خطاب کرد که حضرت امشب در خانه من ماندند و باجرت زر قلیل دادند آنحضرت با آنزن
بشفقت تمام کلمات معذرت گفتند و بخادم فرمودند که این را زر خالص بده خادم بداد
او گرفت و روان شد هنوز از آستانه شریف جدا نشده بود که در افتاد و هوش از سرش رفت
اقربا او را بدانحال بخدمت شریف آوردند و عذرها کردند مولانا بحال زارش توجه فرمودند
او بهوش آمد و از افعال خود تائب گشت این هر دو روایت متذکره بالا را مرزا سردار بیگ
صاحب از زبان شریف حضرت شیخ الاسلام هم شنیده اند و آنحضرت مصدر کرامات بودند نقل ست
که شخصی آنحضرت را به بیت الحرام دید و از وطن پرسید فرمودند که شاه جهان آباد او گفت که فضائل مولانا
فخر الدین بسیار شنیده ام تمنای قدمبوسی شان در سر دارم ارشاد شد که بمعیت من بروید تا بخدمت
شان رسانم آنکس بهمپای آنحضرت سمت هندروان شد در اثنای راه آن حضرت او را هر روز
همان طعام که در لنگر خانه حضور معمول بود می دادند تا آنکه بشاه جهان آباد تا آستانه مبارک
رسیدند بعده باو فرمودند که این ست مکان مولانا برو و خود از او جدا شدند آنکس در امکان در آمد

واز مردمان پرسید که مولانا کجا هستند مردمان با و نشان دادند چون او نگاه کرده دید که همان
کس هستند که همپای شان از حرم بیت الله شریف آمده بود به تحیر افتاد صورت واقعه بحاضران
وانمود همه گفتند که خدمت مولانا بخانه بودند سفر نکرده اند پس آنکس بصد عجز و نیاز بعد قدمبوسی
حال خود عرضه داد فرمودند که الله تعالی قادر و تواناست بر این که دیگری را بشکل من مخلوق
کرده باشد که او ترا تا بدین جا رسانید همچنین بلکه بیش از ین کرامات آنحضرت بسیار ست بخیال
طوالت بر همین قدر اکتفا ورزیدم وفات آنحضرت بتاریخ بست و هفتم جمادی الثانی سنه
در سنه یکهزار و یک صد و نود و نه ۱۱۹۹ وهجری ست و مزار شریف مابین مسجد و مزار پر انوار قطب الاقطاب
سیدنا خواجه قطب الدین بختیار اوشی ست و دران محل جای قبر بنود بسبب تنگی جا لیکن بحسب وصیت
آنحضرت مردمان بکندیدن قبر پرداختند الله تعالی آن زمین مقدس را کشاده کرد و اینچنان
وسعت داد که بدفن حضور دفعتی نافتاد وسعت انجا الان ظاهر ست یزار و زیارت رضی الله
تعالی عنه وارضاه عنا و حضرت مولانا خلیفه خاص و قائم مقام والد ماجد و شیخ خود سراج الواصلین
فخر العاشقین زبدة الاصفیا قدوة الاولیا امام العارفین سیدنا و مولانا شیخ نظام الدین
رضی الله تعالی عنه هستند آنحضرت جامع علوم ظاهری و باطنی بودند نسب شریف از جانب
والد ماجد بحضرت شیخ الشیوخ شهاب الدین سهروردی می رسد از وطن خود که از دهلی جانب
مشرق واقع ست برای تحصیل علم ظاهری بدهلی تشریف آورده بخدمت حضرت شیخ کلیم الله
جهان ابادی پیوستند و بعد حصول علم بشرف بیعت مشرف گشته خرقه خلافت پوشیدند
و نعمتهای فراوان از شیخ خود حاصل فرمودند و بامر شیخ خود بمقام اورنگ آباد دکن قیام
فرمودند و آنحضرت را پنج پسران بودند محمد عماد الدین و غلام معین الدین و غلام بهاء الدین
و غلام کلیم الله و حضرت شیخ شیوخی مولانا قدس الله اسرارهم وفات شریف آنحضرت بتاریخ
دوازدهم ذیقعده سنه یکهزار و یک صد چهل و دو ۱۱۴۲ هجری ست و قبر شریف در اورنگ آباد ست
بملک دکن رضی الله تعالی عنه وارضاه عنا و آنحضرت خلیفه اعظم شیخ المشائخ امام همام

علامة الانام صاحب تصانیف کثیره و تالیفات لطیفه جامع علوم شریعت و طریقت قطب الوقت
وارث حبیب الله حضرت شیخ کلیم الله ابن نور الله صدیقی رضی الله تعالی عنه هستند آنحضرت بعد
تحصیل علم ظاهر بخیر البلاد مدینه منوره علی ساکنها الوف التحیة والثنا بدست حق پرست شیخ یحیی
مدنی بیعت کرده خرقه خلافت کامله بجمیع سلاسل پوشیدند بعده به شاه جهان آباد تشریف
آورده فی مابین قلعه وجامع شاهجهانی اقامت فرمودند واکثر مردمان را بشرف بیعت مشرف
ساخته بمرتبه فضیلت رسانیدند وبمقامات عالیات فائز ساختند در علوم عقلیات ونقلیات
وسلوک وتصوف تصانیف بسیار دارند چنانچه کشکول ومرقعه شریفه وتفسیر قرآن القرآن
وغیر ذلک مشهور ومعروف ست ومکاتیب هم در سلوک که بحضرت سیدنا شیخ نظام الدین
اورنگ آبادی رقم فرموده اند بسیار مفید ومعین طالبان حق بوده ست یکی ازان تبرکا نقل کرده
می شود وهو هذا اعلم عارف محبت ومحبوب فقر امولانا نظام الاسلام والدین از فقیر حرص
وهوا اسیر سلام محبت انجام خوانند ومشتاق خود دانند نمیقه انیقه وملاطفه لطیفه که از فرط
محبت واستیلای مودت قلم گیرای صحیفه اخلاص وصحیفه اختصاص گردیده بود در اسعد
اوقات قرة العیون وشرح الصدور گردید تعرقع که تا رفع جلباب دوری ظاهری مخبر احوال
خیر مآل خود باشند مرقوم بود که دل از اهل دنیا کشیده شد الحمد لله والمنه که شکر این نعمت بکدام
زبان شرح توان کرد آنکه دنیا را نیک شناخت گردان نگشته واگر گشته نیک نشناخته شیخنا قدس
الله سره العزیز اکثر بر زبان در بیان خود می گزرانید اللهم صغر الدنیا فی احقرها فی عیون
عبادك وعظم وکبر جلالك فی عیون عبادك هر که با دنیا بآلاید که با درد دارد که او واصلی ست
شعر چیست دنیا از خدا غافل بودن نی قماش ونقره وفرزند وزن نی چون غفلت رفت
واصل ست انقدر که منقطع از غیر وی ست واصل باد ست این اصل کلی ست فان الاصل
عندنا هو الانقطاع عن ماسوی الله هرچند تحریر بیشتر کار بیشتر این ورق نه جای شرح این سخن
ست مصرع رفتن از خود چه مبارک سفری ست نی نیکو گفت آنکه گفت شعر خود نه آئی اگر سوی

خود نظر نکنند ۱۲ بملک دل نرسی تا نرخود سفر نکنی ۱۲ اما خوب معلوم نشد که اوقات گرامی بکدام
توزیع مصروف ست آیا بزنگ طالب العلمان یا درویشان یا نه ایشان اوشان و بهر رنگ
در اتصال نفع تجلی نرود گو شمال ان تؤدوا الامانات الی اهلها کحن گیرست فقط وفات شریف
بوقت ثلث اول شب بست و چهارم ربیع الاول ست و مرقد منور مابین قلعه و مسجد جامع
شاهجهان ست مزار متبرک به رضی الله تعالی عنه و ارضاه عنا و آنحضرت خلیفه اعظم حضرت
قدوة العارفین امام الواصلین قطب المدینة الشریفة المقبول الحضرة الحمیدیه سیدنا شیخ محی الدین
ابو یوسف یحیی مدنی ابن شیخ محمود هستند حضرت ایشان بعد تکمیل علوم ظاهری به بیعت شیخ خود
مشرف گشته خرقه خلافت کامله بجمیع طرقها پوشیدند و وطن شریف آنحضرت در گجرات ست
سلطان المعظم اورنگ زیب غازی انار الله برهانه چند بار خواست که از حضوری مشرف شود
اجازت نیافت روزی بلا اجازت بخدمت عالی حاضر گشت و چیزے از اذکار وغیره پرسید
آنحضرت ملائم حال یک آیه کریمه و دو حدیث شریف نبویه علیه الصلوة و السلام آشنای
زبان فرموده ارشاد کردند که بعد ازاین نزدم نائید ورنه در حق شما بهتر نخواهد بود آنحضرت صاحب
سماع بودند روزی قوالی بخانقاه اجداد آنحضرت بیت مولانای جامی قدس سره میگفت و هوها
بیت ی بود یارب که رود در شرب و بطحی کنم ۱۲ گه بکه منزل و گه در مدینه جا کنم ۱۲ آنحضرت را
حالتی در گرفت و فرمودند فردا کنم بعد ازان بخدمت والد خود آمده اجازت سفر خواستند
جناب موصوفه اجازت دادند بدین شرط که بوقت آخر در تجهیز و تکفین من شریک شوید آنحضرت
قبول فرموده رخت سفر بر بارگے عزیمت نهاده در افضل البلاد مدینه طیبه قیام نمودند
بعد شش ماه ازان والد آنحضرت رحلت فرمودند حسب وعده حضرت بمقام گجرات تشریف
آورده به تجهیز و تکفین والد ماجده پرداختند و پس از فراغ همون وقت مراجعت فرموده
بمدینه مطهره علی صاحبها الف التحیة والثنا سکونت ورزیدند وفات آنحضرت هفتم صفر وقت
ثلث آخر شب واقع شد و قبر منیف به بقیع شریف زیر دیوار متصل روضه منوره حضرت

امیر المومنین سیدنا عثمان ذی النورین پس پشت آنحضرت واقع ست رضی الله عنه و قدس
الله سره العزیز و لوحی از سنگ جانب راس مبارک بالای چبوترہ مزار پر انوار نصب ست
بران اسم شریف معه القاب کنده ایست بزار و تبرک به و آنحضرت خلیفه اعظم حضرت جد امجد خود
قطب الاعظم شیخ الشیوخ العالم صاحب تصانیف کثیره سیدنا خواجه شیخ محمد شمس الدین
ابو الحسن رضی الله تعالی عنه هستند و آنحضرت جامع علوم ظاهریه و باطنیه بوده اند و
خرقه خلافت کامله بجمیع طرقها از دست والد خود پوشیده هادی طالبان حق گشتند
نقل ست که آنحضرت بعد وفات والد خود اسناد معانی را که از طرف حکام وقت نزد والد
آنحضرت بود بر کناره نهری نشسته می شستند شخصی پرسید که والد شما باین کمال ترک
و تجرید اسناد را نزد خود داشتند شما چرا می شویند فرمودند که پدرم مرد بود قوت دو زره
داشت مرا بدانقدار قوت مردی نیست لهذا می شویم و نیز آنحضرت مستفیض هستند از
روحانیت قطب الاقطاب سیدنا مخدوم نصیر الدین چراغ دهلی رضی الله تعالی عنه
چنانچه مرویست که آنحضرت چون برای زیارت حضرت مخدوم بمقبره شریفه
ایشان داخل شدند قبر مبارک مخدوم شق گردید و حضرت ایشان دران داخل شدند
و سه ساعت یا زیاده ازان در انجا ماندند و از نعمات باطنی یافتند انچه یافتند و باز بدر آمدند
و قبر شریف هموار شد چنانکه بود الا نشان آن شق مثل خطی باقی ماند و گویند هنوز باقی ست
و آنحضرت در علوم حقائق و معارف تصانیف بسیار دارند چهل و دو نسخه که در مشایخ
ما مشهورست از تالیفات آنحضرت ست وفات شریف در بست و نهم ربیع الاول ست
و مزار پر انوار در احمد آباد گجرات بزاد و متبرک به رضی الله تعالی عنه و ارضاعنا و آنحضرت
خلیفه اعظم و الد ماجد خود شیخ المشایخ مظهر آیات کبیره مصدر کرامات عظیمه قطب الاولیا سیدنا
خواجه شیخ حسن محمد ابو صالح ابن شیخ الجلیل احمد المشهور بمیان جیو بن شیخ الاجل نصیر الحق
و الدین محمد بن عارف بالله مجد الحق و الدین محمد بن شیخ سراج الحق و الدین محمد ابن شیخ الاعظم

حضرت کمال الحق والدین علامۃ الچشتی رضی اللہ تعالے عنہم اجمعین ہستند آنحضرت بر دست
عم خود بیعت نمودہ خرقہ خلافت کاملہ بطرز تہا پوشیدند و ہم آنحضرت خرقہ اجازت از دست والد
ماجد خود شیخ احمد میان جیو و اوشان از والد خود قدس اللہ سرہم دارند و صحبت آنحضرت خاصیت اکثیر
اعظم داشت برای طالبان خدا وفات آنحضرت بست و ہشتم ذیقعدۃ الحرام ۹۸۰ نہ صد و ہشتاد
و دو ہجری ست و قبر شریف در احمد آباد گجرات رضی اللہ تعالی عنہ و ارضاہ عنا و آنحضرت خلیفہ اعظم
عم مکرم خود امام الاولیا شیخ الاصفیا سیدنا خواجہ شیخ جمال الحق والدین المعروف بشیخ حسن چشتی
رضی اللہ عنہ ہستند آنحضرت خرقہ خلافت کاملہ از دست والد ماجد خود کہ شیخ ارادت بود و ند
یافتہ اند و ہم آنحضرت خرقہ تبرک پوشیدہ اند از دست عم خود شیخ نصیر الحق والدین و ایشان
از والد خود شیخ مجد الحق والدین و ایشان از پدر خود حضرت شیخ سراج الحق والدین قدس اللہ اسرارہم
حضرت ایشان ہر چند کہ خود در استوا الحال می داشتند فاما بی اختیار خوارق عادات از ایشان
سری زد و مرید انرا در اندک مدت باصل الاصول فائز می ساختند وفات شریف بستم
ذی حجۃ الحرام ست و مزار پر انوار در احمد آباد گجرات رضی اللہ تعالی عنہ و ارضاہ عنا و آنحضرت
خلیفہ اعظم والد خود قدوۃ اہل کشف و شہود امام الواصلین شیخ الکاملین سیدنا شیخ محمود
معروف بشیخ راجن چشتی ہستند آنحضرت خرقہ خلافت کاملہ بطرز تہا از دست والد خود کہ شیخ ارادت
بود ند یافتند و ہم آنحضرت خرقہ تبرک پوشیدند از دست شیخ ابو الفتح و ایشان از دست مخدوم
صدر الحق والدین سید گیسو دراز حسینی قدس اللہ اسرارہم و آنحضرت جامع علوم ظاہری ہم
بود ند و کسیکہ بعد تحصیل علم ظاہر بہ مریدی شد او را در اندک زمان بمقامات عالیہ فائز ے
ساختند وفات شریف آنحضرت بست و دوم صفر ست مروی ست کہ اولاً بعد وفات در
احمد آباد گجرات دفن شدند و بعد پنج ماہ از احمد آباد نعش مبارک را برآوردہ بہ بڑودہ نہر والہ
ببردہ مدفون ساختند باوجود مرور پنج ماہ تغیری و تبدلے در جسم شریف و کفن لطیف
راہ نیافتہ بود حالا قبر مبارک در بڑودہ نہر والہ ست رضی اللہ تعالی عنہ و ارضاہ عنا

والحضرت خلیفه اعظم والد ماجد خود شیخ المشایخ قدوه ارباب تمکین اسوه اصحاب یقین سیدنا
حضرت خواجه علم الحق والدین رضی الله تعالی عنه هستند حضرت ایشان در عبادات و ریاضات
یگانه روزگار بودند و طالبان را اول علم شریعت تعلیم فرموده بعده علم طریقت تعلیم
می فرمودند و هر که از علم شرعیه بی نصیب بودی او را صرف اوراد و وظائف ارشاد
میکردند هم او را مجاز اخذ بیعت نمی کردند و هر که برغبت خود اجازت می طلبید او را اجازت
نمی دادند و هم آنحضرت خرقه خلافت یافته اند از حضرت خواجه سید محمد بنده نواز گیسو دراز
و ایشان از مخدوم نصیر الدین چراغ دهلی قدس الله اسرارهم و فات آنحضرت بست و ششم
صفر است و قبر شریف در پیران پتن رضی الله تعالی عنه و ارضاه عنا و آنحضرت خلیفه
اعظم شیخ المشایخ صاحب تصرفات باهره و کرامات ظاهره سیدنا خواجه شیخ سراج
الحق والدین هستند آنحضرت عزلت را نهایت مرغوب می داشتند و کشف و کرامت
را بغایت مستور هنگام وفات خود حضرت کمال الدین علامه ایشانرا بخلوت خاص
طلبیده بعطای انعامات فراوان مشرف فرمودند بعد ازان بر هر که نظر آنحضرت می افتاد صاحب
ذوق می شد و هم آنحضرت خرقه خلافت پوشیده اند از دست مبارک حضرت مخدوم نصیر الدین
چراغ دهلی قدس الله سرهما و فات آنحضرت بست و یکم جمادی الاولی سنه هشت صد و
هفده هجری ست و مزار مبارک در پتن گجرات لازالت بها برکات و آنحضرت خلیفه اعظم
والد ماجد خود شیخ المشایخ امام الواصلین فخر الکاملین سیدنا خواجه شیخ کمال الحق والدین
علامه الچشتی هستند آنحضرت در علوم ظاهری هم یگانه روزگار بودند چنانچه بسیارے
از علمای کبار و فضلای نامدار آنوقت شاگرد آنحضرت بودند و در علوم باطنی مقتدای
کاملین و اولیائی واصلین هستند هفت مرتبه حج بیت الله شریف و زیارت روضه مقدسه
نبی کریم علیه الصلوة والتسلیم کردند و بیت المقدس را هم زیارت کردند و آنحضرت ببیعت ارادت
بدست حق پرست حضرت سلطان المشایخ محبوب الهی رضی الله عنه کرده اند و خرقه خلافت

هم از دست مبارک آنحضرت پوشیده اند مگر تکمیل و تخرج حضرت ایشان بر دست خال خود حضرت
مخدوم نصیر مدین الدین چراغ دہلی واقع شد و بعد وفات حضرت مخدوم چراغ دہلی صاحب
سجادہ آنحضرت هم حضرت ایشان شدند بهمین وجه حضرت ایشان مشجره طیبه به اسطه
حضرت مخدوم چراغ دہلی می دادند وفات شریف بست و هفتم ذیقعدة الحرام سنه ۷۵۷ هفت
صد و پنجاه و شش هجری ست و مزار شریف پائین مزار پر انوار حضرت مخدوم ست رضی الله
تعالی عنهما و ارضاهما عنی و آنحضرت خلیفه و صاحب سجاده امام الاولیا سید الاصفیا
قطب الاقطاب فرد الافراد غوث الوقت الملقب به ابراهیم ثانی سیدنا مخدوم نصیر الحق
والدین محمود بن شیخ یوسف ابن شهریار عمری فاروقی اودهی هستند آنحضرت بعمر بست
و پنج سالگی از تحصیل علوم ظاهریه فراغ حاصل کرده صحبت بادرویشان اختیار فرموده
و بریاضات کثیره پرداختند و بعمر چهل سالگی از اوده که وطن اصلی آنحضرت ست بدهلی
آمده بشرف بیعت حضرت سلطان المشایخ نظام الدین اولیا رضی الله تعالی عنه مشرف
شدند و اشهر و اعظم خلفا حضرت محبوب الهی و صاحب سر و وارث احوال آنحضرت و صاحب
ولایت هند بعد از شیخ خود گشتند در جامع العلوم ملفوظ حضرت مخدوم جلال الدین بخاری
معروف بمخدوم جهانیا جهان گشت مرقوم ست که شیخ مدینه مکرمه ابو السیادة شیخ عفیف الدین
حافظ حرمین شریفین و شیخ المکة المعظمة امام عبد الله یافعی این هر دو امام حرمین الشریفین
و حضرت مخدوم جهانیان هر شب جمعه رود و شنبه آنحضرت را بحرمین شریفین زادهما الله شرفاً
و تعظیماً دیده اند این مرتبه لازمه ولایت و محبوبیه ست و آنحضرت صاحب ولایت و محبوبیت
بودند از حضرت بنده نواز گیسو دراز منقول ست که حضرت مخدوم می فرمودند که من
کودک بودم و در مسجد پیش معلم قرآن مجید می خواندم و در انجا درخت ازاد بود زاغی
آمده بران نشست هر چه زاغ می گفت فهم می کردم و در خیر المحاسن آورده که آنحضرت
می فرمودند که اگر در ولیش شب گرسنه خفته باشد و آخر شب بیدار شود و مشغول گردد

وتعلق باطن او بہیچ چیز نباشد نزول انوار بر ارواح مشاہدہ کند خواہ ہمین زمان کسی بزرگ ترک علائق کند
ومجاہدہ اختیار نماید این احوال پیدا شود در این شبہتی نیست و این بیت بر زبان مبارک راندند بیت نظر در دیدہ
ناقص فتاد ست ۔ وگرنہ یار من از کس جدا نیست ۔ بعدہ فرمودند کہ اصل در این کار محافظت نفس ست در
حالت مراقبہ باید کہ نفس را نگاہ دارد تا باطن او جمع گردد و چون نفس را گذاشت باطن پریشان شود انتہی نقل ست
کہ حضرت مخدوم میفرمودند من چہ لائق ام کہ شیخی کنم امروز خود این کار بازی بچگان شدہ بعدہ این بیت
شیخ ثنائی خواندند بیت مسلمانان مسلمانان مسلمانی مسلمانی ازین آئین بیدینان پشیمانی پشیمانی ۔ و میفرمودند
غم ایمان باید خورد و دربی کرامت نمی باید بود و میفرمودند حیرانم کہ خلق بے مشاہدہ چرا می زیند و سبب
شہرت آنحضرت بلقب چراغ دہلی اینکہ حضرت سلطان المشائخ باین لقب آنحضرت را یاد فرمودہ
بودند وفات شریف ہیجدہم رمضان المبارک شب جمعہ در سنہ ۷۲۵ ہفت صد و بست و پنج ہجری واقع شدہ
ہنگام وفات شریف مولانا زین الدین علی کہ مرید و خادم آنحضرت بود عرض کرد خلفای بزرگ
و مریدان حضرت بسیار اند یکی را از انہا خرقہ خلافت خاصہ و جانشینی عنایت شود ارشاد شد
کہ اسمای ہمہ نوشتہ بیارند آنچنان کردند چون اسمای جملہ بشنیدند فرمودند با ایشان بگو کہ غم ایمان خود
خورند بہ جای آنکہ بار دیگران بردارند و وصیت فرمودند کہ خرقہ خاص کہ از پیران عظام من
رسیدہ در وقت دفن بر سینہ من بگذارند و عصا را بر بر من در لحد نہند و تسبیح را در انگشتان
من بہ پیچند و کاسہ چوبی را در زیر سر بجای خشت و نعلین را در آغوش من نہند ہمچنان کردہ
شد مزار پر انوار در پیرون بلدہ دہلی ست مقام مشہور و معروف ست یزار و متبرک بہ رضی اللہ
تعالی عنہ و ارضاہ عنا و آنحضرت خلیفہ خاص و قائم مقام امام الواصلین فخر الکاملین سید العارفین
برہان السالکین علامۃ الدوران قطب الزمان غوث الفرد مرکز اولیای وقت سیدی سندی
مولانا خواجہ نظام الحق والدین سلطان المشائخ محبوب الٰہی سمی حبیب اللہ محمد ابن احمد ابن علی
موسوی رضوی المعروف نظام الاولیا رضی اللہ تعالی عنہ و افاض علینا فیوضہ و برکاتہ
ہستند لقب آنحضرت سلطان المشائخ و نظام الاولیاست و وی از محبوبان و مقربان

بارگاه الهی ست دیار هند علوست از آثار برکات آنحضرت قطبیه و ولایته هندوستان بعد
حضرت خواجه گنج شکر بحضرت ایشان رسید اولاً آنحضرت در دهلی پیش شمس الملک که صدر ولایت
بود تلمذ کردند و علم حدیث خواندند طلبا آنحضرت را نظام الدین بجاث گفتندی بعد فراغ از
تحصیل علوم ظاهری بشوق ارادت بمقام اجودهن بخدمت شیخ خود حاضر شده کتب تصوف
خواندندی فرمایند که چون سعادت پابوس حضرت خواجه گنج شکر حاصل نمودم اول سخنے
که از آنحضرت شنیدم این بیت ست بیت ای آتش فراقت دلها کباب کرده سیلاب
اشتیاقت جانها خراب کرده بعد ازان خواستم که شرح اشتیاق بخدمت عالی عرضه دهم لیکن
چنان دهشت شیخ الاسلام در دعاگو اثر کرد که نتوانستم عرض داشتن آنحضرت بر حال من آگهی یافته
بر زبان مبارک راند که آری اشتیاق شما ازین بیشتر ست که در خاطر داری و این سخن بر زبان
مبارک رفت لکل داخل دهشت همان زمان به بیعت مشرف شدم و کلاه چارترکی که دولت
دین و دنیاست بر فرق مبارک داشت بدست خود فرو آورده بر سر دعاگو نهاد و خرقه خاص
و نعلین چوبے عطا کرد و این نیز فرمودند که تا می خواستم که ولایت هندوستان بدیگرے
بدهم اما شما در راه بودید که در سر ماندادند که نظام الدین محمد بدایونے می رسد این دولت
او ست باو بدهی نقل ست که روزی حضرت امیر خسرو دهلوی رحمة الله علیه حسب الارشاد
آنحضرت چیزی بطور هدیه بخدمت حضرت شاه بوعلے قلندر قدس سره بردند ایشان گفتند
که خسرو من شیخ شما را بدربار پر انوار حضرت رسالت نمی بینم این سخن بر خاطر حضرت امیر
گران آمد بحضور حضرت محبوب آلهی و انمودند ارشاد شد که باز بروید به ایشان بگوئید که حالا هر گاه
بحضور حضرت نبوت علیه الصلوة و التحیته باریاب شوند تلاش من نمایند چنانچه حضرت قلندر قدس
سره هنگام حضوری هر جانب نگران شدند از جناب اقدس رسالت خطاب شد که کرامی چه
عرضه دادند که نظام الدین را حضور رسالت بدست مبارک پرده برداشتند و فرمودند که
به بین دیدند که درون پرده مقامی ست بس عالی و سلطان المشایخ در انجا نشسته اند

وحضرت رسالت فرمودند که این مقام محبوبان ست دیگران را در اینجا راه نیست همچنین دیگر
روایات مکاشفات اهل قرب بر محبوبیت آنحضرت دلالت دارد بهمین وجه محبوب الهی لقب
دارند و آنحضرت وقت شب تنها در حجره بودی و در حجره بر خلق بستی و تمام شب براز و نیاز
گذاردی چون روز شدی و از حجره بدر آمدی هر که را نظر بر جمال باکمال آنحضرت افتادی تصور
کردی که مگر هستی طالع است و چشمان مبارک از شدت خمار محبت سرخ بوی گویند که امیر خسرو شیفته
جمال بود همین مضمون بکلام خود فرموده است و هو هذا

اشعر تو شبانه می نمائی به بر که بودی اشب
که هنوز چشمه مستت اثر خمار دارد

و در سیر الاولیاست حضرت محبوب الهی فرمودند که روزی
بر من تجلی قهری شد و بخطاب من ذا الذی ما در سنا لک الا رحمة للعلمین و هم در کتاب موقوف
ست که خواجه ضیاء الدین برنی در حسرت نامه خود نوشته که روزی وقت حاضری حضرت محبوب الهی
بخاطرم گذشت که مشائخ سلف در بیعت گرفتن احتیاط کرده اند و شیخ نظام الدین اولیا
بکرم خود عام و خاص را دستگیری می کند خواستم که از خدمت شیخ بپرسم در این باب آنحضرت
بر خطره من واقف شده فرمود هر چیزی را از من سوال می کنی و نمی پرسی که بلا تفتیش حال
آیندگان . است بیعت می دهم بعده چند وجوه بیان کرده فرمودند که سبب اقوی این ست
که روزی شیخ من فرمودند که تعویذ بنویس و بحاجت مندان بده ملول شدم فرمودند که تو باین
قدر توجه جانب خلق ملول شدی . روزی بسیار حاجتمندان بر در تو خواهند آمد حال تو چه
خواهد شد من سر بر پای شیخ نهادم و بگریستم و عرض کردم که من از اختلاط خلق متنفر هستم این
کار بزرگ اندازه من بیچاره نیست فرمود این کار از تو نیکو خواهد آمد من باز الحاح کردم خدمت شیخ
را حالے پیدا شد مرا نزدیک تر طلبیده فرمودند اگر مسعود را بدرگاه بی نیازی آبروی خواهد بود
با تو عهدی کنم تا دست گرفتگان تو بخت نخواهم بر دیای بخت نخواهم نهاد محبوب الهی چون باین
حرف رسیدند تبسم کردند و فرمودند که مشاهده کرده ام که شیخ من از واصلان درگاه الهی ست
پس چون او در حق مریدان من چنین فرموده چرا کسی را از بیعت مانع شوم و حضرت محبوب الهی

فرموده اند که مراد واقعه لیالی واند در ان سوره ست تا توانی راحتی بدل رسان که دل مومن
محل ظهور نور الوهیت ست دمی فرمودند که سلوک را صد مرتبه نهاده اند هفد هم مرتبه ازان کشف
وکرامات ست اگر سالک هم دراین بماند به هشتاد و سه دیگرکے رسد و فرمودند وقتی که خواجه من
مرا تشریف خلافت دادند فرمودند که حق تعالی ترا علم و عقل و عشق داده ست هر که در وی این
سه صفت بود شایان مرتبه خلافت مشائخ باشد و از وی این کار نیکو آید نقل ست که آنحضرت
پیش از رحلت چهل روز طعام نه چشیدند و در آخر زمان که استغراق غالب بود بار بار می فرمودند
که وقت نماز آمده ست و من نماز گزارده ام می گفتند که خدمت شیخ نماز گزارده اند میفرمودند که بار دیگر
بگزارم و هر نماز را بکرات ادا می فرمودند این ست حال اهل حق و صاحبان قرب در عین استغراق
بسنت نماز و چون نباشد که سید عالم متکے اریکة لی مع الله و مسند نشین بساط ولی فقد لی فرموده
است قرة عینی فی الصلوة و هم در زمان وصال موافق سنت سنیه نبویه انچه در خانه داشتند
همه براه خدا انفاق نمودند تا آنکه بخادم خانقاه شریف فرمودند که خانه را جاروب ده اگر چیزی
در خانه خواهد ماند فردای قیامت عهدهٔ جواب حضرت رب العزت جل جلاله خواهد بود وفات شریف
در سنه هفت صد و شصت پنج هجری هیجدهم ربیع الثانی یوم چهارشنبه بعد طلوع آفتاب
واقع شد و مرقد اطهر بمقام غیاث پور که سه کروه از شاه جهان آباد ست واقع ست نیز ارد
متبرک به رضی الله تعالی عنه و قدس الله اسراره العلیا. جعلنا من المتقین باحکامه و ادابه و افاض
علینا برکاته و نعائه و حضرت سلطان المشائخ خلیفه خاص و قائم مقام حضرت سلطان المشائخ
والاولیا شیخ الشیوخ غوث الاعظم قطب الاولیا امام الورا شمس الشریعة بدر الحقیقة برهان
الطریقة حریق المحبة السالک فی عالم القدس افکاره البالغ بمحبة الرحمن اثاره سیدنا خواجه فرید الحق
والدین مسعود گنج شکر ابن قاضی جمال سلیمان ابن قاضی شعیب فاروقی از اولاد فرخ شاه
عادل کابلی هستند و خلافت سجاده از حضرت قطب الاقطاب که شیخ ارادت آنحضرت بودند
یافته اند و از حضور خواجه بزرگ وارث النبی فی الهند هم نعمتها بآنجناب رسیده و آنحضرت بتقاضا

ریاضت و مجاهده و فقر و تجرید ممتاز بودند و در کشف و کرامت آیتی بودند و در ذوق و محبت
علامتی و در سیاحت و اخفای حال می کوشیدند و از شهر بشهری گشتند آخر بمقام اجودهن که کسان
انجا به خیر و منکر در ویشان بودند محل سکونت خود قرار دادند تا کسی بحال وی رحمة الله علیه متوجه نشود
و حوایج اوقات شریف گردد و بیرون آن قصبه درختان کریر بودند زیر درختی که سایه دار بود بحق
مشغول می شدند در انجا آنحضرت را فرزندان شدند و محنت می دیدند اخر چون برهان قوی
داشتند پوشیده نماندند منقول است که چون آنحضرت خواستند که مجاهده نمایند بخدمت حضرت
شیخ خود در این باب عرض نمودند ارشاد شد که صوم طی بدارید آنحضرت تا سه روز چیزی نخوردند
سوم روز وقت افطار شخصی چند نان پیش آورد دانستند که از غیب است بدان افطار
کردند درون آنحضرت بسبب صفا انرا قبول نکرد تمام و کمال بیرون انداخت این معنی
بخدمت قطب الاقطاب عرض نمودند ارشاد شد که مسعود بعد سه روز از طعام خمارے
افطار کردی عنایت ایزدی در باب تو کارگر شد که آن طعام در معده تو جائی نیافت حالا
بروز دیگر صوم طی بدار و انچه از غیب برسد بدان افطار کن سه روز دیگر طی نمودند چون وقت
افطار شد شیخ طعامی پیدا نشد تا یک پاس شب گذشت و ضعف غالب شد نفس از حرارت
فاقه در معده سوختن گرفت دست مبارک جانب زمین فراز کردند چند سنگ ریزه بدست
آمد بدهان مبارک انداختند آن سنگ ریزه شکر گشت چون این حال مشاهده شد با خود گفتند
که این معامله از غریب بکر نفس بعید دانسته از دهن بیرون انداختند و بحق مشغول شدند نیمی
از شب گذشت ضعف غالب تر شد چند سنگ ریزه دیگر از زمین برداشتند انهم شکر شد
بار سوم باین کرامت معاینه کردند پس تحقیق دانستند که این از حق است چون روز شد
بخدمت شیخ خواجه قطب الاقطاب حاضر شدند خواجه فرمودند نیکو کردی که بدان افطار کردی
که آن از غیب بود دیر و هیچ شکر شیرین خواهی بود از امروز آنحضرت را گنج شکر خواندند همچنانی سیر الاولیا
و در وجه تسمیه آنحضرت به گنج شکر غیر این وجه وجوه دیگر نیز مشهور است والله اعلم و هم آنحضرت

در چاه مسجد جامع حاج که در مقام اوچ ست چله معکوس کشیدند تا چهل روز هر شب در انجا ه بر
که بران چاه بود می اویختند وچون روزی می شد حضرت ایشان را بیرون می آوردند و آنحضرت
می فرمودند که دوازده سال در عالم تحیر بودم یاد ندارم که دران ایام وقتی پهلوی خود بر زمین
راست کرده باشم نقل ست که وقتی خادم برای خدمت آنحضرت نمک وام گرفته بطعام
انداخت چون افطار طعام پیش آورد فرمودند که درین طعام بوی تصرف می آید روا نباشد
که این را بخورم و آنحضرت دائم الصوم بودند اکثر اوقات افطار بیرگ درختان صحرا می فرمودند
و در علم ظاهری هم در عهد خود نظیر نداشتند و مقتدای علما و فضلای وقت بودند و کرامات
باهره و ریاضات شاقه آنحضرت زبان زد خلائق ست و ضرب المثل در تمامی بلاد هند
و کتب ها از ذکر آن مملو ست بنظر طوالت بر همین قدر اکتفا کرده شد چرا که خورشید خود جهان را
منور دارد حاجت به بیان کسی ندارد روزی بحضور آنحضرت اختلاف علما در حلت و حرمت
سماع مذکور شد فرمودند سبحان الله دیگی سوخت و خاکستر شد و دیگری را هنوز اختلاف باقی
ست و فرموده اند الاتفاق فی التدبیر و السلامة فی التسلیم العلماء اشرف الناس
و الفقراء اشرف الاشراف و فرموده اند الفقیر بین العلماء کالبدر بین کواکب السماء و فرموده
اند اذا دخل الناس من اشتغل بالاکل و اللباس نقل ست که در شب پنجم محرم الحرام زحمت بر آنحضرت غالب
شد نماز خفتن با جماعت گزارده بیهوش شدند و بعد ساعتی بهوش آمدند و پرسیدند
که نماز جماعت گزارده ام گفتند آری فرمودند که یکبار دیگر بگزارم که داند که چه شود و دوم کرت
نماز گزارده باز بیهوش گردند و باز بهوش آمدند و بهمین نمط سوم کرت نماز ادا فرمودند بعده یا حی
یا قیوم گفته بمطلوب خود واصل شدند وفات شریف پنجم ماه محرم الحرام سنه ششصد و شصت
و چهار هجری ست و عمر شریف نود و پنج سال بود و مزار مقدس و مرقد مطهر در پاک پتن شریف
زیارت گاه خلائق ست هر سال بزاری هزار مردم از اطراف و اکناف برای دخول در باب
جنت حاضر می شوند و اندری ست بزار منور که آنحضرت نسبت آن فرموده اند که هر که

درین باب در آید از دو وجه تبحث باید بهمین وجه آن را باب بحث می نامند تبرا و تبرک به
و آنحضرت خلیفه خاص و قائم مقام شیخ الاسلام و المسلمین قدوة الانام ذروة الاعلام منبع
الاسرار مطلع الانوار مقبول محبت الجبار مقبول رسول المختار قطب الاقطاب غوث زمان شهید المحبت
سیدنا و مولانا خواجه قطب الحق والدین بختیار اوشی کاکی رضی الله تعالی عنه هستند آنحضرت
ولی مادر زاد بودند چنانچه پانزده پاره از کلام مجید در شکم والده شریفه حفظ کرده بودند وطن
شریف آنحضرت اوش ست که قصبه ایست از ماوراء النهر و نسب شریف این ست والد آنحضرت
سید احمد ابن سید کمال الدین ابن سید محمد ابن سید احمد ابن سید اسحاق ابن سید معروف ابن سید
احمد رضی الدین ابن سید حسام الدین ابن سید رشید ابن امام تقی الجواد ابن امام علی موسی رضا سلام
الله علیه و علی ابائه و اولاده الکرام آنحضرت بشب جمعه هنگام نیم شب متولد شدند تمام خانه از نور
منور شد و آنحضرت سر بسجده الله الله می فرمودند و چون سر از سجده برداشتند آهسته آهسته
نور کم شد اول آنحضرت را بختیار نام نهادند هم در آنوقت از غیب آواز آمد که ای مادر قطب الدین
نوری که تو دیدی در دل فرزند تو نهادم از آنوقت آنحضرت را قطب الدین نام شد والده
آنحضرت می فرمایند که هنگامیکه خواجه در شکم مابود چون برای تهجد برمی خواستم خواجه در شکم
می جنبید و آواز الله الله تا یک پاس بسمع می رسید چون آنحضرت جوان شدند بر دست خواجه بزرگ
وارث النبی فی الهند بیعت نمودند نقل ست که روزی حضرت خواجه بزرگ فرمودند ای قطب الدین
چه نیک بختی که چهل روز متواتر آنحضرت صلی الله علیه وسلم را در منام دیدم که ارشاد می کنند
که قطب الدین دوست خدای تعالی دوست من ست او را خلافت بده و خرقه گلیم بپوشان
و همشب از جناب احدیت ارشاد شد که قطب الدین را خرقه خلافت و گلیم بده که دوست
حبیب من ست او را برگزیده ام و نام او بدوستان خود ثبت کرده ام نقل است که در ایام
که خدمت خواجه عازم دهلی شدند قاضی حمید الدین بخواب دیدند که آفتاب بخانه من فرود آمد
چون بیدار شدند تعبیر فرمودند که درویشی در اینجا می آید که همچو خورشید روشن گرجهان ست

وی دانم کہ آن درویش خواجہ قطب الدین خواہد بود کہ بوی نسبت او بدما عم می آید و ہمچنان شنیدم
کہ حضرت خواجہ بعمر بست سالگی بدہلی تشریف آوردہ و بخانقاہ قاضی حمید الدین قدس سرہ رفتہ
افروز شدند آنحضرت بکمال تفرد و تجرید موصوف بودند و بیاد الٰہی چنان مستغرق می ماندند کہ ہیچ
کسی بخدمت حاضر شدی زمانی بایستی تا آنحضرت بخود آمدی و جانب اینده متوجہ شدے
و بعد ادای تحیۃ فرمودی کہ مرا معذور دارید و باز بحق مشغول گشتی تا آنکہ فرزند حضرت خواجہ
رحلت فرمود آنحضرت را بسبب استغراق ازان واقعہ آگہی نشد و کمالی آنحضرت بدین وجہ می
گویند کہ از کرامت خواجہ برای متعلقان قرص نان کہ آنرا کاک گویند ہر روز از غیب می آمد روزے
سلطان شمس الدین دنیا رسرخ بخدمت عالی نذر فرستاد آنحضرت واپس کردند و فرمودند کہ باو بگو
کہ ترا دوست خود می پنداشتم الا دشمن خود یافتم چرا کہ چیزی را کہ حضرت رب العزت بدشمنی
یاد فرموده مرا می دہی نقل است کہ حضرت خواجہ را روزی در حالت سماع براین بیت عاشق
رویت کجا بیند بکس ۔ وابستۂ مویت کجا یابد خلاص ۔ حالتی پیدا شد و بگریستند این حال
داشتند کہ قوال این بیت برخواند کشتگان خنجر تسلیم را ۔ ہر زمان از غیب جان دیگر است
حضرت خواجہ متواجد شدند و تا سہ روز براین حالت بودند کہ اللہ مے زدند و می تپیدند
آخر کار از ہر بن موخون جاری شد ہر قطرہ کہ از جسم اطہر جدا می گشت لفظ اللہ شنیده می شد چون
آن قطرہ بر زمین می افتاد نقش اللہ بر زمین ظاہر می گردید بعده این حالت ناری شد کہ ہرگاہ قوال
می گفت سہ مصرعہ اول مثل میت بے حرکت می شدند و چون مصرعہ ثانیہ می گفت باز تواجد
می فرمودند تا آنکہ زمان وصال آنحضرت کہ بعلم الٰہی بود در آمد و حاضران اہل باطن بنور باطن
براین حال مطلع شده قوالان را از گفتن مصرعہ ثانیہ مانع شدند پس آنشہید محبۃ مطلوب پیوستند
یعنے واصل حق شدند حضرت محبوب الٰہی رضی اللہ عنہ نقل فرمودند کہ خدمت خواجہ ہم در انحالت
کہ سہ روز بزمان آخر بود ہنگام نماز ہرگاہ کہ موذن بانگ نماز می داد بہوش مے آمدند و صلوۃ
فریضہ ادا می فرمودند و باز ہمچنان متواجد می شدند تخمے سوال کردہ کہ حضرت در این حال

خدمت خواجہ چہان نماز ادای ساختند فرمودند کہ آن حالت نیست کہ در آن امری از شرع
فوت شود والحق و اصلان خدا کہ بکمال اتباع حضرت نبوی دولت شرح صدر از بارگاہ آنعالم
پناہ یافتہ اند ہمچنین بے باشند جامع بین الشریعۃ والحقیقۃ رضی اللہ تعالی عنہ وارضاہ عنا وانعامنا
برکاتہ علینا و واقعہ وصال انصاحب کمال شب چہاردہم ماہ مبارک ربیع الاول
سنہ ۶۱۶ ششصد و سی و سہ ہجری نبوی واقع شد و خدمت خواجہ بدہلی کہنہ بجائیکہ خود خرید و
وصیت دفن خود در انجا فرمودہ بودند اسودہ اند قاضی حمید الدین می فرماید کہ بعد دفن خواجہ
دیدم کہ نکیرین بقبر شریف آمدہ با ادب پیش الشہید محبت الرحمن نشستند بعدہ دو فرشتہ آمدند و
سلام حق تعالے جل جلالہ بخواجہ رسانیدند و کاغذی دادند کہ بران بخط سبز نوشتہ بود کہ من از تو
راضی ہستم و از برکت تو عذاب از قبر عاصیان امت محمدی برداشتم چون در زندگی بمردمان
نفع می رسانیدی الحال از تو بزرگان نفع رسانیدم و باز دو فرشتہ دیگر آمدند و از نکیرین
شنفتند کہ فرمان حق جل و علاست کہ من از قطب الدین خود سوال و جواب کردہ ام شما آزاد
پسر سید و نقش ست کہ شخصے بمزار مبارک آنحضرت چند رو و برای حاجتی حاضر شد لیکن آن حاجت
روا نشد [illegible] و خدمت خواجہ را بچہ اموات دیگر تصور کردہ قصد باز گشتن کرد از قبہ
آنچہ کہ مشہد انوار حق ست ندا بر آمد شعر مرا زندہ پندار چون خویشتن ۔ من آیم بجان گر تو آیی بتن
در ہمان زمان حاجت او ہم بر آمد رحمت حق نثار ایشان باد جائے در جوار ایشان
باد مدینہ و کرسی حضرت خواجہ خلیفہ خاص و قائم مقام قطب الاقطاب والاولیا سید الاتقیا والاصفیا امام
الائمہ کراستہ الاسہ مرکز دوائر ملک والملکوت المتصرف فی العوالم باذن اللہ ذی الجبروت غوث الاغواث
سید السادات مولانا و ملجانا حضرت خواجہ بزرگ معین الحق والدین حسین ابن سید غیاث الدین حسین الرضوی الحسینی
رضی اللہ تعالی عنہ خدمت خواجہ در ولایت سجستان متولد شدند و در دیار خراسان نشو و نما یافتند عمر شریف
ایشان ہفدہ سالہ بود کہ پدر بزرگوار رحلت فرمودند و خواجہ را باغی از میراث پدر رسید چند روز ازان
فواکہ متعلقین فرستادند بعد ازان چون حوصلہ عالی بود باغ و دیگر املاک جملہ را فروختہ براہ حق انفاق نمودند

وبه تحصیل علوم ظاهریه مشغول شدند و بعد فراغ ازان بقصبه هرون که در نواح نیشاپور است
به بیعت شیخ خود مشرف شده و نهم سال بخدمت ایشان جا مرا ماندند و ریاضات بکار بردند چنانچه
قطب الاقطاب بختیار کاکی می فرمایند که پیرما ریاضات بسیار فرموده چنانکه بعد هفت روز پیاده
نان که از پنج مثقال بیش نبودی افطار می فرمودند و بعده خرقه خلافت از دست شیخ خود پوشیده
بزیارت حرمین شریفین رفتند چون باستانه ملائک آشیانه حضرت سید الانبیا علیه و آله الصلوة
والتحیة رسیدند حاضر شده و سلام عرض کردند از روضه اطهر سلطان دارین خطاب شد یا معین الدین
تو معین دین ما ئی ولایت هند بتو دادم برو بمقام اجمیر که معدن کفر است قیام نما از فیض تو
کفر هند باسلام مبدل خواهد شد حضرت خواجه راجیرانی پدید آمد که اجمیر کجاست همان دم خواجه
را خواب در ربود در واقعه دید که جناب رسالت را صلی الله علیه وسلم و آنحضرت پنج شنبه
زدن حضرت خواجه را از شرق تا غرب بنمودند و کوه اجمیر را نشان دادند و یک انار بدست
عطا فرمودند و ارشاد کردند که برو ترا بخدا سپردم چون خدمت خواجه بیدار شدند بعزم چل
تن دیاران خود قصد هندوستان نمودند چنانچه در حکومت راجه پتهورا در اجمیر شریف رسیدند
و از کرامات باهره تمامی هندرا از دولت اسلام مشرف فرمودند تمامی دیار هند بمعجزات
آثار برکات المتعدن کرامات هر که سه روز بخدمت آنحضرت حاضر می شدی گو فاسق بودی
از فیضان نظر کیمیا اثر فی الحال صاحب نسبت گردیدی و ذات بابرکات خواجه رحمة الله
در حق امت محمدی چنانچه خود می فرمودند که هر گز پای خود به بهشت نخواهم گذاشت تا مردان
و فرزندان من و هر که بطریق شجره بمن برسد داخل جنت نشوند و شیخ خواجه حضرت خواجه عثمان
قدس سره می فرمودند که معین الدین محبوب خداست مرا از بهر مدی او افتخار است و خواجه خود
فرموده اند که سابق من طواف کعبه می کردم و حالا کعبه گرد من طواف می کند از اینجاست
که مولانا روم قدس سره می فرمایند بیت ؛ کعبه بنیاد خلیل است ز دل گزرگاه جلیل اکبر است
نقل است که شب انتقال خواجه جماعتی از اولیاء الله حضرت رسالت پناه را صلی الله علیه وسلم

وسلم بخواب دیدند که می فرمایند دوست خدا معین الدین حسن می آید برای استقبال او
آمده ام سبحان الله چه شفقت و کرم است بحال عاشقان خود شعر مسلمین حسن میگویدت
ای وقت عشاق تو خوش ۔ گر من از ایشان نیستم در کار ایشان کن مرا ۔ و در زمان وصال
خدمت خواجه بحجره رفته درش بر روی خلق بستند و تمام شب او از پای مبارک بسمع خادمان
که قریب حجره بودند آمد و انستند که خدمت خواجه در وجد هستند آخر شب او از پای مبارک موقوف
گشت هنگام صبح خادمان بر در حجره دستک زدند صدائی بر نخواست مجبورانه در حجره وا کردند
که قطب عالم بحق واصل هستند و بر پیشانی انور بخط سبز این نقش هویدا است حبیب الله
فی حب الله واقعه وفات انجمع البرکات به ششم ماه رجب واقع شد و مرقد
اطهر در اجمیر شریف زیارت گاه خلائق ست و عالمی از ان استانه عالی فیض یاب می شود زوار
و مستبرک به اللهم اجعلنا من المتبعین باحکامه و امتنا فی حبه واحشرنا فی زمرته ترا بحق آقا امین و آنحضرت
خلیفه خاص شیخ الاسلام امام الهمام مقتدای اهل عرفان حجة الحق سیدنا خواجه عثمان هرونی
هستند و آنحضرت از اکابر مشائخ طریقت و بزرگان اهل حقیقت اند نقل ست که روزی آنحضرت
را گذر افتاد بمقامی که در انجا آتشکده بود بس کلان چنانچه هر روز بست ارابه هیزم در ان
می انداختند آنحضرت در حوالی ان بزیر درختی قیام فرمودند فخر الدین نام خادم آنحضرت خواست
که قدری آتش از ان آتشکده بیارد و نان برای افطار آنحضرت بپزد جماعت مغان که
در انجا بودند مسلمانش دانسته نگذاشتند که آتش از ان بگیرد خادم باز آمده حقیقت حال
را نمود خواجه وضو ساخته دو گانه نماز گزارده متوجه آتشکده شدند مختیان نام که سرگروه مغان
بود پسر هفت ساله در کنار داشت حضرت از او پرسیدند که خالق نار را گذاشته چرا انار
می پرستی او گفت در مذهب ما آتش را بس بزرگی ست پرستش او می کنم تا فردا مرا نسوزد
حضرت خواجه فرمودند که چندین سال آتش را پرستی تو انی که دست خود با آتش در آری و ترا
نسوزد گفت نمی توانم که خاصیت نار سوختن ست خواجه طفل را از او گرفته متوجه آتش شدند

فریاد ز مغان برخواست که ای شیخ چه می کنی آنحضرت بسم الله الرحمن الرحیم و آیه کریمه قل یا نار کونی
برداد و سلاما علی ابراهیم برخوانده درون آتش در آمدند چندین هزار کس از مغان و غیر ایشان از معاینه
این حال جمع شده بودند فریاد می کردند بعد زمان مدید آنحضرت از ان آتش بر آمدند چنانچه خرقه شریفه
و هم جامه آن طفل را اخرد و دهم نرسیده بود مغان از طفل پرسیدند که در انجا چه حال بود گفت که در
انجا جز گل و گلزار نه دیدم و من در قدم شیخ تفرج می کردم مغان چون این کرامت مشاهده کردند
همه بر قدم مبارک افتادند و ایمان قبول نمودند خواجه مدتی در انجا اقامت فرمودند و فخنیسار را که
پیر مغان بود تعلیم نمودند و شیخ عبد الله نام نهادند او از اولیا روزگار گشت و آن طفل را ابراهیم
نام نهادند او نیز یکی از واصلان و اهل ولایت شد و آن آتشکده را خراب کرده عمارتی بران
ساختند مقبره شیخ عبد الله و شیخ ابراهیم در انجاست قدس سرهما و آخر عمر آنحضرت در مکه معظمه
معتکف شدند و به ششم شوال همان مقام مقدس وفات یافتند و مزار شریف در مکه معظمه متصل
دروازه زیر دیوار شریف عون برادر شریف عبد الله مرحوم واقع است و بقرار آن هم از کرامات آنحضرت است نیاز
و تبرک به و آنحضرت خلیفه خاص شیخ المشائخ سلطان الاصفیا ملک الاولیا امام الستارکین شهید المتقین
سیدنا خواجه حاجی شریف الزندنی هستند رضی الله تعالی عنه آنحضرت در ترک و تجرید نظیر خود نداشتند
چنانچه چهل سال در گم نامی و تجرید در صحاری بسر نمودند اکثر غذای آنحضرت برگ درختان بودی و از خلق بس
نفرت داشتند و چون غذا بهم میرسید صد رکعت شکرانه ادا میفرمودند نقل است که شخصی سلطان بنجر را بعد
وفات او در خواب دید از حالش پرسید که بعد موت چه دیدی گفت اولا دو فرشتگان عذاب آمدند و خواستند
که مرا عذاب کنند درین اثنا حکم حضرت الوهیت جل جلاله در رسید که این کس فلان را روزی در
جامع دمشق سعادت صحبت حاجی شریف زندنی دریافته است ببرکت آن صحبت این را بما میرزیدم
و عمر شریف آنحضرت یکصد و بیست سال بود و وفات آنحضرت بتاریخ سوم رجب
و یا سیزدهم رجب در سنه شش صد و بیست هجری واقع شد و قبر مبارک در بلده زندنه که در بخارا است
زیارت گاه خلائق است و آنحضرت خلیفه اعظم شیخ المشائخ سید السادات قطب الاقطاب غوث الاتقیا

صدر نشین بزم کاملان دلیل عارفان خلف صدق الحق سیدنا خواجه قطب الدین مودود چشتی
هستند حضرت خواجه ولی مادرزاد بودند و قطب الاقطاب و قطب الدین لقب داشتند و عمر هفت
سالگی قرآن مجید حفظ نموده بعمر شانزده سالگی فراغ از تحصیل علوم ظاهری حاصل نمودند همان زمان
کتاب منهاج العارفین و خلاصة الشریعت تصنیف فرمودند چون عمر شریف بدست سالگی رسید
بعد انتقال پدر بزرگوار که شیخ ارادت آنحضرت بودند صاحب سجاده پیران چشت گردیدند
و بهدایت خلق مشغول شدند از بیت المقدس تا بخارا راه بلخ سیر کرده اند مریدان حضرت خواجه را حدے
نبود و خلفای آنحضرت هم بسیار هستند و بهر جاکه مریدی را مشکلی روی نمود برای حل آن مشکل همان
جا می رسیدند و این کرامت هنوز باقی است که هر کسی که بر مزار رحمت نثار حاضری شود مهم او بفضل
خدا آسان می گردد نقل است که هر گاه که خدمت خواجه می خواستند در هوا طیران نموده فی الحال
به بیت الله شریف می رسیدند و طواف و زیارت کرده باز بجای خود می آمدند و چون خواجه را گذر در
بلخ افتاد علمای انجا اجتماع نموده در مسئله سماع بخواجه در آویختند خدمت خواجه فرمودند که پیر ما
خواجه ابراهیم ادهم البلخی رضی الله تعالی عنه سماع می شنید من هم اتباع سنت وی می کنم علما گفتند
که خواجه ابراهیم بس شیخ کامل بود در هوا طیران می کرد تو اهم اگر این مرتبه باشد البته شنیدن سماع
مباح بود خواجه فورًا در هوا طیران نمود چنانکه از نظر حاضران غائب گشت و بعد ساعتی باز در مجلس
موجود شد از معاینه این کرامت قریب دو هزار کس بدست حق پرست خواجه بیعت نمودند لیکن
حاسدان بر انکار خود ماندند و گفتند که چنین شعبده جوگیان هم نمایند هان اگر سنگے گلان که بکنار
حوض مسجد جامع نصب است بآید و بر ولایت شما گواهی دهد البته بپذیرانیم خواجه با نگشت شهادت
بدان سنگ اشاره فرمودند فی الحال آن سنگ از جای خود بجنبید و غلطان غلطان بحضور خواجه آمده
باواز بلفت که ای خواجه سود و بولایت شما و پیران شما هیچ شک و شبهه نیست و قول و فعل شما
موافق شرع نبویست از مشاهده این کرامت جمله که همه بر پای خواجه افتادند و عفو خواستند
و روایت است که خواجه یوم وفات بار بار جانب در نگاه می کردند گویا که منتظر آمدن کسی بودند ناگاه

شخصی جمیل با لباس نفیس از در درآمد و سلام کرد و پارچه حریری که چند سطر بران بخط سبز رقم بود
بخواجه خواجگان داد آنحضرت آنرا بردیده نهادند و بحق واصل شدند بعد تجهیز و تکفین چون قصد
نماز کردند آوازی از غیب پیدا شد لبیک باهیت که حاضران از ذوق آن متفرق شدند پس رجال
الغیب در آمدند و نماز بر آنحضرت خواندند من بعد جماعت جنیان هزار در هزار آمدند و نماز بر
آنحضرت گزاردند بعده مردمان کثیر بی شمار از مریدان و خلفا و غیره نماز ادا نمودند چون خلق از
نماز فارغ شد جنازه مبارک خواجه خود بخود بر هوا روان شد و بمدفن شریف فرود آمد از مشاهده
این کرامت هزارها کافر مسلمان شدند ولادت آنحضرت در سال چهار صد و سی ۴۳۰ هجری بود و وفات
بغره رجب سنه پانصد و بست ۹۲۷ و هفت هجری واقع شد و مرقد انور در قصبه چشت بجوار ابای کرام
آنحضرت زیارت خلائق ست رضی الله تعالی عنه و ارضاه عنا و آنحضرت خلیفه و صاحب سجاده
والد ماجد خود شیخ المشائخ قبله ارباب تحقیق و کعبه اصحاب تصدیق ملک المشائخ اهل التمکین سید نا
خواجه ناصر الملة والدین یوسف الچشتی رضی الله تعالی عنه هستند آنحضرت خواهر زاده خواجه
ابو محمد چشتی اند والده ماجده آنحضرت چهل سال در خدمت گزاری برادر خود و عبادت الهی بسر نمودند
و میل تزوج نداشتند شبی خواجه ابو محمد قدس سره بدر خود را بخواب دیدند که می فرمایند درویشا
شما مردیست مسمی به محمد سمعان تحصیل علم ظاهری نموده بکمال صلاح و تقوی بسر می نماید خواهر خود را
به نکاح او بده خواجه ابو محمد حسب ایمای پدر بزرگوار صباح خواجه محمد سمعان را طلبیده خواهر خود را
بنکاح ایشان در آوردوی هم در قصبه چشت سکونت ورزید و خدمت خواجه متولد شدند خواجه
ابو محمد آنحضرت را بجای پسری داشتند و تعلیم راه حق می فرمودند تا آنکه از نعمات باطنی مالا
مال گشتند و بعد وفات خال مکرم خود صاحب سجاده خواجگان چشت گشتند روایت ست
که آنحضرت را در عمر پنجاه سالگی شوق انزوا و انقطاع کلی از خلق غالب شد خواستند که نزدیک
خواجه حاجی مکی که مردی بزرگ بود چله خانه در زمین تیار کنند الا آخر باشاره غیبی مقامی را که
الحال چله خانه آنحضرت ست اختیار فرمودند چون بیل و کلنگه حاضر آوردند زمین آنجا چنان سخت

بود کسی کندیدن نتوانست آنحضرت بدست خود از چاشتگاه تا نماز پیشین چله خانه درست
فرمودند و مدت دوازده سال در انجا بسر بردند سکر و حیرت چندان بر آنحضرت غالب بود که
گاه خادم آب برای وضو بر دست مبارک ریختی در این حال خواجه از خود غائب شدی و
بعد ساعتی یا بیشتر باز بخود آمدی آنگاه وضو تمام کردی هنگامیکه شیخ الاسلام حضرت عبد الله
انصاری قدس سره بزیارت خواجگان چشت آمدند از آنحضرت هم ملاقات نمودند و بالجمله
بهرات در مجالس و محافل خود مدح حضرت ایشان می فرمودند و مولانای جامی رحمة الله علیه
در کتاب نفحات الانس می نویسند که شیخ الاسلام حضرت عبد الله انصاری در حق حضرات
چشت فرمودند که آنها از خلق بی باک و در باطن سادات جهان هستند و هم فرموده که چشتیان
خدا صفت یافتند این هست بیان قوت فیضان پیران این سلسله علیه که بزبان حق بیان شیخ
الاسلام ظاهر شد رضی الله تعالی عنهم و ارضاهم عنا روایت هست که روزی خواجه را در بیابانی
گزر افتاد موسم گرما بود و همراهیان خواجه را تشنگی غالب شد بخواجه عرض کردند آنحضرت عصای
مبارک بر سنگی زدند چشمه آب سرد از آن جاری گشت خدمت خواجه و همراهیان از و نوشیدند
و جمله سیراب شدند آنچشمه هنوز جاری هست آبش در موسم گرما سرد و در موسم سرما گرم
می ماند گرد ستبلای تپ انرا ای خورد شفا می یابد وفات آنحضرت بتاریخ سیوم رجب سنه چهار
صد و پنجاه و نه هجری هست و در قصبه چشت اسوده اند رضی الله عنه و آنحضرت خلیفه و صاحب
سجاده خال خود سلطان الاولیا امام الاصفیا ملجا العباد سیدنا خواجه محمد الچشتی رضی الله
تعالی عنه هستند چون والده آنحضرت بخواجه حامله شد از بطن خود او از لا آله الا الله می شنید
این حال بخدمت شوهر خود باز نموده فرمودند فرزده باد مرترا که ولد صالح از تو بوجود خواهد آمد
روزی خواجه ابو احمد قدس الله سره در حالت حمل بجانب اهلیه خود توجه نموده فرمودند
السلام علیک یا ولی الله و خلفی خواجه جواب داد السلام علیک یا والدی و حضرت خواجه
باول شب ماه محرم ولادت فرمود دران شب والد آنحضرت در رویا حضرت جناب رسالت

رادید که می فرماینده یا ابا احمد پسر خود را بنام من موسوم کن همچنان کردند و وقت ولادت که خواجه بر
دست دایه بود هفت بار کلمه طیبه بر زبان مبارک راند و ۱۰ روز یعنی تا یوم عاشوره هر روز
صائم ماند و در عمر دو نیم سالگی کم می خفت و کم می خورد و لعم چهار سالگی بمکتب بردند و تخته پیش
آن حضرت نهادند بران تخته از غیب این کلمات ظاهر شد بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله رب العالمین
رب لیس و لا تعسر رب تمم بالخیر یا کریم و باندک زمان خدمت خواجه قرآن شریف ختم کردند و در هفت
سالگی نماز بجماعت می گزاردند و در خلوت می بودند و آنچه از زبان خواجه بر آمدی همان شدی
در عمر بست و چهار سالگی زیب ده مسند مشیخت شدند و گاهی پهلوی مبارک بر زمین نمی نهادند
و بعد هفت روز بیک خرمه و جرعه آب افطار می فرمودند و آنحضرت اهل سماع بودند در کرامات
خواجه منقول است که آنحضرت را خادمی بود او ستاد مردان نام سالها خدمت گزاری خواجه
نمود روزی خواجه او را بعطای خرقه خلافت بنواختند و سمت وطن مالوف حکم مراجعت دادند
وی رحمة الله علیه از غم فراق شیخ بس زار زار گریست که تحمل بار جدائی ندارم خواجه چون او را
بغایت مضطرب دیدند فرمودند که از خدا خواسته ام که هر گاه که ترا آرزوی زیارت من شود
حجاب جسمانی و مکانی از میان برخیزد از استماع این مژده دل وی تسکین یافت و راه
وطن فرا گرفت چون بوطن رسید همچنان دید که خواجه ارشاد کرده بودند چنانچه قول او ستاد مردان است
که من از سیحان که وطن اوست چشت را می بینم نقل است وقتی که سلطان محمود سبکتگین بر غزوه سومنات
رفته بود حضرت خواجه را در واقعه امر شد که بدیدگاری وی برود خواجه در عمر هفتاد سالگی با دو
چند بدان سمت متوجه شدند و بنفس نفیس با مشرکان و عبد الاصنام مجادله و مقاتله فرمودند
روزی مشرکان بر مسلمانان غلبه نمودند و نزدیک شد که مسلمانان هزیمت یابند خواجه را
مریدی بود در چشت محمد کاکو نام او را آواز داد که کاکو دریاب فی الحال محمد کاکو آمده و
محاربه نمود تا آنکه جیش اسلامیان نصرت یافت و دران وقت کاکو را در چشت دیدند که اسلحه
اسپاه برداشته بر دیوار اسیاه می زند از وی پرسیدند که چیست این حال سبب قصه بذکره

باز گفت و خواجه در ورع و تقوی بغایه خود اشتند و از دنیا و اهل آن بس متنفر و جنبه بودند
و دیگر ارشاد کم به ترک دنیا تحریص می فرمودند و می گفتند که چون اول و آخر ما ترک دنیاست
پس خود را از غرور و فریب دنیا نگاه باید داشت وفات حضرت خواجه غره رجب سنه چهار صد و دو
یک هجری ست و مزار شریف در قصبه چشت رضی الله تعالی عنه و الحضرت خلیفه و قائم مقام والد
ماجد خود شیخ المشائخ عمدة الابرار قدوة الاخیار مرکز دائره چشتیان خواجه خواجگان سیدنا خواجه
ابو احمد الچشتی رضی الله تعالی عنه هستند آنحضرت مقدم مشائخ چشت است و پسر سلطان
فرسنافه که امیر آن ولایت بود و سلطان فرسنافه خواهری داشت بغایت صالحه خواجه
ابو اسحاق شامی رحمة الله علیه در خانه ایشان آمدی و طعام خوردی روزی ازوی فرمود
که برادر ترا فرزندی خواهد شد عظیم الشان باید که در ایام حمل حرم براه رخود را محافظت کنی تا چیزی
که در ان حرمتی و یا شبهی باشد نخورد آن صالحه بموجب ارشاد خواجه ابو اسحاق قدس سره در ایام
حمل بدست خود ریسمان تبار کرده و انرا فروخته از ان مایحتاج حرم برادر خود مهیا می کرد تا در
دو صد و شصت و شش ۶۶۲ هجری خدمت خواجه متولد شد النصالحه خواجه را بخانه خود پرورش
می کرد دگاه گاه که حضرت خواجه ابو اسحاق بخانه وی تشریف آوردی و حضرت خواجه را
دیدے فرمودی که ازین طفل بوئی ان می آید که خاندان بزرگ ازوی ظاهر خواهد شد و
احوال عجیبه و آثار غریبه ازوی بظهور خواهد آمد روزی خواجه را در عمر بست سالگی همراه پدر خود
بقصد شکار جانب کوه گذر افتاد در اثنای شکار از پدر خود و لشکریان پدر جدا گشت و به
کوهے رسید که چهل کس از رجال غیب در انجا بودند و خواجه ابو اسحاق هم در انجماعت بود خواجه
را از مشاهده اش تغیری بخاطر راه یافت از اسپ فرود آمده ببای خواجه ابو اسحاق
در افتادند و اسپ و سلاح و انچه از اسباب دنیا بود همه را گزاشته پشمینه پوشیده بصحبت
خواجه ابو اسحاق روان شدند هر چند سلطان و جمله ملازمانش جستجو بکار بردند آنحضرت را
نیافتند بعد ه روزی به سلطان خبر دادند که خدمت خواجه همراه حضرت ابو اسحاق در فلان

موضع بکوہستان قیام دارند سلطان معنی را از ستر تا آنحضرت را بیارند چون خواجہ
پیند دادند و جہد و کوشش تا بکار بردند نفع نبخشید و خدمت خواجہ بجانب ہرات متوجہ شدند نقل
است سلطان فرستادہ را منعم نمود روزی خواجہ در انجا آمدہ و در انرا محکم بست تنہا را می شکستند
و ہمان این خبر بہ سلطان رسانیدند وی برآشفت و بکمال غضب خشمگی بر گرفت و از روزنے
کہ بالای آنمکان بود بر آنحضرت زد سنگ در ہوا معلق ماند سلطان از شنیدہ آن متنبہ گشت و بر دست خواجہ
تائب شد و نسب خواجہ این است کہ خواجہ ابو احمد ابن سلطان فرسنافہ ابن سید ابراہیم ابن سید
یحیی ابن سید حسن ابن سید مجد المعالی المشہور بہ عبد المعالی ابن سید ناصر الدین ابن سید عبد اللہ
محض ابن امام حسن مثنی ابن امیر المومنین امام الطاہرین سیدنا و مولانا حسن المجتبی سلام اللہ علیہ
و اولاده الکرام و مروی است کہ خدمت خواجہ بر ہر کہ نظر انداختی او صاحب کرامت شدے
و اگر مریض بودی شفا یافتی و وقت سماع آنچنان نور از جبین مبارک طالع شدی کہ لمعہ آن
تا باسمان رسیدی وفات آنحضرت بغرہ جمادی الثانی سنہ سہ صد و پنجاہ و پنج ہجری است و در
قصبہ چشت اسودہ اند اللہم ارزقنا زیارتہ و افض علینا برکاتہ و آنحضرت خلیفہ اعظم شیخ
المشائخ خواجہ خواجگان قبلہ راستان سراج الاتقیا سیدنا خواجہ ابو اسحاق الشامی چشتی
رضی اللہ تعالی عنہ ہستند آنحضرت در جماعت اولیاء وقت شانی عظیم داشتند نقل است
کہ چون خواجہ بخدمت شیخ خود پیوستند پرسیدند کہ چہ نام داری عرض کردند ابو اسحاق شامی
فرمودند از امروز شمارا چشتی خوانند و ہر کہ بشما بطریق بیعت پیوندد او را چشتی خوانند
تا قیامت آنحضرت بعد تکمیل بہ علوم خرقہ خلافت پوشیدہ بفضلہ چشت تشریف آوردند
و بخواجہ چشت ملقب شدند و خدمت خواجہ اہل سماع بودند ہر کہ یک بار بمجلس آنحضرت گذشتے
بار دگر گرد معاصی نگشتے و از تاثیر وجد آنحضرت تمام اہل محفل بوجد می آمدند و بیکبار کہ در محفل
شریف حاضر شدی شفا یافتی وفات آنحضرت بتاریخ چہاردہم ربیع الثانی سنہ سہ صد و بیست
و نہ ہجری است و مزار پر انوار در شہر حکمہ کہ از بلاد شام ست واقع است صاحب سیر الاقطاب

می نویسد که از هنگام رحلت خواجه تا شب چراغان بر سر مزار پر انوار روشن می کردند و از باران و باد و بیم آفتی بآنرا نمی رسید و آنحضرت خلیفه اعظم شیخ المشائخ شمس الحق و الدین سیدنا خواجه علاء الدین دینوری رضی الله تعالی عنه هستند لقب آنحضرت کریم الدین بست در مشائخ عراق بصاحب کشف و کرامت معروف بودند بعیت و خلافت از خواجه بهیرة البصری داشتند و از خلفای حضرت شیخ معروف کرخی نیز در سلسله معروفی صاحب اجازت هستند بدین طریق که آنحضرت خلافت یافتند از شیخ عبد الله بن خفیف و وی از شیخ محمد رویم و وی از خواجه جنید بغدادی و وی از شیخ سری سقطی و وی از شیخ معروف کرخی قدس الله اسرارهم نقل است که روزی که آنحضرت خرقه فقر از دست شیخ خود پوشیدند شیخ فرمودند که ای علو برو که کار تو بعلو رسید وضو کرده بیا آنحضرت آنچنان کردند حضرت بهیرة البصری رو بجانب آسمان نموده گفتند که الهی علو را بمقام درویشی برسان بمجرد این سخن خواجه بی هوش شدند و بعد ساعتی بهوش آمدند و باز بی هوش شدند و باز بهوش آمدند همچنان چهل بار واقع شد بعد حضرت بهیرة البصری لعاب دهن خود در دهان ایشان انداختند فی الحال بخود آمدند فرمودند ای علو دیدار مطلوب دیدی عرض کردند که سی سال ریاضت کردم و این سعادت نیافتم که امروز از توجه و فیضان حضرت در چشم زدن نصیب ما شد پس خدمت شیخ خرقه که از شیوخ کبار رسیده بود بآنحضرت پوشانیدند و بر سجاده خود نشاندند روایت است که روزی آنحضرت بزیارت جناب سید الانبیا علیه الصلوة و التحیة در روضه مشرف شدند و در باب سماع عرض نمودند ارشاد شد که اول از اغاز سمع و بعد ختم سمع قرآن بخوانید روایت کردند این را امام یافعی و امام غزالی قدس الله سرهما پس آنحضرت از آنوقت همچنان کردند و همین طریق سیدی و سندی مولای و ملاذی حضرت شیخ الاسلام بود که قبل از سماع قدری از قرآن شریف خوانده و فاتحه کرده سماع می شنیدید و بعد سماع هم همچنان می کردند و روایت است حضرت خواجه از ابتدا تا وفات دائم صائم بودند و وفات آنحضرت بتاریخ چهاردهم محرم الحرام سنه دوصد و نود و هشت ۲۹۸ هجری است و اهل تاریخ می گویند که علو دینوری از خواجگان چشت است و مشاد دینوری شخصی دیگر است

از شیوخ سلسلهٔ سهروردیه الا حضرت شیخ الاسلام نجره شجره که بمریدان عطا فرموده اند و دران
خواجه ممشاد علو دینوری تحریر ست والله اعلم بالصواب و آنحضرت خلیفه اعظم امام الکاملین اکرم
اهل الایمان سیدنا خواجه امین الدین هبیرة البصری رضی الله تعالی عنه هستند آنحضرت در اولیا کبار
شانی عظیم داشتند در عمر هفده سالگی از تحصیل علوم فراغ حاصل کرده بریاضت شاقه پرداختند
روزی از وفور شوق حضرت رب العزت جل جلاله بگریه در آمدند ناگاه ندا از غیب در رسید
که یا هبیره ترا بخشیدم برو در خدمت خلیفه مرعشی و مقامات فقر دریاب پس آنحضرت حسب الامر
بخدمت شیخ خود پیوستند و بیعت نمودند چون که سی سال ریاضات کثیره کرده بودند در یک
هفته خرقه خلافت از دست شیخ خود پوشیدند و از انروز نمک و شکر جمله مذات دنیا ترک فرمودند
و تمام عمر در یک عبادت خانه بسر نمودند و گاهی در خانه اهل دنیا قدم نه نهادند بلکه روی دنیا دانه
هم نمی دیدند و طعام اهل دنیا نمی خوردند وفات شریف بتاریخ هفتم شوال سنه دو صد و شانزده
و هفت هجری است رضی الله تعالی عنه و آنحضرت خلیفه اعظم تاج الصالحین برهان العاشقین
سیدنا خواجه سدید الدین حذیفه المرعشی رضی الله تعالی عنه هستند آنحضرت فقیه و عالم وقت بودند
و در طریقت رهبر کامل و از مشایخ عظام سی سال وضو آنحضرت جز متوضا نشست و بعد شش
روز افطار می فرمودند و از ارشادات آنحضرت ست که غذای اهل دلان و قوت روح ایشان
لا اله الا الله ست چون آنحضرت از علوم ظاهری فراغ یافتند بر هبری خضر علیه السلام بخدمت
سلطان ابراهیم ادهم مشرف شده بمدت شش ماه تکمیل حاصل کردند نقل ست که روزی آنحضرت
بخوف الهی می گریستند شخصی در آمد و گفت که گریه از بهر چیست گفت خدای تعالی را رحیم می داند
فرموده که خدای تعالی می فرماید فریق فی الجنة و فریق فی السعیر نمی دانم که از کدام فرقه
هستم او گفت اگر انجام کار خود نمی دانی چرا از دیگران انتظار بیعت می کنی و راه ایشان
نیز می خواهی چون این بشنید نعره بزد و از هوش رفت چون بهوش آمد از غیب ندا دادند که یا فقیر
ما ترا دوست داریم و برگزیده ایم و بهشت ترا از اصحاب جنت خواهیم کرد و این ندا بسمع جمله

حاضران در رسید از وقوع این کرامت سه صد کس از کفار اسلام آوردند وفات آنحضرت تبارخ
بست ونهم شوال ست ودر سال وفات اختلاف ست بعضے دو صد وشصت ودو وبعضے دو صد وهفتاد وشش من الهجرة النبویه
می گویند وبعضی دو صد وپنجاه ودو والله اعلم وآنحضرت خلیفه خامس حضرت سلطان السالکین برهان
الواصلین تارک المملکة والسلطنة امان الارض سیدنا خواجه ابراهیم بن ادهم البلخی رضی الله تعالی
عنه هستند کنیت آنحضرت ابو اسحاق ست ونسب شریف این ست سلطان ابراهیم ابن ادهم
ابن سلیمان ابن منصور بن یزید بن جابر بن ثعلبة بن سعد کما فی التهذیب وحضرت خواجه
سوای شیخ خود از عمران بن موسی بن زید راعی واز شیخ منصور سلمی واز خواجه اویس قرنی خلافت
وتبرک بعالم باطن نیز یافته اند حضرت سید الطائفه جنید بغدادی رضی الله تعالی عنه آنحضرت
را مفاتیح العلوم می فرمودند پدر آنحضرت ادهم درویشی بود وبر دختر بادشاه بلخ فریفته شد واز
بادشاه خواستگاری کرد پادشاه از پیوند دختر خود با درویشی عار داشت قبول نکرد لیکن از رکا
جذبه عشق صادق کار خود کرد ومحض قدرت کامله الهی اند دختر بادشاه به نکاح حضرت ادهم
در آمد این قصه در کتب تواریخ بشرح وبسط مرقوم ست چونکه مدعای ما بیان حال شیوخ خود ست ازان اعراض نمودم القصه
آنحضرت از بطن آن دختر سلطان ست وبعد چند فاسد خود که پسری نداشت آنحضرت بر تخت حکومت وسلطنت
اجلاس فرمودند وبکمال عدل وانصاف در انتظام ملک پرداختند ناگاه شبی استراحت می فرمودند
که از سقف دولت سرا اواز رفتار پای مردی بسمع عالی رسید آنحضرت بیدار شدند وبه تفسار کردند که بالای
خانه کیست آواز آمد که مسافری هستم شتر گم کرده شتر خود را می جویم آنحضرت فرمودند که ای نادان شتر را بر بام خانه
بجوی شتر بر بالای بام چون آمد او گفت که تو از من نادان تری که در بادشاهی خدا را می خواهی
آنحضرت را قول انقلابی که از رجال غیب بگوش دل جا گرفت وهمون وقت ترک سلطنت کردند
وبکمال تجرید در طلب حق راه صحرا گرفتند ومحققان ومحدثان چنین روایت می کنند وسبب ترک
سلطنت که روزی آنحضرت بر اسپ خاصه خود سوار بودند ناگاه از زین اسپ آواز آمد که ایا برای همین مخلوق
شده ئی ایا همین مامور هستی آنحضرت از حیرت هر سو نگاه کردند گوینده به نظر نیامد سه بار همین ندا گوش دید بعده

ندا آمد که نه برای این مخلوق شده ئی و نه باین مامور گشته آنحضرت را از استماع این کلمات حالی پیدا شد و ترک سلطنت
کردند و براه صحرا افتادند و گرفتند ذات بابرکات السلطان الواصلین در ترک و تجرید یگانه آفاق بود و در عشق و محبت نظیر
خود نداشتند و عادت شریف آن بود که از صحرا پشتاره هیزم بر سر اقدس نهاده می آوردند بشهر و آنرا فروخته نیمه آن
براه خدا انفاق می نمودند و نیمه آن بصرف محتاج خود می آوردند روزی آنحضرت هیزم می فروختند که شخصی از بلخ و بانجا
رسیده و سلطان الواصلین را بشناخت و از ترک سلطنت و اختیار این حال ملامت کرده آنحضرت را حالتی پیدا شد دست
بر پشتاره هیزم نهادند از کراست دست مبارک بر هیزم نهیزم خالص گردید آنحضرت انرا باو دادند و فرمودند که از شوق
ذکر سلطنت بلخ امروز رزق حلال من تلف شد و روزی آنحضرت بر سر کوه ابو قبیس نشسته بودند و رفقای چند
حاضر بودند آنحضرت در اثنای کلام فرمودند که مقبولان خدا اگر بکوه بگویند روان شو فوراً روان شود فی الحال کوه بحرکت
آمد آنحضرت فرمودند که یا جبل ساکن باش که من این قول تمثیلاً گفته ام و نقل میکنند که شیخ محمود فرزند سلطان که بعد
ترک آنحضرت بر تخت سلطنت متمکن بود برای زیارت کعبه معظمه در مکه شریفه وارد شد و خواست که زیارت پدر علی مقام خود بجا آید
چرا که آنحضرت هم در ان ایام در مکه معظمه بودند پس در انوقت خدمت خواجه سمت بیت الله شریف روان بودند در اثنای راه شیخ
محمود به دولت زیارت انوالا مقام مشرف شد آنحضرت از فرزند پرسیدند حال و پیرا گفت که علوم دینی حاصل کرده ام و حسب قواعد
شرع شریف بکمال عدل انتظام ملک میکنم آنحضرت از استماع حال نیکوکاری پسر حمد خالق جل جلاله بجا اورده ناگاه ندا از غیب رسید
که ای ابراهیم تو دعوی عشق با میکنی و با هیزم التفات داری اگر ترا تعلق محبت بپسر نبود چون از تحصیل کمال او مسرور شدی و شکر بجا
آوردی خدمت سلطان را از استماع این ندا حال برگشت و دعا کردند که خدایا میخواهیم که در میان ما و تو حجابی بماند آنکه ابراهیم را
بخود مشغول کرد آن را از میان بردار صاحبزاده عالم و عالمیان همون وقت وفات یافت و آنحضرت بوقوع اینحال بجدا
عزیمه پرداختند و مزار آنمقتول محبت بر کناره شهر مکه معظمه بر سر راه مدینه طیبه واقع است و مردمان آنحضرت را بواب کعبه میگویند
نقل است که روزی درویشی صاحب کشف و کرامت بحضرت سلطان پیوست فرمودند که حال معاش شما چیست وی گفت اگر میسر
میخورم والا صبر میکنم آنحضرت فرمودند که اینکار را سگان کوچه و بازار هم می آید کار آنست که اگر نانی میسر شد اگر نه یکروز در راه خدا
ایثار نمایم روزی شخصی از آنحضرت پرسید که بنده کیستی آنحضرت برخود بلرزیدند و بیهوش شدند چون بهوش
آمدند گفتند اِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ اِلَّآ اٰتِي الرَّحْمٰنِ عَبْدًا و مکه معظمه رسیده اول

این جواب ندا دید فرمودند ترسیدم که اگر خود را بنده حق تعالی گویم حق بندگی ادا نکرده ام دروغ خواهد بود و اگر نگویم کافری شوم و آنحضرت را دو خلیفه اکمل بود یکی خلیفه عرشی و دیگر شقیق یعنی رحمة الله علیهما وفات آنحضرت حلقه اولیا نامدار بتاریخ بیست و هشتم جمادی الاولی شب جمعه واقع شد و در سال وفات آنحضرت اختلاف است و مدفن شریف در ملک شام است و عمر شریف یک صد و دو سال بود و وقت وفات آنحضرت از غیب ندا بر آمد الا ان امام الارض قد مات رضی الله تعالی عنه و ارضاه عنا و آنحضرت خلیفه خاص حضرت قطب الاولیا امام الطریقة ابو الفضل و الفضائل و الدرایه سعید ناخواجه فضیل ابن عیاض رضی الله تعالی عنه هستند خدمت خواجه در ابتدای حال سردار قضا قان بودند روزی بر سر قافله رسیدند تا متاع قافله بغارت برند شخصی ازان میان این آیه کریمه بخواند الم یان للذین امنوا ان تخشع قلوبهم لذکر الله چون آیه وافی هدایه بسمع خواجه در آمد تائب شدند و قافله را گذاشته رو بصحرا نهادند چونکه جذبات الهی شامل حال بود بریاضات شاقه پرداختند روزی قافله را بدان سمت گذر افتاد شخصی ازان گفت که ازین راه رو باید تافت که فضیل در این راه می ماند خواجه فرمود آگاه شوید که اول شما از فضیل می گریختید و الان فضیل خود از شما می گریزد و بعد توبه حضرت خواجه جمله اسباب که بغارت آورده بودند بمالک آنها رسانیدند روزی جهودی بخدمت خواجه گفت که همیانی زر ازان من بغارت برده اید خواجه فرمودند که بیادم نیست معاف کن او گفت که حلف کرده ام که تا همیانی زر نگیرم راضی نشوم پس برطاق این خانه همیان پر از طلا نهاده است شما بگیرید و بمن دهید تا حق من ذمه شما باقی نماند خدمت خواجه ان همیان را بگرفتند و بوی دادند چون آنجهود همیانی را کشاده دید که پر از طلا خالص است بحیرت افتاد و گفت ای خواجه این همیانی چرا از ریگ بود برای امتحان توبه شما نهاده بودم چرا که در توریت خوانده ام که در امت بنی آخر الزمان هر که توبه نخلوص خواهد کرد اگر بدست ریگ خواهد گرفت طلا خواهد شد چون این ریگ بمسکت دست شما طلا گردید دانستم که توبه شما بحق است و مذهب شما هم حق و بر دست خواجه ایمان آورد و یکی از معتمدان خدا گردید و نقل است که چون بارون رشید بمکه رسید بحضرت وزیر خود بزیارت مشایخ

طریقت پرداخت اول بخدمت عبدالرزاق صنعانی حاضر شد و فرضه ذکر حضرت شان او
نمود پس ازان بخدمت سفیان بن المنبه رسید و باد ائی وام ایشان پرداخت بعده بصلاح
وزیر جانب خواجه روان شد وقت شب بود و خدمت خواجه دران زمان بخواندن کتاب اللہ مشغول
بودند چو دیدند که کسی می آید در حجره بستند و فرمودند کیست که دراین شب تاری آید و زیر عرض
نمود که امیر المومنین هارون رشید است خواجه چراغ را بکشت و در حجره بکشاد هارون در حجره
شریف در آمد و خواجه را جست تا دستش بر جسم مبارک رسید خواجه فرمودند که هارون
دست های تو بسیار نرم است مبادا که هیزم دوزخ شوی هارون چون این بشنید بگریه در افتاد و
عرض کرد که مرا نصیحتی بفرمائید فرمودند که جد تو عم جناب رسالت آب بود پس سعی نما که در قیامت
از پیروعم خود شرمنده نباشی وی گفت براین هم چیزی زیاده کنید فرمودند که از خدا بترس
و بر خلق خدا رحم کن و عزت آل و اصحاب رسول مختار نگاه دار بعده خلیفه عرض نمود که اگر ذمه
خواجه وامی باشد ادا بفرمایند تا ادا کنم فرمودند که وامی دارم که ادای ان خاص بر ذمه من است
و آن طاعت الهی است جل جلاله هارون رشید از استماع این کلام هدایت التیام گریه کرد
و مراجعت نمود ابو علی رازی می فرماید که سی سال خدمت خواجه بجا آوردم گاهی آنحضرت را
متبسم ندیدم الا روزی که فرزند خواجه که به علی موسوم بود و برحمت حق پیوست و خدمت
خواجه مجاهدات شاقه فرموده اند چنانچه صائم الدهر بودند و بعد هیچ خاقه افطار می کردند و پانصد
رکعت نماز هر روز می گزاردند و ختم قرآن شریف هر روز می کردند و آنحضرت سوای شیخ
خود از شیخ المشائخ ابو عباض بن منصور بن موسی کوفی نیز خلافت دارند و ایشان از محمد
بن مسلم و ایشان از محمد حبیب مطعم قرشی و ایشان از امیر المومنین خلیفه اول سیدنا صدیق
اکبر رضی الله تعالی عنه و عنهم و نیز حضرت خواجه فضیل خرقه خلافت یافتند از حضرت امام جعفر
صادق و ایشان از امام محمد باقر و ایشان از امام علی ابن حسین و ایشان از امام الائمه
امام حسین سلام الله علیهم اجمعین خواجه را خلیفه اکمل بودند اول سلطان ابراهیم ادهم

دوم شیخ محمد شیرازی سوم خواجه بشر حافی چهارم شیخ ابو رجا عطاری پنجم خواجه عبد الله سیاری
رحمة الله علیهم وفات شریف خواجه سوم ربیع الاول سنه یک صد و هشتاد و هفت هجری ست
و مزار پر انوار در جنة المعلی متصل روضه مقدسه ام المومنین خدیجة الکبری ست رضی الله تعالی
عنها و عنه و انحضرت خلیفه خاص حضرت شیخ المشائخ قطب العالم والشیخ الاعظم خیر الاخیار زبدة
الابرار سید ناخواجه عبد الواحد ابن زید رضی الله تعالی عنه هستند انحضرت صائم الدهر و قائم اللیل
بودند بعد سه روز طعام می خوردند لیکن از سه لقمه زیاده نمی خوردند و انچه از اسباب دنیا بود همه براه
خدا ایثار بدرویشان نمودند و اگر برای دادن گدای درهم یا دینار بدست مبارک می گرفتند
دست مبارک را چندان بآب می ششتند که خراشیده می شد و انحضرت سوای شیخ خود از حضرت
کمیل ابن زیاد که وی رضی الله تعالی عنه نیز از خلفای نامدار حضرت مرتضوی ست رضی الله تعالی عنه
خلافت دارند نقل ست که روزی خدمت خواجه در میان وعظ فرمودند که شخصی که اسباب دنیا را
انچه در ملک خود دارد همه در راه خدا انفاق نماید الله تعالی درجه اعلا او را در بهشت عطا
میفرماید و نعمات فراوان می دهد بلکه وی جای خود که در بهشت مقرر ست در همین عالم به بیند شخصی از حاضران
مجلس گفت که من جمله مال و متاع خود را براه خدای دهم خواجه فرمودند که اول عمل نما بعده نزد ما
بیا و می همچنان کرد خواجه او را اسم اعظم بیاموختند و بمراقبه اش مشغول ساختند در عین مشغولی
او مکان خود را در خلد برین دید که از یک دانه مروارید ساخته اند و در صحن آن حوری لبنی جمیل
بر تخت زرین نشسته ست آن مرد چون حور را دید فریفته جمال او گشت و خواست که دست جانب
وی دراز کند حور گفت که من از ان تو ام لیکن در وصل من و تو فاصله یک پاس باقی ست اضطراب
نباید کرد و همدرین حالت وی چشم باز کرد و چون مرغ بسمل بتپید خواجه فرمود اضطراب چیست فی الحقیقت
در وصل تو با وی یک پاس باقی ست خاطر جمع دار در ان زمان کفار بر شهر تاخت آورده بودند
و اهل اسلام محاربه برای دفع ایشان می کردند آنمرد نیز همراه مسلمانان بالفور مقاتله نمود و همان
روز شهادت یافت خدمت خواجه بذات بابرکات به تجهیز و تکفین وی پرداختند و در حق وی

فاتحہ خیر خواندند و خدمت خواجہ راسہ خلیفہ بودند یکی سیدنا خواجہ فضیل بن عیاض رویمی خواجہ ابو الفضل
زرین سوم خواجہ یعقوب سوسی وفات شریف آنحضرت در بست و ہفتم ماہ صفر سنہ یک صد
و ہفتاد و ہفت ہجری واقع شدہ رضی اللہ تعالی عنہ و آنحضرت خلیفہ خاص امام الائمہ مرکز
دائرہ ولایت نیر برج ہدایت سرخیل اولیا کبار قدوۂ علمای نامدار ینبع الاسرار مطلع الانوار
سید التابعین سیدنا و مولانا امام ابو النصر الحسن البصری الانصاری رضی اللہ تعالی عنہ ہستند
آنحضرت از کبار تابعین سرور کائنات علیہ و آلہ الصلوۃ والتحیات ست و الدہ ماجدہ ایشان
امام عالی مقام از موالی ام المومنین ام سلمہ رضی اللہ تعالی عنہا بود و دو سال از خلافت حضرت
خلیفہ ثانی باقی بود کہ آنحضرت متولد شد آنحضرت را بخدمت شریف سیدنا فاروق اعظم
آوردند فرمودند سموہ حسنا فانہ الحسن الوجہ و در فخر الحسن امام الہمام مولانا فخر الملۃ والدین
رضی اللہ تعالی عنہ در مناقب آنحضرت می فرماید قال الشیخ شمس الدین محمد بن یوسف
بن علی الکرمانی رحمۃ اللہ علیہ فی الکواکب الدراری شرح صحیح البخاری فی ترجمتہ
عن محمد بن سعد قال کان الحسن جامعا عالما فقیہا ثقۃ عابدا کثیر العلم فصیحا اجمل اہل
البصرۃ اجمع الامۃ علی جلالتہ وعظم قدرہ علما وزہدا وفصاحۃ وقال الخطیب التبریزی
روی الحسن عن الصحابۃ مثل ابی موسی وانس بن مالک وابن عباس وغیرہم
وعنہ خلق کثیر من التابعین وتابعیہم وہو امام وقتہ فی کل فن وعلم وزہد وورع
وعبادۃ وقال ابن الاثیر روی الحسن البصری عن الصحابہ مثل ابی بکرۃ الثقفی وانس وسمرۃ
ابن جندب رضی اللہ تعالی عنہم وروی عنہ خلق کثیر
من التابعین وتابعیہم وہو امام وقتہ فی کل فن وعلم وزہد وورع
وعبادۃ وقال الترمذی فی کتاب العلل من جامعہ
حدثنا سوار بن عبد اللہ العنبری قال سمعت یحیی بن سعید القطان یقول قال الحسن
فی حدیث قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا وجدنہ اصلا لا حدثنا وحدثنی قال الشیخ جمال الدین المزی

فی تهذیب الکلام کانت امرسلمة تخرج الحسن الی اصحاب رسول الله صلی الله
علیه وسلم وهو صغیر وامه منقطعة الیها فکانوا یدعون له واخرجته الی
عمر بن الخطاب فدعا له اللهم فقهه فی الدین وحببه الی الناس وقال
حماد بن زید عن عقبة بن ابی ثبیت الراسبی کنت عند بلال بن ابی بردة
فذکروا الحسن فقال بلال سمعت ابا یقوب والله ادرکت اصحاب
محمد صلی الله علیه وسلم فما رایت احدا اشبه باصحاب محمد صلی الله
علیه وسلم من هذا الشیخ یعنی الحسن وقال جریر بن حازم عن حمید
بن هلال قال لنا ابوقتادة الزموا هذا الشیخ ما رایت احدا اشبه رایا
بعمر بن الخطاب منه وقال هلال الراسبی عن خالد بن دریاح الهذلی
سئل انس ابن مالك عن مسئلة فقال سلوا مولانا الحسن قالوا یا اباحمزة
نسئلك وتقول سلوا مولانا الحسن قال سلوا مولانا الحسن فانه سمع وسمعنا فحفظ

تا این جا از کتاب موصوف تبرکا نقل کرده شد و برای عظمت و جلالت ان امام همام این قدر
کافی است اگر کسی را زیاده ازین دریافت حال کردن مدنظر باشد فخر الحسن و قول مستحسن شرح
فخر الحسن مطالعه نماید و آن امام همام از سفت سالگی نماز پنجگانه هر روز در مسجد نبوی بعقب خلیفه
سوم امیر المومنین سیدنا عثمان غنی رضی الله تعالی عنه می گزاردند و وقت شهادت ان خلیفه
برحق چهارده ساله عمر داشتند و تا انوقت بمدینه طیبه علی ساکنها الصلوة والسلام والتحیة
سکونت داشتند و بعد ازان به بصره اقامت گزیدند و زمان اقامت مدینه شریفه شرف بیعت
جناب امیر سلام الله علیه دریافتند و علوم باطنی ازان باب علوم مصطفوی انتشار کردند
و خرقه خلافت از دست حضرت خاتم الخلفا پوشیدند و هم حضرت امام الحسن البصری امام
الائمة امام حسن مجتبی علیه السلام خرقه خلافت پوشیده اند اکثر سلاسل ایران طریقت بحضرت
ولایت مآب بواسطه ان امام عالی مقام می رسد و در حقیقت ذات آنوالاصفات مرجع

جمیع اولیای امت ست وکرامات کثیره از ان معدن فیوض ظهور آمده تمام عالم مملوست
از برکات وفیضان آنحضرت رضی الله تعالی عنه در ایام شیرخواری روزی مادر امام عالم
بنا بر ضرورت رفته بود و آنحضرت بمقتضای خرد سالی گریستند امیرالمومنین امام ملت ابو حنیفه
الله تعالی عنها بسبب کمال شفقت که بآنحضرت داشتند پستان مبارک بدهن آنحضرت داده
از قدرت کامله الهی چند قطره شیر برآمد و امام همام آنرا نوشیدند می گویند که این همه برکات
وفضائل که آنحضرت را بود از فیضان آن چند قطره شیر بود و حضرت مولانا قدس سره
فخر الحسن روایت می کند از یونس بن عبید که هر کسی که نظر بر جمال باکمال آنحضرت می کرد از ان
نفع می یافت اگرچه نمی شنید کلام آنحضرت را و نمی دید عمل آنحضرت را و هم مولانا در کتاب موصوف
می فرمایند که حضرت امام الائمه سیدنا محمد باقر علیه السلام در حق آن امام همام می فرمودند که
این شخصی ست که کلام وی مشابه بکلام انبیاست علیهم السلام و هم در انکتاب ست
که گفت محمد بن سعد حسن بصری بمکه آمد و نشست بر سریر و جمع شدند مردمان نزد وی پس
حدیث فرمودند بانها و بودند در انجماعت مجاهد و عطا و طاوس و عمرو بن شعیب پس گفتند هیچ
مثل وی رضی الله عنه ابدا قط یعنی هرگز و هم در کتاب موصوف ست که گفت قتاده که ندیدند
دو چشم من افقه از حسن رضی الله عنه و فات شریف آنحضرت بتاریخ چهارم محرم الحرام سنه
یک صد و یازده هجری ست رضی الله تعالی عنه عن جمیع احبائه و آنحضرت خلیفه حضرت
سید الاولیا خاتم الخلفا فاتح باب ولایت صدر نشین بزم امامت باب علوم مصطفوی حامل
لوای محمدی قدوة السالکین فی ملکوت السموات العلی المتوطنین فی اعلی المقامات
المنتهی الیه حرقة کل طالب اسد الله الغالب ذی المفاخر والمناقب خیر
الناس امیر المومنین امام العالمین سیدنا و مولانا علی البدری
المرتضی ابن ابی طالب کرم الله وجهه و وجه من رئی وجهه
بستند کنیت آنحضرت ابو الحسن و ابو تراب ست و سبب کنیت آنحضرت بابو تراب

انچنان نوشته اند که روزی ان ولی الله خاک آلوده غلیظ بود انحضرت صلی الله علیه وسلم بحجتی
که با نحضرت داشت با ابا تراب لبش یاد فرموده و محققان وجه این کنیت دیگر هم نوشته اند چنانچه
خواجه باقی بالله رحمة الله علیه می فرمایند

نظم ای خاک مدینه در کجائی ✤ در دیده من چرا نه آئی ✤ ای از تو زمین مدین نجفی پدیده شرف ابوترابی ✤
ای آمده نور آسمانی ✤ حاصل شده سر لامکانی ✤ سبحان الله چه نسبت خاک با سر لما خلقت الافلاک ✤
او سر کمال مصطفی بود ✤ با این کرو نسبتش کجا بود ✤ من حاصل این خطاب گویم ✤ مضمون ابوتراب گویم ✤
خاکند جماعتی که مردند ✤ هستی بخدای خود سپردند از سطوت نور در شکسته و از آب بقا فرو نشسته
گردی نه بپشت پای ایشان ✤ گر دکف پای خود چه امکان سر حلقه خاکیان علی بود سر سلسله جهان علی بود
زان بحر دو نهر تند بگشود ✤ یک سو حسن و حسین و داود ✤ مروف بصری جنید بغداد کازو طرق کثیره بگشاد
یک سوی دیگر لطیفه پاک ✤ مستور به زیر پرده خاک ✤ سبطین رسول و زین عباد پس باقر و صادق نکوزاد
این سلسله از طلائی ناب است ✤ این خانه تمام آفتاب است ✤ القصه ابوتراب این است ✤ تفسیر اشاره این چنین است
در زمان بعثت رسول کریم علیه الصلوة والتسلیم عمر آن ولی الله نه ساله بود و بهمان وقت ایمان آورد
و وی رضی الله تعالی عنه سابق الایمان است در اطفال و در ایام طفولیت انحضرت در مکه معظمه
قحط سالی بود حضرت رسالت بعم خود ابوطالب فرمود که می خواهم که با ارزشما کم گردد یعنی فرزندی
را از پسران شما من پرورش نمایم ابوطالب گفت که سوای طالب که کفیل مهمات من است هر که
را خواهید بگیرید پس حضرت رسالت مآب ولایت مآب را بخانه خود اورند و پرورش نمودند از
آن وقت تا زمان وفات حضرت نبوت بحضور حاضر ماندند و مورد عنایات و توجهات خاص
جناب سرور عالم بودند چنانچه ام المومنین ام سلمه روایت می کنند که چیکه حضرت رسالت در غضب
می شدند کسی را از اهل بیت مجال کلام بحضور نبوی نمی بود الا علی را و جناب رسالت در حق
ان امام الائمه فرموده اند انا مدینة العلم و علی بابها و حضرت ولایت مآب در غزوات همراه جناب
رسالت کارها کردند که این اوراق گنجایش تحریر آن ندارد و در جزای آن از حضرت نبوت بشارتها یافتند

چنانچه در روضة الاحباب و مدارج ست کدر غزوه احد هر گاه جناب مرتضوی با کفار مقاتله کردند
و هزیمت دادند ایشان را جبرئیل امین علیه السلام بحضور رسالت عرض کردند که این چه جوانمردی
و مواسات ست که علی می کند آنحضرت در جواب فرمودند انه منی و انا منه پس جبرئیل گفت و
انا منکما انتصال ولی با نبی از اینجا ظاهر می شود و هم محدثان نقل می کنند که در روز احد حضور
رسالت فرمودند که ای علی می شنوی که رضوان مدح تو می کند لا فتی الا علی لا سیف الا ذوالفقار
و در غزوه خندق چون آن ولی الله عمرو ابن عبدود را کشت و لشکر اعدا را بفرار نهاد رسول الله صلی
الله علیه وسلم فرمود که مبارزت امروزه علی بهتر ست از اعمال امت من تا روز قیامت و فتح
خیبر بدست حق پرست حضرت اسد الله مشهور و معروف ست و در آن روز نبی در شان ولی
فرموده که او را فر فرار و فتح قلعه خیبر در حقیقت کرامتی از کرامات آن امام الاولیاست و در روضة
الاحباب هست که جناب رسالت بعد حجة الوداع مراجعت فرمودند چون بمنزل غدیر خم رسیدند
نماز پیشین را در اول وقت گزارند و بعد ازان رو بسوی یاران کردند و فرمودند الست اولی
بالمومنین من انفسهم یعنی ایا نیستم من اولی بمومنان از نفس های ایشان و در روایتی آنکه فرمود
گویا مرا دعا لم بقا خواندند و من اجابت نمودم بدانید که من در میان شما دو امر عظیم می گزارم
و یکی از دیگری بزرگ تر ست قرآن و اهل بیت من ببینید و احتیاط کنید بعد از من که با آن دو امر
چگونه سلوک خواهید نمود و رعایت حقوق انها چه کیفیت خواهید گزارد آن دو امر از یک دیگر
جدا هرگز نخواهند شد تا در لب کوثر بمن رسند آنگاه فرمودند بدرستیکه خدای تعالی مولای من ست
و من مولای جمیع مومنانم بعد ازان دست علی را بگرفتند و فرمودند من کنت مولاه فعلی مولاه
اللهم وال من والاه و عاد من عاداه و اخذل من خذله و ادر الحق معه حیث کان
قدوة الاصحاب سیدنا عمر ابن الخطاب گفت یا علی تو مولای جمیع مومنین و مومنات هستی و بظاهر حضرت
در این ارشاد همین بود که آنحضرت صلی الله علیه وسلم بسبب وحی خود که بتعلیم آلهی ما کان و ما یکون
می دانست می دید که بعد من مردمان خواهند بود که از دست آنها مظالم بر اهل بیت نبوت

خواهد رسید واین امر باعث خرابی دارین انها خواهد شد لهذا العجوای رحمته عامه خود در اخر زمان خود را بجمع
دربار حفظ حقوق اهل بیت طهارت وموالات ومواسات بحضرات انها تاکید اکید فرمودند چنانچه
خلفای جناب رسالت در عهد خود بایان پابند ماندند وهمیشه در تعظیم وتوقیر وحفظ حقوق اهل
بیت سیما حضرات اهل کسا سلام الله علیهم می کوشیدند تفصیل این در کتب معتبره اهل سنت
واضح نوشته است وجمله اصحاب که اخیار امت اند برین بودند وچند کس که از جماعت صحابه
بعد خلافت خاتم الخلفا بخلاف انموالای مومنان رفتند بآخر نادم شدند واز کرده خود تائب
گشتند لیکن گروهی از اشقیای امت بعد ختم خلافت راشده بآن گروه پاک که قران در طهارت
ایشان ناطق ست جانم فدای غلامان انها باد انچنان مظالم کردند که از کفار هم ممکن نبود
غضب الله علیهم وجگر گوشه سید المرسلین صلی الله علیه وسلم را در میدان کربلا با فرزندان وبرادرانش بر لب
دریای فرات تشنه کام داشته شهید کردند این قصه بسیار دراز ست نظر باختصار کتاب
بهمین قدر اکتفا نموده وحال امام الشیوخ خود می نویسم وچیزی حسب وسعت خود از محامد آن
سید الاولیا زاد آخرت خود تصور نموده بخامه می سپارم ازام المومنین ام سلمه رضی الله تعالی
عنها در صحاح روایت ست که چون آیه تطهیر نازل شد جناب سرور انبیا در گلیم خود جناب
سید الاولیا وسیدة النسا وسیدی شباب اهل الجنة سبطین طیبین را در آورد وآیه تطهیر خواند
وگفت الهی این اهل بیت من اند پس طهارت اهل کسا از هر گونه رجس قطعی ست ومنکر آن
منکر آیه وحدیث وچنان که ایمان طهارت انها ضروری ست لعجوای آیه کریمه قل لا اسئلکم
علیه اجرا الا المودة فی القربی محبت ومودت آنها لازمه ایمان ست مروی
است که حضرت رسالت علیه الصلوة والتحیة فرموده وحق حسنین علیهما السلام خدایا من
دوست می دارم ایشان را تو پدر ومادر ایشان را تو هم دوست دار انها را ودوست
دار کسی را که دوست دارد انها را وعداوت جناب مرتضوی را آنحضرت نفاق فرموده
ومن جمله فضائل مولای ماست که اول هاشمی از طرفین آنحضرت اند ودر اصحاب نبوی بزید

ودوع وترک وتجرید ممتاز بودند وصحابه کرام در خود ها انوالامقام را اعلم می دانستند ومجمله
کرامات باهرات آنحضرت کرتا قیام ساعت باقی خواهد ماند فیضان ولایت خاصه است از
آنحضرت باولیا امت محمدیه واین سلسله تا قیامت بفحوای حدیث نبوی منقطع نخواهد شد
وجمله اولیا مستفیض اند وخواهند بود از ان نقطه دائره ولایت چنانچه مولانای جامی
می فرماید شعر جامی از قافله سالاره عشق ترا ۔ گر بپرسند که آن کیست علی گوی علی ۔ و
اتباع آنحضرت عین اتباع جناب رسالت ست ووسیله نجات بفحوای حدیث شریف مثل اهل بیتی
فیکم مثل سفینة نوح من رکبها نجی ومن تخلف عنها غرق آنحضرت سرگروه اهل بیت رسالت
است صلوات الله وسلامه علیه وعلیهم پس برای اتباع ومحبت اولے اتر ست اللهم
اجعلنا من المتبعین بالکلیة واجعلنا من محبیهم بالحقیقة روایت ست در مدارج النبوة که چون رسول
کریم جناب سیده را بنکاح جناب مرتضوی ورد اندروزی حضرت سیده را مغموم دیدند
حال ملال پرسیدند سیده عرض نمودند که زنان عرب می گویند که رسول مقبول
ترا در نکاح درویشی داد آنحضرت فرمودند که کافی نیست ترا ای فاطمه که پروردگار
تو بگزیده دو کس را از عالم یکی از ان پدر تست ودیگری شوهر تو واز امام احمد حنبل
مرویست می فرمودند که از صحابه کرام این قدر فضائل کسی بمن نرسیده که فضائل سیدنا
ومولانا علی المرتضی کرم الله وجهه بمن رسیده اند باید دانست که فضائل ومناقب
حضرت سید الاولیا که حضرات مشائخ طریقیه که چاکران وخادمان اویند در فقر
بحمایت ورهبری او می روند در کتب خویش نوشته اند چنانکه مولانای روم میفرماید نظم
او نواخت بر دمی علی ۔ افتخار هر نبی وهر ولی ۔ او نواخت بر دمی که ماه
سجده آرد پیش او هر صبحگاه ۔ وجامی گفته شعر تا نبودی دست حیدر ذوالفقار ۔ کی شدے
الله اکبر آشکار ۔ وهمچنین دیگر اقوال اهل طریقت که بعضی از ان درین اوراق هم نوشته شد
ناواقفان اصطلاح ومذاق آن بر گزیدگان حق بران طعنها تفضیلات می نمنند

حالانکہ جملہ اقوال ایشان موافق احادیث نبوی ست ونیست مخالف مسئلہ تفضیل شیخین
کہ در کتب عقائد مندرج ست آن مسئلہ تفضیل شیخین را ہم تفضیلے ست چنانچہ حضرت
محدث دہلوی در کتاب تکمیل الایمان آنرا نقل کردہ کہ مراد ازان اکثریت ثواب ست عند اللہ
وتفضیل جناب مرتضوی را وجوہ دیگر ست کہ بعضی ازان شیخ رحمۃ اللہ علیہ ہم تکمیل الایمان
نوشتہ ست واحادیث نبوی ہم بران شاہد ست پس از جمع احادیث کہ در فضائل خلفا وارد
اند ظاہر وہویدا ست کہ یکی را بر دیگر بجمیع الوجوہ فضل نیست چنانکہ بعضی متعصبین براہ
تعصب نوشتہ اند ودادناحیت دادہ ودر حقیقت فضل کسی بوجہی مخالف عقیدہ تفضیل
شیخین کہ در عقاید مندرج ست نیست چنانچہ شیخ محدث دہلوی در تکمیل الایمان نوشتہ
کہ بعضی قائل ہستند کہ من کسی را فضل نمی دہم بر فاطمہ وابراہیم کہ اجزای جناب رسالت
اند ودر تحت این قول گفتہ کہ مراد اگر ازین تفضیل فضل خاص بسبب جزئیت حضور رسالت
است نیست دران خلافی ونزاعی واگر مراد ازان فضل کلی ست البتہ این قول خلاف
جمہور ست پس فضائل خاص کہ جناب مرتضوی راست منافی مسئلہ تفضیل الشیخین نخواہد بود
وسید اولیا تاریخ بست ویکم ماہ رمضان مبارک کہ شش ماہ قدری کم در زمان
خلافت راشدہ کہ موافق حدیث صحیح سی سال مدت آن ست باقی بود از دست ابن ملجم
کہ بفرمودہ نبی کریم شقی ترمردمان دراین امت بود بمقام کوفہ بمرتبہ شہادت فائز شدند
وبعنوانے آیہ کریمہ نور علی نور ازین فضل دیگر بر فضائل آن مجمع کمالات افزود وآنمعدن اسرار
ومخزن انوار الٰہی را بمقام نجف اشرف حسب وصیت آنحضرت مدفون ساختند اللھم
انر فخار زیارتہ بجاہ النبی الاکرم وعترتہ الطاہرین وحضرت سید الاولیا خرقہ فقر وخلافت یافتند از
سید الانبیا امام المرسلین خاتم النبیین رسول الثقلین نبی الخافقین شفیع المذنبین رحمۃ
للعالمین باعث ایجاد عالم فخر بنی آدم المتصف بصفات اللہ المتخلق باخلاق اللہ المتصرف
فی الدوائر باذن اللہ الاکرم الاکرمین المنوط باتباعہ محبت رب العالمین سیدنا وشفیعنا

مولانا و ملجانا و رسولنا محمد المصطفی و احمد المجتبی صلی الله تعالی علیه و آله وسلم ذات بابرکات
آنحضرت سبب آفرینش عالم است بلکه جمله عوالم پرتوی ست از نور ظهور او در حدیث شریف
وارد ست انا من نور الله والخلق کلهم من نوری چنانکه آنحضرت در هستی خود محتاج او تعالی
ست، همه موجودات در هستی خود محتاج ویم قال البوصیری رحمة الله علیه شعر فان من جودك
الدنیا و ضرتها و من علومك علم اللوح والقلم و محدث دهلوی رحمة الله علیه در خطبه اخبار الاخیار
گفته نظم خیر الوری امام رسل مظهر اتم او از خدا و هر چه جز او منتشی از او او جان جمله عالم و حق جان
سان شمار حق را بغیر واسطه ذات او محو بحق در ازل برابر آئینه وجود آئینه حقیقتش آورده
روبروی آئینه را مقابل آئینه چون نهند نوانی اللطیفه الست اگر بشنوی نکوه از ادا نچه در دوم
افتد بود بعکس بشناس این دقیقه وزان مگفتگو همچنانکه حقیقت او برزخ کبری ست بین الوجوب
والامکان شخص او وسیله ست میان حضرت خالق و مخلوق بلا وسیله آنحضرت حصول تقرب
الهی جل جلاله محال ست انبیا علیهم السلام قربت حق بوسیله وی یافته اند چه جای دیگران هر که
از دعوی قرب دم زند بلا وسیله او در حقیقت وی راه گم کرده ست و نمی داند که قرب خدا چیست
قرب خدا همین قرب اوست صلی الله علیه وسلم آیه کریمه ان الذین یبایعونك انما یبایعون الله
ید الله فوق ایدیهم بر این معنی دلیل واضح ست چرا که در بیعت رضوان صحابه بر دست مبارک
جناب رسالت بیعت کردند و دست مبارکش بر دست انها بود حق فرمود انها که بیعت
تو کردند جز این نیست که بیعت من کردند دست من بر دست انها ست و آیه و افی هذه
من یطع الرسول فقد اطاع الله هم بر این دعوی برهانی ست قاطع و قرب و اتصالی که وی صلی الله
علیه وسلم را بحضرت احدیت ست هم قرآن مجید بر ان شهادت می دهد چنانکه ولیست در
جنگ حنین چون لشکر مسلمانان هزیمت خوردند آنحضرت بر دابتی تنها و بر دابتی با چند کس از اهل
قرابت خود در رزمگاه باقی ماند مشتی از خاک بر داشته بلشکر اعدا زد آن خاک معجزه آنحضرت
در چشم و دهان همه ها در آمد اعدا هزیمت خوردند و همین معجزه در جنگ بدر هم ظاهر شده حق تعالی علا آلقوت حضرتش را بایمان عیان فرمود

ومارميت اذ رميت ولكن الله رمى یعنی تو نه انداختی ان را من انداختم و انچنانکه فعل
او را صلی الله علیه وسلم رب العزت فعل خود خواند همچنان قول او را انچو د نسبت کرد فرمود
وما ینطق عن الهوی ان هو الا وحی یوحی و وی صلی الله علیه وسلم در حقیقت آئینه حق نما ست
کما قال علیه الصلوٰة والسلام من رانی فقد رای الحق قصه اسرا از عظمت وشان آنحضرت صلی الله علیه وسلم نشانی
ست واقترب الساعة وانشق القمر از قوت او بیانی و شرف وجلالت وی را در روز جزا
عسی ان یبعثك ربك مقاما محمودا مخبرست وشفاعت الشفیع المذنبین را برای عاصیان در یوم
قیامت حدیث شریف شفاعتی لاهل الکبائر من امتی موضح مدعاست ومقبولیت شفاعت
طهر کرم از آیه کریمه ولو انهم اذ ظلموا انفسهم جاؤک فاستغفر الله واستغفر لهم الرسول لوجدوا الله توابا رحیما ظاهر و پدید ست
وچون نباشد که حق تعالی رضا جوی او ست صلی الله علیه وسلم کما قال فی کلامه القدیم ولسوف
یعطیك ربك فترضی و انحضرت بر مارحیم وحریص ست چنانکه در کتاب الله ست حریص علیکم بالمؤمنین
رؤف الرحیم ۔ پس هرگاه که وی صلی الله علیه وسلم بر مارحیم وحریص ست عذاب الهی را هرگز بر ما
نخواهد پسندید ونا پسندیده او را حق جل جلاله که اصدق القائلین ست روا نخواهد داشت الحمد لله علی ذالک
بیان فضائل وکمالات انحضرت نه در طاقت بشری ست تبرکا سطری چند نگاشتم تا زاد آخرت من شود
واین اوراق بذکر گرامی او صلی الله علیه وسلم بفجوای آیه کریمه ورفعنا لك ذکرك در جنس خود رفعت یابد
ودر حقیقت انچه از فضائل اولیا کرام که نوشته ام وخواهم نوشت همه تفصیل کمالات انحضرت ست صلی الله علیه
وسلم چنانچه محدث دهلوی در اخبار الاخیار بعد بیان حضرت غوثیت رضی الله تعالی عنه گفته کمال کمال
محمدست وجمال جمال محمد صلی الله علیه وسلم ونسب آنحضرت اینست محمد بن عبد الله بن عبد المطلب بن هاشم
ابن عبد مناف بن قصی بن کلاب بن مره بن کعب بن لوی بن غالب بن فهر بن مالك بن نضر بن کنانه
که لقبش قریش بود ابن خزیمه بن مدرکه بن الیاس ابن مضر بن نزار بن معد بن عدنان تا اینجا نسب
شریف ثابت ست بر احادیث وبالای آن اختلاف ست ثابت همین قدر ست که عدنان از اولاد سیدنا
اسمعیل بن سیدنا ابراهیم علیهما السلام ست ووی از اولاد نوح ووی از اولاد شیث ابن آدم ست

سلام الله علیهم چون حق جل و علا خواست که صفات کمالیه خود را جلوه ظهور دهد حقیقت محمدیه را که العین
اول عبارت از اوست از نور خود متعین کرد و جمله موجودات را از ان بعرصه ظهور آورد بعده چون خواست
که الحقیقة الحقایق را در عالم شهود جلوه دهد آدم علیه السلام را آفرید و نور محمدی با و سپرد و از و
آن نور را در اولاد امجادش به ترتیب اجداد حضرت نبوت منتقل فرمود چنانچه بفحوای آیه کریمه و
تقلبك في الساجدين بود آن نور مقدس که دائم در اصلاب طاهره و ارحام طیبه انتقال می کرد
تا آنکه از عبد المطلب ابن هاشم بعبد الله رسید از فضائل صوری و معنوی که عبد الله را بود تمامی قریش دل
بمحبت وی داده بودند و مستورات خود خواهان وصال عبد الله بودند لیکن این دولت در حصه
حضرت آمنه خاتون بود آخر کار عقد نکاح عبد الله با بنه خاتون منعقد گشت و آن نور مبارک
از صلب پدر بر حرم مادری در آمد بلغله شادمانی در زمین و زمان بلند شد و جانوران بقدرت الهی
گویا شدند و بهم دیگر مژده ولادت سرور دارین رسانیدند تا آنکه زمانه حمل منقضی گشت بتاریخ
دوازدهم ماه مبارک ربیع الاول در خیر البلاد مکه معظمه بهزاران جاه و جلال و عظمت و اقبال از بطن
آمنه سند رسالت و نیر اعظم فلک نبوت بشرف قدوم این زمین تیره و تار را اعزاز و انوار بخشید وقت
ولادت آن نیر برج هدایت بیت الله سمت مقام ابراهیم بسجده در آمد و گفت حمد رب کعبه
را که مرا از شر و اصنام پرستان نجات داد و اصنام که در انجا بودند همه بر و افتادند
و تمام عالم از نور آنحضرت منور شد و آتش آتشکده فارس سرد گردید و صدها آیات
و معجزات دران وقت بوقوع آمده کتب اهل سیر و اهل حدیث مملوست از ان آنحضرت
را اول ثویبه شیر داد بعده حلیمه سعدیه باین دولت بهره ور شد و باین خدمت برکت های
فراوان برداشت والد آنحضرت هنوز که آن مظهر ذات حق در رحم مادری بود
در سفر بمقام مدینه منوره وفات یافت و مادر و جد امجد آنحضرت هم در ایام طفولیت
جناب رسالت راهی ملک بقا شدند غرض ازین واقعات این بود که گمان نبرند که
آنحضرت بمدد گاری اب و جد خود که سردار قوم بودند ترقی حاصل کردند بل ظاهر شود که بفحوای آیه

کریمہ لہ یحیی و نمیت فادے حق جل و علا خص بقدرت خود او را نصرت داد و بر همہ
شاہان جہان او را غالب کرد در تمامی عوالم تصرفات او را جاے گرد انید چہ عالم
سفلی و چہ عالم علوی و چون عمر شریف بہ چہل سالگی رسید جبرئیل امین فرستادہ حضرت رب العزت در
غار حرا بفتح در آمد و آیات اول سورہ اقرا تا علم یعلم رسانید و این اول پیام بود کہ روح الامین از جانب
حق تعالی با نحضرت آورد بعد ازان حضرت حق جل و علا آہستہ آہستہ در عرصہ بست و سہ سال تمام قرآن بر انحضرت صلی اللہ علیہ وسلم تمام
فرمود و انحضرت در حقیقت از قدیم نبی بود چنانچہ فرمودہ است علیہ الصلوہ و السلام انی عبد اللہ
لخاتم النبیین و ان ادم لمنجدل فی طینتہ و نبوت و رسالت انحضرت عام است حق عز و جل می فرماید و ما
ارسلناک الا رحمۃ للعالمین یعنی یا محمد ما ترا رسول رحمت کردم برای تمام عالم چنان کہ خود را فرمود
رب العالمین یعنی پروردند تمام عالم پس چنانکہ ربوبیت حضرت الوہیت عام است رسالت
انحضرت نیز عام است بدلیل آیہ قرآن مجید کہ منکران کافر چون از عمر شریف پنجاہ و دو سال کامل
شد اللہ تعالی جل شانہ در مکہ معظمہ انحضرت را بشرف القرب خاص خود مشرف ساخت کہ کسی از
مقربان الی اشری از ان دولت قرب نہ دریافتہ بود یعنی بشب بست و ہفتم ماہ رجب آنسرور
دارین بسواری براق از خانہ ام ہانی روان شد و جبرئیل مع گروہ ملائکہ ہمرکاب آنسرور بود بہ
بیت المقدس رسید و امامت انبیاء نماز فرمود بعد ہ بسمت آسمان عروج فرمود و ہفت سموات
طی کردہ دوزخ و جنت را مشاہدہ نمود و بالای عرش عظیم رفت و بمقام قرب کہ ثم دنی اشارہ
باوست فائز گشت جامی فرماید نظم بدست عرش تن چون خرقہ بگذاشت ۔ علم بر لامکان بی خرقہ افراشت
مکانی یافت خالی از مکان نیز ۔ کہ تن محرم نبود انجا و جان نیز ۔ قدم من رنگ حدوث از جان او شست
وجوب آلایش امکان او شست ۔ یکی ماندہ ہم از قید یکی پاک ۔ ز بسیاری بروں و از اندکی پاک
دیدہ انچہ از دیدن بروں بود ۔ پس از ما زکیفیت کہ چون بود ۔ و صحیح مذہب ہمین است
کہ حق جل جلالہ را بچشم ظاہر دیدہ و این امر از خصائص محبوب حق است و چشم مبارکش بدیدار الہی
گشتہ ما زاغ البصر و طغی بران دلیل است و دران قرب ہم سوال ما عاصیان امت را فراموش نفرمود

از پروردگار خود بزی است تمنا خواست و آنچه خواست یافت بیست و سال در مکه معظمه بتبلیغ احکام
و برای رهنمای الهی از دست قریش آزارها کشید بعد بامر الهی جانب مدینه منوره که ارض آن بقعه پاک
محبت خیز است و گزیده ای از سکنای اندیار حبیب بانحضرت ایمان آورده بودند هجرت فرمود و ده سال
گران بلده امینه قیام فرمود الله جل شانه وعده های نصرت که بحبیب خود داده بود همه ها را
در امت بظهور آورد و در هر مقابله و مقاتله که بکفار فجار واقع شد حبیب خود را غالب کرد تا آنکه در بعض
غزوه چون احد و حنین لشکر اسلام هزیمت خورد لیکن باخر بعلو همت آنحضرت و بمدد گاری رب العزت
که ملائکه خود را برای نصرت محبوب خود فرستاد هزیمت نصیب اعدا دین گشت و انسلطان دین
مظفر و منصور گردید صحابه کرام که جان نثاران انمحبوب پروردگار بودند نه انچنان جان بازان بودند
که جان خود را از راه خدا دریغ داشته از مقاتله کفار رومی گردانیدند حکمت در وقوع این امران بود
تا دانند که ما ناصر محمد هستیم بل بدانند که انقادر توانان معین و ناصر اوست و او در اعلای کلمة الله
بجز اعانت حق پروائی کس ندارد و بحر مخالق خود محتاج کسی نیست و مخالفان هم ببینند که انحضرت
محض بقوت اعجاز و به اعانت پروردگار که وعده نصرت باهل حق کرده است غالب میشدند نه
بقوت عساکر ظفر پیکر آیه وافی بدایه ان لم تنصروه فقد نصره الله موضح این مدعاست و
این نصرت دین که از صحابه رضوان الله علیهم اجمعین بوقوع آمد محض برای فضل انها بود
که باین وسیله تقرب خدا حاصل کنند و بعد فتح مکه چون جناب سرور عالم حجة الوداع فرمود
در ایام حج آیه کریمه الیوم اکملت لکم دینکم الی آیه نازل شد راز داران صحابه
دانستند که ظهور جناب رسالت برای تکمیل دین حق بود چون دین کامل شد وقت آن آمد
که حضور از خلق پرده کنند و رسول کریم از انوقت انچنان کلمات میفرمود که کسان بوئی فراق
ازان می شمیدند الغرض بهمان سال غیرت عشق الهی که با آن متکی اریکه محبوبیت بود نگذاشت
که اغیار روئی محبوب را ببینند در سراپرده وصال خود ان نیر برج خوبی را مستور ساخت انتهی
بتاریخ دوم ماه ربیع الاول یوم دوشنبه انشاه جهان پناه از دربار عام کناره کرده بدربار خاص

جلوه گر شده و در بلده امینه که بهمین عظمت حق جل و علا از قبل بقسمش یاد فرموده بود در حجره عایشه
صدیقه محبوبه خود استراحت فرموده و دیار نامدارش چنانکه در حیات ظاهری دائم همراه آنسرور
بودند هم در انجره شریفه که شرف بر عرش اعظم دارد و در عقب مولای خود اسوده اند و نور آنجمال
که آئینه جمال حق بود تا الی الآن از ان بقعه پر سکینه تابان و درخشان ست و ابواب رحمت
و مغفرت برای زایرانش مفتوح و کشاده ملائکه حفاظت و حرست آنمقام مقدس می نمایند
و عاصیان خطاکار رحمت ازان رحمت عالم شنوده اند و می شنوند و جانوران تا این دم حاجات خود
بحضور آنحاجت روای خلق می برند و بمراد خود می رسند و آنحضرت همچنان هستند که در عالم حیات
بودند بل قوی تر و عظیم تر ازان حق عز اسمه می فرماید وللاخرة خیر لك من الاولی و معلم
و مادب اندینه علوم خود پروردگار عالم ست چنانچه خود فرموده ادبنی ربی وحق تعالی گفته
نبی الامی یعنی الان کما جاء من عالم القدس یعنی از کسی تعلیم نگرفته چنانکه بود هست و جبرئیل امین
مبلغ پیام الهی او ست جل جلاله وتعالی کبریائه وصلی الله علیه وآله وسلم بفضله تعالی رسید اسناد شجره
علیه چشتیه به منتهای خود یعنی حضرت ربوبیت او تعالی بیرکتش کاتب حروف را نیز بهمین وسائل
تا بخود رساند آمین یا رب العالمین **واما سلسله علیه قادریه** اسنادش اینکه از حضرت شیخ الاسلام تا
بحضرت شیخ المشایخ شیخ حسن محمد قدس سرهما همان اسناد ست که در سلسله علیه چشتیه مذکور شد
و حضرت شیخ المشایخ حسن محمد رضی الله تعالی عنه خلافت سلسله علیه جیلیه یافتند از شیخ المشایخ
حضرت شیخ محمد غیاث نوربخش و ایشان از شیخ المشایخ حضرت شیخ محمد علی نوربخش و ایشان
از سید السادات حضرت سید محمد نوربخش و ایشان از شیخ المشایخ حضرت خواجه اسحاق
ابن مبارک شاه الحسنی الختلانی و ایشان از شیخ المشایخ قطب الاقطاب علی الثانی حضرت
سید علی همدانی و ایشان از شیخ المشایخ حضرت شیخ محمود مزدقانی و ایشان از شیخ المشایخ حضرت
شیخ رکن الدین علاء الدوله سمنانی و ایشان از شیخ المشایخ شیخ نورالدین معروف بالکبیر
و ایشان از شیخ المشایخ حضرت شیخ احمد جورقانی و ایشان از شیخ المشایخ حضرت شیخ رضی الدین

شعیب بن الحسن المغربی خرقه پوشیدند از شیخ المشایخ شیخ ابو یعزا و ایشان از شیخ المشایخ
شیخ ابو شعیب ایوب صنهاجی الملقب بساریه و ایشان از شیخ المشایخ شیخ عبد الجلیل
و ایشان از شیخ المشائخ ابو الفضل الجوهری و ایشان از والد خود شیخ المشائخ ابو عبد الله الحسین
ابن بشر و ایشان از شیخ المشایخ ابو الحسن احمد ابن محمد النوری المعروف بابن البغوی
و ایشان از سری سقطی و ایشان از شیخ المشایخ ابو محفوظ معروف الکرخی و ایشان را دو
طریق است تا بجناب رسالت یکی آنکه ایشان خلافت دارند از شیخ المشائخ داود طائی و ایشان
از شیخ المشائخ حضرت حبیب عجمی و ایشان از امام الائمه حضرت حسن بصری و ایشان
از خلیفه رسول امیر المومنین سیدنا و مولانا علی المرتضی و ایشان از حضرت سید الانبیا سیدنا
و مولانا محمد مصطفی احمد مجتبی صلی الله علیه وسلم و رضوان الله تعالی علیهم و دیگر آنکه حضرت
معروف کرخی خلافت دارند از حضرت امام الائمه امام علی موسی رضا و حضرت امام تا بجناب
رسالت همان اسناد بطریق اولی ست که بسلسله علیه قادریه نوشته شد و حضرت شیخ الاسلام
شجره که بمریدان میدادند طریقه تحریر شان این بود که اول نوشته میشد الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام
علی سیدنا محمد و اله و صحابه اجمعین اما بعد فهذه سلسلة من مشایخی فی الطریقه فلان یعنی چشتیه خواجگانیه قادریه
رضوان الله تعالی علیهم اجمعین بعده از نام نامی و اسم گرامی حضرت جناب رسالت آغاز سلسله میشد و باسم
حضرت شیخ اکبر اختتام می یافت و بر سر هم از اسماء حضرات شجره الهی بحرمت مسطور می بود بعد اسم حضرت شیخ اکبر
حضرت شیخ الاسلام این عبارت خود تحریر میفرمودند الهی بکرمت و غربت معدن المعاصی و مخزن الآثام
خاک راه دردمندان محمد علی غفر الله ذنوبه و ستر عیوبه عاقبت فلان بخیر گردان بمنه و کرمه

باب دوم در ذکر نسب شریف

حضرت شیخ الاسلام باید دانست که شیخ الاسلام از جانب ابو بن بنی فاطمه
هستند نسب آبائی اینکه حضرت شیخ الاسلام ابن مولوی سید شمس الدین ابن
سید محمد اسحاق ابن اولیا میان ابن ناجی میان ابن مخدوم سید عیسی ابن سید مخدوم عالم

شیخ محمود را بن دراین سلسله خلافت یافتند از شیخ المشایخ حضرت قارن الملة والدین
ایشان از شیخ المشایخ حضرت قاضی علم الحق والدین وایشان از شیخ المشایخ حضرت شیخ
صدر الدین راجو وایشان از شیخ المشایخ سید السادات حضرت سید جلال الدین مخدوم
جهانیان بخاری وایشان از شیخ المشایخ حضرت رکن الحق والدین ابو الفتح ملتانی وایشان
از شیخ المشایخ حضرت شیخ صدر الدین عارف وایشان از شیخ المشایخ حضرت شیخ بهاء الحق
والدین زکریا ملتانی وایشان از شیخ الشیوخ امام الطریقة شیخ شهاب الدین ابو حفص عمر
سهروردی وایشان از شیخ المشایخ حضرت شیخ ضیاء الحق والدین ابو نجیب سهروردی
وایشان از شیخ المشایخ حضرت شیخ وجه الدین ابو حفص عمر سهروردی وایشان از شیخ المشایخ
حضرت شیخ نجیب الدین محمد ابن عبد الله سهروردی وایشان از شیخ المشایخ حضرت شیخ
اخی فرج زنجانی وایشان از شیخ المشایخ حضرت شیخ ابو العباس نهاوندی وایشان از شیخ
المشایخ شیخ ابو عبد الله محمد ابن خفیف وایشان از شیخ المشایخ حضرت ابو محمد جعفر وایشان
از شیخ المشایخ حضرت شیخ ابو تراب النخشبی وایشان از شیخ المشایخ حضرت شیخ حاتم اصم وایشان
از شیخ المشایخ حضرت تارک الملک سلطنة خواجه سلطان ابراهیم البلخی باسناد دیگر در سلسله
چشتیه مسطور شد رضوان الله تعالی علیهم اجمعین اما سلسله علیه نقشبندیه باسناد
از شیخ الاسلام تا بحضرت شیخ یحیی المدنی باسناد این سلسله علیه همانست که مذکور شد و شیخ یحیی المدنی دراین سلسله
خلافت یافتند از شیخ المشایخ حضرت سید محترم الله المتوکل علی الله وایشان از شیخ المشایخ
خواجه محمد سنگی ده بیدی وایشان از شیخ المشایخ خواجه شیخ هاشم ده بیدی وایشان از شیخ
المشایخ حضرت خواجه محمد کلان ده بیدی وایشان از خواجه کلان جوی باری وایشان
از شیخ المشایخ حضرت خواجه خواجگی وایشان از شیخ المشایخ حضرت خواجه محمد ابن احمد قاضی
وایشان از شیخ المشایخ خواجه عبید الله احرار وایشان از شیخ المشایخ خواجه مولانا یعقوب چرخی
وایشان از شیخ المشایخ امام الطریقة حضرت خواجه بهاء الدین نقشبند وایشان از شیخ المشایخ

حضرت خواجه سید امیر کلال و ایشان از شیخ المشایخ حضرت خواجه محمد بابا سماسی البخاری
و ایشان از شیخ المشایخ حضرت خواجه علی رامیتنی و ایشان از شیخ المشایخ حضرت خواجه محمود فغنوی
و ایشان از شیخ المشایخ حضرت خواجه عارف ریوگری و ایشان از شیخ المشایخ حضرت
خواجه عبد الخالق غجدوانی و ایشان از شیخ المشایخ حضرت خواجه ابو یوسف همدانی و ایشان
از شیخ المشایخ حضرت خواجه ابو علی فارمدی و ایشان از شیخ المشایخ حضرت شیخ ابو القاسم
گرگانی و ایشان از شیخ المشایخ حضرت شیخ ابو الحسن خرقانی و ایشان از شیخ المشایخ سلطان العارفین
حضرت شیخ بایزید بسطامی و ایشان از امام الائمه حضرت امام جعفر صادق و ایشان
از شیخ المشایخ حضرت ابو بکر الرازی و ایشان از شیخ المشایخ حضرت قاسم ابن محمد و ایشان
از جلیل الاصحاب حضرت سلمان فارسی و ایشان از افضل البشر بعد الانبیاء بالتحقیق
خلیفه رسول الله امیر المومنین سیدنا ابو بکر الصدیق رضی الله تعالی عنه و عنهم اجمعین
و حضرت امیر المومنین از سید المرسلین خاتم النبیین سیدنا و شفیعنا محمد مصطفی و احمد مجتبی صلی الله تعالی علیه
و آله و اصحابه وسلم اما سلسله شریفه مغربیه باسناد ش اینکه از شیخ الاسلام ما بحضرت
قطب الاولیا شیخ جمال الدین جمن همان اسناد ست که در سلسله چشتیه تحریر رفته و حضرت
شیخ جمال الحق والدین در این سلسله علیه خلافت یافتند از قطب الاقطاب شیخ احمد کهو و ایشان
از قدوة الاعلام شیخ ابو اسحاق مغربی و ایشان از قطب الموحدین بغایت السعد شمس الدین محمد
مکی مغربی و ایشان از شیخ النقیب ابو العباس احمد بن قریش تلمسانی مغربی و ایشان از قطب
الوقت ابو محمد صالح وکاکی مغربی و ایشان از شیخ کبیر شیخ ابو مدین شعیب بن الحسن المغربی الاشبیلی
ثم الجبائی و ایشان از شیخ العالم علی ابن حرزهیم و ایشان از شیخ صالح ابو بکر ابن العربی و ایشان
از شیخ الاسلام ابو حامد بن محمد ابن محمد ابن محمد الغزالی و ایشان از امام الحرمین جوینی و ایشان
ابو طالب مکی و ایشان از ابو عثمان المغربی و ایشان از ابو علی الرزجاجی و ایشان از حضرت
سید الطائفه ابو القاسم الجنید البغدادی و ایشان از حضرت سری [illegible]

شعیب بن الحسن المغربی خرقه پوشیدند از شیخ المشایخ شیخ ابو یعزا و ایشان از شیخ المشایخ
شیخ ابو شعیب ایوب صنهاجی الملقب بساریه و ایشان از شیخ المشایخ شیخ عبد الجلیل
و ایشان از شیخ المشایخ ابو الفضل الجوهری و ایشان از والد خود شیخ المشایخ ابو عبد الله الحسین
ابن بشر و ایشان از شیخ المشایخ ابو الحسن احمد ابن محمد النوری المعروف بابن البغوی
و ایشان از سری سقطی و ایشان از شیخ المشایخ ابو محفوظ معروف الکرخی و ایشان از او
طریق است تا بجناب رسالت پناهی که ایشان خلافت دارند از شیخ المشایخ داود طائی و ایشان
از شیخ المشایخ حضرت حبیب عجمی و ایشان از امام الائمه حضرت حسن بصری و ایشان
از خلیفه رسول امیر المومنین سیدنا و مولانا علی المرتضی و ایشان از حضرت سید الانبیا سیدنا
و مولانا محمد مصطفی احمد مجتبی صلی الله علیه وسلم و رضوان الله تعالی علیهم و دیگر انکه حضرت
معروف کرخی خلافت دارند از حضرت امام الائمه امام علی موسی رضا و حضرت امام تا بجناب
رسالت همان اسناد بطریق ابائی ست که بسلسله علیه قادریه نوشته شد و حضرت شیخ الاسلام
شجره که بمریدان میدادند طریقه تحریر شان این بود که اول نوشته میشد الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام
علی سیدنا محمد و آله و صحابه اجمعین اما بعد فهذه سلسلتی من مشایخی فی الطریقه فلان یعنی چشتیه خواه قادریه
رضوان الله تعالی علیهم اجمعین بعده از نام نامی و اسم گرامی حضرت جناب رسالت آغاز سلسله میشد و باسم
حضرت شیخ اکبر اختتام می یافت و بر سر اسم از اسماء حضرات شجره الهی بحرمت مسطور می بود بعد اسم حضرت شیخ اکبر
حضرت شیخ الاسلام این عبارت خود تحریر میفرمودند الهی بکرمت و غربت معدن المعاصی و مخزن الآثام
خاک راه دردمندان محمد علی غفر الله ذنوبه و ستر عیوبه عاقبت فلان بخیر گردان بمنه و کرمه

باب دوم در ذکر نسب شریف

حضرت شیخ الاسلام باید دانست که شیخ الاسلام از جانب ابو بن سبنے فاطمه
هستند نسب آبائی اینکه حضرت شیخ الاسلام ابن مولوی سید شمس الدین ابن
سید محمد اسحاق ابن اولیا میان ابن ناجی میان ابن مخدوم سید عیسی ابن سید مخدوم عالم

ابن سید مخدوم شیخ ابو الفتح ابن زبدۃ الاصفیا قدوۃ الاولیا مخدوم سید الطاہر الدین عرف
الدیا خراسانی مولداً و خیرابادی مدفناً کہ از خلفای مخدوم شیخ سعد صاحب خیرابادی بودند
و بعلم و تقوی و زہد معروف ابن حضرت سید میر اشیوزانی مکی ثم سندیلوی ابن سید محمود ابن
سید ابو الحسن ثانی ابن سید عبد الوہاب ابن سید صفی اللہ ابن سید ابو الحسن ابن سید عبد الجبار
ابن غوث الاعظم محبوب سبحانی قطب ربانی پیر دستگیر سیدنا و مولانا شیخ ابو محمد محی الدین سید
عبد القادر جیلانی ابن سید ابو صالح زین الدین ابن سید صفی الدین محمد ابن سید نور الدین موسی
جنگی دوست ابن سید عبد اللہ جیلی ابن سید یحیی زاہد ابن سید محمد ابن سید داؤد ابن سید موسی
ثانی ابن سید عبد اللہ ثانی ابن سید موسی جون ابن سید السادات سید عبد اللہ محض ابن امام
حسن مثنی ابن امیر المومنین سیدنا امام حسن المجتبی ابن سید العالمین امیر المومنین سیدنا علی المرتضی
و سیدۃ النساء ستنا فاطمہ الزہری بنت رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم و رضوان اللہ تعالے
علیہم اجمعین و ہم نسب شریف پدری بدو طریق بطریق مادری بحضرت سید الشہدا امام المسلمین
سیدنا امام حسین علیہ السلام می رسد طریق اول انکہ سید میر اقدس سرہ از بطن شریف بی بی ہویدا
بودند و ایشان موصوفہ بنت سید طیمور شجاع ابن سید ابراہیم ابن سید ابو القاسم ابن سید زید ملقب
بہ مہدی ابن سید جعفر ابن سید حمزہ ابن سید ہارون ابن سید اسمعیل ابن سید عقیل ابن سید
علی اصغر ابن سید جعفر ثانی ابن سید ہادی ملقب بہ علی ابن سید السادات امام الائمہ حضرت
امام محمد نقی ابن امام الائمہ حضرت امام محمد تقی ابن امام الائمہ حضرت سیدنا امام علی موسی رضا
ابن امام الائمہ سیدنا امام موسی کاظم ابن امام الائمہ سیدنا امام جعفر صادق ابن امام الائمہ
سیدنا امام محمد باقر ابن امام الائمہ سیدنا امام زین العابدین علی ابن امام الائمہ سید الشہدا
سبط اصغر رسول اللہ سیدنا و مولانا و مرشدنا امام حسین ابن خلیفہ رسول اللہ امیر المومنین
سیدنا و مولانا علی المرتضی و سیدۃ النساء ستنا فاطمہ الزہری بنت نبی اللہ صلی اللہ تعالی
علیہ و علیہم اجمعین و طریق دوم انکہ والدہ ماجدہ حضرت غوث الثقلین سیدنا و سندنا محبوب

سبحانی سید عبد القادر محی الدین جیلانی رضی اللہ تعالی عنہ حضرت ام الخیرات الجبار خاتون
فاطمہ ثانیہ از اولاد امجاد جناب سید الشہدا بودند نسب شریفش آنکہ حضرت فاطمہ ثانیہ بنت
سید عبد اللہ صومعی ابن سید ابو جمال ابن سید محمد ابن سید ابو محمود طاہر ابن سید الہی عطا عبد اللہ
ابن سید ابو الکمال عیسی ابن سید علاء الدین ابن سید محمد ابن سید علی عریضی ابن سید السادات
امام الائمہ حضرت امام جعفر صادق نسب پاکش زیب دہ عروس تحریر گردیدہ سلام اللہ علیہم
اجمعین این بود حال نسب پدری حضرت شیخ الاسلام آما نسب مادری آنحضرت آنکہ والدہ
حضرت شیخ الاسلام بنت مفتی سید ماہ صاحب بودند و مفتی سید ماہ صاحب از اولاد امجاد
مخدوم سید خورد صاحب قدس سرہ کہ از خلفای مخدوم شیخ سعد خیر ابادی بودند و در قصبہ
کھیری اسودہ اند ہستند و آنحضرت از اولاد امجاد حضرت امام الائمہ امام علی موسی رضا
علیہ السلام ہستند سیادت و عظمت حضرت مخدوم سید خورد در این دیار اظہر من الشمس ست و نزد
اہل علم محقق و مسلم نسب آنحضرت بتفصیل بمن نرسید تا تکمیل این کتاب اگر بہم رسید درج خواہد شد
پس حضرت شیخ الاسلام زبدۂ دودمان مصطفوی و خلاصہ خاندان مرتضوی ہستند و آنچنانکہ
فضل جزئیات این ہر دو برگزیدگان عالم در ذات بابرکات آنمعدن الکمالات جمع بود ہمچنان آنحضرت در ظاہر و باطن
باخلاق و زہد و ورع و تقوی و ترک و تجرید و اعلای کلمۃ اللہ و انہدام کفر و بدعت قدم بقدم حضرت نبی و ولی بودند
صلوۃ اللہ علیہ و رضی اللہ تعالی عنہ تفصیل این اجمال در باب سیوم می آید انشاء اللہ تعالے

باب سیوم در ذکر ایام طفولیت و ریاضت و معاملات بیعت و عادات و اخلاق شریف

حضرت شیخ الاسلام را از ایام طفولیت شوق طلب الہی بغایت بود و جذبات عنایت
حضرت احدیت شامل حال و آکدہ ماجد حضرت شیخ الاسلام میفرمودند کہ بایام طفلی آنحضرت
بآخر شب برخواستہ بیاد حق مشغول می شدند از معاینہ این حال تصور بدم کہ اگر مردمان
بر این حال وقوف خواہند یافت نشود کہ چشم بد رسانند لہذا من خود بشب از چشم
مردم جدا می شدم و از ایام خورد سالی آثار بزرگی بر جبین مبارک آشکارہ بود

چنانچه نقل ست که حضرت شاه کفایت الله صاحب قدس سره که صاحب کرامات باهره بودند
چون شیخ الاسلام را می دیدند مثل هندی بر زبان می آوردند وان اینکه هون هار برواکی چکنی چلنی
پات وحضرت شیخ سلام را در خورد سالی بعارضه جدری بینای در هر دو چشم ظاهری نمانده بود در روزی
بدایه خود فرمودند که مرا بمزار دادامیان یعنی حضرت سید محمد مشتاق عرف چهید امیان صاحب
که برادر عینی جد امجد حضرت شیخ الاسلام بودند و در قصبه کهیری آسوده اند ببرید دایه بمزار مبارک
از مزار مبارک بسمع انحضرت ندا آمد که فردا چشمان شما بینا خواهد شد حضرت کسی را برین حال اطلاع
ندادند و روز دویمی آن باز بدایه فرمودند که مرا بمزار مبارک دادامیان ببرید حاضران گفتند
که بمزار دادامیان چه خواهید دید فرمودند که خواهم دید و بسبب کمال عالی ظرفی که داشتند حقیقت
حال را نمودند الغرض دایه حضرت را بمزار مبارک برد حسب وعده نور بچشمان عالی بازگشت جمله
اهل خانه مسرور شدند و این کرامت حضرت چهید امیان مشهور گشت لیکن شیخ الاسلام حال ندا
بکسی نفرمودند میر محمد علی ناقل اند که آخر سفر توسه شریفه روزی در اثنای راه بمقام فتح آباد بمکان
قاضی انجا وقت درس مثنوی شریف بنا بر تعلیم حاضران که اسرار حق و خاصان حق فاش
نباید کرد شیخ الاسلام حال مذکره بالا مفصل بزبان مبارک خود بیان فرمودند و ارشاد کردند که در آن
وقت هم که زمانه طفولیت بود می دانستم که اظهار اسرار بزرگان بهتر نمی باشد و در ایام طفلی هم
شیخ الاسلام چنان متبع شریعت بودند که مولوی حسن الزمان صاحب روایت می کنند که
میان جی غلام حسین صاحب ساکن کهیری گفتند که در ایام طفلی شیخ الاسلام روزی همراه
مایان که هم عمر انحضرت بودیم در جائی رفتیم که انجا درختهای بیر بود ما همه اطفال ثمران از درختها
برگرفتیم و خوردیم شیخ الاسلام میل بان نکردند چون سبب پرسیدیم فرمودند که این درختها
از ملک غیر هستند بدون اجازت مالک آن چون خورم الغرض چون ایام طفولیت منقضی
گشت بعد حفظ قرآن مجید بهمت والا بتحصیل علوم شرعیه گماشتند اولا در خیرابادا از مولوی
احمد الله صاحب نبیره حضرت حاجی صفت الله صاحب که ایشان هم از اولاد حضرت

مخدوم الله دیا ہستند تا شرح وقایہ تحصیل فرمودند بعدہ سفر فرمودند و بمقام شاہ جہان پور نیز
چیزی از علوم حاصل فرمودند نقل ست کہ در شاہجہان پور بمسجد بیرون بلدہ شیخ الاسلام قیام
پذیر بودند روزی حضرت شیخ الاسلام چون نزد او ستاد خود تشریف بردند ایشان بکمال تعظیم پیش آمدند و گفتند
کہ شب جد شما شہید امیان صاحب در رویا بمن فرمودند کہ نبیرہ من در انجا بیرون شہر سکونت دارد شما را خیالش
نیست من ہر شب تکلیف بر خود میکشم و ہمہ شب بحفاظت وی می پردازم حالا شما ہمین جا قیام نمایید حضرت چون
برین حال واقف شدند انتقاء او داع نموده بسمت دیگر روان شدند و میگویند کہ شیخ الاسلام تکمیل علوم در سیہ بندے
شریف فرمودند حافظ عبد العزیز صاحب گفتند کہ شنیدم از مولوی سخاوت حسین صاحب کہ شیخ الاسلام
از شاہ عبد القادر صاحب مشکوۃ شریف خواندند و از مولوی حسن الزمان صاحب شنیدم کہ در یکی از حرمین شریفین
سماعت صحیح بخاری فرمودند در توسہ شریفہ سماعت صحیح مسلم نمودند روایت ست کہ در دہلی شیخ الاسلام از
مولوی عبد القادر صاحب بعض فصوص آغاز نمودند بعد دو سہ روز حضرت را تپ لاحق گردید ہمان حالت تپ برای درس گرفتن
بمولانا موصوف پیوستند مولانا گفتند کہ شما را خواندن فصوص مناسب نیست او از نشد حضرت شیخ الاسلام میفرمودند کہ مرا ازین
قول حیرت رو داد چرا کہ گفتہ اند البلاء للولاء پس درین مرض مناسب او از چیست الغرض چند سبق خواندہ بودند کہ مولانا گفتند
شما ہمت عالی و استعداد قوی دارید نمیتوانم کہ شما را درین ہیچ شخصی دیگر بخوانید و حضرت شیخ الاسلام در عنفوان شباب
مجاہدات کثیرہ و ریاضات شاقہ پرداختند میر محمد علی صاحب و دیگر ثقات از سیدانی غلام حسین بیان کردند کہ ہم عمر حضرت
شیخ الاسلام بودند روایت میکنند کہ حضرت شیخ الاسلام اول در حجرہ کہ بالین مزار حضرت
جہید امیان صاحب قدس سرہ بود چلہ کشی فرمودند و بعدہ بمزار حضرت مخدوم شاہ مینا صاحب
قدس سرہ کہ صاحب ولایت لکنو ہستند ریاضات شاقہ چون کشیدن آب برای مصلیان
و طہارت پائخانہ وغیرہ فرمودند چنانچہ مرزا سردار بیگ صاحب از میان حیدر بخش کہ از اولاد
برادر زادہ مخدوم صاحب ہستند و نیز از برادرشان روایت میکنند کہ شب جمعہ بود و شیخ الاسلام
بعادت معہود خود بعد نماز تہجد پائخانہ صاف نمودہ در سبد پر میکردند و دران اثنا کسی از بالای
ان رفع حاجت کرد و آن نجاست ہمگی بر سر و روی آنحضرت افتاد تمامی جسم شریف و پارچہ آن

مخلوط شد لیکن آنحضرت همگی پانچانه را صاف نموده برداشتند و در جوی گوشتی انداخته غسل وطهارت
فرموده بدرگاه تشریف آوردند بوقت نماز جمعه یک بیک آنقدر بوی خوش از جسد مبارک
شیخ الاسلام ظاهر شد که اکثر کسان حاضرین متعجب شدند که چنین خوشبوی پاکیزه مثل عطر از کجا
می آید چون آنروز گذشت وشب درآمد حضرت مخدوم صاحب بشیخ الاسلام امر فرمودند که
بر مزار رحمت نثار حضرت قطب الاقطاب خواجه قطب الدین بختیار کاکی قدس سره العزیز
روانه شوید الغرض اینچنین ریاضات حضرت بدرگاه مخدوم صاحب فرمودند ونعمتهای فراوان
یافتند بهمین وجه شیخ الاسلام را با حضرت مخدوم شاه مینا صاحب خصوصیت بغایت درجه
بود اکثر بعد تکمیل نیز زیارت مزار شریف آنحضرت میفرمودند ودر آنجا سکونت میداشتند نقل است
که در ایام حضوری آنجا حضرت شیخ الاسلام بعد نماز تهجد جانب مزار حضرت مخدوم متوجه میشدند
روزی شخصی در آنوقت قریب مزار شریف حاضر شد دید که دروازه مزار شریف بدستور مقفل است
چون قریب تر رسید او از حضرت شیخ الاسلام از درون مزار پرانوار شنید چنانکه آهسته بکسی
تکلم میفرمایند در این اثنا موذن بانگ نماز صبح برداشت انکس بخوف حضرت بگریخت وبصفیل
مسجد گمنامی گشت حضرت شیخ الاسلام نیز از جانب مزار بمسجد تشریف آوردند واز حضرت شیخ الاسلام
در ایام ریاضت بمزار حضرت مخدوم دیگر کرامات هم بوقوع آمده حالش در باب کرامت خواهد آمد
انشاء الله تعالی حضرت شیخ الاسلام بعده بمزار پرانوار قطب الاقطاب شهید المحبة سیدنا خواجه
قطب الدین بختیار کاکی قدس سره حاضر شدند در آنجا معمول آنحضرت آن بود که هر روز مشک
بر دوش مبارک نهاده بر سر راه استاده آیندگان وروندگان را آب می نوشانیدند وآب برای
وضوی مصلیان در مسجد حضرت قطب الاقطاب هر دو وقت یعنی صباح وشام در ظروف
آب پر میکردند وبعد ازان آب براجرت در چند مکانات آنجا میدادند واز حصول اجوره آش
نان خشک فقط نمکین بالاقل مهیا کرده یکوقت بعد نماز عشا ازان افطار میفرمودند وهمواره
دایم الصوم می بودند وبشب بعد عشا دست حق پرست بر دیوار محجر مزار پرانوار نهاده ختم

یک قران مجیدی نمودند و پایخانهای خدام استانه عالی هم صاف میفرمودند مدتی بهمچنین بریاضات بسر فرمودند
ونعمتها از حضور حضرت قطب الاقطاب یافتند بعد ازان بمزار رحمة نثار غوث الاغواث سلطان
الهند حبیب الله سیدنا خواجه بزرگ رضی الله عنه وارضاه عنا باجمیر شریف که خاک انجا طالبان
حق را کحل الجواهرست تشریف بردند و دوازده سال در مسجد بکمال اخفا مقیم ماندند تا انکه کسے
ندانست که حضرت درویش اند و بعضی میگویند که هفت سال در آن بقعه شریفه فروکش ماندند
و مرزا سردار بیک صاحب از میان حیدر بخش و برادرشان و نیز از صاحبزادگان انجا نقل
میکنند که حضرت شیخ الاسلام بمزار حضرت قطب الاقطاب قدس سره شش سال سکونت
داشتند و بر مزار پرانوار حضرت خواجه اعظم قدس سره شش سال قیام فرمودند و مرزا صاحب
تصحیح این روایت میکنند والله اعلم **نقل** ست که در هنگام قیام انحضرت دران مقام متبرک
ترمیم جاروب شریف میشد انحضرت بمیت مزدوران دران جا کار می کردند و وقت تقسیم اجرت
میرفتند روزی مهتمم انحضرت را بگرفت و گفت که شما اجرت خود چرا نمی گیرید انحضرت فرمودند
که من اجرت خود از خدمت خواجه بنده نواز خواهم گرفت و نیز حضرت شیخ الاسلام در انجا بر فیض
دیگر مجاهدات بکار بردند و نعمتهای فراوان از اندرگاه والا نیز یافتند بعده بمزار پرانوار فرد الافراد
قطب الاقطاب سیدنا خواجه فرید الدین مسعود قدس سره العزیز حاضر شدند و در انجا نیز نعمتها
یافتند الغرض مدتی بهمین نمط بریاضات و مجاهدات بکمال ترک و تجرید بسر نمودند و متلاشی شیخ
کامل بودند آخر کار برهنمونی جذبات عشق محامد و اوصاف حضرت شیخ اکبر شنیده بارادهٔ بیعت
متوجه توسه شریفه شدند و میر محمد علی صاحب میگویند که حضرت بر جمله مزارها بالجمله حاضر شدند و بخدمت
شیخ اکبر نیز بارها حاضر گردیدند حضرت شیخ اکبر قبل از تشریف اوری شیخ الاسلام اکثر میفرمودند
که محمد علی هندوستانی می آید و چون شیخ الاسلام بحضرت شیخ اکبر پیوستند از کمال ادب و حسن تمنا آشنائی زبان نفرمودند
و حضرت شیخ اکبر نیز بمقتضای حکمت که سالک بیخبر بود در راه و رسم منزلها بظاهر متوجه بحال انحضرت نشدند یکسال از همین
حج منقضی گشت شیخ الاسلام میفرمودند که بعد یکسال روزی بدلم آمد که حیف حضرت بحال من متوجه هم نشدند

همون وقت شیخ اکبر فرمودند که با کسی که مرا تعلق میباشد بظاهر با و توجه نمی نمایند بدین قوال خاطر
شیخ الاسلام سکون یافت و یکسال دیگر بهمین طور بگذشت روزی بلا اختیار نعره الله از ان
حضرت سرزد شیخ اکبر فرمودند که بس بهمین قدر وسعت ظرف بود حضرت شیخ الاسلام از وقوع
این امر بخواهی انکه نزدیکان را عیش بود حیرانی گو این فعل بی اختیاری بود اگر کمال ندامت
رو بصحرا نهادند و در انوقت حالت جوشش بر انحضرت انچنان غالب بود که هر وقت نقاب
بروئی مبارک میدهشتند و اگر احیانا نظر کیمیا اثر بر درختان سبز می افتاد خاکستری شد
شش ماه همین حالت ماند بعد ان سکون شد انحضرت بخدمت شیخ اکبر باز پیوستند چون
چند ماه دیگر بگذشت روزی شیخ اکبر فرمودند که طالب تا جان نمیدهد بحق واصل نمی شود
شیخ الاسلام باستماع این کلام هدایت التیام بالای کوی رفته دست و پای مبارک برسن محکم بسته
بفحوای فتمنوا الموت ان کنتم صادقین بقصد هلاکت خود را بزیر کوه انداختند این فعل در حالت محویت بوقوع آمد
شیخ اکبر بمقام خود که از انجا بفاصله هفتاد گز بود دست مبارک فراز کرده فرمودند که محمد علی شاه جهان داد و بودند الله
جل جلاله بفیضان حضرت شان چنان کرد که هیچ گزندی بشیخ الاسلام نرسید و باز
بخدمت شیخ اکبر حسب الطلب حاضر آمدند شیخ اکبر بعد چندین مدت و این چنین ریاضت شیخ الاسلام
مخاطب شده فرمودند که شما از والده خود اجازت بیعت گرفته اید عرض کردند ارشاد شد
که بروید و اجازت گرفته باز آئید دران زمان این سفر هم ریاضتی شاقه بود شیخ الاسلام بوطن
تشریف آوردند و از والده صاحبه اجازت گرفته باز بخدمت عالی پیوستند چون شیخ اکبر
انحضرت را در راه محبت ثابت قدم و بطلب حق کامل و اتم یافتند داخل سلسله نموده همون وقت
بعطائی خرقه خلافت کامله مشرف فرمودند و حکم حاضری استانه ملک اشیانه حضرت خواجه بزرگ
رضی الله عنه دادند چه عادت شریف شیخ اکبر چنین بود که بعد عطائی خلافت و اجازت حکم
زیارت خواجه میفرمودند الغرض چون شیخ الاسلام قصد روانگی اجمیر شریف نمودند راه اجمیر
شریف دران زمان از توسه متروک بسیار دشوار گزار بود مسافر را آب و دانه میسر نمی شد

چرا که ملک یکستان بود و آبادی در راه بسیار کم و نادر بود و نزد شیخ الاسلام سامان سفر هم نبود
و قبل آن شیخ اکبر وقت روانگی حضرت میان باران صاحب قدس سره که اول خلیفه هشتم
سمت اجمیر شریف خود سامان سفر میا فرموده بودند بدین وجه خادم عرضه داد که حضرت برای
شاه هوری صاحب نیز درستی سامان سفر خواهد شد ارشاد شد که او خود غنی ست او را حاجت
بسامان نیست چنانچه شیخ الاسلام میفرمودند که از آنوقت هر حاجتی که مرا پیش می آید بلا تکلف
خود روا می شود الحاصل حضرت شیخ الاسلام سمت اجمیر شریف روان شدند محمد عظیم خان که
حال شان آینده بیان خواهد شد ناقل اند که من همپای حضرت بودم در آن سفر در اثنای راه
حضرت از من پرسیدند که قدری آب نزد شما هست عرض کردم بلی آنحضرت آب طلبیدند
بدلم گذشت که اگر پاره نان هم رسیدی چه خوش بودی هنوز بهمین تصور بودم که حضرت بمن
فرمودند ببینید شاید که پاره نان در راه افتاده است چون بان نزدیک شدم دیدم که نصف گرده
نان تازه گرم افتاده است آنرا برداشته بخدمت حضرت آوردم فرمودند که این قدرت الهی است
جل جلاله قدری ازان خود تناول فرمودند و باقی بمن دادند و چون باجمیر شریف رسیدند بعد
استانه بوسی حضرت خواجه غریب نواز بروز دوم قصد مراجعت فرمودند خادمان درگاه عرش
اشتباه بانع آمدند که طی مسافت بعیده نموده اید چندی باسائید حضرت شیخ الاسلام فرمودند
که هر احوال نافرمانی شما نیست الا مجبورم که زیاده از یک روز حکم قیام نیست باز از خدمت خواجه
بنده نواز ارشاد شد که شما همان من هستید از حکم من سه روز قیام دارید حسب الحکم سه روز قیام داشته
مراجعت فرمودند و بعد حصول خرقه خلافت بمرتبه اول که شیخ الاسلام به هندوستان تشریف
آوردند بمقتضای احتیاط احدی را داخل سلسله نمودند چون باز بخدمت شیخ اکبر پیوستند شیخ اکبر استفسار فرمودند
که چرا مردمان را داخل سلسله نمیکنید عرض کردند که اهل هند بغایت مبتلای معاصی هستند بدین سبب
داخل سلسله نکردم ارشاد شد که شما را ازاین چه کار من اجازت داده ام نیک خواه بد هر چه خواهند بو
ازان من خواهند بود ازانوقت هر که خواست شیخ الاسلام او را داخل سلسله فرمودند تا انکه هزارها مردم

از سکنای هند و پنجاب بلکه اکثر خاص سکنای توسه شریفه بدست حضرت شیخ الاسلام داخل سلسله
علیه گشتند و طوق ارادت باعناق خود ها انداختند و شیخ اکبر آنحضرت را ملبوس خود ردا
و پایجامه و کلاه و قمیص عنایت فرموده اند چنانچه آن تبرکات هنوز در کبیری موجود دست و اهل عیال
نیز بدست حضرت شیخ الاسلام بیعت نموده اند چنانچه بعد تکمیل چون حضرت شیخ الاسلام زیارت
حرمین شریفین زادهما الله تشریف فاوتکریما رفتند دران زمان در مکه معظمه مجذوبی بود که اهل مکه او را
مجنون می پنداشتند روزی انمجذوب بر دوکان نانبائی نشسته بود هر که اندوکانش شوربا
می خرید وی دست برظرف زده می انداخت چون این فعل بکرات از وی ظهور گرفت آن نانبا
در ظرف خود مینگرگاه گاه دید که ماری در شوربا بخت شده است دانست که این فعل انداختن
شوربا از کرامات وی بود ازان وقت اهل مکه معتقد وی شدند و او را صاحب تصرف می دانستند
چون وقت وصال آنمجذوب رسید بحاضران نصیحت کرد که روز انتقال من شخصی سید و حافظ
بدین صفات از هند خواهد آمد باید که نماز جنازه من او گزارد هر گاه که انمجذوب برحمت حق
پیوست همان زمان شیخ الاسلام بشهر مکه معظمه داخل شدند حاضران از علاماتی که انمجذوب نشان
داده بود دلبشنا ختند و حال وصیت وی عرض کردند شیخ الاسلام امامت نماز جنازه انمجذوب
کردند اهل عرب از وقوع این حال بزرگی و جلالت شیخ الاسلام ظاهر و آشکارا گشت و معتقد آنحضرت
شدند و بعضی بدست مبارک بیعت هم کردند و شیخ الاسلام حج بکرات و مرات فرموده اند چنانچه
قبل از تکمیل نیز دران دیار پر انوار حاضر شده قیام نموده ریاضات شاقه و مجاهدات کثیره مثل
نوشانیدن آب زمزم روان را فرموده اند و یک مرتبه بعد تکمیل بام حضرت شیخ اکبر تشریف برده
و ده سال در ملک حجاز قیام داشته زبانی میر محمد علی صاحب تفصیلش آنکه شیخ اکبر بمصلحتی که بجز خلصان کسی از آنرا نداند
اول دیگر مریدان خود را که مجاز و صاحب نسبت بودند امر روانگی سمت حرمین شریفین فرمودند همه باندک
کردند که حضرت مایان را قوت بجا آوری این امر نیست بالجمله بآخر شیخ اکبر بشیخ الاسلام امر فرمودند
حضرت که سراپا ادب بودند عرض کردند بنده را مجال عذر نیست می روم الا ایمان خود بحضرت

بسیار مرا رشاد شد که برو بیاری الله تعالی حافظ ست القصه شیخ الاسلام تشریف بردند و بعد ختم مدت قیام که ماهور
آن بود ند مراجعت سمت هندوستان کردند روزی بخادمان فرمودند که وقت روانگی حرمین شریفین نذر کرده بودم
که اگر با ایمان از انجا باز ایم یک کرور و بست و پنج لک مرتبه درود شریف خواهم خواند حالا بخود قوت ادای ان نذر نمی
یابم لهذا شما ها هر که تواند بخواند اکثر خادمان انمقدار را بخود ها تقسیم کرده و سعادت خود پنداشته از جانب
شیخ الاسلام آن نذر را ادا نمودند و الله اعلم که درین چه سر بود و نه قبل آن چند بار حضرت زیارت حرمین
شریفین کرده بودند بظاهر چنان مفهوم می شود که خدمتی خاص در انوقت تفویض می شد که در ادای بانخدمت تعالی
آداب انجا متعذر باشد و الله اعلم و میان غوث محمد ساکن کهیری روایت کردند که روزی حضرت شیخ الاسلام
در حال سفر حجاز فرمودند که من از مکه معظمه سمت مدینه منوره پیاده میرفتم و از منزل مشک پر آب کرده
بخود می بردم و در راه تشنگان را نیم جرعه آب میدادم و آن آب تا منزل دیگر مر تشنگان را کفایت میکرد
اندراین روایت هم اظهار کرامت حضرت شیخ الاسلام ست و هم بیان ریاضت انحضرت تا مکرامت
انکه دران سفر هزارها مردم در قافله می باشد چنانکه بعض امرای عالی همت برای نفع مردمان شتر بکرایه
میگیرند و بران مشکهای پر از آب بار میکنند و در راه به تشنگان می دهند آن آب کثیر در انقافله کفایت
نمیکند پس در اینچنین قافله کفایت کردن یک مشک آب صریح خرق عادت ست و سراسر کرامت
و اما ریاضت انکه در راه مابین بیت الله و بیت النبی جنان کوهستان ست که پیاده رفتن همراه قافله
در انجا دشوار ست بچشم دیده شد که پاهای روندگان از سنگ های راه مجروح میشود و بعض مردمان
می افتند و سر و رو هم مجروح میشود پس اندران راه دشوار گزار مشک پر از آب بر دوش نهاده رفتن
چه ریاضت شاقه ست این کار بجز مردان خدا از کسی راست نمی آید و این پیاده روی خدمت شیخ
نه از تنگ دستی و افلاس بود بل بنا بر ریاضت و مجاهده فی سبیل الله بود چرا که هم دراین سفر راوی
مذکور از خدمت شیخ الاسلام روایت میکند که انحضرت فرمودند که اندرین سفر پنجاه کس را روزمره
طعام می خورانیدم بدین وجه مردمان قافله میگفتند نسبت من که این مرد کیمیا گر ست از جمع هر دو
روایت ظاهر میشود که طالبان خدا را با خود و با خلق خدا اینچنین باید کرد تا بخدا واصل شود و بنی جان

بر دست شیخ الاسلام بیعت نموده اند چنانچه روایت ست که بر شخصی جنی مسلط شد حالش متغیر شد
راوی که از مریدان آنحضرت ست باوی سخن سخت و درشت گفت جن جواب داد که شما برادر دینی
من هستید ورنه بعوض این کلمات بشما کردمی آنچه کردمی وی گفت که شما را بر دست حضرت
صاحب بیعت ست جن گفت بلی وی گفت که حالا شما را خاطر داری من باید که ما و شما خواجه باشیم
پس بخاطر من اینکس را بگزارید جن فوراً او را بگذاشت و در فضائل شیخ الاسلام مرویست که روزی
میان ممد باران صاحب قدس سره در مجلس خود حالات و فضائل برادران دینی میگفتند شخصی
از حاضران پرسید که حضرت حال حضرت شاه هوری صاحب هیچ نفرمودند از شما گرفتند که من چه گویم
حال شان او کسی ست که شنیده ام از زبان حضرت شیخ خود که میفرمودند که شاه هوری صاحب
از بیعت خود مرا سرفراز کردند و هم نقل ست که اگر حضرت شیخ اکبر را از حضرت شیخ الاسلام استفسار
امری منظور میشد میفرمودند که شاه هوری صاحب در این امر چه میفرمایند و دیگر اولیا روقت نیز
مداح و وصاف آنحضرت بودند چنانچه بصحبت رسیده که حضرت شیخ الاسلام صحبت مولانا انوار الحق
قدس سره را که از اکابر اولیا رنکهنو هستند دریافته اند و آنحضرت مولانا موصوف را شبلی وقت
فرموده اند و مولانا ممدوح بحضرت شیخ الاسلام بغایت درجه محبت میکردند مولوی حسن الزمان صاحب از مولوی احمد علی صاحب
فتحپوری شنیده روایت فرمودند که روزی حضرت شیخ الاسلام در صحبت مولانا بودند شخصی درآمد و از حضرت مولانا مصافحه
کرد مولانا شیخ الاسلام اشاره کرده از وی فرمودند که بدست این کس بوسه ده که شیر حق ست و دیگر بسیار کلمات در مدح
حضرت فرمودند و مولانا را در آنوقت حالت جوش بود شیخ الاسلام تصور کردند آنچنانکه من در بهتر
حال خود میکوشم بخلاف آن حضرت مولانا اظهار میفرمایند چاره کار جز این ندیدند که از آنجا برخواستند
و بگریختند و مظفر علیخان همشیره زاده نواب شرف الدوله بهادر مرحوم نقل میکنند که مولوی ال حسن صاحب
مهانی که از مریدان مولانا انوار الحق صاحب قدس سره بودند من بیان کردند که روزی خدمت
مولانا عند الذکر نسبت شیخ الاسلام فرمودند که حافظ صاحب و الهابین اور هم سب براتی چنانچه این
کلمات چنانکه شنیدم بهان زبان اردو نوشتم و هم نقل ست که روزی شیخ الاسلام دو روپیه

شاه کفایت اللہ صاحب را تدریس دادند شاه صاحب انرا بخادم خود داوند و فرمودند که نزد خود نگاه دار
و ازاین روبیه مرا کفر دیده مظفر علیخان روایت میکنند که شخصی از مولوی عبدالرحمن صاحب قدس سره حال شیخ الاسلام پرسید
فرمودند که حافظ صاحب سلطان المشائخ عهد خود هستند و شیخ الاسلام در حیدرآباد دکن سالها
تشریف داشته اند و هزارها مردم اندیار بردست حق پرست شیخ الاسلام توبه نمودند و اکثر اسورات
نامشروع مثل استعمال تاڑی وغیره که درانجا انچنان شائع و رائج بود که مردمان انجا این فعل را
از ممنوعات نمی دانستند از تعلیم و برکت آنحضرت بسیار دفع شد نقل ست از اکثر ثقات که در حیدرآباد
خاص بعهد دیوان چندولعل براه چارمینار قریب مسجد جمعه معبد هنود بود و درانجا پرستش اصنام
بسیار میشد و مشرکان جانوران را برابر اصنام خود بسیار میکشتند چنانکه مسلمانان را در آمد و رفت
تکلیف میشد اکثر سرشک خون برجامه ها می افتاد چونکه حاکم و رئیس غافل بود و دیوان مذکور هندو مذهب
بر ملک مسلط لهذا کسی را مجال آن نبود که مشرکان را مانع آید اکثر مردمان بابزرگان آندیار شکایت
بردند و اعانت خواستند کسی بخوف دیوان باوجود دعوی خدا پرستی متوجه در دفع این بلا نگردید
آخر کار روزی بخدمت شیخ الاسلام حقیقت این واقعه وانمودند حضرت بنابر خرابی تبکده مستعد
شدند و شاید که فرمودند من تدارکش میکنم درانوقت اکثر امرای اندیار مثل محی الدوله مرحوم و یک صاحب
از اقربای نواب رفعت الملک بهادر مرحوم و سید ابراهیم از اولاد حضرت بنده نواز قدس سره
و ملک اعظم مرحوم وغیره مریدان شیخ الاسلام حاضر بودند و شیخ الاسلام وضوئی ظهر میفرمودند
همه ها عرض کردند که هرگاه درستی این کار از ما غلامان نشود حضرت را اختیار ست مایان بدفع
این فعل قبیح کوششها خواهیم کرد شیخ الاسلام بظاهر سکوت ورزیدند الا چونکه خاطر شریف
متوجه تخریب دیر بود سامانش از توجه آنحضرت بدین نمط بعرصه ظهور رسید آمد که دو کس را از
مریدان شیخ الاسلام تصرف آنحضرت همون وقت جوشی بدل سرزد بلا اطلاع احدی برخواستند
و ببازار که گذرگاه هنود بود نشستند چون مشرکان سامان پرستش خود درست نموده باجماعت
کثیر درانجا رسیدند ان هر دو کس نفط دین گفته درجماعت مشرکان درآمیختند و انجماعت را برهم زدند

وهمون وقت در تمامی شهر خود بخود مسلمانان را جوش پیدا شد لفظ دین بمذبانها جاری بود و دیر
را خراب میکردند تا انکه طفلان که در مدرسه میخواندند و قریب مدرسه دیری بود آنرا خراب کردند و
اکثر طفلان دیر بار را خراب کرده بخدمت شیخ الاسلام حاضر شده چیزی دادند که فلان دیر را برباد
کردیم گویا بدل ایشان القا کرده بودند که این فعل متوجه خدمت شیخ ست لهذا بنا بر خوشنودی مزاج
شریف بخدمت اقدس حاضر شده خبر بربادی دیر میدادند و غنیمت بطور هدیه پیش میکردند الحاصل
در یک دو ساعت جمله معابد شهر خراب شدند و هنوز ان امرای شهر که ذکر شان سابق گذشت
حاضر بودند که این امر اهم بفیضان حضرت در این زمان قلیل انجام یافت اکثر منکران انحضرت بوقوع
این کرامت بینه و تصرف حضرت که در یک ساعت بخواطر اهل شهر اثر جوش آنمایه پیدا کرد که بلا تحریک
ظاهری خود بخود مستعد تخریب معابد مشرکان شده این کار اهم را انجام دادند مقر و معتقد عظمت
و جلالت شیخ الاسلام شدند الحق همچنین بست قوت اولیا الله آنچنانکه ارواح مایان در اجساد مایان
تصرف میکنند ارواح پاک اولیا کرام بقوت حضرت الوهیت در تمامی خلائق تصرف می نمایند
چنانچه بعض اهل معرفت فرموده اند که در رویش بعد طی مقامات فنا چون بمرتبه بقا بالله میرسد
تمامی خلق عین او میگردد و بعد ان بربادی دیوان چند و اعلی نیز از ناراضی انحضرت گردیده و املاک
از شر مشرکان بالکلیه پاک گشت ذکرش در باب کرامات خواهد آمد بحول الله و قوته و شیخ الاسلام در ان
بلده بجلالت رود قیام داشتند چنانچه تا این زمان خانقاه حضرت در انجا زیارت گاه خلائق ست و تصرفات
شیخ الاسلام در انجا هنوز جاری ست و حضرت شیخ الاسلام در عهد شباب متاهل نشدند و بکمال ترک و
تجرید بریاضات شاقه بسر نمودند چون زمانه جوانی گذشت و مرتبه تکمیل هم حاصل شد بنا بر ادای سنت سنیه
نبویه اولا در ملک عرب متاهل شدند و بعد نکاح ان بی بی صاحبه مرحومه که هندی نژاد بودند همپای
شیخ الاسلام به هند تشریف آورده از بطن حضرت ایشان شیخ الاسلام را دو فرزند که یکی از ان
سید محمد مدنی موسوم بود و یک خواهر و دو دختر تولد شدند و همه در خرد سالی برحمت حق پیوستند
و انخاتون مرحومه نیز روبرو شیخ الاسلام در شهر لکنو بملک بقا شتافتند و در گورستان که بر کنارهٔ

دریای کومتی واقع ست وحضرت شاه دوست محمد عرف شاه دوسی صاحب ان اسوده اند
انمرحومه هم خفته اند بعد ان شیخ الاسلام در حیدرآباد دکن نیز عقد نکاح بایک خاتون بستند وبعد ان
ایشان را طلاق دادند چنانچه مرزا سردار بیک صاحب ناقل اند که آن بی بی صاحبه تا گل برگ شریف
همپای شیخ الاسلام آمدند وچون انحضرت قصد هندوستان نمودند ایشان گفتند که من هم هندوستان
نخواهم رفت پس انحضرت ایشان را طلاق دادند ایشان در حیدرآباد آمده چندی بمکان مزرا حسن بیک
قیام داشته بعده قریب مکان مذکور در حجره مدتی بقید حیات ماندند وگاهی از حجره بیرون
نیامدند الا برای ضرورتی وبعد ان شیخ الاسلام یک نکاح بدهلی شریف فرمودند وان بی بی صاحبه
بعد وصال حضرت مدتی بقید حیات ماندند وچند سال ست که بحیدرآباد دکن حسب الطلب بعضی
مریدان خاندان حافظیه تشریف بردند وهمان جا برحمت پیوستند واین زوجه اخری نهایت
مغلوب الغیظ بودند وبحضرت شیخ الاسلام اکثر کلمات گستاخانه وبی ادبانه میگفتند وسوی
مزاجی ها می نمودند بغایت درجه وانحضرت بکمال حلم تحمل میفرمودند وبخادمان بنابر تعلیم میفرمودند
که زوجه همچنین باید که تدارک نفس کنند یعنی چون بیرون مردمان حضرت گویند وبا بوسی نمایند هرگاه
بخانه آید زوجه بکلمات سقیم وحرکات ناملایم بدل آن نماید تا نفس الذت مدح باقی نماند وبجز زوجه
اولی حضرت را از کسی اولاد نشد وشیخ الاسلام درباب مناکحت اتباع کامل حضرت نبوت فرمودند
تا انکه طلاق هم دادند که این فعل را اهل هند بغایت معیوب می دانند تا اینجا که گوا از زوجه انچنان امور
بوقوع آید که در آن طلاق دادن ضروری باشد هم طلاق نمی دهند بلکه فاعل آنرا ملامت می نمایند
حضرت شیخ الاسلام را چونکه در اتباع نبوی بسیار کد وکوشش بود ودایم در احیا سنت سنیه نبویه
وامحداث رسومات واهیه هند مستعد وآماده می ماندند فعل طلاق که انهم امریست شرعی بعمل آوردند
ودائم انحضرت بچندین مخالفت رسومات هند که مخالف طریق اسلام بود میفرمودند چنانچه از میر محمد علی مرویست که چون زوجه
اولی شیخ الاسلام وفات فرمودند بعد تجهیز وتکفین انحضرت اراده روانگی سمت قصبه مهان فرمودند
که در آن قصبه عرس بزرگی از اجداد انحضرت که در آنجا اسوده اند بود کسی از حاضران گفت که حضرت

تقریب سیوم بی بی صاحبه نخواهند فرمود ارشاد کردند هر جاکه خواهم بود فاتحه خواهم کرد که غرض ازین ایصال ثواب ست وان از هر جا ممکن پس چه ضرورست که بهین جا فاتحه سیوم کنم و در تقاریب شادی نیز همین عادت شریف بود که بجز ضروریات شرع باسباب زوائد نظر نمی داشتند بل از رسومات قبیحه کمال متنفر بودند چنانچه از حضرت حافظ صاحب قبله منقول ست که خدمت شیخ صاحبزاده حافظ جمال الدین رانا گاه در شبی بغیر چیزی از سامان کدخدای که در هندوستان رائج ست بخانه عروس بردند و هر چند که اولیاء عروس عذر بی سامانی پیش آوردند پذیرا نفرمودند و ارشاد کردند که انچه حکم خدا و رسول ست موافق ان بعمل باید آورد چونکه از هیبت انحضرت کسی مجال انحراف از حکم انحضرت نداشت ناچار موافق قواعد شرعیه عقد مناکحت بسته شد و هم روایت ست که وقت نکاح حافظ تراب علی صاحب برادرزاده شیخ الاسلام انحضرت بنا بر شرکت بخیر اباد تشریف آوردند و در بنگله واقع آن حاطه که الحال در انجا مزار پر انوار ست قدم رنجه فرمودند و انجا کلمای کاغذ که اهل هند در تقریب شادی برای آرایش میامی سازند برای تقریب کدخدای صاحبزاده صاحب موصوف نهاده بود چون نظر انحضرت بر آن افتاد بس برآشفتند و فرمودند که این بزرگ زادگان هستند و اینچنین مراسم قبیحه میکنند و فرمودند که من در چنین تقاریب شریک نمی شوم و انجا را ترک کرده بمکانات مولوی عبد الرحمن قیام فرمودند و هم مرویست که واجد علی خانصاحب مرحوم بخدمت شیخ الاسلام حاضر شدند تا انحضرت را برای انعقاد عقد مناکحت خود بخانه عروس برند حضرت در تخلیه بودند و از معمولات دران روز در تخلیه بدیر ماندند آخر حضرت حافظ صاحب قبله دام برکاتهم بعرض رسانیدند که حضرت واجد علیخان حاضر اند و تقریب عقد ایشان ست فرمودند که دراین زمان مهر انچنان قرار می دهند که ادای آن ناممکن می بود و این از مروات ست پس در چنین تقاریب نکاح من شریک نمی شوم خانصاحب موصوف عرض کردند که در خاندان ما مهر معین ست وان نزد خود دارم و اگر اولیاء عروس زیاده خواهند گفت پس هر قدر مهر قرار خواهد یافت همون وقت پیش حضرت حواله خواهم نمود بشنیدن این کلام حضرت مستعد

شدند و تشریف بردند و اگر در تقریب رقص و سرود خواهش می بود حضرت هرگز در آن تقریب سهوا
محفل رقص هم بنوعی شریک نمیشدند بلکه منجمله اقوال حضرت شیخ الاسلام ست که روزی فرمودند که کسیکه
در محافل رقص شریک شود مرا از او سروکاری نیست نعوذ بالله من ذلک و از تارک صلوة بسیار نالانم
میشدند و بمریدان بنا برادائی صلوة بسیار تاکید میفرمودند و هم دراین خصوص ارشاد کردند که اگر در شیخی
سیر عرش کند و خلاف شرع شریف باشد هیچ نیست و از انحضرت گاهی در سفر و حضر امری مستحب هم
ترک نمی شد و لباس حضرت نه درویشانه می بود و نه عالمانه بسبب کدو کوششیکه در ستر حالات
خود میداشتند البته ملبوس انحضرت بوضع ثقات زمانه می بود و عادت شریف بود که ملبوس خود و خادمان
و عزیزان جمله از یک نوع پارچه که گنده و کم قیمت نوربافان این دیاری بافند تیار می ساختند و
و اگر کسی ملبوسی نذر میکرد در هر نوع که می بود می پوشیدند و می فرمودند که درویشی مقید ملباسی نیست بهر نوع
که میسر شود بپوشد و عباو قمیص و مثل ان که دران اظهار تشخص ست گاهی نپوشیدند و در اکل و شرب
نیز مقید نبودند هر چه از قسم حلال هم میرسید میخوردند چنانچه حضرت حافظ صاحب میفرمایند که مدتی حاضر
خدمت شیخ الاسلام بودم مرا معلوم نشد که حضرت بکدام شی رغبت میدارند روزی این امر بخیالم گذشت
که چیست که حضرت بچیزی رغبت نمیفرمایند خدمت شیخ همون وقت این بیت مثنوی شریف اشنای
زبان کرامت بیان کردند **شعر** گر خوری یک لقمه از ناکول نور ۔ خاک ریزی بر سر نان تنور ۔
و هم نقل ست که زنی از مریدان شیخ الاسلام در دهلی شریف دعوت حضرت کرد و شیر برنج پخت سهوا
عوض قند نمک که کوفته نهاده بود دران انداخت وقت اکل همراه طعام دیگر آنرا هم پیش کرد شیخ الاسلام
بی تکلف ان شیر برنج را تناول فرمودند قدری ازان که باقی ماند بعد فراغ از اکل تبرکا آن زن را عیه
بخورد از شدت نمک گلویش خراشیده کمال شرمنده شد و بخدمت حضرت معذرت کرد که سهوا از من
این خطا سرزد حضرت بجوابش فرمودند که مرا معلوم هم نشد و هم عادت شریف بود که وقت اکل طعام
هر که از مسلمانان حاضر می بود او را شریک طعام میفرمودند و فرق میان رزیل و شریف و غنی و فقیر
نمیکردند حافظ صاحب قبله میفرمایند که روزی میان یار علی صاحب برادرزاده حضرت با همصحبتان

خود گفتند که حالا آبروی دسترخوان باقی نمانده حضرت صاحب همه کس را بر دسترخوان خود جا میدهند
و شریک می سازند اتفاقاً همون روز وقت تناول طعام بر دسترخوان جمله حاضران نشستند
و صاحبزاده موصوف برابر حضرت در پهلو بودند ناگاه نظر حضرت شیخ الاسلام بر کفش دوزان افتاد که
نعل میان اسلم صاحب سید وخت باد فرمودند که دست خود بشو و بیا و بخور صاحبزاده صاحب موصوف
عرض کردند که حضرت جای تنگ ست طعام این کس را داده شود که علیحده بخورد حضرت فرمودند که نزدم
جای هست و در پهلو مبارک میان خود و صاحبزاده ممدوح دیرا نشانیدند و طعام خورانیدند صاحبزاده
بعد فراغ از حافظ صاحب قبله گفتند که حالا گاهی چنین قول نخواهم گفت که امروز خوب سزای نفس شد
و ملحوظ خاطر شریف می ماند که طعام پیش همه کسان یک سان باشد اگر کسی چیزی قلیل خواه کثیر خاص
برای حضرت می آورد آنرا بر جمله حاضران بحصه مساوی تقسیم میفرمودند و اگر سالن از یک دو قسم قلیل
می بود که تقسیم ان دشوار می نمود همه را باد ال مخلوط کرده بهمه تقسیم میفرمودند الغرض در جمله امورات
فرق و امتیاز میان خود و دیگران روا نمیداشتند تا انکه اگر مریضے عرض میکرد که حضرت برا دم فرمایند
یا کسی آب می آورد که بر آن دم کنند حضرت بران دم میفرمودند و از جمله حاضران میفرمودند که بران دم
کنید و گاهی نعوذی بکسی نمیدادند روزی شخصی بسیار خواستگار تعویذ شد و کمال الحاح نمود و عادت
شریف بود که بسبب کمال رحمت خاطر شکنی کسی که مبتلا آلام می بود گوارا نمیداشتند ناچار شعر مولانا رومی
قدس سره شعر هم دعا از تو اجابت هم ز تو ٭ ایمنی از تو مهابت هم ز تو ٭ بر کاغذی نوشته باو دادند
و هم عادت شریف بود که چون در محفلی قدم رنجه میفرمودند بر کناره مجلس در جائی خالی می نشستند
لیکن چونکه هیبت و عظمت الهی از جبین مبارک تابان بود همان جا صدر مجلس میشد و میر محمد علی صاحب
در اخلاق شریف میگویند که رحمت و شفقت حضرت بر جمله مریدان عام بود انچنانکه بزاهدان توجه میفرمودند
بجانب عاصیان هم همچنان توجه میداشتند و بسبب کمال استغنا نه انحضرت را از زاهدان و عابدان فخر بود
و نه از عاصیان عار و ننگ و همدرین محل روایت کردند که در توسه شریفه مسمی تراب اکه از همراهیان
انحضرت بود و از قوم نوربانی و از اصل اسپیب شد چنانچه او زبان اردو هم خوب نمیدانست و در انجا

کلام بزبان پشتو میکرد چون دراین ابتلا حالش بجائی رسید که قریب المرگ شد بخدمت شیخ الاسلام
حالش عرض کردیم فرمودند که این را بخدمت شیخ اکبر ببرید او را بهتری انداخته بخدمت شیخ اکبر بردیم
فرمودند که کیست عرض کردم حضرت تراب خان ست و قریب بمرگ فرمودند که نزد شاه بهوری
صاحب ببرید و بگوئید که تراب مردن نتواند بازش آوردیم و ارشاد حضرت شیخ اکبر عرض کردیم
حضرت فرمودند اکنون چرا خواهد مرد او هنوز زنده ست اگر حضرت بمرده میفرمودند زنده میشد
الغرض او را بهمان وقت صحت شروع گردید هنوز او را قوت کامل نامده بود که دران میان
خدمت شیخ چند صد اشرفی ها که برای ادای قرضه مولوی نهاده بودند بمن دادند که امانت
من بدل خود تصور بدم که من برای آوردن کاه وغیره ببیرون آبادی میروم چنان نشود که
کسی مرا ازاین وجه آزاری رساند و اشرفیها بگیرد پس روزی عرض کردم که اگر ارشاد شود
این اشرفیها در سوراخیکه بدیوار بیت الخلای انحضرت واقع ست نهاده از گل رخنه اش بندم
حضرت پسندیدند چنانچه همچنان کرده شد و کسی سوای من و حضرت ازاین حال و قفیت نداشت
بروز دیگر که حضرت برای رفع حاجت تشریف بردند نظر حضرت بران سوراخ افتاد دیدند که سوراخ
واست شیخ الاسلام ان اشرفیها را بدر آوردند و شمردند چهار اشرفیها دران کم بود حضرت حالش
بمن فرمودند سخت نادم شدم چرا که کسی بجز من ازاین حال واقف نبود دراین ملال نشسته بودم
که مناخان آمدند و مرا غمگین دیده گفتند که چرا ملول ستی صورت حال ایشان وانمودم ایشان گفتند
که بجز تراب کسی نگرفته گفتم که او را هنوز قوت نشست و برخواست نیست و زینه هم درانجا نبود او
بچه طور دزدید الغرض خان موصوف در اسباب او که بخانه شخصی دیگر نهاده بود تلاش کردند هر چهار
اشرفی برآمد بخدمت حضرت آوردند و صورت واقعه وانمودند و انروز خان موصوف با همدگر
گفتند که بسبب عنایت انحضرت این مرد رذیل بامان برابری میکرد حالا حضرت هم ازاو ناراض
خواهند شد که چنین فعل بد کرده ست الغرض چون روز گزشت و شب آمد حضرت شیخ الاسلام
در انشب با تراب فرمودند که ایام سرماست و تو بسبب ضعیف هستی و لباس سرمائی کافی نزد تو نیست

بیا بر بستر من بخسپ و همچنان کردند که او را بر بر خود خوابانیدند و رضای خود پوشانیدند و هم فرمودند
که تراب خوش مردی ست که سراغ اشرفیها داد راقم گوید غفر الله ذنوبه چونکه دلش از حصول امنیت
رنجیده بود خدمت شیخ او را بالطاف خاص نواختند تا تلافی غم او شود و هم صفت ستاری ظاهر
کردند که بدیگران تفضیح او نگردد و در حقیقت این فعل آنحضرت تعلیم بود برای مایان تا کسی را بچشم
حقارت نه بینیم و بر شرافت نسب که بفحوای آیه کریمه لا انساب بینهم یومئذ فانی خواهد شد
و بر اعمال نیک که این جمله از توفیق الهی ست نه از خود مغرور نشویم که این همه کبر ست و کبر باعث
محرومی و مشهور بیست مولانا روم رحمه الله میفرماید شعر بر بدیهای بدان رحمت کنید ✣
بر منی و خویش بینی کم تنید ✣ پس مبادا غیرت ایزد کمین ✣ سرنگون افتید در قعر زمین ✣
الحق فعل خاصان رهبر کامل میباشد و هم عادت شریف بود که در سفر و حضر موافق سنت سنیه
نبویه در کار و بار خادمان شریک می بودند حافظ صاحب قبله می فرمایند که در اخر سفر دکن همیا
شیخ الاسلام بودم و پختن نان نمی توانستم در منزل آرد با آب می سرشتم و حضرت بدست مبارک
خود نان می پختند و میر محمد علی صاحب نیز همچنین روایت میکنند که بمقام توسه شریفه بماه صیام
وقت سحر حضرت پراتها بدست مبارک خود می پختند و خود ازان می خوردند و بمن هم عنایت
میفرمودند و بدرگاه حضرت چهیدا میان صاحب در قصبه کهیری چون شیخ الاسلام مسجد بنا
کردند همراه خادمان در تیاری و برداشتن خشتها خود هم شریک میشدند و تعظیم شعائر الله بدانمایه
ملحوظ خاطر شریف بود که خشتهای مسجد را فقط در بیزم بزانیدند هر چند که واقفان این کار عرض
نمودند که حضرت بغیر پاچک و غیره خشت پخته نمی شود روا نداشتند که در شی نجس خشت های مسجد پخته شود
و از تصرفات شیخ الاسلام بود که خشتها با وجود یکه بسیار کلان و گنده بود در خالص بیزم انچنان
پخته شد که در فهم نمی آمد و اگر کسی در مسجد میدویدند ناخوش میشدند و مانع می آمدند که بی ادبی ست و اگر
کسی چیزی از دست خود بمسجد می انداخت ناراض میشدند و اگر کسی وقت تلاوت قرآن مجید یا درود
شریف قیام تعظیم حضرت میکرد مانع میشدند و میفرمودند که این محل تعظیم کسی نیست و اگر کسی وقت

تلاوت فرقان حمید چنانکه عادت تالیان ست می جنبید میفرمودند که نباید جنبید خلاف ادب ست
جنبیدن وقت تلاوت وخلق آنحضرت آنچنان وسیع بود که جمله حاضران میدانستند که حضرت برما
ازدیگران مهربان تراند وگاهی حضرت نسبت کسی نفرمودند که مریدمن ست اگرحال کسی پرسیده میشد
میفرمودند که یارمن ست ویامی فرمودند که داخل سلسله ست دراصطلاح شیخ الاسلام این الفاظ
کنایه ازمریدان بود وگاهی لفظ فقیر نسبت خود نفرمودند ونوشتند ودرآخرعمر خطوط ازدیگری می نویسانیدند
اگرکسی ناواقف لفظ فقیر نسبت حضرت درکتابت می نوشت وقت ملاحظه بقلم خود بجای فاحا
می نوشتند یعنی حقیر وهم دراین باب مرزا سردار بیگ صاحب وایت میکنند که شخصی نزد شیخ الاسلام
حاضر شد وخواهان سعی درباره روزگار خود گردید شیخ الاسلام بمولوی امانت علی صاحب فرمودند که
بواجد علیخان رقعه درباره سعی ازجانب من بنویسید مولوی صاحب حسب الحکم رقعه نوشتند وبلاحظه
عالی گزرانیدند دران رقعه لفظ فقیر ودعاگو نسبت حضرت شیخ الاسلام نوشته بود حضرت ازمعاینه
ان ناراض شدند وبجای فقیر کلمه حقیر نوشتند وبجای دعاگو کلمه دیگر تحریر فرمودند ان کلمه مرا یاد نیست
وبعده فرمودند که دعاگو کجا هستند دعاگو ایشان هستند که مستجاب الدعوات اند ودرکتابت بامریدان
ومعتقدان وغیرایشان همین یک القاب وآداب تحریر میفرمودند که مفرمای نیازمندان فلان
زادعنایتکم بعد سلام مسنون آنکه حاصل کلام اینکه حضرت شیخ الاسلام درهیچ امری خود رازدیگران
جیه درقول وچه درفعل ممتاز نمیکردند وبنوعی اظهار مشیخت نمی پسندند بلکه آنچنان تواضع که دران اظهار
شرک وتجرید میشود بهتر می دانستند چنانچه چند روایت بنابرکشف این مطلب رقم کرده میشود مرزا سردار بیگ
صاحب میفرمایند که ازلنگرخانه شیخ الاسلام یک تنه بند ویک چادر مراعطا شد بخیال میل خوردنش
وقت درشست وشوی آن برنگ گل مهندی آنرا رنگ کردم ودرمسجد حضرت شیخ الاسلام وقع
سری انرا خشک میکردم شیخ الاسلام برای نماز ظهر تشریف آوردند حاجی سید امام همپای آنحضرت
دند چون نگاه آنحضرت بران پارچه رنگین افتاد فرمودند کدام کس این رنگ کرده ست فی الفور
کردم که این بنده رنگ کرده ست فرمودند میخواهند مشائخ شوند من آن پارچه راشوب کنانیدم

و نیگون کردم شیخ الاسلام آنرا دیدند و سکوت فرمودند و هم مرزا صاحب ناقل اند که از انگرخانه
شیخ الاسلام مرا یک انگرکه و یک پایجامه و یک کلاه عطا شد پوشیدم و بسبب بعضی دون پوششی دیگر
ان پارچه ها نهایت میل خورده بود در روزی در مسجد مخدوم سید نظام الدین صاحب قدس سره
شیخ الاسلام در من نظر کردند و فرمودند که پوششی را چرا این قدر میل خورده دارید شاید میخواهید
فقیر نمائید عرض کردم که بجز یک پوشش دیگر پارچه نیست فرمودند که از دست خود بشوئید عرض کردم
که از شستن خود صاف نمی شود فرمودند نزدگاذر رفته و یک پارچه برای ستر خود گرفته دیگر باو
بدهید که بشوید روزی میر محمد علی صاحب بر بانهاکه ازان سیر یری باقند و در زمین نهاده بود نشسته بودند
و نظر شیخ الاسلام برایشان افتاد فرمودند که چنین فعل نباید کرد که مردمان دانند که این کس بسیار
متواضع و منکسر ست و روزی میر محمد علی صاحب رضائی خود به مسکینی دادند حضرت ناخوش شدند
و فرمودند که دراین فعل اظهاران ست که این کس چنان باخداست که یک رضائی نزد خود دارد
ازاهم درراه خدا داد و حافظ صاحب قبله میفرمایند که حضرت ارشاد فرمودند که ترک راهم باید ترک
کردن راقم گوید غفرالله ذنوبه یامراد ازاین قول ترک الترک ست که اصطلاح اهل طریقت ست یا انکه
چیزی که در ظاهر از لوازم ترک ست و فعلی که دران اظهار ترک ست ازاهم ترک کند و نیز خدمت شیخ الاسلام
بجز اوقات مخصوصه سبحه هم بدست مبارک نمیداشتند و نماز دائم بجماعت میگزاردند لیکن خود امامت
نمیفرمودند الا بمجبوری که کسی انوقت قابل امامت حاضر نمی بود و بعد نماز صبح تخلیه میفرمودند تا نماز
اشراق و ضحی و همان وقت تلاوت درود مستغاث و دلائل الخیرات میفرمودند و بعدان درس
مثنوی شریف میدادند و بعد ظهر ختم خواجگان چشت که از معمولات خاندان سلمانیه ست میخواندند
و بعدان تلاوت قرآن مجید میفرمودند میر محمد علی میگویند که دیده ام هرگاه که انحضرت تلاوت کلام مجید
میکردند اکثر اثار مسرت برجبین مبارک نموده میشد چنانکه متبسم میشدند و گاه آثار حزن چنانکه بوقت
شریف متغیر میشد لاجرم این حالات از مضامین آیات قران خواهد بود و بعد تلاوت باز درس
مثنوی شریف میفرمودند و بعد عصر اوراد ضروری میخواندند و می فرمودند که بعد عصر تا مغرب کار و بار

دنیا نباید کرد این وقت نگاه داشت دل ست بیاد خدا و بعد مغرب باز تخلیه میفرمودند و از تهجد
تا صبح نیز در تخلیه می بودند و باقی همه اوقات را در یاد الهی بسر میفرمودند و اکثر اوقات آنحضرت درس
مثنوی شریف مولانای روم رحمته الله علیه میفرمودند و باین کتاب شریف شیخ الاسلام را کمال
تعلق محبت بود و معانی و مطالب این کتاب اکسی دران زمان همچو آنحضرت بیان نمیکرد و منجمله
کرامات آنحضرت بود که وقت درس مثنوی شریف هر صاحب حاجتی و طالبی که حاضر میبود جواب هر یکی
بلا سوال و قابل تسکین او در بیان مطالب مثنوی شریف میفرمودند چنانچه مرزا سردار بیگ صاحب
از سید ابراهیم صاحب حیدرابادی ناقل اند راوی اول میگوینده که من در امورات نامشروع
اکثر مبتلا می بودم چون وقت درس مثنوی شریف بمسجد اردو حاضر میشدم شیخ الاسلام فی الفور
بدرس مثنوی شریف زجر و توبیخ بر خطای که از من سر بزد می بیان می فرمودند از استماع آن
نادم میشدم و آخر الامر ترک ان افعال قبیحه کردم و درس دیگر کتب تصوف مثل فصوص و فتوحات مکی
و لوایح شریف وغیره نیز میفرمودند و اکثر اهل علم بران هستند که خدمت شیخ الاسلام در علم
تصوف نظیر خود نداشتند مولوی فضل حق صاحب خیرابادی رحمه الله که از علمای نامدار هند
بودند و در علم معقول در عهد خود امام فن بخدمت شیخ الاسلام خواستگار خواندن فصوص شدند
و چند سبق از کتاب موصوف بحضور آنحضرت خواندند روزی خدمت شیخ الاسلام فرمودند
که شما را بسبب کثرت مزاولت فنون فلسفه استعداد درک این علم شریف نیست چنانچه در
مولانای ممدوح از برکت تعلیم شیخ الاسلام این اثر بود که میگفتند علوم معقولات که در درس
و تدریس ماست همه قشر ست و علم تصوف مغز لیکن عقل را قوت درک آن نیست و محفل آنحضرت
مجلس وعظ و پند بود و هیچک جلسه آنحضرت قلیل و کثیر خالی از یاد الهی جل جلاله نمی بود وقت
نشستن و برخواستن چند کلمات تسبیح و تهلیل ضرور بر زبان مبارک میرفت و در طهارت آنحضرت
بسیار کد و کوشش میفرمودند و از کمال حیا از نگاه مردمان علیحده شده بول میفرمودند و کلوخ
میگرفتند و دائم آزاد انه بسر فرمودند و در سفر و حضر مقید اسباب نبودند میر محمد علی صاحب روایت

میکنند که حضرت شیخ الاسلام آخر سفر توسه شریفه که فرمودند قبل آن ایشان ضعف و ناتوانی
بر انحضرت مستولی بود که در بیت الخلا رفتن و در انجا نشستن باعث اضمحلال خاطر عاطر
میشد و از مقام خود تا بدرگاه حضرت مخدوم شیخ سعد قدس سره العزیز که فاصله چندان
بسیار ندارد بر سواری میانه نیز بر خاطر شریف گران می آمد ناگاه خادم اسپ حضرت
شیخ اکبر رضی الله تعالی عنه را در شهر لکنو گزر افتاد و انحضرت نیز دران زمان در شهر لکنو تشریف
میداشتند خادم موصوف بانحضرت پیوست شیخ الاسلام بسیار تعظیمش فرمودند چون خادم
موصوف رخصت خواست ارشاد شد که باش من هم همراه شما راه توسه شریفه خواهم پیمود
روزی واقع تاریخ ۲۵ ذیقعده سنه ۱۲۵۰ هجری شیخ الاسلام بلا سامان سفر از درگاه حضرت
شاه مینا صاحب قدس سره حسب معمول فاتحه خوانده جانب اکبری دروازه پا پیاده تشریف
می بردند ناگاه زیر اکبری دروازه رحیم رحمان خان رئیس قصبه سندیله که بخدمت شیخ الاسلام
بس عقیدت داشتند بر سواری بهلی بحضرت شیخ دوچار شدند انحضرت از ایشان پرسیدند
که کجا میروید عرض کردند که بوطن میروم فرمودند که من هم میروم پس ایشان شیخ الاسلام را
برگاڑی خود سوار کنانیدند الغرض بهمان سواری تا سندیله تشریف بردند و همون روز در
سندیله یک ماده اسپ خرید فرمودند و یک ماده اسپ چودهری انجا بخدمت حضرت نذر
گزرانیدند بروز دویمی آن شیخ الاسلام مع چند خادمان که راوی نیز ازان ست سمت توسه
شریفه روان شدند راوی مذکور میگوید که ظاهرا معلوم میشد که انخادم شیخ اکبر بنا بر طلب شیخ الاسلام
آمده بود الغرض چون خدمت شیخ بمقام فرخ اباد رسیدند مولوی سید شریف حسن صاحب کاز مریدان شیخ الاسلام
بودند دعوت انحضرت کردند و دو دو جفت ملبوس برای هریکی از خادمان انحضرت مهیا کردند
چراکه کسی بجز ملبوسی که در بر بود چیزی دیگر نداشت خدمت شیخ در انجا نیز یا بو خریدند و از انجا هم
روانه شدند و هر روز دو منزله راه طی میکردند چراکه عید اضحی قریب بود و شیخ الاسلام اراده داشتند
که نماز عید بدهلی شریف بگزارند روزی در اثنای راه طریق دهلی را که غرب جانب بود گذاشته

سمت جنوب متوجه شدند خادمان عرض کردند که حضرت این راه دهلی ست فرمودند شما چه دانید
دیگر کسی را مجال انکار نبود همه ها باتباع شیخ الاسلام بدان سمت متوجه شدند چون دو
روز گذشت بروز سیومی قریب یک قصبه رسیدند شیخ الاسلام وقت عصر را وی یعنی
میر محمد علی صاحب را پیشتر روان فرمودند که تا فرودگاه تجویز نمایند و تدبیر طعام و دیگر
ضروریات کنند میر صاحب چون در آن قصبه رسیدند مسجدی دیدند بر شاه راه دران
مسجد نماز گزاردند مردمان انجا گفتند که در اینجا مسافران را حکم قیام نیست میر صاحب
موصوف مسجدی دیگر که شکسته بود و از راه جدا برای قیام تجویز نمودند و بعد تدبیر ضروریات
دیگر باز بهمان مسجد که بر شاهراه بود آمدند بانتظار حضرت شیخ الاسلام انحضرت هنگام
نماز مغرب تشریف آوردند و بهمان مسجد نماز مغرب گزارده باد ای نوافل و اوراد و اذکار
حسب معمول خود مشغول شدند تا وقت نماز عشا رسید بعد فراغ نماز عشا خدمت شیخ
حال فرودگاه پرسیدند میر صاحب حقیقت حال بعرض رسانیدند الغرض خدمت
شیخ الاسلام دران مسجد کهنه تشریف بردند و قیام نمودند دران سفر عادت شریف بود
که بعد فراغ نماز تهجد روانه می شدند دران شب بوقت معمول بعد درستی سامان سفر
چون میر صاحب برای روانگی استفسار نمودند ارشاد شد که امروز نماز صبح همین جا
خواهم گزاشت و بعد نماز بامداد بگوشه مسجد بیاد الهی مشغول شدند و حسب الحکم انحضرت
خادم پرده بر در مسجد باندانخت که انوقت تخلیه حضرت بود هنوز انحضرت در تخلیه بودند
که چند کس از سکنای آن قریه درآمدند و خواهان ملازمت شدند خادمان گفتند که این
وقت تخلیه ست بعد اشراق التبه ملازمت ممکن ست آیندگان بتمنای حصول دولت
قدمبوسی بهمان جا نشستند بعده چند کسان دیگر آمدند و نشستند و بهمین غرض
بسیار کسان آمدند تا انکه تمام صحن مسجد از آیندگان پر شد بعد نماز اشراق شیخ الاسلام
پرده برداشتند و منتظران را از مشاهده جمال باکمال که ظهور حسن حضرت ذوالجلال

دران بود شرف بخشید ندانیده گان خواستگار بیعت شدند شیخ الاسلام ایشان را داخل
سلسله فرمودند دران وقت انجنان کثرت طالبان بیعت گردید که تا زوال شیخ الاسلام
بجز گرفتن بیعت کاری نکردند تا انکه طعام هم نخوردند وقت ظهر میر صاحب عرض کردند که
حضرت هنگام نماز پیشین تنگ می شود خدمت شیخ آن وقت ترک بیعت گرفتن
فرمودند میر صاحب قدری شربت حاضر کردند شیخ الاسلام از انوشیدند و قدری
قیلوله حسب معمول خود فرمودند و بعده نماز ظهر گزاردند و باز ازان وقت تا بعصر بیعت
گرفتند و بعد نماز مغرب مردمان انجا عرض کردند که حضرت زنان هم مشتاق دخول
سلسله علیه هستند شیخ الاسلام بمیعت انها بمکانی تشریف بردند و بگرفتن بیعت از زنان
مشغول شدند مجمع زنان انچنان بود که شب از نصف تجاوز کرد و فراغ دست نداد
میر صاحب عرض کردند که حضرت شب از نصف تجاوز کرد چونکه تا ان زمان طالب
بیعت بسیار باقی بودند شیخ الاسلام دوپٹه خود انداخته فرمودند که کلمه طیب خوانده
همه ها دوپٹه را بگیرید شما ها را داخل سلسله نمودم و چون بدین طور هم فراغ حاصل نشد
بفرمودند که شما را اعتقاد صحیح ست جمله شما را داخل سلسله نمودم باین طور فراغ
حاصل کرده بفرودگاه تشریف آوردند دران روز صدها کس شرف دخول سلسله
یافتند شیخ الاسلام بعد نماز تهجد مصلا بردوش مبارک انداخته ولوٹه مسی بدست
گرفته بخادمان فرمودند که من می روم شما بعد نماز صبح بیائید اگر این وقت همراه
من خواهید رفت مردمان برحال روانگی من اطلاع یافته مانع و حارج خواهند شد
الغرض شیخ الاسلام از انجا روانه شدند هنگام نماز صبح مردمان حاضر شده و حال
روانگی انحضرت دریافته بشوق زیارت روان شدند و خادمان شیخ الاسلام
نیز موافق ارشاد رخت سفر برداشتند راوی گوید دیدم در اثنای راه که حضرت
بسایه درختی نشسته اند و مردمان گرد انحضرت مجمع کرده اند ناگاه شخصی از سکنای

ان مصبه کاغذی بخدمت شیخ الاسلام پیش نمود و عرض کرد که حضرت نیز بر این
قرطاس دستخط فرمایند و آن کاغذ خلافت نامه بود که بران اکثر مشائخان دستخط
کرده بودند حضرت این چنین امورات را نا پسندیده می دانستند بعد ملاحظه خلافت نامه
را چاک فرمودند و ارشاد کردند من چنین کس را داخل سلسله هم نمی کنم ان بیچاره
پریشان و از کرده خود نادم و تائب گشت چونکه ندامت بر معصیت باعث
نزول رحمت ست و اولیاء امت محمدیه مظاهر رحمت هستند شیخ الاسلام
عفو فرمودند و انمکس تجدید بیعت کرد و خدمت شیخ از انجا براه راست دهلی
روان شدند آن وقت خادمان دانستند که سعادت دخول سلسله علیه
حافظیه نصیب مردمان انجا بود موافق ارادت الله شیخ الاسلام راه دهلی
گزاشته بدان سمت قدم رنجه فرموده بودند و هم میر صاحب نقل میکنند که در راه
روزی خدمت شیخ مناخان را که مرید و همسفر انحضرت بودند بر پا بوخود سوار کردند
و خود پیاده راه طی می فرمودند من از ردای خود بر سر حضرت سایه کردم چند کروه
راه حضرت پیاده رفتند عرض کردم که حضرت حالا سوار شوند که باین ضعف
پیاده چند کروه راه طی کرده اند حضرت بجوابم فرمودند بیت وعده وصل چون شود نزدیک
آتش شوق تیز تر گردد ٭ القصه شیخ الاسلام اولا در دهلی شریف رونق افروز شدند
و نماز عید در انجا گزاشتند و از دهلی بمهارون تشریف بردند و خدمت
شیخ اکبر نیز در انجا بودند پس ازان بعیت شیخ اکبر به پاک پتن رفتند و بعد فراغ از
عرس حضرت قطب الاقطاب سیدنا فرید الحق والملة والدین رضی الله تعالی
عنه داخل توسه شریفه شدند میر صاحب ناقل اند که در توسه شریفه زنی بود از
مریدان شیخ الاسلام او را حاجتی پیش آمد و خدمت شیخ دران وقت به هندوستان
بودند آن زن بخدمت شیخ اکبر حاجت خود عرض کرد شیخ اکبر چیزی باو تعلیم فرمودند

که از خواندنش حاجتش روا شد باز او را حاجتی پیش آمد بخدمت شیخ اکبر حاضر شد
و خواست که باز اجازت شود تا طریق ارشاد وی بعمل آرد شیخ اکبر فرمودند که الحال
شاه هوری صاحب بهمین جا هستند از ایشان دستوری خواه آن زن بخدمت
شیخ الاسلام حاضر شد و حال خود وانمود آنحضرت فرمودند که حضرت صاحب
فرموده اند همین کافی ست آن زن مثل سابق بخواند اثر نکرد این حال باز بخدمت
شیخ اکبر عرضه داد شیخ اکبر فرمودند که از شاه هوری صاحب اجازت گرفته بودی
وی گفت عرض کرده بودم فرمودند که حضرت فرموده اند همین کافی ست شیخ اکبر
فرمودند که باز برو و از ایشان اجازت حاصل کن تا بزبان خود نخواهند گفت
که اجازت دادم اثر نخواهد کرد الغرض آن زن باز بخدمت شیخ الاسلام حاضر
شده اجازت حاصل کرد انگاه مدعای او برآمد هم دراین باره مرزا صاحب
نقل می کنند که میر عبد الصمد صاحب از مریدان و اهل قرابت شیخ الاسلام
بودند خبر تشریف آوری شیخ الاسلام در توسه شریفه شنیده از دهلی شریف
برای حصول دولت ملازمت آنحضرت سمت توسه شریفه روان شدند چون
در آن مقام رسیدند معلوم شد که خدمت شیخ از وطن سمت حیدرآباد دکن رخت
سفر بربسته اند ایشان را حاجتی بود بخدمت شیخ اکبر عرض کردند حضرت شیخ اکبر
فرمودند که الله الصمد بخوان و هم ارشاد کردند که اجازت این اسم شریف از شیخ
خود یعنی حضرت شیخ الاسلام باید گرفت میر صاحب روایت میکنند که شیخ اکبر شخصی
را از مریدان خود برای امامت مسجد خود برگزیده بودند امام موصوف وقت تشریف آوری
شیخ اکبر بمسجد حاضر شده سلام بادب وانمود منتظر حکم می ماندند و هرگاه که شیخ اکبر اشاره
برای امامت میفرمودند بمحراب قدم نهاده باز سلام بادب تمام مودا ساخته بنماز می پرداختند
و حالتی از این خدمت بر ایشان طاری بود که مثل مرضا ضعیف و ناتوان بودند و دائم در نماز دو سوره

که معمول کرده بودند جزان سورتی دیگر نمی خواندند والله اعلم که دراین چه سر بود روزی چند علما
از مریدان شیخ اکبر با خود با گفتگو کردند که دو سوره را مخصوص کردن برای صلوة مکروه ست
چنانکه این امام میکند شخصی ازان علما گفت که من از حضرت دراین خصوص سوال خواهم کرد
الغرض از روز جمعه بود چون خدمت شیخ اکبر برای نماز جمعه بمسجد تشریف آوردند بان امام
معین اشاره امامت نفرمودند وی برجای خود ماند و شیخ اکبر بجانب همان علما متعرضین
مخاطب شده فرمودند که از شما هر که عالم تبحر باشد امامت کند همان که قصد سوال کرده بود
پیش قدمی نموده بالای منبر رفت و بخواندن خطبه پرداخت میان خطبه شیخ اکبر بجانب
وی نظر فرمودند او از هوش رفت و از منبر بر زمین افتاد از معاینه این حال بیشتری بر جمله
حاضران تاری شد و کسی را از علما یارای امامت نماند شیخ اکبر بحضرت شیخ الاسلام
فرمودند که شما امامت کنید حضرت بالای منبر استاده خطبه مخدوم شیخ سعد قدس
سره خواندند و اشعار مثنوی مولوی معنوی قدس سره مشتمل حقائق و معارف دران
افزودند و بعد خطبه طویل نماز جمعه با مامت گزاردند شیخ اکبر ازین کرامت دوام ظاهر
فرمودند یکی عجز عقول علمائی ظاهر از حالات اولیاء کرام که بلا واسطه از حضرت رسالت
تعلیم گرفته اند دویمی کمال قوت باطنی و وسعت ظرف شیخ الاسلام رضی الله تعالی
عنهما و هم میر صاحب تا قل اند که در توسه شریفه خدمت شیخ الاسلام بعارضه تپ لرزه شدید
مبتلا شدند در عین شدت مرض بمن میفرمودند که برو و بخدمت حضرت شکریه ادا کن
و چون برای ادای پیام بخدمت شیخ اکبر می پیوستیم حضرت نیز بکمال شوق خود
بخدمت شیخ اکبر حاضر میشدند و قدمبوس می کردند و شیخ اکبر میفرمودند که الله خیر خواهد کرد
روای موصوف میگوید که شیخ الاسلام آخر کار از شدت مرض چنان ضعیف و لاغر گشتند که خادمان
بکنار گرفته تا بیت الخلا می بردند برای رفع ضرورت و خدمت شیخ نماز برجای خود نشسته
ادا می نمودند و در ایام علالت شیخ اکبر هر روز پس خورده خود یک پارچه نان و قدری

مشورہ برای شیخ الاسلام عطا می فرمودند چون آن پس خورده را می آوردم شیخ الاسلام بکمال
تعظیم و تکریم آنرا گرفته بر سر و چشم نهاده تناول می فرمودند و بسبب ضعف دران ایام باکل همان
تبرک اکتفا میفرمودند الغرض شیخ الاسلام بهمان مرض و ضعف مبتلا بودند که ماه شعبان بختم رسید
و عادت شیخ اکبران بود که اگر در رمضان شریف شیخ الاسلام در توسه شریفه میبودند آنحضرت نماز
تراویح و ختم قرآن مجید باقتدای شیخ الاسلام ادا می نمودند چونکه دران سال خدمت شیخ علیل
بودند خادمان پرسیدند که حضرت امسال کدام شخص قرآن شریف در تراویح خواهد خواند فرمودند
شاه هوری صاحب موجود اند آیا ایشان بخواهند خواند حاضران عرض کردند که ایشان آنچنان
ناتوان هستند که فرض نشسته میگزارند شیخ اکبر بخادمی فرمودند که برو نزد شاه هوری صاحب
واز ایشان بپرس چون پیامبر پیام شیخ اکبر بسمع مبارک شیخ الاسلام رسانید فرمودند که مرا چه
یارای عذر الاحالم بخدمت حضرت عرض باید کرد آینده واپس رفت و باز آمد و گفت که حضرت
می فرمایند اگر مرضی شماست که بخوانیم الله تعالی فضل خواهد کرد شیخ الاسلام فرمودند که بهتر خاطر
بعده بر اوی فرمودند که از چند ماه بسبب علالت نوبت تلاوت قرآن مجید نرسیده شما یک پاره
پاره از قرآن شریف بخوانید تا بشنوم چرا که مراقوت دوره کردن نیست میر صاحب می گویند که
پاره اول خوانده بودم که شیخ الاسلام بسبب ضعفی که داشتند فرمودند که قوت سماعت هم نیست
بس کنید وقت شب فهمیده خواهد شد هنگام شب خادمان شیخ الاسلام را بکنار گرفته بمسجد
در آوردند بعد ازان شیخ اکبر تشریف آوردند شیخ الاسلام بنا بر تعظیم برخواستند و بعد نماز عشا بامام
شیخ اکبر بست رکعت تراویح و یک و نیم پاره قرآن مجید بقیام برخواندند و اثرے از ضعف
دران وقت یافته نشد و بعد فراغ چون شیخ اکبر بحجرهٔ خود تشریف بردند شیخ الاسلام را همان
ضعف و ناتوانی که سابق بود دلاحق گشت خادمان آنحضرت را برداشته بمقام خود آوردند
بهمین طور ماه صیام تمام شد که بروز ضعف و ناتوانی بود و وقت عشا صحیح و قوی می شدند لیکن
کسی را مجال آن نبود که از آنحضرت بپرسد که این چه رمز است الله تعالی داناست که دراین

چه سر بود و هم راوی میگوید که در ایام علالت بوقت شدت مرض حضرت شیخ بار بار میفرمودند
که محمد اسلم آمده اند از اینجا شفقت و رافت حضرت شیخ بحضرت حافظ صاحب قبله دام برکاتهم
ظاهر و هویدا است و راوی میگوید که هنوز شیخ الاسلام را از عارضهٔ لاحقه و ضعف نجات
کلی حاصل نشده بود که ایام عرس شریف حضرت قبله عالم خواجه نور محمد صاحب قدس سره
قریب رسید و حضرت شیخ اکبر حسب معمول اراده سفر فرمودند شیخ الاسلام نیز بخادمان ارشاد
کردند که سامان سفر مهیا کنید و خود حضرت بمقام منگلوٹه که از توسهٔ شریفه بفاصله سه کروه واقع
است و مریدان شیخ الاسلام در انجا سکونت داشتند تشریف بردند که از ایشان ملاقات بکنم
ورنه آنها چون خبر رفتنم خواهند شنید افسرده خاطر خواهند شد چون از انجا باز آمدند بتوسه شریفه
بسبب کسل راه از شدت ضعف تپ لاحق گردید چنانکه بیهوش شدند شیخ الاسلام بهین حال
بودند که خادم شیخ اکبر پیام آورد که حضرت می فرمایند شاه هوری صاحب پیش از روانگی
من روانه شوند شیخ الاسلام عرض کنانیدند که من علیل هستم بعد از حصول صحت حاضر خواهم
شد شیخ اکبر فرمودند که اگر علیل هستند بر شتر صاحبزاده سوار شوند چون این پیام شیخ اکبر
رسید آنحضرت فرمودند که من هنوز زنده ام حضرت اگر بمرده حکم فرمایند روان شود مگر بسبب
کمال اداب سواری بر شتر صاحبزاده صاحب گوارا نفرمودند و سواری دیگر خود خریده پیمایه
شیخ اکبر بمزار مبارک حضرت خواجه نور محمد قدس سره العزیز حاضر شدند بعد فراغ عرس شریف
صاحبزاده عالم و عالیان مخدوم و مخدوم زاده جهان و جهانیان حضرت کالے میان خان
صاحب بنیره قطب الاقطاب سیدنا و مولانا فخر الملته الدین رضی الله تعالی عنهما را که بنا بر
استرشاد و استفاضه بخدمت شیخ اکبر بپوسته نعمتهاے فراوان حاصل فرموده بودند حضرت
شیخ اکبر سمت دهلی شریف رخصت فرمودند و بشیخ الاسلام ارشاد کردند که شما همپاے
صاحبزاده صاحب تا دهلی بروید راوی ناقل اند که وقت رخصت کیفیتے غریب بود که بگفتن
راست نمی آید خلاصه آنکه چون وقت روانگی صاحبزاده صاحب و حضرت شیخ الاسلام

در رسید صدها مردمان بر سر راه دو رویه استاده بودند بشوق نظاره بقول حضرت خسرو
علیه الرحمه بیت سلطان خوبان میرود هر سو هجوم عاشقان * چابک سواران یکطرف مسکین
گدایا یکطرف * ناگاه حضرت شیخ اکبر نیز برای رخصت صاحبزاده صاحب تشریف آوردند
احمد قوال در انوقت این دو بیت که حسب حال بود بنغمه بسرائید و هو هذا بیت سخن از هجر
مگو بنده نواز * نیست این فال نکو بنده نواز * من همان بنده که بودم هستم * مگر آن فضل
تو کو بنده نواز * بمجرد سماع این بیتین حاضرانرا حالتے پدید آمد که از نهاد هر یک شور آه
و فغان بر خواست دران حالت شیخ الاسلام نیز گریه کنان سر بر قدم شریف شیخ اکبر نهادند
و حضرت شیخ اکبر را نیز حالتی بود که از حاضران چند بار بکمال شوق فرمودند که شاه هورے
کجاست و هر بار عرض کرده شد که اینک بر قدم مبارک سر نهاده اند لیکن بسبب غلبه حال
شیخ اکبر را التفات بران نشد آخر دانستند و سر مبارک شیخ الاسلام را بر قدم خود دیده بدست مبارک
خود برداشته معانقه فرمودند و رخصت کردند هر دو بزرگان سمت هندوستان روان شدند و تا ختم
منزل که بست و پنج کروه بود گریه بر همه ها غالب ماند راوی میگوید که از دیدن این حال
همان وقت بدلم این خیال در آمد که عجب نیست که بعد ازین با هم گر این بزرگان دین ملاقات
جسمانی نشود و همچنان شد و هم راوی موصوف روایت می کند که وقت واپسی از توسه شنبه
روزی شیخ الاسلام بمقامی فروکش شدند چند زنان از سکنای آن قریه حاضر آمدند و عرض
کردند که بروقت تشریف بری حضرت مایان بشرف دست گرفتگی حضرت مشرف شدیم لاکن
نوبت استفسار او را دنیا مد که حضرت تشریف بردند روزی حضرت در رویا مایا نرا چند اوراد تعلیم
فرمودند آنرا می خوانیم و آن اوراد را بایشان نمودند ارشاد شد که همین اوراد بخوانید راوی میگوید
که آنزنان همان اوراد که شیخ الاسلام بمریدان تعلیم میفرمایند بیان کرده بودند و شیخ الاسلام
ادب و ادب کننده را بسیار دوست میدانستند گاهی آنحضرت اندرون مزار اولیاء کبار هم
نمی رفتند آستانه بوسی نموده متصل مزار جانب قبله استاده فاتحه میخواندند میر محمد علی ناقل اند

او رتمام عمر کمیاب دیدم شیخ الاسلام را که از دریچه جنبتہ اندرون مزار پر انوار رسیدنا فرید الملة والدین
قدس سره العزیز حاضر شده فاتحه خواندند نظاهر غرض از این دخول بدریچه جنبتہ خواهد بود و الله
اعلم بحقیقته ورنه عادت شریف اینچنین نبود روزی مولوی دادار بخش بحضور شیخ الاسلام بمزار
رحمة نثار سلطان المشایخ سیدنا نظام الملة والدین محمد محبوب الهی درآمدند آنحضرت بکمال تعجب
ارشاد کردند که مولوی دادار بخش چه سان بی تکلف اندرون مزار حضرت محبوب الهی
درمی آیند حضرت حافظ صاحب قبله دام برکاتهم روایت می کنند که در حیدرآباد دکن روزی
شخصے هندو مذهب بمزار حضرت شاه یوسف صاحب درآمد واز دور پاپوش از پا کشید و حالانکه
دیگر مردمان در انجا مع تعلین می آمدند خدمت شیخ فرمودند که ببینید این هندو را که ادب اولیا الله
چه سان می کند همین ادب حق تعالی و خاصان حق را پسندیده و مقبول ست واز اکثر
ثقات بسمع رسیده که روزی بمزار حضرت مخدوم شاه مینا صاحب قدس سره طوائفی که با امیرے
از امرای لکھنو تعلق میداشت برمحافه سوار بے محابه درآمد نظر حضرت شیخ الاسلام براو افتاد
بغضب درآمدند و فرمودند بنجادمان که کسی نیست که این فاحشه را بزند و بدر کند مردمان باو گفتند
که از محافه بدر آ خیریت همین ست ورنه ذلیل و خوار خواهی شد او را هیبت شیخ الاسلام درگرفت
وازان بی ادبی باز آمد روزی شیخ الاسلام بمزار قطب الاقطاب سیدنا خواجه قطب الملة والدین
بختیار قدس سره العزیز حاضر شدند دیدند که قریب مزار شریف بریا مها قناعتها استاده است طنابها
آنها جانب مزار مبارک ست پرسیدند که این قناعتها از کیست گفتند که برای محلات شاه دهلی ست
شیخ الاسلام برآشفتند و فرمودند که این طنابها را قطع کنید که قناعتها برافتد این کمال بے ادبی
است و نظر بران نفرمودند که معامله با دشاه است مردمان بحکم حضرت طنابها را بریدند و قناعتها
برافتاد کسی از هیبت و جلالت شیخ الاسلام دم نزد از این جا ست ثبت هیبت حق ست
این از خلق نیست * هیبت این مرد صاحب دلق نیست * و هم در این خصوص روایت ست
که در توسه شریفه روزی شیخ الاسلام درس مثنوی شریف میفرمودند و قریب آن عسلخانه بود

گنجشکان بیان آمدند ناگاه صاحبزاده خرد حضرت شیخ اکبر یعنی میان خیر محمد صاحب که صغیر بود
برای گرفتن گنجشکان در آنجا تشریف آوردند و تگرگ باکه از قسم دام ست در آنجا نهادند و خود بمقام
نشست گاه آنحضرت بنا بر اختفا تشریف آوردند شیخ الاسلام بنا بر تعظیم برخواستند صاحبزاده با
بداهتمت تشریف بردند و باز آمدند و بهمین نمط بمرات چنانکه عادت اطفال ست صاحبزاده صاحب
آمد و رفت فرمودند و شیخ الاسلام هر بار قیام میکردند خواننده عرض کرد که حضرت صاحبزاده صاحب
خرد سال هستند بار بار تشریف خواهند آورد اگر حضرت هر بار قیام خواهند کرد بدرس مثنوی شریف
حرج خواهد شد شیخ الاسلام فرمودند که اگر صاحبزاده هزار بار خواهند آمد و هر بار قیام خواهم نمود
تا هم حق تعظیم ادا نخواهم کرد و نیز در آداب آنحضرت میر صاحب نقل میکنند که خدمت شیخ هرگاه
که بخدمت شیخ اکبر حاضری شدند بکمال ادب در پائین محفل شریف بگوشه می نشستند و هر آئی
میگویند که یکبار بدریای شیخ اکبر بکشتی سوار شدند و بر کنار کشتی که جای بلند بپا شده نشستند و من نیز همان جا نشستم حضرت شیخ الاسلام
چون بآن کشتی سوار شدند جانب همان کناره در زیر کشتی نشستند خواستم که از بالا بزیر آیم شیخ الاسلام مانع آمدند و
فرمودند که همان جا نشسته باش این مانعت بدین وجه بود که تا پیش شیخ اکبر تعظیم آنحضرت نه نمایند آئی گوید که ناچار
بنحوی الامر فوق الادب نشسته ماندم و هم بر کنار آنجائی بلند شخصی دیگر نشسته بود پای خود زیر کشتی کرده و پای او بار
باری جنبید و تا سر اقدس شیخ الاسلام میرسید چنانکه سر شریف ازان گزندی می کشید من با
گفتم که پای خود بالا کن حضرت فرمودند که هیچ نگو که برای من بهمین فخر ست سبحان الله
این ست شان تواضع و آداب اهل حق و میر محمد علیصاحب نقل میکنند که در ایام قیام توسه
شریفه روزی کسی بخدمت شیخ اکبر عرض کرد که حضرت شاه هوری صاحب اشرفیها برای ادای
قرضه کسی جمع کرده اند و برای ادائی آن قصد هندوستان میدارند چون این خبر بسمع آنحضرت
رسید بس اندوهگین شدند چنانکه زار زار میگریستند و میفرمودند که من سگی هستم چه ذکر من بخیر
حضرت کردند و بهمین اندوه و ملال برخواستند و مصلی بر دوش مبارک افگنده و مطهره در سر
بدست گرفته بجانبی روان شدند و من و مناخان همپائی حضرت رفتیم باشنائی راه بمایان

فرمودند که عقب مرا بگزارید و نزد شان بردید که از ان ایشان هستید من پیامبر بودم پیام بشما رسانیدم
الغرض مجبورانه واپس آمدیم و گریان و نالان بخدمت شیخ اکبر رسیدیم و بر قدم مبارک آنحضرت
سر نهادیم فرمودند چه حال است صورت واقعه دانمودیم بسیار خود فرمودند که برو و شاه هوریضا
را بیارو دیگر که مرا بر گفته گوینده یقین و اعتبار نیست الغرض چون پیام شیخ اکبر رسید خدمت شیخ
باز آمدند بظاهر و به ملال حضرت چنان معلوم می شود که نزد ارباب طریقه بحضور شیخ خود قصد
کردن بامر گو بتر باشد تا هم ادبی ست مصرع کفرست در این مذهب خود بینی و خود رائی * او گوینده
همین اظهار کرده بود که شاه هوری صاحب قصد هندوستان دارند لهذا بر خاطر عاطر حزن و
ملال رو داد و الله اعلم بالصواب و هم شیخ الاسلام تعظیم آثار اولیا الله بسیار میفرمودند و
عادت شریف بود که بمقامات مسکونه و عبادات اولیا الله فاتحه میخواندند چنانچه هرگاه بمزار مخدوم شیخ سعد صاحب
خیرابادی قدس سره می آمدند بر حجره مخدوم شیخ صفی صاحب که در انجاست هم فاتحه میخواندند شیخ
احمد حسین پسر منشی امیر احمد مرحوم نقل میکنند که در وطن ما یعنی قصبه گوپامئو مقامی بود که
آنرا دالان بی بی می گفتند اکثر زنان القصبه در اقاریب گاگلها در انجا می بردند و فاتحه میکردند
لیکن کسی از حقیقت حال آنجا آگهی نداشت یک مرتبه شیخ الاسلام در قصبه مذکور قدم رنجه
فرمودند روزی از منشی صاحب موصوف مرحوم فرمودند باید که درین قصبه چله حضرت مخدوم
نصیر الدین چراغ دهلی ست قدس سره العزیز در انجا حاضر شده فاتحه بخوانیم منشی صاحب همپای
حضرت شیخ روان شدند شیخ الاسلام در انجائی موصوف الصدر حاضر شدند و فاتحه خواندند
و آن مکان شریف شکسته بود چندی دران قصبه قیام فرموده بدست خویش آن مکان
متبرکه را تعمیر فرمودند و هم در این باره حضرت حافظ صاحب قبله دام برکاتهم نقل میفرمایند که
روزی در حیدرآباد دکن شیخ الاسلام بمزار حضرت شاه یوسف صاحب تشریف فرما بودند
در انجا طوائفی از ملازمان والی ملک رقص میکرد و همراه آن جماعتی از فوج سرکاری
بودند و کوتوال شهر و دیگر مشائخان نیز حاضر بودند شیخ الاسلام از کوتوال فرمودند که این

بی ادبی ست که طوائف در مزار بزرگے رقص میکنند او را از این فعل منکر باز دارد عرض کرد
بهتر ست الا بسبب ملازمت والی ملک نتوانست که آن طوائف را از رقص باز دارد
آخر کار حضرت خود برخواستند و فرمودند که من خود این فاحشه را از اینجا بدر می کنم از ادراک
این حال آن طوائف را آنچنان هیبت در گرفت که رقص را موقوف کرد حضرت در محفل
تشریف آوردند و به مشائخان فرمودند که این معلی ریش های شما نیست نار های زنانه
است بر مزار اولیاء الله چنین فسق و بدعت میشود و شما می بینید و همچنین دیگر کلمات ارشاد کردند همه
سر فرود کردند و کسی از مشایخان و ملازمان دم نزد و میر محمد علیصاحب نقل می کنند روزی شیخ
الاسلام بمقام لاهرپور بمزار شاه عبدالرحمن جان باز قدس سره حاضر شدند دیدند که در قرب مزار
غلیظ اسپ افتاده است پس برآشفتند و از حاجی میان صاحب پیرزاده آنجا فرمودند که شما علم
فراج اولیاء الله بعد انتقال نازک تر میشود ایشان عرض کردند که حضرت من انتظام این امر
کردن نمی توانم چرا که از این راه مولوی افضل می آیند ایشان نخواهند گذاشت که من این
راه را مسدود کنم پس خدمت شیخ خود در انجا قیام فرمودند و آن راه را مسدود کنانیدند نیز راوی
موصوف روایت می کنند که در توسه شریفه جمله مریدان حضرت شیخ اکبر اداب شیخ الاسلام بسیار میکردند
و کسی را رو برو آنحضرت مجال دم زدن نبود شخصی از مریدان شیخ اکبر صاحب حال بود چون
بمجلس حضرت شیخ اکبر حاضر میشد بے خود انه می تپید روزی در انحالت چون وی در افتاد پایش
جانب شیخ اکبر گردید شیخ الاسلام بمشاهده این حال پس برآشفتند و با نصاحب حال فرمودند
که این چه حرکت بے ادبانه است اگر طاقت ضبط نداری چرا بخدمت شیخ حاضر میشوی که چنین
بے ادبی سرمی زند و در توسه شریفه اگر کسی بران نان که از لنگر خانه شیخ اکبر عطا میشد اکتفا نمیکرد
و خود تدبیر دیگر طعام علیحده می نمود از او ناراض می شدند که این فعل خلاف ادب ست و وقت
تلاوت قرآن مجید و دلائل الخیرات بکسی مخاطب نمی شدند و نه تعظیم کسی میکردند و میر محمد علی میگوید
که هرگاه که حضرت دلائل الخیرات میخواندند آثار فرحت و انبساط بر جبین انور دیده میشد و از گفت

مسرت رنگ رخسارهٔ مبارک سرخ میشد و تبسم همی فرمودند آنچنانکه دندان مبارک دیده میشد و آن
حضرت ارکان صلوة بآن احسن طریق ادا میکردند که ناظران را از معاینهٔ آن لطفی حاصل میشد
و می دانستند که این ست نماز چنانچه از اکثر کسان متواتر بسمع رسیده که میگویند ندیدیم کسی را
که نماز گزارد بآن حسن و اخلاص که شیخ الاسلام میگزاردند و جناب حافظ صاحب قبله میفرمایند
که اکثر کسان طریق نماز حضرت دیده معتقد میشدند و حافظ عبد العزیز در کتاب خود نوشته اند
که در نماز همراه شیخ الاسلام عجب لذتے حاصل میشد و شیخ الاسلام چون آواز اذان می شنیدند اگر
غلطیده می بودند برمی خواستند و اگر در راه می رفتند می استادند و اگر کلام میکردند ترک می نمودند
و آنحضرت را بسماع کمال رغبت بود اکثر باستماع سماع مشغول مے بودند وقت غلبه کیفیت
حالیه چهره انور سرخ می شد و موئ لحیه مبارک راست می گشت و آب از دیده برمی آمد لیکن
حرکتی و جنبشی نمے فرمودند و بنجادمان هم تاکید ضبط میکردند چنانچه روزی بمیر محمد علی فرمودند
که وقت سماع چون قوت ضبط نماند نخواندن قرآن مجید پرداز و اگر باین طریق هم لسکین
نشود باید که از محفل بدر رود و محمد عظیم صاحب که از عاشقان آنحضرت بودند ایشانرا در سماع
کیفیتے و حالتی پیش می آمد که در صورت وجد به برمی خواستند و می تپیدند روزی شیخ الاسلام
نسبت شان فرمودند که این فعل عظیم خان مرا خوش نمی آید الا از سفیدی ریش شان شرم
می آید که زجر نمی کنم روزی مولوی الهی بخش مرحوم که از مریدان آنحضرت بودند بدرگاه مخدوم
شاه مینا صاحب قدس سره متواجد شدند و نعره ها زدند و آنحضرت در مسجد بودند فرمودند کیست که
نعره های بی ادبانه میزند حاضران عرض کردند که مولوی الهی بخش در وجد هستند و نعره میزنند شیخ الاسلام
از استماع این امر برآشفتند بعد فراغ حال مردمان حال ناراضی حضرت شیخ بسمع مولوی صاحب
رسانیدند مولوی صاحب مرحوم وقت شب عرض کردند که یا حضرت شنیده ام که مولانا فخر صاحب
رضی الله تعالی عنه تعظیم حال بسیار میفرمودند اگرچه صحیح هم نمی بود فرمودند بلی باز مولوی صاحب
گفتند که حضرت حال دروغ هم می شود فرمودند بلی چنانکه حال شماست و بعده فرمودند که

امیر خسرو رحمۃ اللہ علیہ سی سال بود کہ از وضو عشا نماز صبح ادا میکردند و روزی در صحبت سماع
روبرو حضرت سلطان المشائخ دست افشانی نمودند حضرت محبوب ارشاد کردند کہ خسرو ہنوز
بوی دنیا از شما نرفتہ دست از کہ می افشانی جائیکہ مرید ہمچو خسرو باشد و شیخ چون محبوب الٰہی کیفیت
حال این باشد پس میان ما و شما کیفیت حال چہ خواہد بود روزی در خیر آباد تقریب کدخدائی
شخصے از مریدان آنحضرت بود و بزرگان او نیز داخل سلسلہ علیہ حافظیہ بودند مادر نوشاہ
شیخ الاسلام را بتقریب مانجہ طلب نمود حضرت بسبب کمال محبت و عنایت کہ نسبت او بود
بخانہ او روان شدند شخصے از خادمان عرض نمود کہ حضرت در انجا امروز رنگ پاشی
خواہد شد فرمودند باید دید کہ اللہ تعالی جل جلالہ چہ رنگ می کند الغرض خدمت شیخ در ان
محفل رونق افروز شدند قوالان حسب معمول بنغمہ پرداختند در انوقت بسماع کیفیتے پیدا
شد کہ کسی را خیال امری از امورات رسمیہ باقی نماندہ بظاہر غرض شیخ الاسلام از شرکت
این تقریب ہمین بود کہ باین حیلہ مردمان از رسوم و امیہ باز ماندند و دائم در محفل شریف اثر
سماع ہمچنان پیدا می شد و ہنوز آن اثر در محافل سماع کہ باستانہ ملک آشیانہ آنحضرت
می شود باقی ست و شیخ الاسلام از عجالست امرا کلا متنفر بودند اگر امیری خود حاضر می شد
بمقتضای خلق کہ سنت نبوی ست صلی اللہ علیہ وسلم ملاقات می کردند لیکن بقصد امرا ہم
در ملاقات و ہم در معاملات فرق نمیکردند و اگر امیری از امرا از خدمت شیخ بذریعہ کسی درخواست
ملازمت میکرد منع میفرمودند چنانچہ روایت ست کہ ابو ظفر بہادر شاہ انا اللہ برہانہ چند بار
بخدمت شریف درخواست حضوری نمودند کہ کمال شوق و تمنای زیارت دارم حضرت
بجوابش فرمودند کہ حاجت ملاقات نیست ماندن شوق بدل بہتر ست تا آنکہ پادشاہ
موصوف بخدمت صاحبزادۂ عالم و عالمیان حضرت کالے میان صاحب در این
خصوص طالب سعی شدند صاحبزادۂ صاحب منتظر وقت بودند روزی در زمانۂ عرس
شریف حضرت قطب الاقطاب سیدنا خواجہ قطب الدین بختیار رضی اللہ تعالے عنہ

شیخ الاسلام بمسجد واقع آستانه رونق افزا بودند صاحبزاده صاحب ارشاد کردند که حافظ
صاحب بنابر ضرورتی می روم تا حاضر نشوم حضرت بهمین جا تشریف دارند الغرض حضرت
صاحبزاده صاحب قبله بشاه دهلی خبر دادند که ملا برخیزید و بمعیت من بائید که حافظ صاحب
در مسجد شریف تشریف می دارند شما را ملاقات کنانیده و هم شاه ممدوح همپای حضرت
صاحبزاده صاحب قبله بقصد حضوری روان شد غلغله از حاضران برخواست که پادشاه
سمت مسجد تشریف می برند چون این صدا بسمع مبارک شیخ الاسلام رسید برخواستند و از
بالای دیواری جسته بیرون رفتند چون صاحبزاده صاحب بمسجد تشریف آوردند حضرت
را نیافتند از حاضران پرسیدند حاضران کیفیت واقعه وانمودند و در زمانیکه شیخ الاسلام
در بلدهٔ حیدرآباد دکن جلوه فرما بودند عمی الدوله یعنی احمد یار خان مرحوم که مرید حضرت بودند
روزی بعرض رسانیدند که حضرت والی ملک را تمنای ملازمت بسیارست حضرت جوابش
ندادند باز روزی عرض نمودند که حضرت رئیس را شوق ملازمت بسیارست فرمودند که
شما و ایشان هر دو کاذب هستید اگر او را اشتیاق ملاقات بودی چرا نزد من نیامدی
ضرورت اجازت چه بود بر در من ابواب و حجاب نیستند و روایتست که تراب بهادر خان
رئیس بهادر پور که از مریدان شیخ اکبر بود خواهان حضوری حضرت شیخ الاسلام بود و حضوری
میسر نمی شد روزی خان موصوف بخدمت فیض درجت حضرت شیخ اکبر عرض نمود که مرا
تمنای زیارت شاه هوری صاحب بسیارست شیخ اکبر همون وقت شیخ الاسلام را طلب
فرمودند حضرت چون بصحبت شریف رسیدند بعد عرض سلام رو بروی شیخ اکبر متصل
زانو مبارک جانب خان موصوف پشت کرده که او هم رو برو شیخ اکبر بفاصله نشسته بود نشستن
حالانکه عادت شریف این بود که همیشه چون بخدمت شیخ اکبر حاضر می شدند بر کنار محفل بجای
خالی می نشستند الغرض بعد چند ساعت شیخ الاسلام از حضرت شیخ اکبر رخصت حاصل
کرده بمقام خود باز آمدند شیخ اکبر خان موصوف فرمودند که شاه هوری صاحب را دیدی

عرض کرد متوجه حضرت دیدم و در صحبت شریف بجز ذکر خدا و رسول و اولیا الله و مسائل
شریعت و احکام طریقت ذکرے نمی شد بروزی در حیدرآباد بعضے بعرض رسانیدند
که حضرت شنیده ام که مولوی فضل حق صاحب خیرابادی در رد اقوال باطله
مولوی اسمعیل تصانیف کرده اند و در ان تردید عقائد فرقه ضاله نجدیه بخوبی نموده اند
از مولوی صاحب موصوف آنرا طلب فرمایند حضرت بجوابش فرمودند این بیت
ما قصه سکندر و دارا نخوانده ایم ؛ از ما بجز حکایت مهر و وفا مپرس و صاحبزادگان
که از آستانه های پیران عظام می آمدند شیخ الاسلام تعظیم ایشان بسیار می فرمودند
اگرچه اکثر ازان ها داخل سلسله علیه حضرت هم بودند و خدمت انها هم از دست و پای
مبارک خود و هم از امداد خرچ می کردند بلکه کسی از اهل حاجت از استانه عالی محروم
نمی گشت و در فواتح اعراس بزرگان دین کمال اهتمام می فرمودند و طعام و شیرینی
وغیره که برای فاتحه بزرگان می بود دران کوشش می فرمودند که لطیف باشد
چنانچه بزی بود دختی که حضرت اورا پرورده بودند کمال حسین و خوشنما و فربه بروز
فاتحه سیدنا و مولانا امیر المومنین علی مرتضی علیه السلام فرمودند که همان بز را ذبح
نموده طعام برای فاتحه مهیا سازند کسی عرض نمود که حضرت این جانور بس حسین و
خوشنما است اگر ارشاد شود جانوری دیگر ذبح کرده شود حضرت بجوابش فرمودند که
صاحب فاتحه بسیار احسن و اجمل ست برای فاتحه انفاتح باب ولایت نیز شی احسن
باید و خدمت شیخ از حقه کمال متنفر بودند چنانچه روزی چیزے برای [illegible] بزرگان
دین می پختند میر احمد علی صاحب قصد شرکت کار نمودند فرمودند که شما حقه می کشید
ازین باز دارید دمی فرمودند که کشیدن حقه مکروه ست الا بدین وجه زیاده تر ممانعت
می کنم که چیزے که طبیعت بان عادی شود وقت ضعف خواهش آن زیاده تر
غلبه می کند پس وقت مرگ که ضعف و ناتوانی غالب می شود در آنوقت اگر طبیعت

حسب عادت بجانب شئے مکروہ ہم رغبت کرد خوب نیست و خدمت شیخ
از عملیات متنفر بودند و دیگران را نیز از ان ممانعت می فرمودند و از اوضاع
کفار و تعلق آنہا بہر نوع کہ باشد کمال تنفر بودند چنانچہ از پوشیدن بوٹ کہ وضع
نصاراست بسیار ناخوش می شدند روزی شخصی خط میر محمد حسین خان
کہ از سرکار شاہ اودہ لقب کلکٹر یافتہ بودند نزد شیخ الاسلام در آورد و گفت کہ این تحریر محمد حسین خان
کلکٹر است باوجودیکہ خدمت شیخ پاس خاطر خانصاحب موصوف بسبب انتساب اولادیت
حضرت خواجہ مودود چشتی رضی اللہ تعالی عنہ بسیار ملحوظ داشتند از استماع لفظ انگریزی
برآشفتند و فرمودند کہ من خط چنین کسان نمی بینم کہ لفظ انگریزی شامل اسم خود می کنند
و چون عم راقم واجد علیخان صاحب مرحوم کوٹھی تیار کردند حضرت شیخ الاسلام را تبرکا در انمکان
آوردند حضرت بعد معائنہ انمکان فرمودند کہ واجد علیخان مکان خوش بنا کردہ اند الا مرا
پسند نامد درہای آن بوضع درہای انگریزیست و بر حقوق خلق اللہ آنحضرت را چنان نظر بود کہ اگر کسے در
در سفر تمام راہ بر اسپ و غیرہ سواری می شدند ناراض می شدند و میفرمودند کہ قدرے پیادہ ہم باید رفت تا جانور نیز آسایش یابد

باب چہارم در اقوال شریف و اوراد شادی

منشی امیر احمد روایت می کنند کہ روزی در باب قلت نوم پرسیدہ شد کہ بچہ طور حاصل میشود
فرمودند کہ از قلت خوردن طعام و نوشیدن آب و استعمال قہوہ و ادرک و قند سیاہ
بوقت شب و ذکر حدادی در این باب بسیار مفید است پرسیدہ شد کہ در صورت قلت غذا
از فرط ضعف دوران سر می شود و در نشست و برخاست وغیرہ تکلیف میرود فرمودند کہ
اگر تاب اشتہا نیست غذا آنقدر باید خورد کہ نہ گرانی پیدا کند در شکم و نہ ضعف در اعضاء بدن
و در بارۂ تصور برزخ شیخ ارشاد شد کہ تصور شیخ در ہر وقت می باید خصوصا وقت ذکر و مراقبہ
پر ضرورست چہ بدون تصور شیخ ذکر و شغل فائدہ نمی بخشد الا ورنماز عمدا تصور شیخ نباید کرد
و اگر برزخ شیخ نمایان شود مضائقہ نیست شخصی در بارۂ آداب زیارت قبور بزرگان دین

پرسید فرمودند که اگر اهل قبر از پیران طریقت زائر است یا آنکه او را مثل پیران خود می داند
بوسه و مصافحه ندارد اگر زائر خود از اهل دل ست و هنگام زیارت حالتی وی را پیدا شد
پس بمقتضای حالت آنچه خواهد کند روا خواهد بود و گرنه فاتحه خواند و بس در باره سبب
فاتحه عرس فرمودند که در تصنیفات سید الطائفه حضرت خواجه جنید بغدادی قدس سره
نوشته دیده ام که یوم انتقال اولیاء الله یوم راحت و مسرت ایشان می باشد الموت
یوصل الحبیب الی الحبوب پس بر وفق عرس ترجمه ارواح ایشان نسبت دیگر ایام زیاده
تر می بود بدین سبب فاتحه اولیاء الله روز عرس مقرر کرده اند و در باره غلاف بر قبور انداختن و در مزارات
بزرگان دین چراغان کردن استفسار رفت فرمودند که در مدینه طیبه دیده ام که بروضه مقدسه
نبوی صلی الله علیه وسلم هر روز چراغان می افروزند و بر مزارات صحابه و اهلبیت رضوان الله
تعالی علیهم اجمعین غلاف می اندازند حاضری گفت که در حدیث شریف ممانعت افروختن
چراغان بر قبور آمده است فرمودند بلی چونکه رسم کفار بود که بر قبور بزرگان خود چراغان
می نهادند لهذا بسبب مشابهت فعل شان حضرت رسالت منع فرمودند پس از حدیث شریف
ممانعت نهادن چراغان بر قبور ثابت می شود نه در حوالی قبور که فعل اولیاء الله است شخصی
در مسئله جبر و اختیار پرسید فرمودند که تمیز این مسئله اهل بصیرت و ارباب کمال راست لیکن از ما
گر خبر شد خبرش باز نیامد ✤ هر که ازان آگاه شد صم و بکم کردید شخصی معنی این شعر مثنوی شریف
پرسید مقصد هفتاد و قالب دیده ام همچو سبزه بارها روئیده ام فرمودند که بارها روئیدن
عبارت ست از تغیر حالات و تجلیات عارف از حالی بحالی و در هر آن بطرز نو که کمی را
با دیگری مناسبتی نمی باشد و مقصد و هفتاد قالب عبارت ست از کثرت تعینات نه حصر بر این تعداد
خادمی شکایت قرضداری کرد فرمودند که توکل بر رزاق مطلق باید کرد و هراسان نباید بود و مرتبه قناعت
و توکل اعلی ست و هم دراین باب روایت فرمودند که بتاشی بسلسله ارادت حضرت بایزید بسطامی قدس سره
در آمد و تائب شد حضرت بایزید فرمودند که تو دین بهت چندین مرد گاز اکفن نزدیده گفت یکهزار فرمودند آنمرد گاز را

چه حال دیدی گفت ردی همه ها از قبله برگشته دیدم مگر یک مرد را که رویش سمت قبله بود
فرمودند که آنکس را نظر برزاق رزاق مطلق بود و دیگران پابند اسباب بعد این روایت
فرمودند که قرض هرگز نباید گرفت اگر برای نان خورش نمک میسر نشود بی نمک باید خورد
و قرض نباید کرد زیرا که در عهد حضرت سرور عالم صلے اللہ علیہ وسلم جنازۂ شخصے
برای نماز بحضور آوردند آنحضرت باصحابہ کرام ارشاد کردند که شما نماز جنازه بگزارید من نخواهم
گزارد که او مقروض است و هم دراین باب مرزا سردار بیگ صاحب روایت می کنند
که شیخ الاسلام در گل برگه شریف بتقریب عرس حضرت خواجه بنده نواز قدس سره تشریف بردند
و شش روز درانجا قیام ورزیدند اخراجات لنگر ذمه من بود من از بقال بروز اول
نرخ غله طی کرده هر روز غله من آوردم بروز رفتنگے برائے حساب فهمی نزدش رفتم
خدمت شیخ فرمودند که مرزا صاحب کجا هستند خادمان عرض نمودند که برائے حساب
و کتاب بدوکان رستار رفته اند چون حاضر خدمت شریف شدم فرمودند بچه کار رفته
بودی عرض کردم برای حساب غله که ذمه من بود فرمودند چرا هر روز نقد نمی گیرند
و قرض می کنید عرض کردم اول روز نرخ غله طی کرده روپیه نزدش نهادم هر روز
انچه ضرورت بود بذریعه آدم می طلبیدم و بعد مغرب خود رفته حسابش می کردم فرمودند
که قرض یک یوم هم نارواست روزی در باره تاثیر اذکار و اشغال فرمودند که درزمانه
حضرت سرور عالم صلی اللہ علیہ وسلم صرف در نماز تجلیات فراوان و مکاشفات نمایان
می شد بعده بزمانه تبع تابعین و اولیاء متاخرین احتیاج باذکار و اشغال افتاد والحال در
این زمان اشغال و اذکار در کتب اسلاف بسیار مندرج ست اما نفع نمی بخشد
روزی خادمی عرضه داد که وقت سماعت ذکر قلب بتصور قلب نیز باید کرد یا نه فرمودند
که ضرورت ندارد و آنرا که شما قلب میگویید قلب نیست بلکه فرع آن ست و قلب چیزے
دیگر است که آنرا باین مضغه ربطی بسیار است باز عرض کرد که در ذکر دل چیزے نمی شنود

لہذا ترک کردم فرمودند کہ دل چسپے شود یا نہ ذکر کردن ضرور باید روزی شخصے استفسار
کرد کہ ارواح را با قبور مناسبتی می باشد یا نہ فرمودند بلی می باشد و روح را بسیار
قوت و وسعت حاصل می گردد کہ جملہ حال آمدرفت مردمان وغیرہ معاینہ میکند
شخصے پرسید کہ در فتوائے قتل منصور حلاج علما عند اللہ ماخوذ خواہند شد یا نہ فرمودند
کہ حال علماء ظاہر در باب علماء باطن ہمچو طفلان نابالغ ست کہ محض نادانستہ اند
اگر در حالت بے علمی از اصل حقیقت بہ نیت بجا آورے حکم شریعت قتل منصور
کردند ماخوذ نیستند سائل باز پرسید کہ حضرت جنید بغدادے قدس سرہ چرا فتوے
قتل منصور نوشتند فرمودند کہ اول از علماء ظاہر بدون تحریر فتوا نجات ندیدند
دوم منصور خود از آنحضرت مصر شد بر تحریر فتوے قتل خود سیوم حکمت در تحریر فتوے
اظہار صداقت منصور بود بمقابلہ دعوے علماء ظاہر خادمی عرض کرد کہ عقیدہ مسئلہ
وحدت وجود و یقین کامل بر احوال طائفہ صوفیہ بلا شہود و فہمید ہم مفید معاملات آخرت
بود یا نہ فرمودند کہ البتہ مقلد عین الیقین از دیگر دنیا دران منکرین ضعیف الاعتقاد
بہتر است خادمی پرسید کہ ذکر و فکر چیست فرمودند ذکر و فکر ہر دو متحد المعنے ہستند
یعنے مشغول بیاد حق بودن اما علماء معنی ذکر ذکر لسانی و معنے فکر ذکر قلبے قرار دادہ اند
و بقول صوفیہ ذکر لسانے دیگر نیست چرا کہ ذکر را ہم تعلق از قلب ست و ہم فکر را
پس منشا و مبدا او احد گردید روزے در بارہ نماز جمعہ ارشاد شد کہ چون شرائط نماز
جمعہ بتمامہ و بالاستیعاب یافتہ نمیشود لہذا فرض ظہر ہم خواندن بہتر ست و ہم درین
باب مرزا سردار بیگ صاحب روایت می کنند کہ ملک اعظم صاحب از شیخ الاسلام
پرسیدند کہ بسبب فوت شدن شرائط جمعہ فرض ظہر باید خواند فرمودند کہ خواندن فرض
ظہر بعد جمعہ از زمانہ حضرت محبوب الٰہی تا این زمان جاریست روزے در بارہ
دیدن مرشد بعالم رویا ارشاد شد کہ شیطان را در ہر خواب مدخلی است اگر مرشد

کامل ست البتہ شیطان را دران مدخلی نمی باشد و ہم درین باب مرزا صاحب روایت
می کنند کہ شخصے بر سید از خدمت شیخ الاسلام در مقدسہ رویا فرمودند کہ شیطان را
بر صورت شریف حضرت سرور عالم صلی اللہ علیہ وسلم مدخلی نیست ہر کہ آنحضرت را
دید حق دید و ہم بر صورت شیخ کامل شیطان را دخلے نیست روزی خادمی عرض کرد
کہ برائے سماعت ذکر قلب کہ ارشاد شدہ بود مرا از بند کردن چشمان وحشتی
می شود دلچسپے نمی گردد فرمودند نباید کرد و بجایش شغلے دیگر فرمودند و آن اینکہ بعد
نماز شب زیر آسمان رو بقبلہ استادہ سر سوے آسمان کردہ بگوید انت فوقی و تا
عرش خیال کند و بعد رو طرف زمین کردہ بگوید انت تحتی و تا تحت الثری خیال
نماید و علی ہذا رو جانب مقابل کردہ بگوید انت امامی و رو بجانب پشت کردہ
انت قفائی گوید و رو جانب راست کردہ انت یمینی و جانب چپ کردہ انت
شمالی گوید و بعدہ بضرب جانب قلب گوید انت فی و انا مع الجہات فینک سہ بار
گفتہ بطور طواف بگردد و بگوید اینما تولوا فثم وجہ اللہ این شغل پنج بار کند
و اگر خوف بیدارے مردم نباشد با واز بلند باید گفت تا این جا جملہ روایات
منشی امیر احمد صاحب ہستند سوای چند روایت کہ راوے آن مرزا صاحب
ہستند و میر محمد علی صاحب می گویند کہ روزی خدمت شیخ الاسلام ذکر موصوف الذکر مرا تعلیم
فرمودند و ارشاد کردند کہ تا کے انتظار شما کردہ شود گو این ذکر برائے مبتدیان ست الا شما
میگویم کہ بکنید روزے خادمی عرض کرد کہ گاہی باوجود تصور بر رخ شیخ پیش نمی آید
و باعث خلجان می شود فرمودند مضائقہ نیست روزے در بارہ فیوض از قبور شہدا
ارشاد شد کہ از قبور شہدائے بانسبت فیض بسیار می شود کسانیکہ فقط شہدا ہستند
ازانہا چندان نمی شود روزے عند التذکرہ فرمودند کہ اکملین مکاشفات کونیہ
را مثل کشف قبور و کشف قلوب وغیرہ شرک می دانند آنہا را مکاشفات الہیہ

می باشد و همین مرتبه اعلی است و هم ارشاد شد که حجاب عبدیت و معبودیت از
میان عبد و معبود مرتفع نمی شود زیرا که ظهور خدائی متعلق از وجود عبد ست اگر عبد
نباشد خدائی کجا مثلا اگر خدم و حشم نباشد بادشاهی چون بود اگر گاهی اندکے حجاب برای
ساعتی مرتفع می شود عبد حق حق گویان می گردد روزی در باره خواندن درود شریف
برسوارے و بر سریر نشسته و در اثنائی راه رفتن ارشاد شد که منع نیست البته
جائی پاک در هر صورت می باید مرزا صاحب می گویند که هم در مهتاب در حیدرابادی شخصے
پرسید فرمودند که در شهر اگر بسوارے باشد مضائقه نیست و در بیابان بهر طور که باشد
بخواند جائی پاک باید روزی شخصے اجنبی بوضع اهل سیف حاضر شد و عرض کرد که شنیده ام
که خدمت شیخ کیمیا می دانند مرا تعلیم فرمایند ارشاد شد کیمیا می خواهی گفت البته
فرمودند برو و درود شریف بخوان که همین کیمیا ست آنکس فورا برفت گویا جواب شافی یافت
روزی شخصی در باره خواندن اشعار بفاتحه حضرت محبوب سبحانی غوث الاعظم رضی الله
تعالے عنه پرسید که ایا ارشاد حضرت غوثیه ست فرمودند بلکه ساخته دیگران ست فاتحه
چنانکه برائے دیگر بزرگان می خوانند برائے آنحضرت نیز باید خواند رضی الله تعالی عنهم
بلکه حضرت مولانا فخر الملة والدین محمد قدس سره اکثر فاتحه هم می کردند و بی فاتحه
تقسیم شیرینے وغیره می فرمودند سببش انیکه نیت کافی ست و در باره ترکیب
فاتحه بر مزارات حضرات اولیا رالله ارشاد شد که سوره های قران شریف باید خواند
مثلا سوره اخلاص که سه بار خواندنش ثواب ختم قرآن مجید ست و سه بار سوره کوثر
و سوره الهٰکم و سوره اذا زلزلت و درود شریف و قید تعداد درود شریف ارشاد
نشد روزی فرمودند که افلاس و تونگری از دل ست اگر دل انسان از عشق
الٰهی معمور ست خوب می داند که هر که رزق امروز داد فردا هم خواهد رسانید
و بران خاطر جمع و استقلال دارد آن تونگر ست و هر که در فکر امروز و فردا ست

مفلس ست روزے ارشاد شد کہ شیخ کامل بروقت بیعت گرفتن ایمان مرید را بحفاظت
خود میگیرد وقت آخرش مے سپارد تا با ایمان از نیجہان برود و ہم فرمودند کہ شیخ کامل
مرید خود را وقت آخر ہمچو خود می سازد میر محمد علیصاحب عرض کردند ہرگاہ کہ عمر بمعصیت گزشت
و با خیر مشرف شد بدان ماند کہ شخصے را اول ذلیل و خوار کنند بعدہ خلعت دہند
فرمودند اگر ہیزمے بآتش افتاد سوختہ آتش شد باز اگر کسی او را ہیزم گفت نادان باشد
و ہم درباره بیعت ارشاد فرمودند کہ چون کسی بارادہ بیعت بخدمت شیخ کامل میرسد
شیخ حالات او را بمکاشفہ دریافت می کند ہرگاہ می داند کہ گو بالفعل مبتلائے
فسق ست لاکن وقت آخر تائب خواہد شد او را داخل سلسلہ میکند و یا آنکہ بر
خود فضل و کرم حضرت احدیت آنچنان می بیند کہ اگر چنین فاسقی را شفاعت خواہد کرد
پذیرا خواہد فرمود تا ہم او را مشرف بہ بیعت می نماید و الا لا و ہم حکایتاً فرمودند کہ
چون شیخ کلیم اللہ جہان ابادی قدس سرہ حضرت شیخ نظام الدین اورنگ ابادی
را خلافت و اجازت عطا فرمودند شخصے پرسید کہ انہا کہ بدست اولیاء اللہ بیعت
مے کنند سزاے بدافعالی خود خواہند یافت حضرت شیخ فرمودند کہ اگر سزای کردہ خود
بیابند باز از بیعت ما چہ حاصل و ہم بنا بر ثبوت و تصدیق این قول فرمودند کہ
طوائفے بر دست حق پرست حضرت مولانا فخر الملۃ و الدین محمد قدس سرہ
الغرز بیعت کردہ بود چون او را وقت آخر رسید و کیفیت نزع ظاہر شد علمے از مریدان
حضرت مولانا بخیال نسبت اخوۃ دینی بر بالین او رفتہ کلمہ طیبہ تلقین نمودند آن زن
چشم باز کرد و گفت ای مولانا چرا مرا در اثبات و نفی می اندازی شیخ من پیش من
موجود ست و مرا از تقلید این دان رہانیدہ بحق رسانیدہ ست روزے بر سبیل
تذکرہ فرمودند کہ شخصے بخدمت مولانا انوار الحق قدس سرہ آمد و عرض کرد کہ برادرم
بحالت احتضار ست و قریب تر است کہ از ین جہان بر حلت نماید حضرت او را داخل

سلسله فرمایند و ان بزرگوار را بخانه خود برد و شیرینی برای فاتحه بیعت پیش آورد
مولانا موصوف فرمودند که برادر ترا با کسی بیعت هست او انکار کرد باز فرمودند که یاد کن
شاید که برادر تو با کسی بیعت کرده است باز او انکار کرد و گفت که از صغر سن برادرم
از من جدا نشده پس چسان بیعت کرده که در علم من نباشد شیخ ممدوح فرمودند که از او
پیر سید چون پرسیده شد گوا و در حالت نزع بود جواب داد که من هم یاد ندارم که بردست
شخصی بیعت کرده باشم الا پدر بزرگوار مرا بخدمت قطب الاقطاب حضرت مولانا فخر الملت
والدین ارادة بود و می گفت بمن کرتر انیز لصغر سنی به بیعت مولانا صاحب داده ام
شیخ موصوف فرمودند که راست میگوئی و ترا حاجت بیعت دیگرے نیست انوار
فیض و عطاے شیخ انچه نتیجه بیعت میباشد این وقت بر تو می بینم این گفته فراغت
کردند حاجی سید امام این قدر در این روایت زیاده کرده اند که شیخ الاسلام میفرمودند
که من نماز جنازه دے حسب وصیت او خوانده ام روزے در باره ترک دنیا
فرمودند که چیست اهل دنیا را که برای دنیا یعنے راحت خود هم دنیا را نمی گزارند
و روزے فرمودند که تکلف از تکلیف ست هر که تکلف کرد تکلیف یافت روزے
مفتے عبد الواحد صاحب سجاده نشین حضرت مخدوم سید نظام الدین عرف امدیا
قدس سره بخدمت شیخ الاسلام بفجر و مباهات گفتند که دستار مخدوم بر سر ما بسته
اند شیخ الاسلام فرمودند که ازین چیزی میشود صدها سال دستار حضرت مخدوم در صندوق
مانده بلکه او هم ذکی میشود ما و شما حکم جماد داریم در این راه قابلیت و انسانیت
شرط است روزی شخصے عرض کرد که سبحان برکت علیصاحب حقه میکشند فرمودند بهتر نیست هر که بیاید
و سیر خام منجود و حقه میکشد او را زیارت حضرت رسول کریم صلے الله علیه وسلم حاصل نمیشود روزے یکی از
صاحبزادگان آستانه فیض کاشانه حضرت خواجه بنده نواز سید ناخواجه بزرگ معین الحق والدین رضی الله تعالے
عنه بخدمت شیخ الاسلام بعد بیعت طالب اجازت شدند هر چند که شیخ الاسلام ازین

چنین امورات ناراض می شدند الا بپاس خاطر صاحبزاده صاحب سکوت فرمودند
باز چون صاحبزاده صاحب اصرار نمودند فرمودند که بآستانه حضرت خواجه غریب نواز
حاضر شوید انچه مرضی آنحضرت باشد همان بهتر باز صاحبزاده گفتند که خدمت مولانا
قدس سره والد ما خرقه عنایت فرموده بودند آنجناب هم چیزے بمن عنایت
فرمایند حضرت شیخ الاسلام کلاه مبارک عطا فرمودند مردم دانستند که حضرت شیخ
صاحبزاده را اجازت دادند روزے حضرت مولانا حافظ محمد سلمه دام برکاتهم بخدمت
عالی عرض کردند که فلان صاحبزاده مجاز شدند حضرت فرمودند که ایشان را خاصه
اجازت چیست از بطن مادر پیر پیدا مے شوند و باهم اطراف اجمیر شریف را تقسیم
کرده اند هر که از طرفے حاضر استانه عالے می شود صاحب آنطرف اورا داخل
سلسله میکنند و حکایتاً فرمودند که چون مولانا فخر الملة والدین حاضر آستانه
ملک آشیانه حضرت خواجه بزرگ شدند یکے از صاحبزادگان باین همه فضل و کمال
که حضرت مولانا را بود دست مولانا گرفته بگوشه بردند و گفتند که داخل سلسله شوید
روزے فرمودند که بزرگے از خاندان چشتیه با بزرگے از خاندان نقشبندیه گفته
که سماع نشنوید ایشان عذر کردند که چگونه بشنوم نقشبندے هستم همان دم حضرت
خواجه بهاء الدین نقشبند قدس سره تشریف آوردند و اجازت دادند که شما سماع
بشنوید روزے در معنے شعر مثنوی شریف که مضمونش این است پیران کامل
در پناه خود مریدان خود را مے دارند ارشاد شد که در بیخانه دخل نفس ست
نه دخل شیطان روزے شعرے بزبان مبارک رفت که مضمونش این بود که اولیاء
الله نزد خود کهر با دارند که قلوب مردم را بطرف ایمان می کشند اگر ایشان کهربائے
خود را جدا سازند ایمان تو کفر گردد و بعده بزبان مبارک رفت زیرا که خازن کار
خانه الهی ایشانند در خاطر کاتب الحروف میگذرد که شاید شعرے که راوی مضمونش

انتخاب از ملفوظ جمع کرده حافظ عبد الغفور صاحب نوشته مشهود

گفته این شعر مولانا روم قدس سره باشد گهر بادارند چون پیدا کنند بکاه هستی ترا شیدا کنند
بکهرباے خویش گیرند چنان کنند باز وهستی ترا طغیان کنند روزے ارشاد شد
که حضرت مولانا ی روم رضی الله تعالے عنه در ابتداے حال بر کناره حوض نشسته
بودند و کتب بسیار نزد آنجناب نهاده بود حضرت شمس تبریز آمدند و فرمودند
که این چیست مولانا فرمودند که این قال است ترا باین چه کار حضرت شمس تبریز همه
کتب را در حوض انداختند مولانا بمعانیه آن متردد شدند که بعضے کتب درین جمله
تصنیف والد من بود که اکنون نقلش بجاے دیگر نیست حضرت شمس تبریز دست مبارک
در حوض انداخته همه کتب را صحیح و سالم برآوردند مولانا پرسیدند که این چیست فرمودند
که این حال است ترا باین چه کار تخصے از مریدان هر روز اول وقت آمده پاے مبارک
می بوسید روزے فرمودند که ایا این زندوت بت است که فجر برخواسته مثل
هندوان این چنین میکند و بهر دو دست مبارک اشاره شکل زندوت کردند و فرمودند
که آمده السلام علیک کرده باید نشست راقم الحروف غفرالله ذنوبه می گوید که فی الواقع
عادت حضرت قبله همین بود اگر کسے بقصد قدم بوسے می کرد از هر دو دست خود
سرش را برے داشتند و مانع هم مے شدند الا برائے خواص که اهل خلوص بودند
روا هم داشته اند چنانچه مولوے حسن الزمان صاحب می فرمایند که چون اول
بار در کبیرے حاضر شدم در خاطرم بود که بر قدم شریف بوسه دهم و این خیال
هم بود که مبادا حضرت منع فرمایند الا چون حاضر شدم و بوسه بر قدم شریف دادم
مانع نشدند روزے ارشاد کردند که اگر حرف از غیر مخرج هم برآید نماز درست می شود
روزے ارشاد شد که یکے از مریدان حضرت غوث الاعظم رضی الله تعالے عنه نزد بزرگے
رفت آن بزرگ گفت که مرشد شما در باب القدرة ندیده ام چون آنکس نزد آنحضرت
حاضر شد این قول را نقل کرد ارشاد شد که مقام من از باب القدرت بسیار

بالاتر است بدین سبب مرا در انجا ندیده اند فلان خلعت که بران اینچنین نقوش بود دو پشتان
رسیده بود بوسیله من رسیده بود روزے بحضور شیخ الاسلام مذکور شد که شاه
کفایت الله صاحب گفتند که برائے سلامت فلان کس یک بز سیاه را رها
کنید همچنان کردند همان روز آنکس از اسپ افتاد و اسپ بالائے او شد لیکن
هیچ صدمه باو نرسید شیخ الاسلام نیز به شنیدن این حکایت برائے شخصے همین
حکم فرمودند عرض کردم که در رها کردن جانور یعنے بدون دادن بفقیرے نیز فائده
می شود ارشاد شد که فائده موقوف بر زبان این کسان یعنے اولیاء الله است
هرچه ایشان بگویند دران فائده می شود روزے ارشاد شد که بادشاهے اراده
حاضر شدن خدمت حضرت سلطان المشائخ رضی الله تعالے عنه نمود آنحضرت بشب
از شهر تشریف بردند بادشاه استفسار کرد که خبر آمدن من بانحضرت که رسانیده
معلوم شد که حضرت امیر خسرو رحمة الله آنجناب را خبر کرده اند چون ایشان را گرفتند
وسبب پرسیدند گفتند که اگر بادشاه از من ناراض می شد بیش ازین نیست که جان من
مے رفت و اگر مرشد من از من ناراض می شد ایمان من سلب می شد نعوذ بالله
من ذلک روزے این شعر بزبان مبارک رفت نعره هاے دار چگونه است ای سلیم
نفرت فرعون زموسی کلیم ارشاد شد که درحقیقت حقیقت موسے از فرعون متنفر نبود
لهذا ایمان نیارد اگر آنجناب علے نبینا وعلیه الصلوة والسلام بدل توجه می فرمودند
لاجرم وے ایمان مے آورد آنحضرت محض به پند و وعظ ظاهرے اکتفا می فرمودند
و در ایام مرض باحقر ارشاد شد که سبعات عشر که بعد فجر و عصر از معمولات مشائخ
است اگر مهمی در پیش آید در وقت یوم نیز بخواند برائے صحت من در این هر دو
وقت و بوقت سیوم نیز بخوانید و نیز در همان ایام مرض باحقر و جمیع غلامان
ارشاد شد که کتاب حضرت مخدوم سید اشرف جهانگیر قدس سره حالا آمده بود

دران نوشته بود که سوره فاتحه برای کفایت مهمات تا چهل روز بخواند هر روز بین
سنت فجر و فرض فجر چهل بار باوصل میم الرحیم بالام الحمد و کلمه الرحمن الرحیم سه بار گوید پس
برای صحت من این را بخوانید روزے بخدمت شریف مذکور شد که حضرت سلطان المشائخ
رضی الله تعالے عنه حضرت امیر خسرو رحمته الله علیه را خلافت نداد ندارشاد شد که
در خلافت یکی خلیفه می باید دیگرے مستخلف و امیر خسرو عین حضرت سلطان المشائخ
بودند خلیفه که می کرد و کرامی کرد روزے ارشاد شد که حضرت سلطان المشائخ
رضی الله تعالے عنه می فرمایند که روز خلیفه شب است و شب خلیفه روز اگر وظیفه
شب قضا شود انرا در شب ادا کند روزی در ذکر بزرگی ارشاد شد که یکے از مریدان
ایشان نزد بزرگے دیگر رفت و گستاخے نمود آن بزرگ گفته فرستاد که شما مریدان
خود را تعلیم نمی کنید که در خدمت بزرگان گستاخی می کنند هنوز نفس ایشان
نمرده است آن بزرگ جواب فرستاد که نفس او همان جا ماند و نفس شما تا اینجا رسید
ان بزرگ چون این بشنید متنبه شد و برای تصفیه خود یک چله نموده مشق فنا کرد
پس صاف شد روزے ارشاد شد که نزد سالک کارد وغیره نباید نهاد مبادا
که او را قبض شود و خود را ہلاک سازد روزے فرمودند که بصحبت شیخ چیزی میشود
مراد از چیزے کشود باطن خواه لذت بیاد حق است والله اعلم لیکن این نباید
دانست که ولی شدم هنوز دہلی دور است روزے در ذکر بزرگے ارشاد شد
که در ایام طفلی با حضرت سلطان المشائخ رضی الله تعالے عنه بیعت کرده بود بعد وفات
انجناب خواست که بخدمت بزرگے برای استفاضه برود انجناب در خواب ارشاد
کردند که همان دست گرفتن ما کافی است ریاضت کنید بمقصد خواهید رسید مولوی
هدایت الله صاحب می فرمودند که بخدمت حضرت صاحب قبله عرض کردم
که فلان درویش مرا چند ادعیه و وظائف آموخته است خوانم یا نخوانم

ارشاد شد که اگر یار مرشد خود اعتقاد راسخ است و دل لغزش نکند اینچنین تماشا ها به بیند
باکے نیست و نیز مولوے صاحب موصوف می فرمایند که بحضور حضرت شیخ الاسلام عرض کردم
که فلان درویش مرا گفت که هرچه خواهی طلب بکن گفتم لا مرشد من کافی است ارشاد شد که خوب
گردید و اگر آینده اینچنین اتفاق افتد بهتر است که بگویید که ما از شما طالب نیستم لیکن شما را
اعتقاد است و نیز مولوی صاحب ممدوح می گفتند که حضرت شیخ الاسلام در باب شخصے
فرمودند که بعض کسان از سر تا پا نجس اند و از طعام خانه بهشیاری احتیاط می کنند
چنانکه سگ خود نجس است و پا برداشته بول میکند و نیز مولوے صاحب موصوف
می فرمودند که بحضور شیخ الاسلام عرض کردم که از فوائد الفواد سر بر زمین نهادن پیش
بزرگان معلوم می شود ارشاد شد که آری طریق پیران همین است عرض کردم آنچنانکه
خداے تعالے را سجده می کنند ارشاد شد که لا بلکه قدمبوس باید شد کاتب الحروف
گوید که از ارشاد حضرت شیخ الاسلام ظاهر شد که مراد از سر بر زمین نهادن همین قدمبوس
است دیگر مولوی صاحب موصوف فرمودند که در باب اهل ملامت استفسار کردم
ارشاد شد که موقوف بر استعداد است هر نوع استعداد که مرشد کامل می بیند موافق
آن بمرید تصرف می کند یعنے اگر در کسے استعداد آن می بیند که طریقه ملامت او را مفید
خواهد شد در باطن همچنان تصرف میکند و همان مذاق او را عنایت می فرماید روزے
در باره یوم چهار شنبه ارشاد شد که اهل ظاهر این را نحس می دانند اهل باطن عرض کردم
که در حدیث شریف آمده است که بلا که بر حضرت ایوب علیه السلام نازل شد در همین
روز بود ارشاد شد که بلائی که رسید فقط بر جسم رسید ازان چه شد روزی ارشاد شد که در
صورت انسانی هزارها صورت هستند و کسیکه آنحضرت صلی الله علیه وسلم را بخواب می بیند
آنصورت از همین شخص بر سے آید که جسم اصلی آنحضرت صلی الله علیه وسلم در مدینه منوره است
و اینجا نیست همدرین باب حکایت بر زبان مبارک رفت که شخصے در جای نشسته بود

صورتے ہویدا شد و او را نصیحت کرد تمام قصہ یاد نیست این قدر یاد است کہ آنصورت
از ہمین شخص پیدا شدہ او را نصیحت کردہ بود دیگر بود روزے جامۂ باریک پوشیدہ بحضور
آنحضرت حاضر شدم فرمودند کہ شما اینچنین دیندار ہستید و جامۂ باریک می پوشید این مکروہ
است یک جامہ دیگر ہمراہ آن بکنید تا کراہت دفع شود روزے ذکر کرامت
افتاد فرمودند کہ حضرت صاحب یعنے شیخ اکبر از اظہار کرامت بسیار ناراض
می شوند اگر از کسی اینچنین امر ظاہر می شود بسیار ناگوار خاطر اقدس می شود مولوی
سخاوت حسین صاحب کہ از مریدان حضرت شیخ الاسلام ہستند و در حسن عقیدت
و ارادت بپیران طریقت در ابنا جنس ممتاز روایت کردند کہ چون مولوے
عبد الرحمن صاحب خیر آبادی کہ از اہل برادری حضرت شیخ بودند از خدمت شیخ الاسلام
درخواست بیعت نمودند وقت اخذ بیعت شیخ الاسلام حسب عادت خود فرمودند
کہ بکدام سلسلہ بیعت خواہید کرد مولوی صاحب موصوف عرض کردند کہ در
سلسلہ قادریہ شیخ الاسلام ارشاد فرمودند کہ این سلسلہ الذہب ست راقم گوید
غفر اللہ ذنوبہ کہ چونکہ درین سلسلہ عالیہ حضرات ائمہ اطہار داخل ہستند بدین وجہ
شیخ الاسلام این سلسلہ را سلسلۃ الذہب فرمودند چنانچہ حضرت باقی باللہ
رحمۃ اللہ علیہ نیز نسبت این سلسلہ بعد ذکر اسماء اہلبیت رسالت فرمودہ
اند کہ این سلسلہ از طلای ناب ست ۔ این خانہ تمام آفتاب ست حافظ عبد العزیز
صاحب نقل می کنند کہ روزے ارشاد شد کہ در زمان حضرت چہید امیان صاحب رضی اللہ
عنہ درویشی آمدہ بود گفت کہ در خانہ فلان کس دختر خواہد شد و در خانہ فلان کس پسر
چون چہید امیان صاحب این سخن شنیدند فرمودند کہ لا در خانہ فلان کس عوض
دختر پسر خواہد شد و در خانہ فلان کس عوض پسر جن آخر الامر ہمچنان شد کہ چہید امیان صاحب فرمودہ بودند و جن کہ متولد شد بر تمام جسم موئی داشت و وقت

ارادت چنان بانگ بزد که همه ترسیدند و دست داده بگزید آخر او را در ظرفی گلی
بند کرده دفن نمودند و هم در ذکر چهیدا میان صاحب قدس سره ارشاد شد که چله
فرمودند و دران بسیار کم خوردند و چون از چله برآمدند بسیار فربه و تناور بودند فرمودند
که این چله زنانه بود اکنون چله مردانه خواهم کرد و باز چله کردند و دران هر روز یک
بزرو نانهائے بسیار می خوردند و چون ازان چله برآمدند بسیار لاغر و نحیف
بودند بعد ازان حضرت شیخ الاسلام فرمودند که این کمال روح ست و قتے
روح کامل شد هر قسم تصرف که می خواهد در جسم می کند و هم نسبت حضرت چهیدا میان
صاحب فرمودند که بعد انتقال آنجناب درویشے آمدند و بر قبر آن جناب مراقبه نمودند
و بازگردان فرمودند که شما را مبارک باد که تصرف چهیدا میان اکنون زیاده شد
و درویشے ارشاد شد که در ابتدائی حال درویشے را دیدم با من مخاطب شده
این شعر بخواند (معلم آنی ترین ہی جسے ڈھونڈتے ہو تو اور جسکا مائل ہی ۔ تیری غفلت سوا
یہان کو نہیں حاصل ہی) و روزے در باب محبت اہل و عیال ارشاد شد که چون
معلوم شد که مظهر عین ظاهر ست پس وجه تنفر ازین چه باشد روزے در باب
رقص و غنا که در هندوستان مرسوم ست بسیار شد و در منع و حرمت آن فرمودند و ارشاد کردند
که در شاهجهان آباد این رسم نیست بعده در باب غنای ڈومنیان که رسم هند ست فرمودند که این
درست ست پیغمبر صلی الله علیه وسلم شنیده اند و حضرت عائشه صدیقه خود انشنوانیده اند میگویند بنده
عاصی غلام محمد هادی قلی الخاطی غفر الله ذنوبه له اداز ین قول حضرت یا تغنی آن دو جاریه ست
در یوم عید که قصه آن در بخاری شریف و دیگر کتب صحاح منقول ست بتفصیل و خواه این حدیث
ست که شیخ کمال الدین جعفر بن ثعلب که از کبار ائمه شافعیه ست در کتاب خود که در مبحث سماع
نوشته از امام ابو عبد الرحمن نسائے باسناد صحیحه آورده که زنی نزد جناب رسالت
صلی الله علیه وسلم آمد آن جناب فرمودند ای عائشه این را میشناسی گفت نی یا نبی الله فرمود

که این قینه یعنے کنیز مغنیه بنی غلان است می خواهی که پیش تو سراید پس آن زن پیش
حضرت عائشه رضی الله تعالے عنها بسر لبید آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود که شیطان
در هر دو پرده بینی او در دمیده است امام نسائی این حدیث را درین باب آورده که مرد را
جائز است که زوجه خود را بشنیدن سرود و دف اجازت دهد و سند این حدیث صحیح
است و لفظ قینه دلالت می کند که غنا و سرود صفت اوبود چرا که لفظ قینه درین
معنے مشهور است تا این جاست کلام مولانا کمال الدین چونکه این همه جاریها پرده نشین
و باعصمت بودند و ذومنیان هم محصنه و باعصمت می باشند فقط تمغی پیشه کرده
اند پس هر دو یکی هستند چرا که فرقی و امتیازے موافق اصول شرع میان
انها نیست لهذا شیخ الاسلام فرمودند که آنحضرت غنای آنها شنیده اند این بحث
برائے دفع اوهام عوام نوشته شد که گمان نبرند که ذومنیان در عرب نبودند این لفظ
هندیست و تعریفش همین است که عورت مغنیه باعصمت و همین وصف در انجاریه ها هم روزی دره رقص
و غنائے طوائف بذکر شخصی که از مریدان آنحضرت بود ارشاد شد که وی در محفلے که در انجا رقص
طوائف بود نشست مردم بروی معترض شدند جواب داد که ما چشتیه هستیم
ما را روا است بهمان محفل اخر کار باهم نزاعی شد و نوبت بجدال و قتال رسید وے
نیز مجروح شد و بان جراحت ها از انمحفل بخانه آمد مراد از این ارشاد این است که چونکه
او ان فعل حرام را حلال پنداشت و هم بجناب پیران طریقه بے ادبے کرد که جواز
چنین فعل قبیح را بایشان نسبت کرد فوراً سزا یافت و بعد بیان حالش فرمودند
که رقص طوائف حرام است و هم درین باب کاتب الحروف بگوش خود شنیده بیان محمد
اسلم صاحب قبله فرمودند که روزے شیخ الاسلام فرمودند هر که شریک محفل رقص
شود او را باید که با ما علاقه ندارد روزے در ذکر روح ارشاد شد که روح در
بدن آدمی کے آمده است که بیرون خواهد رفت راوے این حافظ عبد العزیز

می گویند عرض نمودم که در احادیث اطلاق خروج بر روح آمده است فرمودند این ازان قبیل است که می گویند سیر فی اللہ حالانکه حق تعالی مظروف نیست و حق تعالی میفرماید ما بکم من نعمة فمن الله حالانکه حق تعالی ابتدا و غایت نیست و فرمودند که امور آن عالم در الفاظ نمی گنجد و ارشاد کردند که بهمین جهت نزد اهل ملل بزبان گفتن گناه است در باب وحدت وجود فرمودند که شاگرد هیچ وجه راست نمی آید مگر بهمت ازین هیچ نشانی نیست که محبوب صورت خود را و رائیه مشاهده نمود و فرمودند که بهمین جهت بعد خلقت انسان خلقت برایشان تمام شد ظهور پرتو ذات و صفات حق تعالی در بنی آدم بدرجه کمال شد روزی شخصی پرسید که عوام که گفتگو در وحدت وجود میکنند چگونه است فرمودند که الحاد در زندقه است و خلاصه این کلام آنکه مسائل وحدت وجود گفتن و شنیدن بدون حال ممنوع است و همدرین باب ارشاد شد که بزرگے در اکمنور رساله در وحدت وجود تالیف کردند شاه کفایت صاحب بایشان پیام فرستادند که شما را حال نیست بدون حال چرا این رساله تصنیف می کنید پس هر که انرساله را دید رد کرد چرا که مقبول نبود روزے شخصی عرض کرد که مردم در درگاه مولوی عبد الرحمن صاحب عجیب عجیب امورات می کنند چنانچه سجده ها میکنند فرمودند که این همه بسبب جهالت است وے گفت که آنها جاهل نیستند اهل علم اند ارشاد شد که جهالت یک قسم نیست جهالت را اقسام بسیار است دران وقت بدلم گذشت که در طریقه جناب سجود تعظیمی روا است چنانکه در فوائد الفواد مذکور است تعجب کرد حضرت درانوقت خلاف آن منعها شیخ الاسلام روی مبارک بجانب من کرده فرمودند که انچه بزرگان کرده اند انطور دیگر است و این امور که عوام می کنند همه گناه است روزے در ذکر مولوی نور الله صاحب که کدام یکان مولوی عبد الرحمن صاحب قدس سره بودند ارشاد شد که ایشان با من گفتند که در محفل سماع مایید که هر سه شرط سماع دران موجود است یعنے زمان و مکان و اخوان چون درانجا رفتم گفتم که فی الواقع هر سه شروط موجود اند

زمان بعد عصرست که مشائخ دران وقت کلام نمی کنند و مکان بازارست هر که خواهد
بیاید و اخوان همین هندوان اند که نشسته اند روزی در خیرآباد شریف شیخ الاسلام در
محفل سماع نشسته بودند یک بیراگی از هتو و پیش نظر مبارک آمد آواز بلند فرمودند
که دور دور ذکر وهابیان چند بار این کلمه فرمودند که بر وهابیان چه موقوف ست
اهل ظاهر آنقدر که هستند حال ایشان همین ست وهابیان قدرے زاید افراط نموده اند
روزے شخصی نسبت وهابیان پرسید که ایشان مسلمان بودند ارشاد شد که ارے
بودند سائل پرسید چگونه بودند فرمودند که بلا گویم بنده عاصی غلام محمد هادی الحافظی
غفر الله ذنوبه این ارشاد حضرت نسبت وهابیان آنزمان بود والحال عقائد این فرقه
بسیار خلاف عقائد اهل سنت ست و هم شنیده ام از زبان چند برادران دینی خود
که از خادمان خاص آنحضرت بودند که آنحضرت فرمودند که وهابیان از روافض بدتر
هستند چرا که در روافض بوی محبت ست و در انها اثرے از محبت نیست این ارشاد
شیخ الاسلام موافق حدیث نبوی است صلی الله علیه وسلم وآن اینکه یتفاوت الناس
فی الایمان علی قدر تفاوتهم فی محبتی ویتفاوتون فی الکفر علی قدر تفاوتهم
فی بغضی الا الایمان لیس لامحبته خلاصه این حدیث شریف این ست که انسان در
ایمان خود تفاوت دارند بقدر تفاوت آنها در محبت من و تفاوت دارند در کفر
چنانچه تفاوت دارند در بغض من آگاه باشید و بدانید آنرا که محبت من نیست
او را ایمان نیست راقم گوید گو روافض را هم بجناب رسالت محبت صحیح نیست اگر محبت
صحیح بودی با یاران رسول الله صلی الله علیه وسلم بغض نمی داشتند چرا که محبوب را هر
منتسب محبوب می باشد الا با حضرات اهلبیت محبتی دارند و آن محبت راجع است
بمحبت جناب رسالت و فرقه وهابیه را بحضرت رسالت پناه نه محبتی است و نه بکسی
از منتسبات جناب رسالت انتهی اگر فی الجمله هم محبت می بود اینچنین شدت در منع

تعظیم حضور و مقربان حضور نمی کردند بی تعظیمی دلیل بی محبتی است روزی ارشاد شد
که بعضی را عرفان حاصل می باشد و بعضی را علم عرفان چنانچه مولوی عبد العلی صاحب
قدس سره را بود روزی در ذکر مولانا انوار الحق صاحب رض فرمودند که در ولایت آنحضرت
شک نیست روزی شیخ الاسلام کشکول شریف را جستند خادمان عرض کردند
که میان اسلم صاحب بغلان کس داده اند شیخ الاسلام بسیار ناخوش
شدند و فرمودند که این کتاب ها قابل ان نیست که نقل مجلس کرده شود روزی
در ذکر وحدت وجود فرمودند که پیغمبر ما صلی الله علیه وآله وسلم مسئله
توحید هر کس را نیاموخته اند و فرمودند که احوال صحابه رضوان الله تعالے
علیهم اجمعین هم مختلف بود بر بعضے از ایشان مسئله توحید منکشف بود و
بر بعضے منکشف نبود و درین امر زیاده از همه سیدنا و مولانا علی مرتضی علیه
السلام راه دخل بود روزے در ذکر حضرت شیخ اکبر رضی الله تعالے عنه
ارشاد شد که بخدمت آنجناب کسی را مجال آن نیست که جامه ها را رنگین سازد
پس می باید که خود را در عوام مخلوط دارید و خود را گمنام گردانید روزے
در ذکر مولوی حسین احمد صاحب محدث رحمة الله علیه ارشاد شد که مردم دورش
هستند و بسیار خوب اند روزے قوالی دستار معصفر بسته بود
فرمودند که شما قوال مشائخ هستید دستار سرخ بسته اید دستار دیگر
مرحمت فرمودند و ارشاد کردند که این دستار سرخ بیند از و فرمودند
که قوال را باید که با شرع باشد یکے از مریدان شیخ الاسلام نقل
می کرد که جناب پیر و مرشد برحق روزے فرمودند که فلان کس
که رافضی ست نزد من خواهد آمد برائے حاجتی که او را در پیش ست
من با او خواهم گفت که سنت حضرت معاویه رض بر خود مقرر کن

تا حابت تو برآید عرض کردم که خدمت شیخ معاویه را حضرت می گویند ارشاد شد که چرا
نگویم که هیچ ولی بمرتبه ایشان یعنی صحابه نمی رسد عرض کردم که حضرت محبوب سبحانی رضی
الله تعالی عنه فرمودند که ایشان هم بمرتبه حضرت معاویه نمی رسند و هم در ذکر حضرت
معاویه فرمودند که شیخ عبد الحق محدث دهلوی نوشته اند که وقتیکه ذکر جناب امیر المومنین
علی مرتضی علیه السلام باشد دران وقت نام ایشان به تعظیم نباید گفت روزے
در ذکر بزرگے شاید که جناب مولانا فخر الملته والدین محمد باشند ارشاد شد که برائے
طلب باران دعا فرمودند باران نبارید کناسی طعن کرد که اینچنین بزرگ هستند که از
دعائے ایشان باران نبارید آنجناب بوی فرمودند که شما دعا کنید شاید که بر دعائی شما
موقوف باشد آن شخص دعا کرد باران بارید روزی در معنے الولایة افضل من النبوة
فرمودند که ولایت بنی افضل از نبوت اوست نه آنکه ولی از نبی افضل باشد زیرا که
ولایت صفت خداست الله ولی الذین آمنوا و نبوت صفت بنده و صفت خدا افضل
است از صفت بنده و نیز نبوت را انقطاع ست و ولایت را انقطاع نیست عرض کردم
اکنون که فیضان آنحضرت جاری ست فرمودند که این فیض ولایت ست روزے
عرض کردم که آنحضرت صلی الله علیه وسلم در جواب جبرئیل علیه السلام در باب
تعیین قیامت فرمودند که مسئول از سائل اعلم نیست فرمودند که حق تعالی را منظور
ست که این چنین امور مخفی مانند همین مرضی خداست و همین مرضی پیغمبر صلی الله
علیه وسلم نه اینکه معلوم نباشد روزے در ذکر شاه کفایت الله صاحب فرمودند
که سیاحت ها کردند و آن قدر صاحب زور بودند که در خستانرا می کندیدند در مقامے
ضعف بسیار لاحق شد که بر زمین افتادند دیدند که آنحضرت صلی الله علیه وسلم
طبق حلوا بدست مبارک گرفته تشریف می آرند ایشان عذر کردند که یا رسول الله
من طاقت برخاستن ندارم ورنه قدمبوس می شدم حضرت صلی الله علیه وسلم

فرمودند که نلطیده باش سن برای همین آمده ام پس بدست مبارک حلوا خوانیدند
صلے الله علیه وسلم روزے شخصی از پس خورده شیخ الاسلام احتراز کرد شخصے
گفت که این شخص عمل می خواند ارشاد شد که در حدیث شریف آمده سور المومنین شفعاء
و اکثر جاهلان در خواندن عمل از سور المومنین احتراز میکنند و قتیکه عمل برخلاف حدیث
شریف شد خواندن عمل بچه کار خواهد آمد روزی شخصی از هنود بحیث کاری برای ملاقات
احقر آمد از خدمت شیخ الاسلام برخاسته بیرون در رفته با و کلام کردم او از من اجازت
گرفته برای زیارت حضرت شیخ الاسلام اندر آمد نامش استفسار فرمودند نام خود
بیان نمود وقتیکه او رفت بعد دیری همان روز یا بروز دیگر خدمت شیخ بسوی احقر
متوجه شده فرمودند که شما این چنین دیندار هستید و با هنود ملاقات می نمائید بعده با و ارشاد
فرمودند که ازین کسان ترک ملاقات نمائید روزی فرمودند که شخصی در حق نصرانی
نوشته بود صاحبان عالیشان و در ضمن این کلمه بسیار تشدد فرمودند و ارشاد کردند
که این کجا آمده است در قرآن مجید یا در حدیث شریف روزی فرمودند که عالمی دختر
نصرانیه را تعلیم می کرد از اثر تعلیمش آن دختر مسلمان شد چون وقت موت دختر
رسید او ستاد خود را وصیت کرد که بعد دفن مرا از قبر برآورده غسل و نماز بطریقه
سنته محمدیه بمن بکنید او ستادش بعد دفن وے چون قبرش بشگافت دید که وے
در قبر نیست و شخصی دیگر دران نهاده است که از دوستان این کس بود واز علمای بودان عالم قبرا
بشنوده در خانه آن دوست خود آمد تا دریافت حال کند معلوم شد که وے مرد از زوجه اش
استفسار احوالش کرد وے گفت که اکثر چون بضرورت غسل می نمودی می گفت که در دین ما
بسیار مشکل است غسل و وضو بسیار است و دین نصاری بسیار اسان است این
چنین شست و شو در دین ایشان نیست از این ارشاد حضرت شیخ الاسلام معلوم
شد که ناپسندیدن احکام شریعته نبویه و پسندیدن افعال کفار باعث نقصان

ایمان بی باشد نعوذ باللہ من ذلک روزے ارشاد شد کہ زنے ترہ فروشی با بزرگے مزاحا
میگفت کہ دم گاو من بہتر یا ریش شما جواب ش نمی داد ندوی گفتند کہ روزے جوابش
خواہم گفت چون آن بزرگ بحق پیوست وجنازہ روان شد زن مذکور گفت شما وعدہ
کردہ بودید کہ جواب سوال تو خواہم داد الیشان از جنازہ سر برآوردہ گفتند اکنون
ریش من از دم گاو تو بہتر معلوم مے شود یعنے خاتمہ با ایمان شد روزی ارشاد شد
کہ محدثے معنے این حدیث شریف لاصلوۃ الا بالسترۃ اینچنین میگفت کہ نماز بغیر سترہ
نمی شود من گفتم کہ این معنے چگونہ باشد زیرا کہ نماز بدون سترہ ہم صحیح می باشد پس سترہ
در اینجا بمعنے حجاب است تا وقتیکہ درمیان بندہ وحق تعالی حجاب نباشد نماز کہ خواند
وبرای کہ خواند روزے در ذکر طالب علمی ارشاد شد کہ او گفت ہر کہ خواہد با من مقابلہ
کند مرشد او دید کہ این را غرور علمی دامنگیر شد پس علمش را سلب نمود این حکایت
بعینہ حسب حال راقم بود بعد لحظہ فرمودند کہ باز علم او از سابق ہم بیشتر شد کتابے
در علم حدیث شریف تصنیف کرد روزے فرمودند کہ بزرگے فرمودہ اند کسی کہ منتہی
می باشد او را در سماع حرکت جسم نمی شود بزرگے دیگر این را شنیدہ فرمودند کہ انتہا
کجا است تا وقتیکہ جسم را حرکت نشود لفظ ما بعد یاد نیست کہ چہ فرمودند مگر مطلب
ہمین بود کہ حرکت جسم منافی کمال نیست روزے شخصے در وقت درس مثنوی
شریف وجد وحال آغاز نہاد شیخ الاسلام بسیار ناخوش شدند وفرمودند کہ درویش
را باید کہ حالت خود را ضبط کند وفرمودند کہ نزد مرشدان ما این ہمہ امور شرک است
روزے قوالی این رباعی مے خواند در مدح عشق چنانکہ رانگشتند ؎ لاغر صفتان زشت
خو رانگشتند ؎ گر عاشق صادقی رگشتن مگریز ؎ مردار بود ہر آنکہ او رانگشتند ؎
در معنے این ارشاد کردند یعنے کسی را کہ تجلیات قتل نکنند روزی مذکور شد کہ مردمان
در نوشتن القاب واداب مبالغہ مے کنند حضرت فرمودند کہ در صحیح بخاری شریف

آمده که آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمان که بجانب پادشاه روم نویسانیدند
دران همین قدر القاب ست الی هرقل عظیم الروم روزی در باب وسوسه ها شکایت
کردم ارشاد فرمودند که نزد ما انست که بدین طرف خیال نکنند والله اعلم کنده دهم
فرمودند که حال قلب مثل طشت پر آب ست وقتیکه باد ها خواهد وزید موجها ازان
خواهد برخاست و فرمودند که این خیال باید کرد که کدام خطره منظر کدام اسم است
مراد ازین ارشاد این ست که دائم ذاکر ماند و خطرات چونکه از شیونات حضرت
بحت ظاهر می شود آنچنانکه موجها از جنبش باد لهذا بدان باصلش راه برد
نه آنکه بانخطرات سر پیچد و از اصل دور ماند والله اعلم بالصواب روزی ارشاد شد که علماء
ظاهری دانند که خطاب ﴿یا ایها المصلی﴾ و ﴿یا ایها المزمل﴾ بجانب اجسام است اینچنین نیست بلکه ارواح
مخاطب هستند مراد آنکه اصل عبادت عبادت روحی است نه آنکه بر همین عبادت
جسمانی اکتفا نماید و از عبادات باطنی محروم ماند و این مراد نیست که عبادت
جسمانی چیزی نیست بلکه در این باب حضرت بسیار تاکید فرموده اند و آن از دیگر
ارشادات شیخ الاسلام ظاهر ست روزی ارشاد شد که ابتدا شخصی از من طالب
دخول سلسله شد من انکار کردم که مرا اجازت نیست چون دوباره بخدمت حضرت
قبله رفتم هرچه حکم بود بجا آوردم راقم عاصی غفرالله ذنوبه می گوید که شیخ الاسلام
را اجازت و خلافت از وقت بیعت بود لیکن بسبب کمال احتیاط در ابتدا بیعت
نمی گرفتند این مضمون در بیان حالات در باب سابق بیان کرده ام اهل حق اینچنین
بوده اند و اند بر حال آنها که بلا اجازت این چنین کار را هم می کنند و خلق را همراه خود در ضلالت
می اندازند روزی این ذکر بود که حضرت شیخ اکبر بگاه نه اجازت می دهند ارشاد شد که بسیار مشهور
می کنند باز خود بخود مشهوری شود روزی ارشاد شد که جناب حضرت مولانا فخر الملته
والدین محمد رضی الله تعالی عنه شخصی را چیزی آموخته بودند بر آن شخص حالتی طاری شد

قریب بود کلمه که از زبان منصور برآمده بود از زبان شمس برآید فوراً خدمت مولانا تشریف آورد
و فرمودند که ما اینچنین نگفته بودیم بمجرد این کلام حالت آن شخص سلب شد و فرمود که بعضی کلمات
که از زبان منصور برآمد موقوف بر منصور نیست اینچنین حالت بر همه ما می گزرد روزی ذکر مجذوبی
فرمودند که از مریدان حضرت مولانا رضی الله تعالی عنه بود شاید باین هم فرمودند که سر را پوشیده
می داشتند بعده بر لفظ مبارک راندند که در مریدان حضرت مولانا که او مجذوبی نبود الا
شرع نشده است روزی این شعر که از حضرت شمس تبریز بحالت مستی برآمده خواندند و فرمودند
شعر آدم نبود دمن بودم عالم نبود دمن بودم ۱ او هم نبود و من بودم من بودم من بودم در سینه ام
فرمودند و قتیکه ذات پاک حضرت احدیت بود و دیگر هیچ از تعینات نبود اطلاق لفظ
برذات پاکش نبود او وقتی توان گفت که دیگری هم باشد که او را او بگوید روزی ارشاد شد
که بزرگی فرمود کان الله و لم یکن معه شیء بزرگی دیگر جواب داد هو الان کما کان حضرت شیخ
الاسلام اکثر در نماز عصر تاخیر می فرمودند روزی عرض کردم که شخصی قول حضرت نقل می کرد
که تاخیر نماز عصر نزد حضرات صوفیه از تجمیل اولیاست حضرت انکار کردند که من نگفته ام و فرمودند
آنها که صاحب کمال هستند در اختیار خود نیستند و قتیکه خدای تعالی می خواهد می خوانند خدمت
شیخ بسبب مصلحت وقت سری بر تمام سر داشتن را هم بسیار منع می فرمودند چون سری سر بنده
دیدند بر سیدند که سری بر تمام سر است و چون سر بر تمام سر دیدند هیچ نفرمودند بعد بدرستی بعض
کسان گفتند که اگر حضرت شیخ الاسلام خواهند دید بسیار ناخوش خواهند شد تا مدتی هیچ نفرمودند
روزی فرمودند که این سری بر سر چرا گذاشته آید بعده فرمودند آری خود را بتکلیف چیزی نسازید
سازید کسی بتکلف چیزی نمی شود کسی را که حق تعالی چیزی می سازد چیزی می شود و بعد چند
روز بر شخصی دیگر در این باب تشدد می فرمودند و باین تقریب بنسبت من فرمودند که ای
این هم هستند که نشسته اند روزی دیگر در حضور نشسته بودم در دل من گذشت که حضرت
شیخ محدث دهلوی نوشته اند که آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم سوای یک و عمره حلق نفرموده

اند و سنت بهمین است و حضرت غوث الثقلین رضی الله تعالی عنه در غنیة الطالبین در باب
گذاشتن موی سر بسیار تاکید رقم فرموده اند و ترک حلق را اولی دانسته اند بهمین تصور
بودم که شیخ الاسلام چرا این چنین تشدد در منع گذاشتن موی فرمایند ناگاه به غضب آمده
با آواز شدید فرمودند که موی سر چرا افزوده اید اگر موی خشک خواهد ماند غسل درست نخواهد
شد بعده فرمودند که جناب سیدنا علی مرتضی علیه السلام از حضرت جناب رسالت مآب علیه
الصلوة والسلام روایت فرموده اند که زیر هر موی جنابت است و حضرت سیدنا
و مولانا علی مرتضی می فرمایند که بهمین جهت با موی سر عداوت داشته ام این روایت بیان
فرموده ارشاد کردند که اصل سنت همین است چونکه خدمت شیخ این چنین تشدد فرمودند در
دل نیت جزم کردم که اکنون حلق می کنم لیکن دل باین جانب رجوع نکرد و در دل چنان گذشت
که چون که شانه نمی کنم موی سر پریشان می ماند و این هم خلاف سنت است باعث غضب حضرت
شیخ الاسلام شاید که همین باشد همان شب در خواب دیدم که شیخ الاسلام بر سر مبارک موی
ها بسیار دراز دارند چون روز شد شانه کردم و چادر بر سر بسته موی سر را پوشیده نزد حضرت
شیخ الاسلام رفتم بعنایت فرمودند که شما حلق نمودید موی را یا شانه کرده اید فردا موی سر شما
بسیار پریشان بود و فرمودند که حضرت صاحب قبله یعنی شیخ اکبر ناخوش می شوند و بعد شش
ماه عدالت می شود یعنی موی سر مریدان را حلق می کنانند حضرت حافظ محمد اسلم صاحب
عرض کردند که ایشان را چنین عارضه است که گذاشتن موی سر فائده خواهد کرد فرمودند که
کدام فائده الغرض در این روز هر چه فرمودند بکمال ملاطفت و عاطفت فرمودند دانستم که
آن عتاب وی روز بسبب خطره قلب من بود که گمان می نمودم که حضرت قبله چرا ترک سنت
می نمایند ازین جهت این تشدد فرمودند که این را داخل ترک سنت نباید دانست بلکه این هم
سنت است حبیب علی شاه نقل فرمودند که محی الدوله بهادر مرحوم بخدمت حضرت شیخ الاسلام
عرض نمودند که مولوی فضل حق خیرآبادی رد فرقه وهابیه نجدیه خوب نوشته اند اگر حضرت

بایشان تحریر فرمایند تصانیف خود را اینجا بفرستند حضرت بجوابش فرمودند ماقصه سنگند رودار
نخوانده ایم نماز ما بجز حکایت مهر و وفا پسر عزیزی شیخ الاسلام در لکهنو بجلبه ما تشریف آوردند
بعضے کسان عرض کردند که فلان مولوی اراده زیارت حضرت دارند فرمودند که از مولوی
مراخفقان میشود و نیز به همین تقریب فرمودند که بزرگی فرموده اند که لباس و وضع علمای این
زمانه اختیار نکنید اگر ایشان لباس علما پوشند شما لباس سپاهیان اختیار نمائید راوی گوید که آن
مولوی که ذکر او آمده بود این چنین گمراه بود که کسانی را که احمق می دید انهار امسائل دروغ می گفت
مثلا شخصے را بیاموخت و تفتیش بے وضو باشی بجانب چپ استاده شود بلا وضو نماز کن نماز درست خواهد
و بر حاشیه شرح وقایه نوشت که اگر کسی در ایام سرما بسبب عذر سرما تا سه روز غسل نکند و به تیمم نماز
گذارد درست است چون این حاشیه مولوی نور الحق قدس سره دیدند بسیار غضبناک شدند مولوی انکار
کرد که من ننوشته ام الغرض اینچنین تمسخرها در مسائل دین بسیار می کرد از کرامات حضرت شیخ الاسلام است
که گو حالش بظاهر بسمع عالی نرسیده بود به شنیدن سمش نور باطن بر خیانت آن واقف شده از ملاقات
او بیزار شدند رضی الله تعالے عنه این روایت قابل اندراج در باب کرامت بود درین باب
بدین وجه درج کرده شد که ارشاد حضرت تعلیم است که هر که باحکام شرع شریف تمسخر کند
اهل حق را ازاو احتراز باید مولوی معین الدین صاحب گویا سوی بیان کردند که بخدمت حضرت
شیخ الاسلام چند سوالات نوشته فرستادم و در ان سوالات این سوال هم بود که فاتحه خواندن
بر تعزیه درست است یا نه همچنین سوالات بود شیخ الاسلام فرمودند که برین سوالات این تمسخر
نمائید حدیث از مطرب و می گو و راز دهر کمتر جو که کس نکشود و نکشاید بحکمت این معما را نه شنیده شد
که شخصی از علما در باب تعزیه داری اعتراض کرد فرمودند که این قدر بدانید که این تعزیه بروی
روح نیست روزی شخصی سوال کرد که حضرات شیخ شهاب الدین سهروردی در حق حضرت
غوث الثقلین رضی الله تعالے عنه که قدمی هذه علی رقبته کل ولی الله فرموده اند می نویسند که این
از استراق نفس است حضرت شیخ الاسلام فرمودند که نفس کجا بود و فرمودند که بزرگی در باب

شیخ شهاب الدین رحمة الله علیه فرموده اند که لیکن عشق ندارند روزی در درس مثنوی شریف
این شعر بود ای بسا ناورده استثنا بگفت ۴ جان او با جان استثناست جفت ۴ بدین تقریب
حکایت فرمودند که شخصی را خوف گرفتاری یابی ابرو می بود نزد بزرگی رفت و التجا
نمود آن بزرگ برکاغذ نوشته داد که فلان بعافیت من باشد راقم گوید که این حکایت را
با شعر مولانا این ربط است که بظاهر این بزرگ گو لفظ من گفت لیکن بدل و جان چون با حق
متصل بودان من گفتن عین حق گفتن بود روزی این ذکر بود که در مساجد ما می اندازند این
مشابهت به هنود است حضرت شیخ الاسلام فرمودند که این سخن کسی نگفته نه امام اعظم و نه شاگردان
امام عرض کرده شد که در این مشابهت هنود ست و حضرت رسالت علیه الصلوٰة والتحیة
فرموده من تشبه بقوم فهو منهم ارشاد شد که تشبه آنست که نیت تشبه باشد عرض کردم که
این چنین امور کردن چه ضرور فرمودند که نکردن آن چه ضرورست چون آن مجلس برخاست
شد فرمودند کجاست حافظ محتسب ما روزی ارشاد شد که شخصی بخدمت شیخ اکبر عرض کرد
بزیارت حضرت خضر علیه السلام مرا مشرف فرمایند روزی حضرت شیخ اکبر سوار بودند که بزرگے
نورانی تشریف آوردند و با حضرت ملاقات کرده روان شدند شیخ اکبر باو سے فرمودند که بزرگی
که شما مشتاق ایشان بودید همین هستند ملاقات نمایید وی عرض کرد که خضر ما شما هستید روزے
وقت اکل طعام فرمودند که بر دسترخوان آب نباید نهاد که از این افلاس می اید و نام بزرگی نبرند
شاید که حضرت فرید الدین عطار باشند که ایشان این چنین فرموده اند و میر محمد علی صاحب نیز چنین
روایت میکنند روزی ارشاد شد که اول نزد اهل دهلی شاه غلام علی صاحب یا شاه
عبد القادر رفته بودم ایشان بزی ذبح کرده دعوت من نمودند چون مطلب من شنیدند گفتند
که این مقام مرشدان ما را هم حاصل نبود این مقامی ست عالی در این زمان کسی نیست که او را
این مقام حاصل باشد بعده ارشاد فرمودند که ایشان را کشف کونی و غیره بود لیکن ازین
چه فائده نسبت یا مکونی می باید روزی در ذکر این کلام قدسی کنت کنزاً مخفیاً فاحببت ان اعرف

فخلقت الخلق فرمودند این بحث از باب افعال ست و بر مبالغه و دلالت می کند و همین را عشق
می گویند مولوی حسن الزمان صاحب در قول مستحسن نوشته اند که حضرت شیخ الاسلام می
فرمودند که سادات وقت آخر با ایمان می روند هر چند که اعمال ایشان خراب باشد و برین ام
باین حدیث استدلال فرمودند که آنحضرت صلی الله علیه وسلم بعد نکاح حضرت سیده فاطمة الزهرا
رضی الله تعالے عنها بر ایشان آب پاشیدند و دعا فرمودند که الهی من این را و اولاد این را در پناه
تو می دهم از شیطان الرجیم چند بار از زبان مبارک مسموع شده که شیخ اکبر مریدان خود را با امر امخالفت
کردن نمی دهند اگرچه انها برادر دینی باشند صیب علی شاه می گویند که در حیدر آباد شخصی بی نمازی بود و
مردمان را می گفت که نزد من بیائید و زیارت حضرت عمر رضی الله تعالے عنه بکنید چون کسی نزد
او می رفت و سر فرود می آورد و شکلی متشرع نمود ارمی شد و کسی که بجلقه او می نشست نماز او ترک
می شد بسیار کسان معتقد او گشتند روزی این ذکر بحضور حضرت شیخ الاسلام آمد بسیار ناخوش شدند
و فرمودند که بر حضرت عمر و جوش آنحضرت نظر باید کرد چگونه باشد که آنحضرت رضی الله تعالے
عنه رو برو شخصی تشریف آرند و او تارک صلوة باشد نزد این شخص عمل همزاد ست شیطان نزد او
می آید ملاقات حضرت عمر آسان نیست روزی آن شخص نزد شیخ الاسلام آمد حضرت بسیار ناخوش
شدند و فرمودند که نمازیان را تارک نماز کردی روزی کلام در خلاف فقها و محدثین رحمة الله علیهم
افتاد فرمودند که کتب احادیث بعد چهار صد سال جمع شده اند و در زمان ائمه اربعه این قدر احادیث
مجتمع نبودند حق تعالے در دل ایشان القامی نمود موافق آن حکم می نمودند و اهل حدیث چونکه کثرت
احادیث دیدند اجتهاد و قیاس را ترک کردند و محض بر قول و فعل رسول الله صلی الله علیه وسلم مدار
کار نهادند و نیز ارشاد شد که بسیار چیزها اند که نزد محدثین مسلم اند و فقها آن را مسلم ندارند و بسیار چیزها
اند که نزد فقها مسلم اند و محدثین مسلم ندارند بعد ازان ارشاد شد که این ها هم خوب اند و آنها هم خوب اند و هم ارشاد
شد که اهل باطن همچنین مقدمات یعنی مسائل مختلف فیها بر مشاهده خود عمل می کنند که در حقیقت اجتماع
حل و حرمت در یک چیز ممکن نیست یا حلال خواهد بود یا حرام بنده عاصی غلام هادیعلے عفر الله ذنوبه

می گوید که در قول حضرت شیخ الاسلام مراد از فقها ائمه مجتهدین مثل امام اعظم ابوحنیفه رح و امام مالک
و امام شافعی رح و غیرهم و از محدثین ائمه محدثین مثل امام بخاری و امام مسلم و ترمذی و غیرهم و از اهل
باطن ائمه اهل طریقت مثل ابراهیم ادهم و جنید بغدادی و حضرت غوث الاعظم و غیرهم بوده اند
که در فهم معانی قرآن مجید و حدیث شریف تابع فهم صحابه کرام اند رضی الله عنهم که نبی کریم نها
را بنجوم هدایت فرموده و اختلاف آنها همان اختلاف صحابه بست و این همه از اهل حق هستند و بر برگ
و جلالت حضرات ایشان اجماع امت است و آن از قبیل قطعیات است پس اختلاف آنها موجب ضلالت
و حق دران باد اگر مراد از قول شیخ الاسلام فرقه غیر مقلدین این عصر نیستند که در فهم معانی قرآن و حدیث اتباع
فهم صحابه کرام نمیکنند و بسیار از عقائد ایشان موافق معتزله و خوارج است نه در ایشان از زهد و ورع و تقوا
اثر لیست که معانی صحیحه کتاب الله و کتاب النبی بر آنها منکشف شود و نه در انها از ترک و تجرید و عشق و محبت
حضرت الوهیت و جناب نبوت ظهور لیست تا ابواب حقائق و معارف بفیض جناب سالت بر ایشان
کشاده گردد بلکه آنها منکر فیوض آنحضرت اند فقط بظاهر چند کتب حدیث دیده بزعم خود محقق گردیده دعوی
اجتهاد میکنند و محض برای اظهار فضل و کمال خود بر مجتهدین اعتراضات میکنند و راه اجماع و سبیل مومنان را که اتباع
آن بفحوای آیه کریمه وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا و حدیث نبوی
اتبعوا السواد الاعظم بر جمله مسلمانان لازم و واجب است گذاشته حسب رای خود راهی
پیدا می کنند که فی الحقیقت آن راه جهنم است و حق تعالی در آیه موصوفه بیانش واضح فرموده
خود هم بهمان راه ضلالت می روند و خلق را نیز دران راه میخوانند بقول شخصی آواخوانیدن
گم است گرا رهبری کند و از چنین کسان شیخ الاسلام متنفر بودند چنانچه از حضرت حافظ صاحب
قبله دام برکاتهم و دیگر خواجه تاشان خود که همه با اتفاق هستند خود شنیده ام که روزی در مسجد
درگاه حضرت مخدوم شیخ سعد صاحب قدس سره مولوی الهی بخش در نماز مغرب امامت
کردند حضرت شیخ الاسلام هم در اقتدای مولوی مذکور نماز گزاردند بعد فراغ از حضرت حافظ محمد
اسلم صاحب قبله فرمودند که از ایشان بپرسید که مقلد کدام امام هستید مولوی جواب داد که من

عمل بالحدیث میکنم شیخ الاسلام بحاضران فرمودند باید تا نماز خود باز بگزاریم و اعاده نماز فرمودند
حافظ عبد العزیز صاحب نیز این روایت را از شیخ الاسلام نقل کردند این الفاظ در روایت شان
زیاده است که مولوی گفت که من قرآن و حدیث می دانم دیگر چیزی نمی دانم حضرت فرمودند
که شما خود را نه حنفی گفتید نه شافعی و اعاده نماز کردند پس از جمع قول و فعل حضرت ثابت شد که در
عمل بالقرآن و حدیث اتباع فهم صحابه کرام شرط است و ائمه حدیث که اورع و اتقی امت بودند بر این
قاعده بودند و این کسان که بلا توسط فهم صحابه و مجتهدین عمل بالقرآن و الحدیث می نمایند اصل
مطلب قرآن و حدیث نمیرسند ازین جهت در ضلالت افتاده اند روزی در باره خواندن
درود شریف در حالت جنابت استفسار رفت فرمودند که حضرت ابو هریره رضی الله تعالی عنه
در راهی می رفتند بحضرت صلی الله علیه وسلم ملاقی شدند حضرت صلی الله علیه وسلم با ایشان
مصافحه فرمودند ایشان عرض کردند که یا رسول الله من جنب هستم فرمودند که مومن ناپاک نمی
شود بعد ازان حضرت شیخ الاسلام ارشاد فرمودند که تعظیم و محبت همه بتعلق بقلب و ادا و ایمان عبارت
ازان است روزی کلام در نویت ان اصلی گفتن در نماز و قت شروع نماز افتاد ارشاد شد
که این همه بی وقوفی است پیغمبر صلی الله علیه وسلم گاهی نویت ان اصلی نفرموده و نه کسی از اهل
صحبت آنحضرت اینچنین گفته روزی ارشاد شد که بعض کسان تعین روز وفات بزرگان را
برای فاتحه بزرگان ممنوع می دانند پس اگر سندی درین باب از قرآن شریف یا حدیث رسول
کریم علیه الصلوة و التسلیم یا اقوال صحابه رضوان الله تعالی علیهم اجمعین یا اقوال مجتهدین هست
بیارند و اگر باجتهاد خود میگویند اجتهاد مقلد را تسلیم نمی کنیم زیرا که مدار کار بر همین چیزها است
یعنی قرآن مجید و حدیث شریف و اقوال صحابه و اقوال مجتهدین که لابد از انها اصلی میباشد و
ازین قول حضرت نیز حقیت مجتهدین و اتباع حضرات ایشان مرغیر ایشان را ثابت می شود
و نیز ارشاد شد اگر وقت وفات مرشد معلوم باشد فاتحه او همان وقت اولی است بعده در
باره کشیدن قلیان ارشاد شد که احادیثیکه در ممانعت آن نقل کرده اند همه موضوعات اند بعد بیغیر

صلی اللہ علیہ وسلم کسی نمیتواند کہ چیزی حرام سازد یا حلال سازد پس کشیدن قلیان فعل لغوست
نہ حرام دیگر انچہ درین بارہ فرمودہ اند در باب سوم آن را نوشتہ ام در انجا باید دید راوی گوید
حافظ عبد العزیز نقل می کنند کہ روزی حاضر بودم ارشاد شد کہ بزرگی نقل می کرد کہ بروز عاشورا
بر سر راہی استادہ بودم و تعزیہ ہا می گذشتند ناگاہ تعزیہ را دیدم کہ روح پاک جناب سید الشہدا
علیہ السلام و التحیۃ بر راہ آن بود بدیدن این از غرابت بر من طاری شد آنجناب علیہ السلام
ارشاد کردند کہ دست کہ ام کس بود و بر کہ ام کس دراز شد مولوی الہی بخش صاحب مرحوم
نقل میکردند کہ روزی در کبیری بایام عاشورا بخدمت حضرت شیخ الاسلام عرض کردم
کہ یا حضرت آیا تعزیہ شبیہ روضہ مقدسہ حضرت سید شہدا علیہ السلام ست فرمودند انچہ طبع
طبیعت و حضرت حافظ صاحب قبلہ دام برکاتہم میفرمودند کہ روزی حضرت شیخ الاسلام از درگاہ مخدوم
شیخ سعد صاحب تشریف می آوردند و ماہ محرم بود علمہا را حسب رسم ہندوستان گشت می دادند
نظر مبارک بر علمہا افتاد فرمودند کہ دل می خواست کہ ہمراہ اینہا روم مگر علما معترض خواہند شد
و بسمت دولت خانہ تشریف بردند حاجی سید امام نقل می کردند کہ ماہ محرم بود شیخ الاسلام در
لکنؤ قیام فرما بودند شخصی پرسید کہ حضرت ماہ محرم ست حضرت شیخ بکبیری تشریف نخواہند برد فرمود
تخصیص کبیری نیست در ہر جا محرم ست وی گفت در انجا تعزیہ داری می شود شیخ الاسلام
برآشفتند و فرمودند کہ مرا تعزیہ دار می دانی درین امر شبہ نیست کہ چون شیخ الاسلام بماہ محرم دیگری
تشریف می داشتند در تعزیہ کہ بدرگاہ حضرت چہید امیان صاحب نہادہ می شود شریک
مے شدند و ہم میفرمودند کہ اگر این کار می کنید باد ب کنید پس ازین جملہ روایات ثابت شد کہ عوام
را ازین امور منع باید کرد و اگر کسی از خاصان خدا اینچنین کردہ باشد بر او معترض نباید شد چنانکہ
مولانا روم می فرماید ؎ کار پاکان را قیاس از خود مگیر ۔ گرچہ ماند در نوشتن شیر و شیر ۔ روایات
منقولہ حافظ عبد العزیز صاحب روزی در باب مزامیر ارشاد شد کہ آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم
دف شنیدہ اند در ابتدای حرمت خمر البتہ ممانعت مزامیر وارد شدہ بود کہ این امور مذکورہ

چون حرمت خمر در قلوب راسخ شد مزامیر وغیره سوی اصل اباحت راجع شدند راقم الحروف غفرله
ذنوبه می گوید که حضرت شیخ محدث دهلوی در مدارج بوصل تغنی با القرآن این بحث را بکمال توضیح
نوشته اند هر که را در این مسئله شک باشد در انجا بیند والله اعلم بالصواب راوی گوید بعضے از
حاضرین عرض کردند که از حدیث شریف لا تجعلوا قبری عیدا عدم اجتماع بر قبور بزرگان مفهوم
می شود ارشاد شد بلی اگر بطور عید بروند و اگر به نیت عبرت و زیارت مجتمع شوند باک نیست
راوی در تحت این ارشاد می نویسد که بطور عید رفتن کنایه از اظهار فرحت و سرور و تکلف
و زینت خواهد بود و در زیارت قبور موضوع برای یاد کردن موت و دل از دنیا برکندن
است فافهم ذالک عرض کرده شد که از حدیث شریف لعن رسول الله صلی الله علیه و
سلم زائرات القبور و المتخذین علیها المساجد و السرج عدم جواز چراغان بر قبور بزرگان
مفهوم میشود ارشاد شد که در حدیث شریف لفظ علیها وارد است نه لفظ حولها چراغان نمودن
بر قبور عبارت از نهادن چراغان ست بالای قبور که آن رسم شرک است و قریب قبور چراغان
افروختن برای نشستن مردمان هیچ مضائقه ندارد و نیز فرمودند که ما می دانیم که هر چه اولیا الله کرده اند
عین موافق حکم خدا و رسول ست صلی الله علیه وسلم و اگر این چنین نمی دانستیم در سلسله ایشان چرا
منتظم میشدیم روزی ارشاد شد که مسئله وحدت وجود را که متاخرین اظهار کرده اند بخلاف
متقدمین که اخفا میکردند این اظهار خلاف مرضی جناب رسالت مآب نیست بلکه ایشان مامور
باظهار اند بعده ارشاد شد که اهل ظاهر پندارند که با انتقال جناب رسالت مآب صلی الله علیه وسلم
صدور احکام آنجناب منقطع شد و حالانکه این چنین نیست بلکه اولیا الله را در هر زمان موافق
مصلحت آنزمان احکام از جانب رسول الله صلی الله علیه وسلم صادر می شود روزی در ایام
گرما در آفتاب نشسته وضو کردم ارشاد شد که در آفتاب نشستن در شرع شریف منع است
بعد مدتے در سنن ابو داؤد حدیثی دیدم که آنحضرت صلی الله علیه وسلم خطبه می خواند که
شخصی آمده در آفتاب بایستاد آنحضرت صلی الله علیه وسلم ارشاد فرمودند تا او در سایه

آوردند روزی در باب تهجد ارشاد شد که کسی که بعد عشا بخواب رفت هر وقت که بیدار شود اگرچه بعد عشا یک دو ساعت گذشته باشد او را خواندن نماز تهجد جائز است زیرا که معنی تهجد از خواب بیدار شدن است و کسیکه بعد عشا بخواب نرفت تهجد بعد نصف شب بخواند مولوی حسن الزمان صاحب می فرمودند که در حیدرآباد از خدمت شیخ الاسلام شنیده ام که بر قبور بزرگان که گنبدها بنا کرده اند آن بزرگان از بانیان آنها ناخوش اند ولیکن چونکه این امر از ایشان بمحبت حسن اعتقاد واقع شده لهذا مضرتے بایشان نرسیده راقم گوید غفر الله ذنوبه که ناخوشی بزرگان بسبب آنست که آنحضرت صلی الله علیه وسلم از بنا کردن بر قبور نهی فرموده اند لیکن این نهی برای کراهت است برای حرمت نیست پس این چنین افعال چونکه ناشی از محبت است و از چنین امور رونق مکانات متبرکه در نظر عوام زیاده میشود عدم منع از چنین مکروهات انسب است والله اعلم بالصواب روزی شخصے عرض کرد که غلام در اعراس پیران بسلسله دعوت احباب وغیرهم می نماید و طعام میخوراند درین باب چه ارشاد می شود فرمودند که اگر ایشان متقی و دیندار باشند بهتر است باز عرض کرد که مقصد غلام این است که اگر ارشاد شود محتاجان و مساکین را علی الخصوص دعوت کنم و اگر ارشاد شود همه کسان را طلب نمایم فرمودند که در خورانیدن مساکین ثواب بسیار است باز عرض کرد که بنده احباب وغیره هم را طلب مینماید ارشاد شد که خوب است بعد ازان ارشاد شد که محبت و اخلاص بیاید روزی کلام در بقره سید احمد کبیر قدس سره افتاد که بعضے میگویند که اگر ذابحین را اراقة الدم لغیر الله منظور نیست چرا در عوض گاو اگر کسی لحم گاو بدهد قبول ندارند ارشاد شد که ذبح بنام خالق میکنند بنام مخلوق نمیکنند و هر عمل که مشروع است دران ثواب است خواه آن ثواب را برای خود دارد خواه بروح کسی بخشد دراین صورت ثواب ذبح لله و ثواب تقسیم لحم هر دو بروح پاک جناب سید احمد کبیر قدس سره میرسد راقم گوید غفر الله ذنوبه که باین نیت که حضرت شیخ الاسلام فرمودند در ذبح بقره بلاشک موافق اصول شرع شریف قباحتی نیست الا اگر بر ذبیحه دیگر امورات ممنوعه که از علامات چهره ها و امی باشد مثل هار گل وغیره بگردن ذبیحه انداختن کرده خواهد شد

رسد آیه کریمه وما ذبح علی النصب داخل شده ممنوع خواهد بود پس عوام را از افعال قبیحه مذکوره منع باید کرد نه از ذبح بقره و فرستادن ثوابش بروح ولی از اولیاء الله که این همه جائز است روزی عرض کرده شد که مثلاً اگر شخصی در سلسله چشتیه بیعت دارد و هنوز بمرتبه کمال نرسیده و در بعض امور موافق حضرت نقشبندیه عمل نماید چه حکم است ارشاد شد که بیعت در سلسله که شد بعده اگر به ترجیح انتقال کند باک نیست راوی میگوید که مقصود حضرت آن بود که در سلسله که داخل شده داخل ماند لیکن اگر در بعضی امور بر همان طریق دیگر نزد او ثابت شود در ان امور بطریق دیگر عمل نمودن روا است باز سائل عرض کرد که مثلاً شخصی بیعت در سلسله چشتیه دارد و می گوید که سماع حرام ست نمی شنوم فرمودند که چنین نه گوید بلکه بگوید که استعداد من ناقص ست ازین باعث نمی شنوم و رد و قدح نه نماید که بر هیچ یکی از بزرگان و ائمه اعتراض جائز نیست و نیز ارشاد شد که یکی از فرزندان شاه عالم که مرید حضرت مولانا فخر الملة والدین محمد قدس سره العزیز بود وفات یافت نزدیک قبر او مزار سید خونخوار بود که یکی از اولیاء کبار بودند مردم تعویذ مزار شریف ایشان برداشته بر قبر شاه زاده نهادند شاه زاده مذکور به شاه عالم پدر خود بخواب گفت که از وقتیکه این تعویذ بر قبر من نهاده اند صاحب این قبر گرد من آتش افروخته است لیکن بسبب مدد حضرت مولینا قدس سره ضرر بمن نرسیده سر موی از من نمی سوزد و صاحب این قبر جناب حضرت قطب الاقطاب قدس سره العزیز گفته بودند که تعویذ قبر من بر قبر این کس نهاده من این شخص را خواهم سوخت قطب الاقطاب قدس سره العزیز فرمودند که این مرید مولینا است این را بگذار باین سبب ما میسوزیم والا معلوم نیست که چه می شد شاه عالم چون این خواب دید حکم کرد که تعویذ قرآن بزرگ را از قبر شاه زاده برداشته بر قرآن بزرگ ممدوح نهادند روزی در ذکر مولد شریف ارشاد شد که هر جا که نام حضرت رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم باشد آنجا باید رفت بعده این مصرع خواجه میر درد قدس سره بکمال ذوق بر زبان مبارک رفت مصرعه جید هر لمین وه ابزاد ود هر نماز کرنا پر روزی عرض کرده شد که اگر مسکین فاتحه بزرگان کرد طعام فاتحه خورد

یا تقسیم نماید ارشاد شد که قدری تبرکاً خود خورد و باقی تقسیم نماید عرض کرده شد که اگر تمام خود
خورد ثواب نخواهد شد فرمودند که ثواب محبت خواهد شد بعده این بیت بزبان مبارک رفت
ما برون را ننگریم و قال را ما درون را بنگریم و حال را ۔ بار دیگر عرض کرده شد که محبت
که هست موقوف بر این نیست و ثواب طعام بغیر دادن کسی چگونه خواهد شد فرمودند که اگر باین نیت
خود نیز بخورد که قوت طعام را در عبادت حق تعالے جل شانه صرف خواهم کرد ثواب در خوردن خود
نیز خواهد شد روزی سائلی پرسید که در چاه نعلین افتاده چه حکم است فرمودند که وقتیکه نعلین از چاه
برآمد دران نجاستی بود یا نه بعده فرمودند که نزد بعضے چاه حکم حوض دارد بعده بهمین تقریب فرمودند
که مولانا رجامی قدس سره نوشته اند که بعضے مردم بغیر آب روان وضو نمی کنند این هم از قبیل
وسواس است زیرا چه در زمان آنحضرت صلی الله علیه وسلم اینچنین حوضهای کلان و تالاب ها
در حرمین شریفین نبود ند روزی برای فرستادن طعام به بزرگی که از مدینه طیبه آمده بود ند حکم شد عرض کرده شد
که هنوز فاتحه نشده است ارشاد شد وقتیکه نیت کرده شد فاتحه شد باقی الحمد و اخلاص هر وقت که خواهد
بخواند راقم گوید غفر الله ذنوبه یعنی این ثواب دیگر است و آن ثواب دیگر هر دو خواه در یکوقت جمع شوند
خواه علاحده علاحده دران باکی نیست روزی شخصے در باب مرثیه خوانی سوال کرد ارشاد شد که بعد
انتقال آنحضرت صلی الله علیه وسلم صحابه کرام رضی الله عنهم مرثیه ها گفته اند و از ذکر بزرگان رقت دل
می شود اما انچه بطریق دنیاداری باشد هیچ نیست روزی سائلی عرض کرد که در باب رنگ بازی
در نکاح وغیره چه حکم است فرمودند که از رسوم جاهلیت و اطوار کفار و مشرکین است چنانچه در هولی
می کنند روزی سائلی پرسید که رفتن در عیدهای کفار مثل هولی وغیره گناه است ارشاد شد که کدام
گناه کبیره بلکه نوعی از شرک است زیرا که مسلمان چون رسم کفر را بر غبت دل مشاهده کرد در ایمان
او خلل افتاد روزی در باب کلوخ گرفتن بعد بول ارشاد شد که اگر کسی را خلل قطره نباشد اگر کلوخ
گیرد هیچ باکی نیست روزی بخطاب شخصی که در رعایت بعضے اسباب ظاهر و حفظ بعضے متاع خود قصور کرده
بود ارشاد شد که خلاف حدیث شریف می کنی تو کدام قسم درویش هستی شخصے در خدمت آنحضرت

صلی الله علیه وسلم عرض کرد که یا رسول الله اعقل او توکل ارشاد شد که اعقل و توکل بعد ازان این
آیه کریمه بزبان مبارک رفت قل ان کنتم تحبون الله الی آخر الآیه بعده فرمودند که اهل ظاهر شخصی را
که رعایت اسباب ظاهر نمی کند بسیار مدح میکنند و کاملش میدانند لیکن درحقیقت الامر بے
اتباع آنحضرت صلی الله علیه وسلم چیزے حاصل نمیشود و دعوی محبت الهی بی اتباع نبوی دعوے
کاذب ست در ظاهر اتباع ظاهر آنحضرت صلی الله علیه وسلم باید کرد و در باطن اتباع باطن آنحضرت
صلے الله علیه وسلم باید کرد روزی در باب سماع ارشاد شد که کسی که دلش نشنیدن آن مائل بسوی خدائے
تعالے شود در حق او سماع عبادت ست و کسی که حالش اینچنین نباشد او را نباید شنید روزی ارشاد
شد که حضرت بایزید رضی الله تعالے عنه بخدمت بزرگی رفت و سلام کرد وی جواب داد و علیکم السلام
یا بایزید حضرت بایزید فرمود که مرا چون شناختی که بایزیدم آن بزرگ فرمود که باوجودیکه عارف هستی این
چنین می گوئی چون خدائی تعالی را که اخفی الاشیا ست دریافتم دیگر کدام چیز از ما مخفی ماند روزے
ارشاد شد که بزرگی مریض بود یکی از مریدانش عرض کرد که فلان دوا استعمال فرمائید بمجرد استعمالش
شفا حاصل شد مردمان متعجب شدند که مرید را معلوم شد و مرشد را معلوم نگردید آن بزرگ جواب
داد که این مرید من در عالم ملکوت شنیده که خاصیت این دوا بیان می کردند و مقام من از عالم
ملکوت بالاتر ست ازین باعث مرا خبر نشد مولوی هدایت الله صاحب فرمودند که بخدمت حضرت
شیخ الاسلام عرض کردم که باتباع حضرت بر حجره چله عبادت حضرت مخدوم شاه صفی قدس سره
فاتحه میخوانم بعضے مردم درین باره کلام می کنند جوابش چیست فرمودند ثواب قرآن مجید خواندن
نزد جمهور باموات میرسد و در شریعت کدام محل و مقام دراین امر متعین نیست که از فلان جا ثواب
خواهد رسید و از فلان جا نخواهد رسید و در حدیث شریف آمده ست چنانچه در حصن حصین موجود ست
که کوه کوه را ندا می کند که ای فلان ایا بر تو کسی گذشته ست که ذکر خدای تعالے کرده باشد ازین
حدیث شریف معلوم شد که مقامی که مرور ذاکران خدا بران می شود آن مقام بر دیگر امکنه شرف
دارد چه جائی که ولی کامل در آنمقام بعبادت مشغول شده باشد فضیلت آنمقام بطریق اولی ثابت شد

خواندن قرآن در انتقامی که فضیلتش در شریعت ثابت شد نسبت دیگر انکه افضل و اولی است
پس در محل عبادت بزرگی قرآن خوانده ثوابش بروح آن بزرگ بخشیدم که انتقام را شرفیکه حاصل
شده بسبب همان بزرگ حاصل شده در این امر کدام قباحت لازم آمد روزی در باب
اتباع سنت ارشاد شد که حضرت شیخ اکبر رضی الله تعالی عنه نوشته اند که کسی که در اتباع ظاهر
آنحضرت صلی الله علیه وسلم قصور خواهد کرد در باطن او نیز خلل خواهد افتاد روزی ارشاد شد
که بحضور حضرت صاحب قبله یعنی حضرت شیخ اکبر رضی الله تعالی عنه شخصی آمد و در مسئله از علم میراث
استفسار کرد و گفت که این مسئله در میان علما بسیار بسیار اختلاف دارد من بر کدام عمل نمایم
حیرانم آنحضرت فرمودند که فلان را این قدر و فلان را این قدر باید داد آنشخص راتسکین شد
و رفت بعضی از مریدان انجناب بخدمت شریف یک فتاوی در این بغل و یک فتاوی در این
بغل و یک فتاوی در دست شاگردی و یک فتاوی در دست شاگردی دیگر بدین صورت
حاضر شدند و گفتند که چیزی که حضرت ارشاد میفرمایند مخالف این فتاوی هاست میترسم که اهل
ظاهر اعتراض نمایند آنحضرت فرمودند که این کتاب ها را بسوزانید ما انچه گفته ایم موافق حکم خدا و رسول
صلی الله علیه وآله وسلم گفته ایم و در ان ایام آنحضرت کاتبی را ترجمه صحیح بخاری شریف برای
نوشتن داده بودند کاتب مذکور گفت که جلد اول تمام شده است اگر جناب جلد ثانی را بر طالب
علمان تقسیم فرمایند انشاء الله تعالی جلد تمام خواهد شد آنحضرت همین کردند مقام کتاب الفرائض
در حصه انکسان افتاد که در فتوای آنحضرت مترددبودند و همان مسئله برآمد مترجم بخاری شریف
شیخ نور الحق قدس سره در انجا نوشته بود که در این مسئله بسیار خطا کرده اند و مذهب صحیح امام اعظم رض
این چنین است و ان مطابق فرموده آنحضرت بود بمجرد دیدنش متنبه گردیده بخدمت شریف حاضر شدند
و گفتند که اگر فرمائید این فتاوی ها را بسوزیم ارشاد شد که اینچنین مکنید بعضی کسان طالب این
چنین کتب نیز هستند برای ایشان بگذارید روزی در ذکر بزرگی ارشاد شد که حضرت شیخ
شهاب الدین سهروردی برای زیارت ایشان رفتند ساعتی بهم نشستند و هر دو خاموش

باندند و چیزی نگفتند بعده حضرت شیخ برخاسته رفتند مردم ازان بزرگ پرسیدند که شیخ را چگونه یافتی
گفت که بحری ذخار است که در اتباع سنت ظاهری آنحضرت صلعم غرق است مردم گفتند که چگونه دانستید
باانکه بایشان چیزے نگفتید و نشنیدید فرمودند که ما اهل حال هستیم ما را با قال هیچ حاجت نیست و از حضرت
شیخ نیز مردم سوال کردند که آن بزرگ را چگونه یافتی فرمودند که بحر ذخار است دیدم که در اتباع باطن آنحضرت صلعم
غرق ست گفتند بی اینکه از ایشان چیزی نشنیدید چگونه دانستید فرمودند که ما اهل حال هستیم ما را با قال هیچ
حاجتے نیست مولوی هدایت الله صاحب نقل کردند که روزے بخدمت حضرت شیخ الاسلام حاضر بودم شخصے برای
بیعت آمد آنحضرت فاتحه خیر خواندند بعد ازان مخاطب شده بآنکس ارشاد فرمودند که بر شریعت قائم باش و دل
خود را در محبت خدا داده و همچنین دیگر کلمات که بوقت بیعت معمول بود ارشاد کردند آنکس خواست که دست
را بدست شریف نهد آنحضرت دست کشیدند حاضران التماس کردند که این را به بیعت هم مشرف فرمایند
که بیعت حاصل شد باز عرض کردند همان ارشاد شد وقت دیگر عرض کردم که حکمت درین امر چه بود ارشاد شد
که بیعت عبارت از عقد قلب ست و دست بدست گرفتن امری مستحسن است شرط صحت بیعت نیست در حدیث
شریف نخوانده اید که آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم بازنان مصافحه نفرمودی و به بیعت زبانی اکتفا
فرمودے و نیز در حدیث شریف دیگر آمده که شخصی مجذوم برای بیعت بخدمت اقدس
حضرت رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم حاضر شد آنحضرت صلی الله علیه وسلم او را از آمدن نزد
خود منع فرمودند و ارشاد کردند که ما بتو بیعت کردیم باز گرد و روزی ارشاد شد که شخصے در کمیری آمده بود طنبور
نزدش بود که آزادی نوازید و میگفت که من مرید حضرت قبله یعنے شیخ اکبر هستم من بر و خشمگین شدم و گفتم که
را بشکنید این مرید حضرت صاحب قبله نیست و آن جناب هرگز او را برای نواختن طنبور اجازت نداده اند
که طنبور و دستار برای عاشقان است نه برای ملایان برائے ملایان همین رکوع و سجود است
روزے شیخ الاسلام حال طفولیت خود که نور دیدگان مبارک نمانده بود و بعد مدتی بکرامت حضرت
شهید امیان صاحب باز آمد چنانچه حالش مفصل بقید تحریر سابق در آمده بیان فرمودند و ارشاد کردند
که آن وقت بینا شدم که مردمان چراغان بغارت می بردند و این رسم است در شب عرس شهید امیان

صاحب قدس سره چنانچه فرمودند که من انرا بچشم خود دیدم و نسبت غارت چراغان انوقتین
ارشاد شد که حضرت چیدا میان صاحب در عرس شریف حضرت غوث الثقلین رضی الله تعالی
عنه و عن محبیه روشنی میکردند روزی فرمودند بحاضران که چراغها را بخانه خود ببرید که بخانه های شما
برکت خواهد شد از انروز رسم غارت کردن چراغان شروع شد مولانا حسن الزمان فرمودند که
بخدمت حضرت شیخ الاسلام ذکر حدیث شریف انا احمد بلا میم آمد ارشاد شد که این حدیث بتصحیح
کرده حضرات ست عرض کردم که کشفا فرمودند آری و راوی گفته که من هم زبانی حضرت این
قدر شنیده ام که پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرموده اند انا احمد بلا میم و نیز مولوی حسن الزمان صاحب
فرمودند که در وقت درس فصوص شریف بخدمت حضرت صاحب قبله از زبان مبارک ایشان
می شنیدم که در کتب سته نیافتم بعد ازان چون اتفاق سیر کتب دیگر افتاد آن احادیث برآمدند
بعضے در مسند امام احمد و بعضے در مسند بزار رحمة الله علیهما و هم مولوی صاحب ممدوح میفرمودند
که از حضرت صاحب قبله در باب حدیث خواندن اعرابی این شعر را لقد لسعت حیة الهوی کبدی
فلا طبیب لها و لا راقی ؛ الا الحبیب الذی شغفت به فعنده رقیتی و تریاقی
سوال کردم که بمکشوف حضرات در باب این حدیث چیست ارشاد شد که ثابت است عرض کردم
که حضرت شیخ الشیوخ می نویسند که فی قلبی منه شیئ ارشاد شد که کشف هر کس موافق مذاقش
میباشد یعنی چونکه مذاق سماع نداشتند این معنے بر ایشان منکشف نشد روزی در ذکر شیخ
ابراهیم کردی محدث رحمة الله علیه ارشاد شد که نهایت صاحب کمال بودند و خدمت مولانا
فخر الملة و الدین علم حدیث از یکی شاگردان ایشان اخذ کرده اند روزی ارشاد شد که حضرت
صاحب قبله در مسئله از معاملات موافق بمکشوف خود افتا فرمودند عرض کردم که در حدیث شریف
وارد ست که من قطعت له من حق اخیه شیئا الحدیث ارشاد شد که این کلام بطریق فرض محال است
چنانچه لو کان فیهما آلهة الا الله لفسدتا بعد چندی در شرح نسای تالیف مولانا سیوطی رضی الله
تعالی عنه قریب همین مضمون دیده شد روزی ارشاد شد که فلان کس میگوید که سالک را در بعضے

مقامات احتیاج بوسیله رسول الله صلی الله علیه وسلم می باشد بعده شیخ الاسلام در رد این سخن خبیث بسیار مبالغه فرمودند و ارشاد کردند که همه کائنات خود در وجود خود محتاج بوسیله آنحضرت صلی الله علیه وسلم اند پس این مقام کدام ست که دران بوسیله آنحضرت احتیاج نباشد بعد ازان این مصرعه بکمال ذوق بر زبان مبارک رفت ؎ نخستین جلوه لحسن قدیمی عالم آرای ۱۲ بعده کلام در باب یا رسول الله گفتن افتاد عرض کردم که در حدیث شریف آمده اسمع اطیط السماء الخ پس شنیدن آنحضرت صلی الله علیه وسلم عرض ما را از قریب و بعید بطریق اولی ثابت شد ارشاد فرمودند که آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم آنچه فرموده اند احوال سمع ظاهری خود بیان فرموده اند که این قدر وسعت دارد و حال باطن آنحضرت ازان هم بالاتر است صلی الله علیه وآله قدر علوه و کماله روزی کلام در مسئله مشلین افتاد ارشاد شد که در مکه معظمه نماز عصر حنیفه پیش از همه بعد مثل اول می شود و مسئله مشلین غلط است ثابت نیست بعده این حدیث شریف که قطعه حدیث امامت جبرئیل ست بر زبان مبارک رفت ظل کل شئی مسئله روزی در مرض بشخصی ارشاد شد که برمزار مولانا انوار الحق قدس سره برای من دعا کن او عرض کرد که دعائی من پیش دعای جناب چه چیز ست ارشاد شد که چند انکه وسائط بیشتری باشد نزول رحمت الهی بیشتری می باشد بعده ارشاد شد که در احادیث و اخبار و خرقه که وسائط بیشتری می باشد نزول رحمت الهی بیشتری می باشد روزی عرض کرده شد که اگر مرشد در حالت عدم ادراک و حواس باشد بیعت صحیح است یا نه ارشاد شد که اگر حواس ظاهر نیست حواس باطن موجود ست روزی ارشاد شد که مولانا جامی قدس سره چون قریب مدینه طیبه رسیدند آنحضرت صلی الله علیه وسلم بزرگی را در رویا ارشاد فرمودند که عاشق ما مے آید او را بگوئید که باز گردد و اگر در اینجا خواهد آمد من از قبر بیرون خواهم آمد و این مصرعه بر زبان مبارک بکمال ذوق در وقت رفت ؎ زان جام مدام مست و والله دارد ۱۲ بمجده والهٖ صلے الله علیه وآله وسلم نیز عرض کرده شد که بعضی فقرا جانوریکه برای فدیه بما یاران می کنند می گویند که یک حصه بما بیان و یک حصه به پرندگان و یک حصه به سگ و گربه بدهند ایا این چیزی هست

ارشاد که در روایت حدیث نیست فقط رسم است بسا کین باید داد روزی ارشاد شد که تا وقتیکه
اولیاء الله بر روی زمین خواهند ماند قیامت قائم نخواهد شد که آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرموده اند
لا تقوم الساعة الا علی الاشرار الخذول الله بعده ارشاد شد که الله الله تاکید گفتن عبارت از گفتن اهل الله است
و الله الله گفتن دیگران الله الله گفتن نیست روزی ارشاد شد که دو کس از اهل باطن بخدمت
مولانا فخر الملة والدین رضی الله تعالی عنه آمدند و آنحضرت برای وضو نشسته بودند آن دو کس
بیهوش شدند و بیهوش شدند چون بافاقه آمدند مردمان از ایشان پرسیدند که سبب بیهوشی شما چه بود فرمودند
دیدیم که یکی از مریدان مولانا رضی الله تعالی عنه مرده بود و روح او را ملائکه عذاب می بردند
جسمی دیگر از جسم آنجناب پیدا شد و بجانب آن ملائکه برای استخلاص آن شخص رفت ملائکه گفتند
که این گنهکار است فرمودند اگرچه گنهکار ست مرید ماست گفتند که ما بحکم آلهی آمده ایم فرمودند که
ما هم بحکم آلهی آمده ایم هرچند که او شان زور ملکیت صرف کردند سودی نکرد و آن شخص را از ایشان
خلاص فرمودند روزی ارشاد شد که از طرف عمل داری انصاری می آمدم چون از دریای گنگ
این طرف یعنی ملک اوده شدیم دو سه کس که همراه ما بودند گفتند که درین میدان به نسبت آن طرف
برکت معلوم می شود چرا که در اینجا حکومت کلمه گو است روزی شخصی برای بیعت آمد عرض کرد شما
که این کس می خواهد که در سلک غلامان داخل شود فرمودند که من خود غلام ایشان هستم من میخواهم که کدام
برادر دینی چنین باشد که کدام ذکر و عمل او مقبول شود بسبب او من هم مغفور شوم از اینجا است تواضع
زگردن فرازان نکوست گدا گر تواضع کند خوی اوست روزی ارشاد شد که امام فخر الدین رازی
رحمة الله علیه برای حج می رفتند در راه بشهر یکه حضرت نجم الدین کبری رضی الله تعالی عنه
ساکن بودند رسیدند یکی از شاگردان ایشان معتقد آنحضرت بود عرض کرد که چنان توجه فرمائید که استاد
من بخدمت آنجناب مشرف گردد و در سلک معتقدین داخل شود چون امام رازی رحمة الله علیه
بخدمت آن حضرت حاضر شد فرمودند که امشب بر آستانه ما بخسپید و صباح برای
حج بروید همچنین کردند چون از حج فارغ شده بوطن خود آمدند وقت موت رسید شیطان رجیم آمد و گفت

که معاذ الله خدا و اند امام رازی هزار دلیل بر وحدانیت ان یکتای مطلق جلت عظمته بیان نمود ند
آن مرد و همه را رد کرد و جواب از ایشان ممکن نشد فقط کلمه طیبه لا الله الا الله محمد رسول الله باقی ماند در آنوقت
حضرت نجم الدین کبرے رضی الله تعالے عنه را غیرت آمد و صورت پر نور خود بر ایشان ظاهر
ساختند شیطان از دیدن آنصورت ولربا از شهر بیرون گریخت آنحضرت فرمودند چرا نمی گوی که خدارا
بی دلیل شناختم همچنین گفتند و خاتمه ایشان بخیر شد بدست گیری مرشد کامل و مرزا صاحب همه این
روایت از شیخ الاسلام بروایت دیگران نقل می کنند و بران این مضمون زیاده میکنند که فرق
در میان شیطان و امام فخر الدین رازی سوال و جواب می شد حضرت نجم الدین کبرا وضو می کردند چون
نور قلب بر این حال مطلع شد نه چهره مبارک شان سرخ گردید و ظرفشنگی که بآن وضو می کردند بدیوار زدند
و فی الفور صورت شریف شان بر امام ظاهر گشت و ایشان را تعلیم کرد همان که مذکور شد روزے
ارشاد شد که ملا کمال الدین شاگرد ملا نظام الدین قدس سره اعتراض می نمود که چرا مرید حضرت سید شاه عبد الرزاق
رضی الله تعالے عنه که اُمّی محض هستند شده اید روزی کتاب فصوص شریف مطالعه می نمودند
مقامی مشکل بود حل نشد بدل گفتند که اگر بمجرد تصرف سید صاحب قدس سره این مقام برمن حل شود
البته مرید ایشان شوم ناگاه دیدند که بر دیوار حاشیه نوشته ست بدین آنحاشیه آنمقام حل شد
وقت صبح آمدند و بیعت نمودند آنجناب فرمودند که ملا نظام الدین برائے درس
تماکانی اند هر بار از ما خواهش نخواهید نویسانید و بعد ملا نظام الدین ارشاد فرمودند که امروز گبرے
بزرگ را در اند اختیم عرض کردند که آنکدام ست ارشاد شد که شاگرد تو کمال الدین ایشان شکر الله
بجا آوردند روزے ارشاد شد که بحضور مولانا فخر الدین محمد رضی الله عنه در روز عرس ختم کلام الله
شریف و صحیح بخاری شریف می شد روزے ارشاد شد که مرشد از خیال مرید ان می ماند چنانکه مادر
را خیال فرزندان می ماند و هر دم در محافظت او می کوشند اگرچه انفرزند ده اند روزی ارشاد
شد که هر که بعد نماز عصر پنج بار سوره عم یتسالون بخواند از عاشقان الهی شود وقت دیگر عرض کردم
که اگر طالب عشق آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم باشد فرمودند و تو ایک ہے بات ہے

سوره بعد نماز عصر پس از مسبعات عشر بخوانید کاتب الحروف غفر الله ذنوبه گوید که من دیدم
بچشم خود بلقلم خاص شیخ الاسلام همین تاثیر سوره موصوفه در اوراد نوشته و هم میر محمد علی صاحب نیز
از شیخ الاسلام چنین روایت کرده اند راوی گوید که روزی در شرح این بیت مثنوی شریف ۵
بی صحیحین و احادیث و رواة بلکه اندر چشمهٔ آب حیات بود بر زبان مبارک رفت که حاجت صحیح بخاری
و صحیح مسلم هیچ نیست و حاجت راویان هم نیست انتهی کلامه رضی الله تعالی عنه و ارضاه عنا سبحان
الله در این بیت شان اهل قرب ۵ رسول و قاصد و پیغام و نامه حاجت نیست که در میان من
و تو همین بس و تو بسیم و روزی ارشاد شد که بزرگی در شهر بلخ حضرت مخدوم شاه مینا قدس سره سکونت
داشتند آمدند و برای ملاقات حضرت مخدوم نرفتند آنحضرت صلی الله علیه وسلم در خواب بایشان
ارشاد فرمودند که نقارهٔ قطبیت شاه مینا صاحب بر آسمانها نواخته می شود و تو برای ملاقات
ایشان نمی روی صبح آندرویش برخاستند و بخدمت آنجناب آمدند آنجناب فرمودند که از خود
نزد من نیامده اید تا وقتیکه از جانب آنحضرت صلی الله علیه وسلم مامور نشدید روزی عرض کردم
که می گویند حضرت مخدوم نصیر الدین چراغ دهلی رضی الله تعالی عنه سماع نمی شنیدند فرمودند که غلط
محض است ایشان سنت پیر خود را چه گونه ترک می نمودند بلکه اول کسیکه جمع محفل برای سماع کرده است
ایشان هستند و نیز ارشاد شد که آنیکه می گویند که تا لب الجنید این هم غلط است ایشان از عبادت
چگونه توبه می نمودند روزی سائلی در باب قرأت فاتحه خلف الامام سوال کرد ارشاد شد که نزد امام
شافعی رضی الله تعالی عنه می خوانند عرض کرد که حضرات ما می خوانند فرمودند که نعم بعضی صوفیه
میخوانند بعده ارشاد شد که حضرات سلطان المشایخ رضی الله تعالی عنه میفرمایند که از آن باز که این
حدیث شریف شنیده ام لا صلوة الا بفاتحة الکتاب قراءة خلف الامام در نماز سری
و جهری ترک نه نموده ام و نیز ارشاد شد که اکثر محدثین و اکثر ائمه سوای امام اعظم رضی الله تعالی
عنه بهمین قائل اند و امام محمد رضی الله تعالی عنه که شاگرد امام اعظم اند قراءة فاتحه خلف الامام در نماز
سری تجویز کرده اند روزی کلام در میاه افتاد ارشاد شد که پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم خود

در باب چاہے کہ در مدینہ طیبہ بود و یہود و نصاریٰ را در آن خرقہ ہای حیض می انداختند ارشاد فرمودند
کہ طاہر است شخصی عرض کرد کہ آن چاہ کلان بود و بزبان مبارک رفت کہ ما خود دیدہ ایم دہ در دہ بود
عرض کرد کہ در زمان آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم کلان خواہد بود فرمودند کہ بنای او کلان تغیر
نیافتہ عرض کرد کہ عمل بالاحوط بہر صورت اولے ست ارشاد شد کہ این احوط ناشی از ذہن خود
است کدام آیہ شریف یا حدیث شریف بخوانید در زمان آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم این چنین
تالاب ہای کلان و حوض ہاے کلان کجا بود عرض کرد کہ فلان کس در باب میاہ بسیار سے
احتیاطی می کند ارشاد شد کہ بمذہب امام مالک رضی اللہ عنہ عمل میکند عرض کردم کہ امام غزالی
رحمۃ اللہ علیہ در احیاء العلوم در باب میاہ بسیار تائید مذہب امام مالک رضی اللہ عنہ
فرمودہ اند بزبان مبارک رفت کہ امام غزالی رحمۃ اللہ علیہ خود مجتہد ہستند کاتب الحروف
گوید غفر اللہ ذنوبہ اینکہ حضرت شیخ الاسلام در باب طہارت میاہ فرمودند مخالف مذہب
امام اعظم رضی اللہ عنہ نیست بلکہ موافق است چرا کہ امام اعظم رض در باب طہارت میاہ
ما کثیر تجویز فرمودہ اند و آن را صدی در قول امام و شاگردان امام مقرر نیست و مسئلہ دہ در دہ
کہ در بعض کتب فقہ تحریر ست بنظر احتیاط برای تعلیم عوام کہ ما کثیر را اندازہ کردن نمی توانند
بعض فقہا نوشتہ اند و آب چون باین حد میرسد در طہارتش ہیچ یکی را از فقہا و محدثین کلام نمی
ماند نہ آنکہ کمتر ازان قطعی طاہر نیست واللہ اعلم بالصواب راوی گوید کہ در رویا شیخ الاسلام
را دیدم و بمن امری فرمودند چون بخدمت شریف پیوستم قصہ خواب خود را در دل مرتکز ساختہ
عرض نمودم کہ مضمون حدیث شریف من رآنی فی المنام فقد رآنی فان الشیطان
لا یتمثل بی مخصوص ست بانحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم یا ہمہ بزرگان ہمین حکم دارند ارشاد شد
کہ شیطان بصورت کاملین متمثل نمی تواند شد و از دیدن ایشان در خواب مشکل حل می شود
علی الخصوص آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم کہ اکمل الاکملین اند روزے ارشاد شد کہ شخصے در مجمع
کثیر بر دست شیخ اکبر بیعت نمود آنحضرت فقط کلمہ طیبہ خوانانیدہ رخصت فرمودند شخص را مرض

جوع البقر بودند بقدر یک سبد کلان و موافق آن دال میخورد و بعد بیعت چون طعام خورد قلیل خورد و سیر شد یعنی الغرض به برکت دست مبارک زائل گردید نیز ارشاد شد که شخصی از اجمیر شریف بخدمت قبله عالم حضرت خواجه نور محمد آمد که نماز نمی خواند سببش این بود که مرضی داشت که وضو بیش قایم نمی ماند و وی مسئله معذور نمی دانست آنحضرت خواستند که مسئله معذور او را تعلیم فرمایند ناگاه از زبان مبارک برآمد که هر پنج نماز بیک وضو خوانده باش مرضش زائل شد به برکت کلام پاک آنحضرت و انچنان شد که به یک وضو نماز پنجگانه می خواند روزی عرض کرده شد که اگر بخدمت اولیا از کسی بی ادبی واقع شود ایشان غالبا عفو خواهند کرد که شان رحمت اند ارشاد شد که ایشان اگرچه عفو نمایند خدای تعالے را غیرت می آید بعد ازان ارشاد شد که شخصی بخدمت بزرگی انکار داشت پیغمبر صلے الله علیه وسلم را بخواب دید سلام کرد آنحضرت جواب سلامش نداد ند عرض کرد یا رسول الله چه قصور از من سرزده ارشاد شد که تو از معشوق من انکار کردی من هم از تو بیزار گشتم روزی ارشاد شد که قطب المشایخ غریب نواز وارث النبی فی الهند حضرت خواجه معین الملة والدین رضی الله تعالے عنه آنحضرت را صلی الله علیه وسلم در خواب دیدند که ارشادی فرمایند تو مسین دین من هستے و سنتی از سنت های من یعنے نکاح را ترک میکنے خدمت خواجه صباح چون بنا ساختند به نکاح پرداختند روزی ارشاد شد که بخدمت اولیا الله کسی بی کشش ایشان رفتن نمی تواند روزی ارشاد شد که محبت الله جل جلاله و رسول الله صلی الله علیه وسلم که بدل می آید بموجب مرشدی می آید و این می داند که خود بخود آمده است روزی ارشاد شد که یکی از علما بمدینه منوره بزیارت آنحضرت صلی الله علیه وسلم رفتند و عرض کردند که یا رسول الله مرا چیزی از مذاق تصوف عنایت شود ارشاد شد که در دهلی نزد مولوی فخر الدین برو چون بخدمت مولانا رضی الله عنه حاضر شدند وضع انجناب را بشان دیگر نمودند که موی سر دراز است و کلاه کج بر سر اقدس نهاده و دیگر امور نیز مثل این پس اعتقاد بدل ایشان متمرکز نشد باز در مدینه حاضر شدند آنحضرت صلی الله علیه وسلم باز ارشاد فرمودند که در همان جا برو ما سفارش شما کردیم تقصیر شما معاف شد باز آمدند و بمطلب رسیدند روزی درباره تشریف بری

حضرت محمد یاران صاحب قدس سره با مرشیخ اکبر رضی الله تعالی عنه بولایت چنان هر زبان
مبارک رفت که مردم ان اضلاع نهایت سخت می باشند بایشان بسر بردن بسیار مشکل است
هر کسیکه امری خلاف رای ایشان می کند هرچند که خیلی درویش و بزرگ باشد او را قتل میکنند
چنانچه دو سه کس را همچنین کشتند که قبور ایشان در انجا موجود است و فرمودند که در انشهر مجذوبی
بود که آمدن حضرت محمد یاران صاحب قدس سره العزیز بروی گران گذشت و دانست که ایشان
بر من حاکم شده آمده اند روزی مجذوب موصوف نزد آنجناب آمد چنان تصرف کرد که درشکم
آنجناب درد پیدا شد آنحضرت صبر فرمودند لیکن برادر آنجناب بجانب توسه شریف رفته نموده
عرض کرد که یا حضرت برادر من بحکم شما در انجا آمده است درین وقت مرد نمالیده فی الحال درد
زائل شد چون حضرت محمد یاران صاحب مراجعت نموده بخدمت شیخ اکبر پیوستند این حال
عرض نمودند آنحضرت تبسم فرمودند بجز تبسم در انجا ولایت آن مجذوب سلب شد و مجذوب
موصوف بخانه میان محمد یاران صاحب آمد و رفت می کرد و می پرسید که آنجناب کی تشریف خواهند
آورد چون محمد یاران قدس سره باز در ان شهر تشریف آوردند مجذوب حاضر شد و گفت که بر من خیر
چرا التفات نکردید و مرشد خود را چرا مقابل من نمودید خنده ایشان برق بود که هرچه نزد من بود رفت
شد و بسوخت انچه از من رفته است اگر باز بمن عطا شود در این شهر نخواهم ماند آنجناب آن مجذوب
را در حجره بردند و فرمودند که دو رکعت نماز بگزار و بعد و بجانب توسه شریف رو کرده عرض
نمودند که اکنون این شخص توبه می کند انچه از و سلب شده است باز عنایت شود فی الحال دولت
رفته او باز آمد و از زمان سابق هم فائق شد و موافق وعده از انشهر بیرون رفت روزی
ارشاد شد که شخصی از مریدان شیخ اکبر از انحضرت اذن خواست که برای خواندن منطق در امبهو
برود ارشاد شد که برو از انجا رام رام گویان ملا در گردن انداخته خواهی آمد انشخص توبه کرد
واز ان عزم باز آمد روزی ارشاد شد که حضرت مولانا فخر الملة والدین محمد رض رساله تالیف
فرموده اند درین باب که جناب غوث الثقلین رضی الله تعالی عنه در غنیة الطالبین ذکر فرموده اند

ومنهم الحنفیة یعنی حنفیه را در فرق مرجیه ذکر کرده اند و بعضی میگویند که این کلام آنحضرت نیست
بلکه از ملحقات است لاکن مولانا صاحب قدس سره اثبات فرمودند که فی الواقع این کلام
آنجناب است رضی الله تعالی عنه از ملحقات نیست لیکن مراد آنحضرت رضی الله تعالی عنه آنست
درین اثنا فرمودند که مرا یاد نیست شاید که اینچنین رقم فرموده اند که فرقه مرجیه در غلبه رحمت
الهی تعالی مبالغه بسیار نموده اند و مضمون غضب را فراموش نموده اند و حنفیه نیز فی الجمله رحمت را
غلبه می دهند و این امر از قرآن مجید و حدیث شریف ثابت است سبقت رحمتی علی غضبی
بسبب این مناسبت حنفیه را در اقسام فرقه مرجیه ذکر فرموده اند لیکن حنفیه الفقد رحمت را غلبه
نمی دهند که دیگر فرق مرجیه می دهند بدین سبب زائل عن الحق نیستند اگرچه ذکر ایشان باین مناسبت
در فرق مرجیه نموده شد روزی ارشاد شد که خدمت حضرت مولانا محمد فخر الدین رضی الله تعالی عنه
در لباس سپاهیان نزد بزرگی تشریف بردند و خود را چنان اخفا فرمودند که آن بزرگ هم نشناخت
و گفت اگر خواهید شما را در جائی نوکر کنانم بعد تامل چون حال مولانا دیدند از جرات خود استغفار نمودند
روزی کتابی در حدیث شریف در دست داشتم ارشاد شد که این کدام کتاب است عرض کردم که کتابی
ست در حال آنحضرت صلی الله علیه وسلم ارشاد شد که این حال حضرت صلی الله علیه وسلم نیست
بلکه قال آنجناب است علیه الصلوة والسلام و حال آنحضرت صلی الله علیه وسلم اهل حال را معلوم است
لیکن مبتدی را باید که اولاً اتباع قال نماید تا برکت آن حق تعالی حال هم عنایت کند روزی شخصی
برای نوشتن شجره عرض کرد بر زبان مبارک رفت که از نوشتن برکاغذ هیچ نمی شود روزی ارشاد شد که سید
هرگاه می میرد با ایمان می میرد روزی ارشاد شد که شخصی در مسجد مولانا محمد فخر الملة والدین
می ماند و حقه میکشید و توشه جناب شاه عبد الحق قدس سره می خورد روزی در خواب دید که برزخی
نیزه در دست گرفته می آید و می فریاد که قلیان هم می کشی و توشه ما هم میخوری اگر در مسجد مولوی
صاحب ساکن نمی بودی نیزه می زدم آن شخص چون بیدار شد قلیان ترک کرد روزی ارشاد شد
که از نوشیدن بقیه آب وضو صفای قلب حاصل می شود روزی ارشاد شد که تجدد اگر قضا شود آن

را قضا باید خواند چیز یکه بحجت آلی کرده شد آن را ترک نباید کرد روزی ارشاد شد که شخصی مرید حضرت
شیخ اکبر رضی الله تعالی عنه بود ببعده درویشی دیگر آمد کسی گفتش که مرید افغان گشتی آنکس مرید اندرویش
شد وقتی حضرت شیخ اکبر رضی الله تعالی عنه در سفر بودند به شخصی که همراه آنجناب بود فرمودند که شخصی تی ایمان
از دنیا میرود شیطان ایمانش را سلب می نماید من دعای کنم دو تو آمین بگو و موهای لحیه شریف استاده
شد و بعده از قوسه شیر لفه خبر انتقال آنشخص که مرید درویشی دیگر شده بود رسید چون آنجناب در قوسه
شیر لفه تشریف آوردند آن شخص همراهی آنجناب از حال آن شخص و موت او تفحص نمود معلوم شد که درویش
سیاه شده بود و اگر کسی کلمه طیبه پیش او می خواند روی خود می گردانید اعاذنا الله من ذلک شخصی در
مسجد ساکن بود و رکعت نماز بگزارد و بخدمت شیخ اکبر استشفاع کرد که اگرچه بکس قصور واست
لیکن دست گرفته جناب است بمجرد این امر درویش سفید شد و گفت که مرشد من حاضر اند و کلمه
طیبه بر زبان راند و جان بحق تسلیم کرد سبحان الله فخر دوران مدوی نور سلیمان مردی بود روزی
ارشاد شد که حضرت فاطمه سام قدس سرها مریده حضرت خواجه گنج شکر رضی الله تعالی عنه که
از کاملات نسا بودند چون وقت وفات ایشان رسید ملک الموت علیه السلام نزد آن ولیه
آمدند ایشان گفتند که درمیان من و او وعده است که تا او نخواهد آمد نخواهم رفت درین اثنا حضرت
سیده النسا علی ابیها و علیها الصلوة والسلام موجب حکم تشریف ارزانی فرمودند
آن ولیه سر خود بر قدم حضرت سیده رضی الله تعالی عنها نهاده عرض کرد که من کنیز شما ام
لیکن در این امر امید آن دارم که حضور دخل نخواهند فرمود چرا که میان من و او همین وعده است
که تا او خود نخواهد آمد نخواهم رفت پس برقی از بالای عرش عظیم در رسید و روح پاک آن برگزیده
ایزدی همراه آن رفت سبحان الله شعر نگوید کس که مردی در کفن رفت ۵ بدان مردانگی کان شیر
زن رفت روزی ارشاد شد که رحمت بزرگان بنسبت رحمت عموم خلائق بمراتب فرق دارد
بهمین تقریب فرمودند که یکی از مریدان شیخ اکبر رضی الله تعالی عنه از صحبت شریف آنحضرت
جدا افتاد و بفسق و فجور مبتلا شد چون ذکر او بحضور آنجناب می آمد ارشاد می شد که اگرچه فاسق

دیگر اباقی ست هر چه هست از آن من ست وقتی آنحضرت برای زیارت مزار بزرگ رفته بود
در انجا رقص فسار هم بود و آن شخص ایستاده تماشای رقص حضرت پس پشت او رفته چشمهای
مبارک بند فرمودند آنکس دانست که یکی از آشنایان من ست شور کرد که مرا گیذارد و تماشای
انداز شود چون پس پشت نگاه کرد آنحضرت را دید سر در قدم مبارک انداخت آنجناب فرمودند
تماشای دانید که بسبب افعال شما ناخوش هستیم بدین وجه نزد ما نمی آید شما خوب میدانید که چیز
بدتر از شرک نیست اگر شرک هم خواهید کرد و زنار خواهید پوشید و پیش بت سجده خواهید کرد از
شما رنجیده دل نخواهیم شد که نظر ما بانجام کار ست نه بر زمان حال آن شخص را این سخن چندان
اثر کرد که توبه را از اعمال بد توبه نصوح کرد روزی در ذکر بزرگی فرمودند که بر قبر فلان بزرگ
تشریف بردند و بحضرت خود تکمیل ولایت آن صاحب قبر فرمودند مقام ایشان از سابق بسیار
بالاتر گردید حالانکه از وفات وی مدتی گذشته بود روزی ارشاد شد که بعضے بزرگان که فرموده اند دم
وصال نمی ماند حال خود فرموده اند چرا که بعضے بزرگان را دم وصال هم بوده است و بعده فرمودند
که حضرت صاحب قبله یعنی شیخ اکبر را همچنان دیده ام که حال آنجناب هر دم یک سان می باشد و نیز
بر زبان مبارک رفت که بعد از وصال هیچ خوف و خطری نیست روزی شخصی عرض کرد که زبانی
حضرت شنیده ام که مرشدان کامل همه غلامان خود را امداد نظر توجه خود می دارند فرمودند که
آری کسیکه فانی فی الله باشد و مرتبه استغراق در ذات احدیت او را حاصل بود او را توجه
یک جانب مانع از توجه جانب دیگر نمی باشد روزی ارشاد شد که در وقت قتال چنگیز خان
جماعتی از اولیاء در مقام بی رنگی نشسته بودند سلاحی بر انها کارگر نمی شد حضرت خضر علیه السلام
تشریف اورده فرمودند باموذن بگویید که اذان بگوید چون موذن گفت اشهد ان محمدا رسول الله
آن هم بهوش آمدند سلاح بر ایشان کارگر شد و بدرجه شهادت رسیدند روزی ارشاد شد که
ملائکه در باب بنی آدم گفتگو نمودند از حضرت حق جل جلاله ارشاد شد که بایزید بنده از بندگان
ماست و در مسجد قبل از همه می آید و بعد از همه می رود او را ببینید فرشته دران مسجد رسید

و نعلین مبارک آنحضرت بگرفت و در گوشهٔ مخفی شد آنجناب بعد فراغ نماز در همه جا و هر وقت
آسمان و زمین نظر فرمودند نعلین خود را نیافتند فرشته را بگرفتند که نعلین من نزد تست فرشته
بفضیلت ایشان بر خود اقرار کرد که اچون از آسمان بر زمین می آئیم حال اینجا می بینیم و شما
همین جا می مانید و از جای خود حرکت نمی کنید و حال همه عالم می بینید و نیز از زبان مبارک مسموع
شد که لوح محفوظ قلب عارف است حضرت بایزید می فرمایند که اگر آسمانها و زمینها و همه کائنات
در گوشهٔ از گوشه های قلب عارف باشد مخفی گردد و نیز از زبان مبارک مسموع شد که علم
لدنی همه اولیا را می باشد روزی ارشاد شد که فلان بزرگ نوشته است که همه معجزات
که از انبیا علیهم الصلوات والسلام صادر شده اند طاقت آن هر ولی را می باشد زیرا که
کسیکه از ذات و صفات خود فانی شد و مظهر جمیع صفات الٰهی تعالی گشت لابد جمیع انواع
خرق عادات از او ممکن است زیرا که او خلیفة الله است اگر مظهر جمیع صفات الٰهی نباشد
نیابت کامل نیست روزی ارشاد شد که چون منکر و نکیر نزد حضرت محبوب سبحانی غوث اعظم
رضی الله تعالی عنه آمدند و سوال کردند آنجناب فرمودند که جواب سوال شما بسیار سهل است
غلامان ما هم می دهند لیکن از شما می پرسیم که چرا بر حضرت حق اعتراض کردید که گفتید اتجعل فیها
من یفسد فیها آن هر دو فرشته نزد حق رفتند و عرض نمودند که بزرگے از امت پیغمبر علیه
الصلوة والسلام اینچنین می فرماید ارشاد شد که آری راست می فرماید شما را بکرم خود مشغول
داشتم والا قصور شما بود چون باز نزد آنجناب آمدند و اظهار ندامت کردند آنجناب فرمودند
که بروید و ستداران من تشنه دشنام خواهید کرد باز بخاطر شریف آنجناب رسید که اگر شفاعت
جمیع امت آنحضرت علیه الصلوة والسلام می کردم چه خوش بودی ناگاه حضرت رسالت
پناه علیه الصلوة والسلام خود تشریف آوردند و فرمودند که غم این مخورید هر که امتی ما است
دوستدار شما است روزی ارشاد شد که دختر فلان بزرگ در نکاح بزرگے بود چون
آن مرحومه انتقال کرد آن بزرگ خواست که خواهرش را در نکاح آرد و با پدرش در بن

عرض کردوی انکار کرد باز عرض کرد که در لوح محفوظ بنگرکه نکاح من با او نوشته است آن بزرگ بعد
ساعتی فرمود که اکنون در لوح محفوظ به بین چون دید هیچ نبود معلوم شد که محو شد و نیز از زبان مبارک
مسموع شد که زبانی حضرت صاحب یعنے شیخ اکبر شنیده ام که بعضی امور از لوح محفوظ
باقی مانده بود ارشاد شد که این را بگذارید که موقوف بر زبان دوستان ماست روز
ارشاد شد که بزرگی را دردی پیدا شد کسی را نزد طبیب فرستاد بزرگے با او در راه
ملاقی شد و فرمود که علاج دوست ضد است از دشمن مے کنید این آیه را نوشته به بندید و بالحق انزلناه
و بالحق نزل معلوم شد که آن بزرگ حضرت خضر علیه السلام بودند روزی ارشاد شد که
که رویق اهل قال بسبب اهل حال ست که ایشان فیضان الهی را بلا واسطه می گیرند و
و هرکس را موافق استعداد ش می دهند روزی ارشاد شد که بحضور شیخ اکبر مذکور
شد که بعضے درویشان می گویند ایشان اولیا اکبار که در زمان سابق بودند در این زمان
نمی باشند ارشاد شد که غلط محض ست انچه دران زمان بود درین زمان هم ست و همان
مقام جناب غوث الاعظم رضی الله تعالے عنه در این زمان هم مر اولیا را حاصل است
انتهی سبحان الله قال رسول الله صلی الله علیه وسلم مثل امتی کمثل المطر لا یدری اوله
خیر ام اخره روزی در باب صفتی از صفات آنحضرت علیه الصلوة والسلام سخن
رفت که این صفت اولیا را هم می باشد یا نه فرمودند که در خلیفه صفت مستخلف میباشد
روزی ارشاد شد که شخصے مریدی از خلفای مولانا محمد فخر الملة والدین رضی الله تعالے عنه
بود در لکهنو آمد و را فضی شد روزی مرشد خود و خدمت مولانا را بخواب دید که مولانا
صاحب قبله بمرشد ش فرمودند که بیا و افتابه بیار و آب انداز تا من دل این را بشویم ایشان
آب انداختند و خدمت مولانا دلش شستند چون صبح برخاست سنی کامل بود
روزی در باب تفضیل جناب مرتضوی رضی الله تعالے عنه ارشاد شد که حضرت
یعنے شیخ اکبر فرمودند که آنجناب پیر و مرشد همه اولیا هستند چگونه از همه کم خواهند بود

و این امر بر ما مکشوف است انتهی و بر زبان مبارک رفت که بنای تفضیل نزد اهل ظاهر بر امور دیگر است و نزد اهل باطن بر رفع حجب و مقامات باطن است راقم گوید غفر الله ذنوبه که از این ارشاد حضرت شیخ الاسلام که تفصیل قول حضرت شیخ اکبر است اختلاف اهل ظاهر و اهل باطن برخاست چرا که تفضیل را نزد اهل ظاهر وجهی دیگر است و نزد اهل باطن وجهی دیگر نه اهل باطن را در تفضیل شیخین بوجهی که علمای ظاهری دهند نزاعی است و نه علمای ظاهر را به تفضیل جناب مرتضوی بوجهی که عارفین امت قائل اند خلافی است چرا که در فضل جناب ولایت مآب باین وجهه که آنحضرت پیر و مرشد جمله اولیا امت است و رهبر باطن بوده و هست و بے توسل آنحضرت کسی از امت بمقامات عرفان فائز نشده و وی رضی الله عنه اعلم الاصحاب است و صاحب سر مصطفوی و وصی جناب نبوت کسی را از اهل سنت و الجماعت اختلافی نیست و ثابت است این مضمون باحادیث صحیحه و من آنرا مختصر برای دفع اوهام می نگارم اما متصف بودن آنحضرت بصفت هدایت از لسان نبوت این جریر و ابن مردویه در تفسیر خود ها و ابن اعرابی و ابو نعیم در کتاب المعرفه و دیلمی در مسند الفردوس و ابن عساکر و ابن نجار در تاریخ خود ها از ابن عباس روایت می کنند که گفت ابن عباس لما نزلت انما انت منذر و لکل قوم هاد وضع رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم یده علی صدره فقال انا المنذر و اومی بیده الی منکب علی رضی الله عنه فقال انت الهادی یا علی بک یهتدی المهتدون من بعدی یعنی هرگاه که نازل شد آیه کریمه انما انت منذر و لکل قوم هاد یعنی جز این نیست که تو هستی ترساننده و برای هر قومی رهبریست نهاد رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم دست خود بر صدر مبارک خود پس فرمود من منذر هستم و اشاره کرد بدست شریف خود جانب شانه علی رضی الله عنه پس فرمود تو هادی هستی یا علی بتو هدایت یابند هدایت یابنده گان بعد من اگر از هدایت همین هدایت ظاهری مراد گیرند جمله صحابه بآن متصف اند بلسان نبوت تخصیص جناب امیر بآن نیست پس ضرور است که مراد این هدایت که مخصوص است بجناب ولایت مآب هدایت باطن است

وبہ فرمودہ ست پیغمبر کریم علیہ الصلوٰۃ والتسلیم ان تومروا ابابکر تجدوہ امینا زاھدا فی الدنیا راغبا فی الآخرۃ وان تومروا عمر تجدوہ قویا امینا لا یخاف فی اللہ لومۃ لائم وان تومروا علیا ولا اراکم فاعلین تجدوہ ھادیا مھدیا یاخذ بکم الطریق المستقیم این حدیث روشن میکند مذہب رفض وخروج را جناب نبوت ہر یکی را از خلفای خود جدا جدا بصفات کمالیہ ستودہ ودر دانائی ہم حضرت مرتضوی را بصفت ہدایت برگزیدہ پس معلوم شد کہ آنحضرت درین ہفت در صحابہ کرام ممتاز بود واما وصی وصاحب سر نبوی بودن آنحضرت رضی اللہ عنہ پس در معجم کبیر وابن مردویہ از ابی سعید خدری از سلمان فارسی رضی اللہ عنہما مرفوعا روایت کردہ اند ان وصیی ومن اوضع سری وخیر من اترک بعدی وینجز عدتی ویقضی دینی علی ابن ابی طالب تحقیق وصی من وجای نہادن سر من در بہترین امتانکہ گزارم بعد خود ووفا کند وعدہ مرا واداکند دین مرا علی ابن ابی طالب است وامام احمد در مناقب از انس رضی اللہ عنہ روایت کردہ کہ گفت النس گفتیم ما از سلمان بپرس از رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کہ کیست وصی او پس گفت سلمان یا رسول اللہ من وصیک قال یا سلمان من کان وصی موسی قال یوشع بن نون قال فان وصیی ووارثی ینجز موعدی علی ابن ابی طالب یعنی یا رسول اللہ کیست وصی تو فرمود وصی موسی کہ بود گفت یوشع ابن نون فرمود وصی من ووارث من ہمانا کہ ادا کند دین من ووفا کند وعدہ مرا علی ابن ابی طالب است وانا نکہ آنحضرت وارث علم نبوی بود وصریح ست قاعدہ ینا انا مدینۃ العلم وعلی بابہا کہ حدیث مشہور ست بران شاہد ست وہم در حدیث مواخاۃ از زید ابن ابی اوفی رضی اللہ عنہ مرویست ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم قال لعلی انت اخی ووارثی قال وما ارث منک یا نبی اللہ قال ما ورثت الانبیاء من قبلی قال وما ورثت الانبیاء من قبلک قال کتاب ربھم وسنۃ نبیھم پس تحقیق فرمود رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم از علی رضی اللہ عنہ بہ تحقیق تو برادر منے

و وارث من ہستی گفت وارث کدام شی خواہم شد از تو فرمود چیزیکہ وارث شدہ اند انبیاء
قبل از من گفت وچہ چیز را وارث شدہ اند انبیا قبل از تو فرمود کتاب رب خود یا سنت
نبی خود یا روایت کردہ این را ابن عساکر و اربعین و از ابن عباس رضی اللہ عنہ روایت است ان علیا کان
یقول فی حیات رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فذکرہ الی قولہ واللہ انی لاخوہ ووليه وابن عمه ووارثه
یعنے تحقیق بود علی رضی اللہ عنہ کہ می گفت در زمانہ حیات رسول اللہ صلی اللہ علیہ والہ وسلم پس
ذکر کردہ تا قول وی رضی اللہ عنہ واللہ تحقیق من برادر اویم و ولے او و ابن عم او و وارث
او و روایت کردہ این را احمد در مناقب و نسائی در خصائص و طبرانی در کبیر و حاکم و لفظ
و این ست وارث علمہ یعنی وارث علم آنحضرت ام بہمین وجوہات بفضل جناب مرتضوی
از زبان نبوت مروی ست روایت کردہ طبرانی و خطیب در متفق و مفترق و حافظ
عمر ابن محمد ملا در سیرت خود از ابن عباس و حاکم از ابن عباس و ابو ہریرہ ہر دو ست
ان النبی صلی اللہ علیہ والہ وسلم لما زوج فاطمۃ من علی قالت فاطمۃ یا رسول اللہ
زوجتنی من رجل فقیر لیس لہ شیء فقال لہا النبی صلی اللہ علیہ والہ وسلم اما ترضین
یا فاطمۃ ان اللہ عز وجل اطلع علی اہل الارض فاختار منہم رجلین احدہما ابالک والاخر بعلک
تحقیق نبی کریم ہرگاہ کہ نکاح کرد فاطمہ را از علی گفت فاطمہ یا رسول اللہ نکاح کردے مرا از
رجلی فقیر کہ نیست نزد او چیزے فرمود آنحضرت از سیدہ آیا راضی نیستے یا فاطمہ تحقیق اللہ
عز وجل مطلع شد بر اہل ارض پس برگزید از انہا دو مرد را یکی از ان پدر تست و دیگر شوہر
تو و در روایتی ست کہ فرمود اسلام او از ہمہ پیش ست و عرفان او از ہمہ بیش و ہم برائے
اظہار عظمت آنحضرت رضی اللہ عنہ فرمودہ ابن عساکر از انس رضی اللہ عنہ آوردہ
کہ گفت فرمود رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نیست کسی از انبیا مگر آنکہ برای او ست
نظیر در امت من پس ابو بکر نظیر ابراہیم ست و عمر نظیر موسی و عثمان نظیر ہارون و علی نظیر من
و ہر کہ خوش آید او را کہ نظر کند سوی عیسی پس باید کہ نظر کند جانب ابی ذر در ین حدیث آنحضرت

صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم حضرت رضی اللہ عنہ را الطیر خود فرمودہ از نجا قرب وی رضی اللہ
عنہ بحضرت الوہیت و متصف بودن وی بصفات کمالیہ محمدیہ باید فہمید چونکہ آنحضرت
صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم جمیع اخلاق انبیا جمع بود و آنحضرت رضی اللہ عنہ مظہر اتم آنحضرت
صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم بود لہذا نبی کریم فرمودہ ابو الحمراء فوعًا روایت کردہ کہ ہر کہ ارادہ
کند کہ نظر کند جانب آدم در علم او و جانب نوح در فہم او و جانب ابراہیم در حلم او و جانب
یحیی ابن زکریا در زہد او و جانب موسی در بطش او پس نظر کند جانب علی ابن ابی طالب
اخراج کرد این را قزوینی و حاکمی برای اہل انصاف ہمین قدر کافی است برای صحت آن عقیدہ
کہ اہل باطن دارند و شاہ ولی اللہ صاحب کہ در تفضیل الشیخین بسیار غلو دارند در رسائل
درین باب تالیف کردہ اند ایشان ہم در تفہیمات نوشتہ اند علی رضی اللہ تعالی عنہ
ورثہ یافت از نبی صلے اللہ علیہ وسلم حکمۃ کاملہ باز رفت تا قرب ملکوتے باز نزول کرد در شرح رسول
اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم برای شرع وطن گرفت دران و برای این موسوم کرد نفس خود را
بالوصی و ہمین است وصایت و گفت لابد است ہر نبی را وصی و چنین است و عنایۃ نزد
ما حکمۃ و باز تحمل شرع نبی و علوم او و تکفل برای امت او بالہ عا و منصب الیعنے وصی
این کہ بود او خازن علم نبی در امت وی و حامل وحی وی و شاہ عبد العزیز صاحب در فتح
العزیز در تحت آیہ کریمہ انا لما طغی الماء حملناکم فی الجاریۃ لنجعلہا لکم تذکرۃ وتعیہا
اذن واعیۃ یعنی تا بگردانیم انگشتے را برای شما یادگار در ہر جا کہ خوف غرق داشتہ باشند
و خواہند کہ سلح اب را قطع کردہ از ملکے بملکے و از کنارے بکناری انتقال نمایند ہمین
قسم خانہ روانے از اجسام نباتیہ خشبیہ درست کردہ بکار برند و بہ تامل عقلی پے
برند کہ نجات از ثقل طبعی گناہان کہ مانند آب غرق کنندہ اند و در قعرہا و یہ می اندازند
بدون آنکہ توسل بکسانے کردہ آید کہ خود را ظرف آن لطیف اللطفا ساختہ باشند
مانند حب کہ خود را ظرف ہوای لطیف کردہ است ممکن نیست پس ہر نوع کہ ممکن باشد

خود را در دل آن ظرف لطیفه جا باید داد که برکت آن لطیف که مظروف آن ظرف است اتحاد ظرف
بآن لطیف بهم رسانیم و خود را از ثقل گناهان وارهانیم و آن ظرف لطیفه در هر وقت کمیاب و
نادر الوجود میباشد لاجرم در طلب تفتیش آنها باید شد و بدل و جان در متابعت و معیت
آنها باید کوشید که در دلهای آنها جا پیدا کنیم و برای این امت مرحومه الظروف لطیفه اهل بیت
مصطفویه اند علیه و علیهم السلام که محبت ایشان و متابعت ایشان موجب آن می گردد که
در دلهای آنها انیکس را جای پیدا شود و چون اند لها از نور لطیف حضرت باری جل اسمه
معمور و مملوست بسبب مشارکت ظرفیت و مجاورت مکان آن جناب نسبتی پیدا آید که در دفع
ثقل طبیعی گناهان حکم تریاق دارد و لنعم ما قیل تهور بی چاره هوس کرد که در کعبه رود و دست در پا
کبوتر زد و ناگاه رسید و لهذا در حدیث شریف وارد ست که مثل اهل بیتی فیکم مثل
سفینة نوح من رکبها نجی و من تخلف عنها غرق یعنی مثال اهل بیت من در شما مثال کشتی حضرت
نوح است هر که سوار شد در آن کشتی از طوفان نجات یافت و هر که پس ماند از ان کشتی غرق طوفان
گشت و وجه تخصیص حضرات اهل بیت علیهم السلام باین مراتب و فضیلت آن ست که کشتی
نوح صورت کمال علمی آنجناب بود و حضرات اهل بیت را نیز حق تعالی صورت کمال علمی جناب
خاتم المرسلین گردانیده بود که عبارت از طریقه است زیرا که کمال علمی آنجناب بدون مناسبت
شخصی با آنجناب در قوای روحیه و حفظ و فتوت و سماحت متصور نیست که در کسی جلوه گر شود
و این مناسبت بدون ولادت و علاقه اصلیت و فرعیت ممکن الحصول نیست پس این کمال
را با جمیع وسعت آن که معدن ولایات مختلفه است در این مجری جاری گردند و از همین نامودان
ریختند و همین ست معنی امامت که یکی مرد یگری را از ایشان وصی ساخت و همین ست
سر آنکه این بزرگواران مرجع جمیع سلاسل اولیا امت شدند و هر که تمسک بحبل الله سے
نماید چاره ناچار سند استفاضه او باین بزرگواران منتهی میگردد و درین کشتی می نشیند
بخلاف کمال علمی آنجناب که بشیر در صحابه کرام جلوه گر ماند زیرا که انطباع آن کمال را صحبت

تلمیذ باستاذ نامدت دراز و تفطن بمرضیات او و آموختن آئین در حل مشکلات و استخراج مجهولات از ضروریات ست ولهذا فرموده اند که اصحابی کالنجوم بایهم اقتدیتم اهتدیتم
وچون قطع دریای حقیقت بدون جناح علمی و جناح عملی ممکن نیست مرد مسلمان را بهر دو جناح تمسک ضرور افتاد چنانچه قطع دریا بدون سواری کشتی و مراعات حال نجوم تا سمت توجه را از غیر سمت توجه امتیاز حاصل شود ممکن نیست ولهذا فرموده و تیهها یعنی یاد دارد قصه این کشتی را و کیفیت نجات از غرق طوفان را که مومنین را باین تدبیر حاصل میشود اذن واعیة یعنی گوشی که یاد دارنده این قسم امور ست در حدیث وارد ست که چون این آیه نازل شد آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم حضرت امیر المومنین علی مرتضی کرم الله وجهه را فرموده که سالت الله ان یجعلها اذنك یا علی و تخصیص حضرت امیر المومنین باین شرف و مرتبت برای همین نکته ست که معنی کشتی بودن اهل بیت بدون توسط حضرت امیر متصور نبود زیرا که اهل بیت آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم که قابل امامت این طریق بودند دران وقت صغیر السن بودند و ترتیب ایشان بدیگرے حواله کردن منافی شان کمال آنحضرت بود لاجرم قواعد نجات از ثقل گناهان را بحضرت امیر المومنین القا فرمودن و ایشان را امام ساختن و کمال عملے خود را بصورت ایشان مصور نمودن ضرور افتاد که ایشان بحکم ابوت آن کمال را تر و تازه بصاحبزاده ها رسانند و این سلسله تا قیام قیامت بتوسط ایشان جاری ماند ولهذا حضرت امیر المومنین را یعسوب المومنین خطاب داده اند و معهذا جناب امیر بسبب آنکه در کنار آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم پرورش یافته اند و علاقه و امادی آنجناب داشتند و از طفلے در همه امر رفیق و شریک مانده حکم فرزند نداشت بودند و بسبب قرابت قریبه که داشتند مناسبت کلی در قوای روحانی با آنجناب ایشان را حاصل بود پس حضرت امیر گویا ظل و صورت کمال علمی آنجناب بودند که عبارت از ولایت و طریقت ست و بدعای آنحضرت آن استعداد ایشان تضاعف پذیرفت و به نهایت مرتبه

کمال رسید چنانچه آثار آن در ظاهر و باطن اولیاء الله از هر طریقه و هر سلسله ظاهر و هویدا است هم کلام
پس نماند درین مسئله باهم نزاعی و اختلافی نزد اهل حق والله اعلم بالصواب و روزی گوید که نیز بر زبان مبارک
رفت که تا وقتیکه مرشد خود را افضل نداند فیض او حاصل نمی شود و روزی ارشاد شد که این مرتبه
که اولیاء امت آنحضرت ربت صلی الله علیه وسلم اولیاء امت هیچ یکی از انبیا علیهم السلام
را دست نداده زیرا که این چنین مرشدی کامل کاشف حقائق کسی نیافته صلی الله علیه وآله وسلم
قدر ارشاده دهد امیته روزی بنسبت این مصرع مثنوی شریف که این نجوم وطب وحی انبیاء
عرض کردم که چه سبب است که آنحضرت صلی الله علیه وسلم از اموختن علم نجوم منع فرمود نه
از علم طب فرمودند که نافهمان نجوم را موثر حقیقی غیر خدای می دانند و در شرک گرفتار می شوند چنانچه
مسئله وحدت وجود که از قرآن و حدیث و اقوال بزرگان همین ثابت است که غیر حق موجود
نیست لاکن پیش عوام نباید گفت زیرا که فهم ایشان ناقص است احکام شرع شریف را بطل
خواهند کرد روزی ارشاد شد که مرزا عبد القادر بی دل حکایتی منظوم کرد که شخصی حضرت
مولانای روم را بخواب دید و حال آنجا استفسار نمود فرمودند که عقبی چون دنیاست و هر
حریفی درین بزم پیدا نشد و کسی واقف ما بجز ما نشد و بعد ه بر زبان مبارک رفت که در
حقیقت همین لشکرهای اهل دنیا می روند اولیاء را چگونه کما حقه شناسند مگر کسی که از جنس ایشان
باشد چنانکه بلفظ اشاره بآن می نماید روزی ارشاد شد که حضرت مولانا فخر الملة والدین
محمد رضی الله تعالی عنه در شرح حدیث شریف که الاحسان ان تعبد الله کانک
تراه فان لم تکن تراه فانه یراک ارقام فرمودند که فان لم تکن شرط است تراه جزا
و باز ارقام فرمودند که اگر کسی گوید که درین صورت تراه مجزوم باید نه مرفوع جوابش آنکه
ابتدای این الف در حالت جزم هم آمده روزی در ذکر بزرگی ارشاد شد که سماع و وجد میکردند
بزرگی دیگر از ایشان گرانی خاطر داشتند روزی در حجره خویش مشغول بودند آوازی شنیدند
که تو مرا و ارقصوا الله لا حول خواندند که وسوسه شیطانی است مکرر سه کرر همین مذ شنیدند آخر

آن بزرگ تشریف بردند ایشان از اندرون حجره ندا فرمودند تو موا وارضوا الله ایشان اندرون
حجره تشریف بردند گرانی که از طرف ایشان داشتند دفع کردند روزے ارشاد شد که امام
اعظم رضی الله تعالے عنه می فرمایند تسلیمتے مسئله القضاء والقدر روزے عرض کردم که
اینکه بزرگان نوشته اند که غیر از انانکه مبشر بالجنة اند کسی را جنتی قطعے نباید گفت حالانکه در
جنتی بودن اولیای کرام کدام شک ست ارشاد شد یعنے کسی را برائے خود چنین
نباید گفت روزے نسبت این شعر مثنوی شریف آنزمان که عشق می افزود درد بوحنیفه
شافعی ورسی نکرد عرض کردم که ایا این مجتهدین اهل باطن نه بودند فرمودند که آرے بودند لاکن
بمرتبه ابراهیم ادهم وغیرهم نه بودند چنانچه امام اعظم رضی الله تعالے عنه در حق حضرت ابراهیم ادهم
رضی الله تعالے عنه فرمودند که سیدنا ابراهیم و امام احمد بن حنبل رضی الله تعالے عنه در خدمت
بشر حافی قدس سره می رفتند روزے فرمودند که بعضے کسان هستند که ظاهر ایشان مخالف
باطن است چنانکه علمائی بی عمل و بعضے آنان هستند که باطن وظاهر ایشان مساوی است
و آن علمای باعمل اند چنانکه ائمه اربعه رضی الله عنهم و بعضے آنها هستند که ظاهر ایشان با
باطن ایشان نسبتے ندارد ایشان حضرات اولیا الله اند قدس الله اسرارهم روزے
ارشاد شد که مولوی عبد الرحمن که یکی از مریدان مولانا نور محمد رضی الله تعالے عنه بودند در
مسئله وحدت وجود رسالها لیف کردند و بخدمت حضرت شیخ اکبر قدس سره آوردند باین گمان
که آنجناب پسند خواهند کرد و تحسین خواهند فرمود آنحضرت از دیدن آن بسیار ناخوش
شدند و فرمودند که اگر مترجم نبوده باشد مانند منصور قدس سره در انوقت هم از زبان شما این چنین
کلام برآید آنوقت دانیم که حالت شما صادق ست و اولیا سابق که تصانیف فرموده
اند هم حالت ایشان صادق بود و هم امر از جناب آلے بود بدین وجه تصنیف فرموده اند
مولوی موصوف عرض کردند امید دارم جنان توجه بر من فرمایند که حالت صادق
پیدا شود آنحضرت توجه فرمودند طالب صادق در یک روز جان بحق داد روزی

ارشاد شد کہ چون خدمت مولانا فخر الملۃ والدین محمد رضی اللہ تعالے عنہ رسالہ فخر الحسن تالیف فرمودند مولوی رفیع الدین صاحب جواب آن نوشتن آغاز کردند و وقتیکہ فخر الحسن را می دیدند بر نوشتہ خود خط می کشیدند و باز جوابش از سر نو می نوشتند و باز چون رسالہ موصوفہ را می دیدند ہمچنان می کردند آخر الامر جوابش ممکن نشد و مولانا عبد العلی بحر العلوم قدس سرہ چون آن رسالہ شریفہ را دیدند فرمودند کہ بحسن اعتقاد می دانستیم کہ آنچہ بزرگان نوشتہ اند حق است لیکن این تحقیق کہ مولانا نوشتہ اند ما را ہم معلوم نبود روزے در اثنائے درس کشکول شریف ارشاد شد کہ ہر چیزیکہ دل را بخدا راغب کند نزد صوفیہ کرام ذکر است اگرچہ درس و تدریس ظاہری باشد یا سماع بود و اہل ظاہر چونکہ از این نکتہ غافل اند حلال را ہم حرام میدانند روزے ارشاد شد کہ امام غزالی رحمۃ اللہ علیہ باسناد خود تا حضرت جنید رضی اللہ تعالے عنہ روایت کردہ اند کہ حضرت جنید فرمودند کہ نود و نہ نام جناب الٰہی تعالے شانہ ہمہ صفت سالک می شود و ہو بعد خیر واصل روزے حضرت حافظ محمد اسلم صاحب قبلہ دام برکاتہم عرض کردند کہ شاہ ولی اللہ صاحب دہلوے را بعضے مردم ولی می دانند بر زبان مبارک رفت کہ ہر کسیکہ قائل توحید جناب الٰہی و رسالت حضرت رسالت پناہی است آن ولی ست کما قال اللہ تعالی اَللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا يُخْرِجُهُمْ مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ لاکن کلام در ولایت خاصہ است روزے ارشاد شد کہ زنی معتقد بزرگی بود حاجتے پیش ایشان برد فرمودند کہ بیرون شہر برو آنجا شہری است دران شہر برد کان فلان مہاجن برو و این قدر زر از و بگیر زن رفت و ہمچنان کرد بار دیگر حاجتی او را پیش آمد و بخدمت آن بزرگ حاضر شد فرمودند کہ آن شہر و مہاجن و روپیہ کجا بود آنچہ بود من بودم بخاطر تو شہر و مہاجن و روپیہ شدم ہر بار انچنین نمی شود روزے آیہ کریمہ وَمَنْ نُّعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ بر زبان مبارک رفت ارشاد فرمودند کہ حق تعالے درین کریمہ مسئلہ تجدد امثال بیان فرمودہ است

مولوی هدایت الله صاحب مرحوم فرمودند که بخدمت حضرت شیخ الاسلام عرض کردم که فقرا عملیات رعایت ساعات نجوم مے کنند فرمودند که این طریقه حضرات شطاریه ست و هر کسیکه این را اخذ کرده ست از ایشان اخذ کرده و ایشان در این باب مبالغه بسیار دارند و می گویند که ازین خدا یافته میشود عرض کردم که حضرات اهم می کنند فرمودند که لا روزی پرسیده شد که در وظیفه کلام کردن چگونه است فرمودند که حضرت سلطان المشایخ رضی الله عنه و ارضاه عتابی فرمایند که بعضے درویشان از تکلم در وظیفه منع می کنند و نزد ما هیچ باکے نیست هر چه خواهد بگوید بعده شعری بر زبان مبارک رفت که مضمونش این بود که در مشرب رندان هیچ قیدی نیست روزی ارشاد شد که فلان درویش بسیار حال و قال می کردند چون در توسه شریفه رفتند فرمودند که چون بنظر تامل دیدم حالت طفلان اینجا ازمن بهتر ست روزی ارشاد شد که بعضی احکام از جانب حضرت سید المرسلین صلی الله علیه و آله وسلم خلاف ظاهر بنظر اقرا ارشاد مے شوند ازین باعث درمیان ایشان و میان اهل ظاهر مخاصمت می ماند مراد از ظاهر این نیست که خلاف نصوص قاطعه باشد بلکه مراد آنست که انچه از ظاهر نصوص مفهوم می شود در حقیقت آنرا تاویلی دیگر می باشد روزی ارشاد شد که یکی از مریدان شاه عبد القادر صاحب در مسجد جامع دهلی شریف نزد آثار شریف حضرت رسالت علیه و آله الصلوة والسلام مراقبه نمودند چون چشم بندی کردند چشم ایشان وا می شد و نسبت ایشان در انوقت متمرکز نمی گشت فرمودند که در این وقت کسی از مریدان حضرت مولانا فخر الملة والدین در اینجا ست مردم گفتند که بلی حاجی لعل صاحب قدس سره در گوشه مسجد وظیفه می خوانند فرمودند که این فخر مان اینچنان نسبت قوی دارند که نسبت ما پیش ایشان متمرکز نمی شود روزی فرمودند که عالمے در وعظ گفت وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا از این آیه کریمه معلوم شد که محبت مال اگر قلیل باشد جائز ست گفتم که آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرموده الدنیا جیفة وجیفه قلیل باشد یا کثیر حرام مطلق ست و باز فرمودند که معنے این آیه کریمه آنست که محبت مال قلیل هم نمی باید و شما محبت کثیره مال می دارید و ارشاد شد که آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم خود مے فرمایند

معالی وللدنیا روزے ارشاد شد علمای ظاہر تا وقتیکہ کسی سامع علم ایشان نباشند از علم
لذت نمی یابند و اہل باطن از علم خود و خود متلذذ می شوند خواہ کسی شنود و یا نشنود و روزی ارشاد شد
کہ کاملین چون تربیت ناقص می کنند از مقام خود بسیار تنزل می نمایند و بسیار مشقت بر
ایشان می افتد روزی ارشاد شد کہ این وہابیان کہ استعانت از اولیا منع می کنند بایشان باید گفت
کہ از اوستاد چرا علم میخوانید این را ہم داخل شرک نمایند و ہم فرمودند کہ شخصے بایشان جواب خوش
داد کہ شما ہم غیر خدا را ہست چرا مردم را وعظ و نصیحت می کنید این ہم استعانت بغیر اللہ است
و روزی در ہمین ذکر فرمودند کہ این فرقہ آیاتی را کہ در حق بتان وارد اند بر اولیا محمول می نمایند
و استعانت از ایشان منع می کنند انتہی کلامہ راوی گوید چون در این ارشادات جناب
رضی اللہ تعالے عنہ تامل کردہ شد نکتہ عجیب حل گردید و آن اینکہ در قرآن مجید جائیکہ
خطاب با منکسان ست کہ بتان را خدا می دانستند چنین ارشاد می شود کہ معبودان شما
نمی شنوند و نمی بینند و از خواندن شما غافلند چرا ایشان را می پرستید و در جائیکہ خطاب با منکسان
کہ انبیا و ملائیکہ علیہم السلام را خدا یا فرزند خدا می دانستند چنین ارشاد میشود کہ انبیا و ملائیکہ
بندگان من ہستند و مخلوق من و از من پیشی نمی جویند و بی حکم من چیزی نمی توانند کرد و انبیا علیہم السلام
طعام میخورند و بشر ہستند چگونہ ایشان خدا خواہند بود پس با بیان دریابان این ہر دو قسم آیات
تمیز می کنند و آیاتی را کہ در حق بتان ست بر اولیا اللہ محمول می کنند و می گویند کہ ایشان چونکہ
مردہ اند چیزے نمی شنوند و از خواندن مردم غافل اند استعانت از ایشان اگرچہ بالاستقلال
نباشد شرک ست سبحانک ہذا بہتان عظیم راقم الحروف گوید غفر اللہ ذنوبہ کہ آیاتیکہ نسبت معبود
باطل مشرکین وارد ست در ان اصل جلالہ فرمودہ است کہ ایشان نمی شنوند و نمی بینند پس این
آیات نسبت انبیا علیہم السلام سیما جناب سید الانبیا کہ حق تعالے بفحوا آیہ کریمہ
لا یظہر علے غیبہ احدا الا من ارتضی من رسول اورا از علم غیب خاص نصیب وافر دادہ است
چنانچہ می شنید آواز آسمان را وی دید آنرا کہ پس پشت شریف یا بعید از آنحضرت بود و بو دی را

علم اولین و آخرین و اولیا راست وی کہ از حدیث قدسی کنت سمعہ و بصرہ الی آخر حدیث دست
سماعت و بصارت آنہا ظاہر و مبرہن است چہ سان راست خواہد آمد پس ہر گاہ کہ اللہ جل جلالہ آنہا را
از فضل خود این چنین قوت داد و مظہر خود ساخت استعانت و استفاضہ از انحضرات ہمان حکم دارد
کہ تعلیم از علماء و اعظان لاشک فیہ و ہم استعانت از بندگان خدا ثابت ست از نفس سیاق
بنابچہ طبرانی روایت کردہ وان اراد عونا فلیقل یا عباد اللہ اعینونی یا عباد اللہ اعینونی
یا عباد اللہ اعینونی واللہ اعلم بالصواب راوی نقل میکند کہ روزی شیخ الاسلام ارشاد فرمودند کہ بزرگے
از سکنای بداون شریف بمدینہ منورہ علی منورہا افضل الصلوۃ والتسلیمات رفتند بدین غرض
کہ بہان مقام مقدس بمیرم و بعد زیارت معاودت کردہ بوطن خود در آمدند مردمان پرسیدند
کہ سبب باز آمدن چہ بود فرمودند کہ در انجائی نور افزا مشاہدہ نمودم کہ ملائکہ نقالہ از حضرت
جل شانہ ماموراند ہر کہ در جای دیگر میرد و استحقاق سکونت آن بلدہ طیبہ صلی اللہ تعالی علی من
طیبہا و آلہ وسلم دارد او را نقل کردہ دران مقام امن و امان میبرند لہذا باز آمدم کہ اگر استحقاق
آنمقام عالی در من خواہد بود مرا ہم خواہند برد روزی ارشاد شد کہ بزرگے را وقت انتقال رسید و
قائم مقامی نداشت عرض کردند قائم مقام شما کدام خواہد شد فرمودند کہ شاد و دل شاد نامی کہری کلان
بود در انشہر مردم دانستند کہ این کلام بیہودہ است آخر الامر بعد انتقال آن را اصل حق روز سوم دل شاد
دوان بر مزار مبارک اش در آمد و از قبر شیر لفشن بچسپید و کلمہ شہادت بر زبان آورد و کامل شدہ قائم مقام
ایشان گردید سبحان اللہ تعالے شانہ روزے ارشاد شد کہ بزرگے ہندو پسرے دید و فرمود این ترا اللہ
آخر آن پسر ایمان آورد و یکے از اولیا گردید روزی ارشاد شد در ذکر یکے از اولیا کبار کہ ایشان میفرمایند
کہ نزد مرشد خود نشستہ بودم کہ شخصے آمد و چنان حقائق و معارف بیان نمود کہ بفہم نمی آمد از انجا بر خاستم
نشستم در انجا بیکار ست چون فہم ازان قاصر ست باز بعد ساعتے رفتم و پرسیدم کہ این حقایق ترا کہ آموخت
گفت مرا استادے ست کہ من او را الحمد و قل ہو اللہ تعلیم میکنم و وی مرا این حقائق و معارف تعلیم میکند
روزے در بیان اینکہ وقتیکہ تقدیر غالب می آید ہمہ عاجز میشوند ارشاد شد کہ حضرت آدم علی نبینا علیہ السلام

در قریب یک سفله آمد در روزی عرض کردم که مردم میگویند که این دیوان که منسوب بجناب سیدنا علی مرتضی است علیه السلام چون است و حقیقت سوای دو شعر از آنجناب نیست فرمودند که اهل ظاهر چه دانند مولانا عبد الرحمن جامی که عارفی کامل بود از کلام ایشان صحت این دیوان ثابت میشود و موافق رونق نسبت عوارف المعارف ارشاد شد که بسیار خوب کتابی است هر مسئله را از حدیث شریف نوشته اند در روز ارشاد شد که بزرگی در وقت حضرت سلطان المشایخ رضی الله تعالی عنه بخدمت یکی از اساتذه علم حدیث خوانده بود باری از او استاد خود کتابی طلب کرد ایشان نداند بعد ایشان برای چیز رفته و بسیار کتب حدیث شریف آورد روزی بر زبانش رفت که وقتی آن بود که او استاد من در یک کتاب دادن نه من و سریع کرد و امروز وقتی است که نزد من این همه کتب کثیره موجود است حضرت سلطان المشایخ رضی الله تعالی عنه فرمودند که معلوم میشود که حج ایشان قبول نشده که بخدمت استاد خود سوء ادب میکند این علامت مردم قبول است حج است روزی ارشاد شد که مولانای جامی قدس سره العزیز چون شرح ملای نوشتند کسی گفت که مولانا بجانب علوم ظاهری توجه تمام ندارند مبادا که خطائی کنند که موجب اعتراض علمای ظاهر شود روزی آن شخص دید که مولانا در حجره خویش مراقب نشسته اند و قلم بر کاغذ خود بخود روان است الحال از خیال خویش تائب شد روزی ارشاد شد که بزرگی را خطاب رسید که اترک الصلوة فانك لا تحاسب علیها ایشان عرض کردند که خداوندا این از من نخواهد شد بنده بی بندگی چگونه خواهد بود انتهی راوی گوید که این چنین خطاب استحقاقا باشد لهذا آن بزرگ قبول نکرد و از جاده شرع شریف نلغزید چنانچه از حدیث شریف ثابت است که روز حشر عابدان اصنام پس معبودان باطل خود خواهند رفت حق تعالی بمومنان خواهد فرمود که چرا همراه امینهائی روید ایشان عرض خواهند کرد که وقتیکه پروردگار ما خواهد آمد همراه وی خواهیم رفت روزی ارشاد شد که بزرگان این همه طاعات و عبادات که می کنند برای آنست که مردم به بینند و موافق آن عمل کنند و این ریا مذموم نیست بلکه محمود است والا ایشان محتاج طاعت نیستند **فائده** یعنی حاجت کثرت نوافل ندارند حضرت شیخ ضیاء الدین ابو النجیب

عبد القاهر سهروردی رضی الله تعالی عنه در آداب المریدین میفرمایند که منها اظهار الطاعات والعبادات یعنی منجمله آداب اظهار طاعات وعبادات ست تاکه مریدان بآن متادب شوند حضرت ذوالنون مصری رحمه الله میفرمایند ریای عارفان از اخلاص مریدان بهتر ست حضرت سید محمد گیسو دراز رحمه الله در شرح میفرمایند که عارف را رخصت ست که ریای کند واین ریا نه برای هوای نفس ست کار عارفان بجای ست که بزیادتی نوافل وتحمل شداید احتیاجی نماند روزی در شرح الم نشرح ارشاد شد که ووضعنا عنک وزرک الذی الخ یعنی بار خودی را از تو در افگندیم فاذا فرغت یعنی از خودی خود فانی شدی ومعنی تمام این سوره شریف مناسب بمین مضمون فرمودند روزی در مسئله توحید ارشاد شد که این هم قسمی از تجلی جلالی حضرت حق ست که بنده خود را غیر حق میداند روزی ارشاد شد که هر چیزی را تا بخوبی نیابی الا دوست را تا نیابی بخوبی باز ارشاد شد که تا حق تعالی بصفت مرید تجلی بر دلش نخواهد کرد بنده کی او را خواهد جست روزی ارشاد شد که توحید نه آنست که او را یگانه دانی بلکه توحید آنست که با او یگانه باشی روزی ارشاد شد که معنی علم نزد صوفیه صافیه آنست که عالم عین معلوم گردد واهل ظاهر جهل را علم پندارند روزی در ذکر برزگان که از سادات بودند ارشاد شد که در ابتدا بهمراه آزادان می ماندند واز ایشان جوانی بود بر وعاشق بودند باری در شهری رسیدند ودران شهر بزرگی بودند آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم در رویا بایشان فرمودند که یکی از فرزندان ما بهمراه آزادان ست او را بگیرید وتعلیم نمایید آن بزرگ همچنان کردند وایشان را تعلیم فرمودند روزی باحقر ارشاد شد که مطالعه مثنوی شریف میکرده باشید تا وقتیکه انسان کلام کاملان نمی بیند ایمان کامل نمی شود واین اغوای نفس وشیطان ست که ما تفسیر خوانده ایم وحدیث شریف خوانده ایم اما محبت الله ورسول حاصل نشد وایمان کامل نشد وچیزی بغیر مرشدان حاصل نمیشود ملا نظام الدین قدس سره که ازینجنین عالم متبحر بودند تا وقتیکه بخلیفه حضرت سید عبد الرزاق رضی الله تعالی عنه راست نکردند چیزی حاصل نشد روزی عرض کردم که قصه حضرت یوسف علیه السلام بمقام هفتم خانه مولانای جامی قدس سره

السامی بطور دیگر نوشته اند و حضرت محی الدین عربی رضی الله تعالے عنه بطور دیگر تحقیق کرده اند
حالانکه هر دو صاحب کشف اند ارشاد شد که اینچه ضرور ست که بر مولانا جامی قدس سره همان
منکشف شود که در علم حضرت الهی ست باز عرض کردم که می گویند بر اولیا الهام همه چیز منکشف
می شود فرمودند که بعضے وقت در استغراق معلوم نمی شود روزی ارشاد شد که شخصے در خواب
مولانای روم را رضی الله تعالے عنه دید عرض کرد که مثنوی جناب را بمنزله قرآن مجید
می دانیم فرمودند که من چه و مثنوی من چه هاتفی آواز داد که مولانا انچه گویند هضما لنفسه
می گویند مثنوی شریف بعینه قرآن مجید ست روزی ارشاد شد که ذکر و شغل بعضی را مفید
می افتد و بعضے را ضرر می رساند روزے ارشاد شد که مولانای جامی قدس سره
السامی شرح مثنوی شریف آغاز کردند دو سه بیت را ازان شرح کرده بودند که آنحضرت
صلی الله علیه وسلم در رویا بمولانای موصوف فرمودند که مولوی صاحب از شرح کردن شما
ناخوش می شوند که ایشان اسرار خود را در پرده گفته و شما اظهار ان می کنید مولانای جامی
قدس سره نوشتن شرح ترک دادند روزی ارشاد شد که این کسان یعنی اولیا را صد
هزار زبان ست و صد هزاران دست و صد هزاران گوش روزی در شرح ایه کریمه
قل ان کنتم تحبون الله فاتبعونی ارشاد شد که اتباع من نمایید چنانکه من باوجودیکه در دنیا
موجودم و از دنیا بیرون رفته شما هم اینچنین کنید روزی این آیه کریمه بر زبان مبارک رفت
ادعوا الی الله علی بصیرة انا و من اتبعنی ارشاد شد که اتبعنی ظاهرا و باطنا روزے
ارشاد شد که کسیکه عالم ظاهر می شود مردمان را پیش خود مثل گاو میداند درین وقت
وی را مرشد کامل باید که علم و عمل را از نظر او ساقط گرداند روزے ارشاد شد که سمع
و بصر و غیره این همه صفات قلب اند و چشم و گوش و غیره وسائط آنست روزی ارشاد شد
حضرت صاحب قبله یعنی شیخ اکبر رضی الله تعالے عنه در رمضان مبارک سحری خورند
و بعده بموذن می فرمایند که اذان بگوی می گوید راقم که مراد ازان این ست که چونکه تا حین سحر

مسنون است چنان آخر وقت آنحضرت سحر میخوردند که فی الفور بعد فراغ صبح صادق میشد
این کمال و کرامت آنحضرت است که اوقات همه بر آنجناب مکشوف بود و ورنه این قدر تاخیر
بغیر اهل باطن و صاحب صفا کسی نمی تواند کردن روزی ارشاد شد که فلان عالم دلائل بسیار
بر این معنے بیان کرد که آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم بشر بودند حاجت این گفتگو چه بود که
این امر را خر هم می داند روزی ارشاد شد که مولوی عبد الحی در وعظ در باب منع زیارت قبور
تشدد بسیار نمود شخصی از مریدان شیخ اکبر در انجا بود با مردمان گفت که در اینجا مشکوة شریف
نزد کسی ست شخصے گفت اری و کتاب پیش کرد آنشخص گفت که آنوقت بجانب حضرت شیخ
اکبر توجه نمودم و عرض کردم که من علم حدیث شریف نخوانده ام و نمی دانم که احادیث زیارت
قبور در کدام مقام هستند چنان توجه فرمایند که مقام مطلوب در این کتاب شریف برآید
چون کتاب موصوف وا کردم این حدیث شریف برآمد که جناب سید المرسلین صلی الله
علیه وآله وسلم فرمایند کنت نهیتکم عن زیارة القبور فزوروها انتهی روزی ارشاد شد
که در حدیث شریف آمده است الفرار مما لا یطاق من سنن المرسلین روزی ارشاد شد
که شخصی بخدمت بزرگے رفت و چند سوال در خاطر داشت می گوید که آن بزرگ بعضے سوالات
را جواب در دل من القا کردند و بعضی را بر زبان فرمودند را قم گوید غفر الله ذنوبه
مراد آنکه اولیاء الله چون بفحوای حدیث قدسی کنت سمعه وبصره ینظرون بنور الله
هستند ناظر قلب مردمان اند بمقتضای حکمت گاه تعلیم بزبان می کنند و گاه بدل مستر شد
القا می فرمایند اللهم ارزقنا من فیوضاتهم وبرکاتهم امین بجاه النبی الکریم
راوی گوید روزی ارشاد فرمودند که آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم در حق حضرت اویس
رضی الله تعالے عنه فرموده اند انی لاجد نفس الرحمن من جانب الیمن سبب
آنست که حضرت اویس قرنی از ذات و صفات خود فانی شده باقی بذات و صفات حق تعالے
بوده اند بدین سبب نفس ایشان را نفس الرحمن فرمودند روزی ارشاد شد که هر چه میشود

بعد از کمال و قرب از اتباع شرع شریف می شود لیکن حصولش موقوف بر توجہ مرشدان کامل
است و نیز ارشاد شد کہ بزرگان چون روی کسی را در اعتقاد خود می کشند چگونہ آنکس از اعتقاد ایشان
بیرون شود زیرا کہ تصرف ایشان بعینہ تصرف حضرت حق است تعالے شانہ از حق تعالے
کہ تواند گرفت روزی ارشاد شد کہ از تعظیم و تکریم بزرگان ہر قدر کہ باشد قرب حق تعالے
حاصل می شود روزی ارشاد شد کہ بر مولوی حسن الزمان آن قدر عنایت مولانا صاحب شد
کہ ہمہ مقدمات صوفیان را کہ اہل ظاہر منکر بودند از آیات و احادیث و اقوال مجتہدین ثابت کردند
روزی پرسیدہ شد کہ بعضے می گویند اولیا چون در حرمین شریفین حاضر می شوند کرامت ایشان
سلب میشود ارشاد شد کہ لابلکہ زیادہ می شود لیکن در ایجاد با اظہار کرامت نمی کنند روزے
ارشاد شد کہ حضرت شیخ اکبر بجائے تشریف برده بودند کہ در توسہ شریفہ وبا تتلع شد مردمان و بازگان
را دو قریب بمرگ رسیدہ گان را پیش میان باران صاحب می آوردند ایشان بر مرضا دوم
می گردند بہی شدند بسیار کسان صحت یافتند چون شیخ اکبر تشریف آوردند حضرت میان
باران صاحب را طلبیدہ بسیار زجر و توبیخ فرمودند از اینچنین فعل یعنے اظہار کرامت
توبہ کنانیدند روزی ارشاد شد کہ فلان کس مے گوید من حدیث میدانم با و بگوئید علم حدیث
بے استاد نمی آید بگو کہ استاد او کیست را قم گوید کہ ہمین است حال محدثین این زمانہ کہ بطور خود بلا
استعداد عربیت حدیث خوانده دعوے عمل بالحدیث می کنند و در حقیقت از اتباع سنت سنیہ
سید الانبیا صلوۃ اللہ علیہ و آلہ جدا میشوند اللہ تعالے اہل اسلام را توفیق خیر دہاد کہ پیروے
صالحین سلف ترک نکنند آمین روزی ارشاد شد کہ در حدیث شریف آمده است ان اللہ
یحب المتمم فی کل شیء روزی ارشاد شد کہ مرتبہ علم از عمل افضل است زیرا کہ عمل اعضا و جوارح
را قیام نیست مثلا نماز تا وقتیکہ مصلے در نماز است در عمل مشغول است و چون از نماز فارغ شد
اعضای ظاہری از عمل فارغ شدند و علم کہ صفت قلب ست دائمی است اورا از وال نیست
روزی در باب نمازے کہ از معمولات مشائخ است استفسار رفت کہ آیا این نماز از حضرت صلی

علیه وآله وسلم منقول است فرمودند که همه تصدق همان جناب است صلی الله علیه وآله وسلم قدر حسنه وجمالہ روزی ارشاد شد که غسل صحت مستحب است روزی ارشاد شد که بول وغائط آنحضرت صلی الله علیه وسلم پاک بود وخون هم پاک بود روزی شخصے که کلوخ بعد بول نمی گرفت ارشاد شد که ایا کلوخ گرفتن در بول ممنوع است ایا کلوخ گرفتن سنت نیست بعده حدیث اهل قبارا بیان فرمودند راقم گوید درین حدیث دریک روایت آمده است که اهل قبا گفتند ما بعد نگلها باب میشوئیم واین لفظ شامل بول وغائط هردوست روزی ارشاد شد که بعضے کسان مثنوی شریف را مثل کلام دیگر شعرا میدانند ونمی پندارند که اولیا الله نائب پیغمبر هستند صلی الله علیه وآله وسلم روزے ارشاد شد که شخصے از مولانا روم رحمة الله علیه پرسید که منصور بر یک کلمه بردار کشیده شد آنجناب اینچنین کلمات علانیه در مثنوی شریف می فرمایند چه سبب است فرمودند که منصور عاشق بود من معشوقم را وی گوید که وقت بیعت حضرت شیخ الاسلام دست مبارک بر دست من نهاده این آیه شریفه خواندند ان الذین یبایعونک انما یبایعون الله ید الله فوق ایدیهم بعد ازان فرمودند بمن که بگو الهی من توبه کردم از هر گناه توبه من قبول کن ومرا بر شریعت قائم دار ودل مراد محبت خود ثابت دار بعد ازان ارشاد شد که نماز تهجد دوازده رکعت بخوان در هر رکعت یک رکوع سوره یوسف وسه بار سوره اخلاص بخوان وبعد فراغ صد بار لله ملک السموت والارض وما فیهن وهو علی کل شئ قدیر وصد بار سوره الم نشرح وصد بار استغفار باز فرمودند که اعضا وجوارح خود را در احکام شرع مصروف دار وذکر وشغل مکن تا وقتیکه از تحصیل علم فارغ نشوی بعد ازان بکجهت شو ودر صحبت دنیا داران منشین که از صحبت ایشان لذت محبت الهی سلب می شود ونیز ارشاد شد که لا الٰه الا الله وحده لا شریک له له الملک وله الحمد وهو علی کل شئ قدیر بعد نماز صبح صد بار بخوان ونیز وقت بیعت فرمودند که بعد مغرب دو رکعت هدیه رسول الله در رکعت اولی بعد فاتحه والضحی ودر ثانیه الم نشرح بخوان وبعده شش رکعت اوابین در هر رکعتے بعد فاتحه سوره اخلاص سه سه بار وبعده دو رکعت

حفظ الایمان در رکعت اولی سوره اخلاص هفت بار و سوره فلق یک بار و در ثانیه سوره اخلاص
هفت بار و سوره ناس یک بار بخواند حافظ عبد العزیز صاحب همین قدر نوشته اند و در اوراد یکه
شیخ الاسلام بدست مبارک خود تحریر فرموده به بعض مریدان داده اند و بدیگران زبانی تعلیم
فرموده اند در همه این روایت ست بعد نماز اوابین سر بسجده نهد و سه بار بخواند یا حی یا قیوم
بثبتنی علی الایمان همچنین بعد نماز حفظ الایمان عمل نماید و حافظ عبد العزیز نقل می کنند که حضرت
بمن فرمودند که نماز فی الزوال چهار رکعت بخوان در هر رکعت بعد فاتحه پنج پنج بار سوره اخلاص
و بعد سلام یازده بار بگو سلام قولا من رب رحیم بعد ازان دعا بکن این اوراد مرقومه
بالا دیگر خادمان حضرت مثل میر محمد علی صاحب وغیره هم روایت می کنند و سوای اوراد مرویه
حافظ عبد العزیز صاحب اوراد ضروری دیگر از شیخ الاسلام مرویست و ان اینکه بعد هر فریضه
آیة کرسی تا خالدون بخواند و بعده درود شریف ده بار و سوره اخلاص ده بار و سبحان الله سی و
سه بار و الحمد لله سی و سه بار و الله اکبر سی و چهار بار و لا حول و لا قوة الا بالله العلی العظیم
یک بار و بعد نماز صبح علاوه اوراد مذکوره بالا چهل و یکبار بخواند یا حی یا قیوم یا لا اله
الا انت و قبل نماز عصر خواندن چهار رکعت سنت را بسیار تاکید فرموده اند و بعد سنت
عشا فرموده اند که دو رکعت صلوة سعادت الدارین بدین نمط خواند که در هر رکعت بعد
فاتحه سوره اخلاص ده بار و بعد فراغ نماز یا وهاب هفتاد بار و یکبار و بعد نماز وتر یا الله
سه هزار و یازده بار بخواند و بعد نماز تهجد سوای اوراد مذکوره بالا فرموده اند که سه صد و سیزده
بار بخواند یا حی یا قیوم و فرموده اند که در شب و روز وقتی معین کرده هر روز درود شریف چشتیه سه صد و سیزده بار
می خوانده باشد ترک نکند درود شریف این ست اللهم صل وسلم علی سیدنا محمد وعلی آل
سیدنا محمد کما تحب و ترضی بان تصلی علیه و هم فرموده اند که بعد عصر سوره عم یتساءلون
پنج بار بخواند تا محبت حق جل و علا پیدا شود و هم فرموده اند که بعد نماز صبح قبل طلوع آفتاب
و بعد عصر قبل غروب آفتاب هر روز مسبعات عشر خوانده باشد و مسبعات عشر که تعلیم فرموده اند

این ست فاتحه مع تسمیه هفت بار ناس مع تسمیه هفت بار سورهٔ فلق مع تسمیه هفت بار سورهٔ اخلاص مع تسمیه هفت بار قل یا مع تسمیه هفت بار آیهٔ کرسی هفت بار کلمهٔ تمجید سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر ولا حول ولا قوة الا بالله العلی العظیم هفت بار عدد ما علم الله و زنت ما علم الله و ملأ ما علم الله تبرئت من حولی و قوتی والجئت الی حول الله و قوته فی جمیع امورنی سه بار درود شریف اللهم صل علی محمد عبدك و نبیك و حبیبك و رسولك النبی الامی و علی اله و اصحابه و بارك و سلم هفت بار اللهم اغفر لی و لوالدی و لمن توالدا و ارحمهما کما ربیانی صغیرا اللهم اغفر لجمیع المؤمنین و المؤمنات و المسلمین و المسلمات الاحیاء منهم و الاموات انك مجیب الدعوات برحمتك یا ارحم الراحمین هفت بار اللهم یا رب افعل بی و بهم عاجلا و اجلا فی الدین و الدنیا و الاخرة ما انت له اهل و لا تفعل بنا یا مولانا ما نحن له اهل انك غفور حلیم جواد کریم ملك قدیم رب رؤف رحیم هفت بار اللهم اهدنی لرفقك یا نافع یا رافع توفنی مسلما و الحقنی بالصالحین شش بار اللهم احینی محبا لك و امتنی محبا لك و احشرنی تحت لوا بقراه احبائك هفت بار سبحان الله العلی الدیان سبحان الله الحنان المنان سبحان الله الشدید الارکان سبحان الله المسبح فی کل مکان سبحان من لا یشغله شان عن شان سبحان من یذهب باللیل و یاتی بالنهار وقت صبح سه بار و بعد عصر همین دعا سه بار بخواند الابجای من یذهب باللیل الی اخره در دعای مرقومه این الفاظ بخواند سبحان من یذهب باللیل و یاتی بالنهار و بعد ان این آیات یکبار بخواند فسبحان الله حین تمسون و حین تصبحون وله الحمد فی السموات و الارض و عشیا و حین تظهرون یخرج الحی من المیت و یخرج المیت من الحی و یحیی الارض بعد موتها و کذلك تخرجون و هم فرموده اند که هر که

وقع عرض و برآمد حاجت وقت ضرورت سبعات عشر را سوای دو وقت معمولی
صبح و شام بوقت دیگر سیوم بار بخواند این همه اوراد را حضرت حافظ صاحب قبلہ
دام برکاتہم نیز بطالبان تعلیم می فرمایند و میر محمد علی صاحب می گویند کہ حضرت بمن
فرمودند کہ آیہ کریمہ لا الہ الا انت سبحانک انی کنت من الظلمین بعد ہر نماز فرض
چہل و یکبار بخواند و اگر حاجتی باشد بعد نماز آیہ موصوفہ را یک صد و یک بار بخواند بہ نیت رفع
حاجت و عبد الواحد صاحب مرحوم برادر راقم می فرمودند کہ حضرت تعلیم فرمودند کہ ہر روز
یا رفیق یا شفیق نجینی من کل ضیق اعتقاد و یک بار بخوان و رباعی ابو سعید ابو الخیر رباعی
ای در صفت و ذات تو حیران کروہ ۔ واز ہر دو جہان خدمت درگاہ تو بہ ۔ ملت تو ستائے
و شفا ہم تو دہی مدیار ب تو بفضل خویش بستان و بدہ ۔ ہر دو زلست و یکبار بخوان و میر محمد علی صاحب
می گویند کہ بتاریخ ہا شنبہ حضرت فرمودند کہ سہ بار سورہ یٰسین باین تاریخ باید خواند و ہم
میر صاحب می گویند کہ شیخ الاسلام در ایام مرض فرمودند کہ آنچہ بشما ہا تعلیم کردہ ام ہمہ را
یعنے جملہ مریدان را اجازت امر دادم و ہم میر صاحب می گویند کہ حضرت فرمودند کہ از صبح
تا طلوع آفتاب و از بعد عصر تا بعشا بہ یاد الٰہی مشغول می باید بود این وقت گاہ داشت
قلب است بذکر خدا و بعد طلوع آفتاب این نوافل از شیخ الاسلام مروی است
بروایت میر محمد علی صاحب وغیرہ کہ بعد طلوع اول دو رکعت نماز شکر النہار بخواند باین
ترکیب کہ در ہر رکعت بعد فاتحہ سورہ اخلاص پنج پنج بار بخواند و بعدہ نماز اشراق چہار
رکعت بدو سلام بخواند و در ہر دو دو گانہ بر رکعت اولے بعد فاتحہ آیہ کرسی و در ثانیہ آخر آیہ
سورہ بقر تا ختم سورہ و آیہ نور تا علیم بخواند و نماز ضحی باین ترکیب ارشاد شد کہ شش رکعت بسہ
سلام بخواند از قل یا تا آخر قرآن از شش سورہ یک سورہ بترتیب در ہر رکعت بعد فاتحہ بخواند
و ہم میر صاحب می گویند کہ ترکیب سنت چہار گانہ عصر حضرت ارشاد فرمودند کہ در اول رکعت
سورہ عصر چہار بار بخواند و در ثانیہ سہ بار و در ثالثہ دو بار و در رابعہ یک بار و ترکیب تہجد

بدین نمط ارشاد فرمودند که اگر سوره یوسف یاد نباشد در رکعت اولے سوره اخلاص دوازده
بار بخواند و در دوم یازده بار بهمین نمط در هر رکعت یکبار کم کند تا در آخر رکعت یکبار بماند و اگر شب
کم باشد شش رکعت بخواند خواه چهار رکعت و در هر رکعت سوره اخلاص سه سه بار خواند و نیز
ارشاد شد که بوضو وقت شستن پاین رباعی بخواند رباعی ای درخم چوگان تو دل بیچون
گوئے بیرون نه ز فرمان توام یکسر موئے ظاهر که بدست ماست شستیم تمام ئے باطن که بدست تست
آنرا تو بشوئے صاحب زاده میان جمال الدین صاحب نقل می کنند که حضرت شیخ الاسلام
روزی فرمودند که بعد شهادت حضرت سید سالار مسعود غازی قدس سره تا دو صد سال قدرے
کم خواه بیش رجوع خلائق بنسبت ایشان بود چون خدمت قطب المشایخ سید ناخواجه معین
الدین حسن رضی الله تعالی عنه بر قطبیت هند مامور شده بدیار هند قدم رنجه فرمودند
بحضرت سید سالار هم افاضه فرمودند چنانچه بفیضان آن وارث النبی فی الهند حضرت سید
سالار را بمراتب ولایت خاصه بدانمایه ترقی حاصل شد که بتوجه آنحضرت بفضل الهی جل جلاله حاجات
اکثر حاجت مندان روا می شود بهمین وجه بعد آن رجوع خلائق که الان هست بنسبت حضرت سید سالار
رضی الله تعالی عنه قایم گردید و هم صاحبزاده صاحب موصوف فرمودند که حضرت روزی در معنے
این شعر حافظ علیه الرحمه وقت آن شیرین قلندر خوش که در اطوار سیر ئے ذکر و تسبیح ملک در
حلقه زنار داشت فرمودند که مراد از شیرین قلندر حضرت مولانای روم هستند رضی الله
تعالے عنه مرزا سردار بیگ صاحب ناقل اند که بمقام حیدرآباد برادر مرزا شهسوار بیگ
دعوت دوازدهم شریف کردند حضرت قبله هم تشریف آوردند بوقت تنهائی من از والده
صاحبه خود در باب کشف برای خود عرض کنانیدم حضرت فرمودند بشنو ید این همه دنیا
مرد آن ست که از خدا خدا را طلبد و بعد چند سال وقتیکه در کهیری بحضور حضرت صاحب حاضر شدم
و قدمبوس گردیدم مرا بسینه خود چسپانیدند و فرمودند که کار مردان همچنین ست مرزا صاحب روایت
می کنند که حضرت غلام فخر الدین صاحب نبیره حضرت قبله عالم خواجه نور محمد صاحب رضی الله عنه

بهاردن شریف بمن فرمودند که حضرت شیخ الاسلام در آن زمان که بدار الخیر اجمیر شریف حاضر بودند
جانب آنحضرت هجوم خلق بسیار شد از برای روپوشی از خلق صحبت هندو بچه اختیار کردند که تمام
روز بدنبالهٔ او می رفتند اکثری از مشاهده این حال برگشتند شخصی عرض نمود که این چه حالت
است و وجه البش فرمودند **بیت** هر کز نشوی شیر بیابان حقیقت تا سگ شده در کوچه
باز نگردی و ایضاً وقت وفات حضرت صاحبزاده میان گل محمد صاحب ابن شیخ اکبر رضی
الله تعالے عنهما مولوی دیدار بخش صاحب به شیخ الاسلام نوشتند که عرضی تعزیت بحضرت
شیخ اکبر اخبر بفرمودید حضرت صاحب بر پشت همان عرضی قلمی فرمودند که الفعلی که مانع شد
باز نا مانع نمی شود مراد آنکه این رسومات برای محجوبان ست چون حجاب برخاسته ضرورتش
نیست حضرت شیخ الاسلام بکنایه این مضمون را ادا فرمودند چون که کتمان در مزاج شریف
غالب بود صاحبزاده میان هادی حسن صاحب روایت می کنند که مولوی حسن الزمان
صاحب گفتند که حضرت شیخ الاسلام فرمودند که روزے ارشاد کردند حضرت شیخ اکبر رضی الله
تعالے عنهما که چون مرا خدمت تعظیت می دادند انکار کردم باز چون اصرار کردند گفتم که باین شرط
این خدمت قبول می کنم که هر که بسلسله من در آید او مغفور باشد پس ازین وعده این ام
کرده شد آنوقت این خدمت قبول کردم روزی در حیدر آباد دکن این عبارت هدایه
پیش شد صاحب هدایه در حرمت سماع نوشته اند که امام اعظم رحمة الله تعالی عنه
فرموده اند نسبت سماع ابتلیت بهذا مرة او مرتین فسکت مبتلا کرده شدم باین یکمرتبه
یا دو مرتبه پس سکوت کردم مبتلا نمی شود مگر بحرام شیخ الاسلام باستماع این استخراج صاحب
هدایه فرمودند که به بینید صاحب هدایه مضمون دیگر را بطور خود تاویل کرده اند از لفظ ابتلا مرتبه
ثابت نمی شود چرا که الله تعالے در قرآن شریف می فرماید واذ ابتلے ابراهیم ربه
اگر در اینجا معنے ابتلا مبتلا کردن بحرام قرار دهند منزه است ساحت قدس حضرت
احدیت جل جلاله و مرتبه خلت خلیل ازان پس موافق این آیه شریفه ابتلا همین امتحان

پیش آمدن است از حضرت رب العزت عاشقان خود را و مطلب صریح از مقولهٔ امام
این ست که امتحان کرده شدم بسماع یکبار تنها دو مرتبه پس سکوت کردم یعنی بسبب قوت
فنا بطور حرکت وتواجد نه نمودم حرمت از قول امام ثابت نیست حضرت حافظ صاحب قبله
فرمودند که حضرت شیخ الاسلام ارشاد میکردند که بعد طعام شب اگر دائم استنجا کنند از درد
سیان محفوظ ماند و حضرت حافظ صاحب فرمودند که مرا تجربه هم حاصل شد روزی در ذکر تاریخ
وصال حضرت غوث الثقلین رضی الله تعالے عنه حضرت حافظ محمد اسلم صاحب فرمودند
که حضرت شیخ الاسلام ارشاد کرده اند که تاریخ وصال محبوبین یکی ست یعنی تاریخ وصال حضرت محبوب
سبحانی و حضرت محبوب الهی قدس سرهما هیجدهم ربیع الثانی ست میان سید هادی حسن صاحب
گفتند که مشهور تاریخ وصال حضرت محبوب سبحانی هفدهم ست حافظ صاحب فرمودند که این
همچنان ست که در دهلی هفتدهم حضرت محبوب الهی زبان زد خلائق است زیرا که همین تاریخ اهل
شهر بآستانه حضرت محبوب الهی حاضری شوند و فاتحه بشب می شود که آن هیجدهم ست همین ملحوظ هم
حضرت محبوب سبحانی هم مشهور گشته بعده حضرت حافظ صاحب قبله فرمودند که حضرت شیخ الاسلام
این هم فرموده اند که حضرت محبوب سبحانی بتاریخ یازدهم فاتحه حضرت سید عالم صلی الله علیه وآله وسلم
می کردند بدین وجه تاریخ یازدهم بنام حضرت اقدس شان مشهور گشته راقم گوید غفر الله ذنوبه که از
دیگر اولیا الله هم مردیست که حضرت غوث الاعظم بتاریخ یازدهم بعد مغرب که ابتدای دوازدهم
یعنی شب ولادت حضرت سرور عالم ست بدین مناسبت فاتحه سید المرسلین میفرمودند انتهی
یا بتاریخ انحضرت همان تاریخ فاتحه جناب سرور عالم کرده ثواب آن بحضور حضرت محبوب سبحانی
نذر کردن پسندیده یا بتباع انحضرت ست لهذا و اولیا الله این عمل جاری شده و منفعت بسیار دارد
و بتاریخ یازدهم بعد نماز مغرب فاتحه یازدهم کردند و نفع دارد یکے آنکه برکت شب دوازدهم و اتباع حضرت
بدست گیر حاصل میشود دوم آنکه وصال حضرت محبوب سبحانی بتاریخ یازدهم هم روایت کرده اند تعلق آن تاریخ
و برکت آن هم حاصل میگردد چرا که نزد اهل معرفت روز تابع شب ست و شب تابع روز عمل شب بروز و عمل روز بشب کنند و دوست

باب پنجم در ذکر کرامات

کرامات خرق عادات را گویند که از اولیا الله ظاهر میشود و آن در حقیقت معجزه نبی می باشد که در صورت فنا بعد اتباع کامل در پرده آن ولی هویدا می گردد و کرامات مر اولیا الله را از کتاب الله ثابت ست چنانچه آوردن آصف وزیر سلیمان علیه السلام که نزدش علم کتاب بود تخت ملقیس را بچشم زدن کرامت بینه ست که در سوره نمل مذکور ست پس هرگاه که اولیا امم سابقه این قوت داشتند اولیای امت که خیر الامم ست قطعی از انها قوی تر اند در تصرفات آنحضرات بعوالم باذن الله کلام و انکار کردن خود را در ضلالت انداختن ست بهمین وجه در کتب عقائد فرقه ناجیه اهل سنت نوشته کرامة اولیاء الله حق و هم منجمله کرامات ست از اولیا وقوع افعالیکه بنظر ظاهر بینان خلاف شریعت ظاهر می نماید و بعد ازان سری از اسرار غیب بدان ظاهر میشود مدان حقیقت ان افعال عیان میگردد چنانچه شکستن خضر کشتی را و کشتن پسر صغیر را که این هر دو فعل بظاهر از منکرات بود و فی الحقیقت برای مایان ممنوع ست لیکن چونکه حضرت خضر علیه السلام آن را موافق امر و ارادة آلی کرده بود عین حق بود و اطاعت و هم نفع خلق الله دران مترتب لیکن دیگران را که آن علم ندارند در انچنین کارها تقلید ایشان جائز نیست و بد دانستن آنها هم ناروا ست و باعث حرمان چنانچه مولانا روم قدس سره می فرمایند ۵ کار پاکان را قیاس از خود مگیر گرچه باشد در نوشتن شیر و شیر مر آن هارا بر حال شان باید گذاشت پس چون حال کرامت ظاهر شد حالا کلام در حال کرامات شیخ الاسلام می رود باید دانست که حضرت شیخ الاسلام را در اخفای کرامت بسیار کد و کوشش بود الا بمقتضای مشیت آلی جل جلاله خوارق بسیار از آنحضرت بطهور پیوسته انچه ازان بسمع کاتب الحروف غفر الله ذنوبه رسیده نوشته می آید میان هادی حسن صاحب از غلام سعد خان مرحوم نقل می کنند که در ایام ریاضت که حضرت شیخ الاسلام بدرگاه حضرت محمد مراد شاه صاحب قدس سره در ایام پیری بودند مولوی پیر بخش صاحب رحمة الله علیه

که از اقربای حضرت بود ند نیز در لکنو فروکش بودند برای روبکاری معافی از اتفاقات در اختتام
روبکاری دیر شد و مولوی صاحب قرضدار روستائی شدند زودی روستائی تقاضای مبالغ
خود نمود و کلمات ناگفتنی بر زبان آورد مولوی صاحب ملول شده بخدمت بابرکت شیخ الاسلام
حاضر شدند و کیفیت خود و انمودند گفتند که اگر امروز قرض من ادا نخواهد شد ملاقات شما ترک خواهم کرد
که من ذلت ها می کشم و شما را خیال نمی آید و همچنین کلمات شکایت بسیار گفتند شیخ الاسلام دست
برداشته فرمودند که بگیرید مولوی صاحب گفتند که من مبتلای بلا هستم شما فراخ می کنید حضرت
فرمودند که بگیرید ورنه افسوس خواهید نمود مولوی صاحب می گفتند که من دست فراز کردم شیخ
الاسلام مبالغ بدست من داد مد چون شمار نمودم مقدارش همان قدر بود که ضرورت آن داشتم
و هم روایت است از موصوف الیه که همان زمان سویان از خیرآباد نزد مولوی غلام صدیق صاحب پدر
مولوی صاحب موصوف رسیده دیگر سامانش نبود مولوی پیر بخش صاحب و مولوی اکبر علی صاحب برادر عینی
حضرت شیخ هر دو صاحبان برای ملاقات حضرت اراده درگاه حضرت مخدوم صاحب کردند قدس سره مولوی
غلام صدیق صاحب هر دو صاحبان بموصوفین پیام دادند که بجا فظ بگویید که فلوس و خرمهرا از حلال و حرام
انچه جمع کرده باشند مرا بدهند که سویان از ان طیار کرده بخورم صاحبان موصوفین بوقت ملاقات پیام
مولوی صاحب موصوف فراموش کردند و از خدمت حضرت مرخص شده روان شدند همین که از دروازه
درگاه بیرون آمدند شیخ الاسلام هر دو صاحبان را طلبیده فرمودند که چیزی فلوس و خرمهره از حلال حرام
نزدم جمع آمده از جانبم آنرا بخدمت مولوی غلام صدیق صاحب برسانید که سامان سویان از ان بهم کرده بپزند
امام خان ساکن خیرآباد از شخصی روایت کردند که هنگامیکه شیخ الاسلام در خیرالبلاد مکه معظمه
قیام پزیر بودند شخصی را فلج آسیب شد بخدمت شریف التماس حالش کردند و چار دانه خود بستند
شیخ الاسلام فرمودند که من عامل نیستم پیش عاملان باید رفت ایشان حال عاجزان عاملان را نمودند
و الحاح و زاری بحدی رسانیدند که رحمت آنمظهر رحمت عالم بجوشید فرمودند که از جانب
من باو بگویید که برود چون پیام شیخ الاسلام بآن جوان رسید گفت که مرا از حکم آنحضرت یارای

عدول نیست الاخواهش خوردن مرغ وارم مردمان اینحال بخدمت عالی عرضه داشتند فرمودند
او هم مسلمان است چه مضائقه مرغی ذبح نموده پخته بخورانید همچنان کردند آن جن برفت
و آنکس صحت یافت میر محمد علی صاحب ناقل اند که در قصبه کیری بر شخصی جنی مسلط شده
حالش ابتر گشت اقربایش او را بخدمت شریف آوردند حضرت فرمودند که بمزار
شهید امیان صاحب ببرید همچنان کردند آنکس صحیح وسالم شد راقم گوید غفر الله ذنوبه که
اکثر عادت شریف همین بود که به پرده دیگران کار می کردند خود می کنند و بهانه بر غیر نهادند
و هم میر صاحب ناقل اند که در قصبه گوپامؤ حضرت شیخ الاسلام بمکان منشی امیر احمد مرحوم تشریف
داشتند که شخصی آسیب زده را آوردند و از خدمت حضرت دفع آن خواستند شیخ الاسلام
ناخوش شدند و فرمودند که این کار عاملان ست عزیزانش گفتند که این مستانه
را نخواهیم گذاشت اگرچه این کس هلاک هم شود و بروز آنمکان قیام کردند
بفحوای آنکه عاقبت جوینده یابنده بود بر مقصد خود بدین طور کامیاب شدند که منشی امیر احمد
صاحب اراده آنها بسمع عالی رسانیدند و هم کلمات سعی بر زبان راندند شیخ الاسلام
فرمودند که پیش او نام من مگویید که برود همچنان کردند همون وقت آنکس صحت یافت مرزا
سردار بیگ صاحب روایت می کند که در حیدرآباد دکن در محله اردو بر کومکان مولوی
اکبر واعظ اسیبی بود پسر مولوی روشن علی صاحب در انجا آمده پتنگ بازی کرد فوراً
آسیب بر و مستولی شد مولوی موصوف قریب نماز مغرب در مسجد اردو آمده بخدمت شیخ الاسلام
عرض حال کردند خدمت شیخ شرحی از مثنوی شریف یا از دیوان حافظ نوشته مولوی صاحب
عطا کردند و فرمودند بگردن پسر خود ببندید و آنچه او طلب کند بدهید و او را راضی کنید
انشاء الله تعالی دفع خواهد شد چنانچه ایشان موافق حکم عمل نمودند و مطلب شان حاصل گردید
اغا اسمعیل نقل کردند که مدتی مبتلائی عارضهٔ ضیق ماندم روزی شیخ الاسلام در لکهنو
بمکان داروغه قاسم بیگ مرحوم فروکش بودند و من نیز حاضر بودم و مرا دورهٔ ضیق بود

بشدت شیخ الاسلام بالای فروشی را طلبیده نصف پاؤ بالای خریده قدرے خود تناول
فرموده باقی بمن دادند که بخور این علاج مرض ضیق ست بخور دم همون وقت از امرض صحت
یافتم آنچنان که بازگاهی اثرے ازان عارضه پیدا نشد مرزا سردار بیگ صاحب روایت میکنند
که در حیدرآباد محی الدین صاحب که از مریدان حضرت بودند بدردگرده مبتلا شدند و در دبان شدت بود
که حالت جانکنی بر ایشان ظاهر گردید و بمرگ قریب شدند شیخ الاسلام برائے عیادت بخانه شان تشریف
بردند و فرمودند که دیگ بیارید چون دیگ آمد ایشان را در دیگ نشانیده آب گرم بر ایشان
انداختند فوراً صحت کلی یافتند و قول مریض ست که بفور تشریف آوری خدمت شیخ در خفت
یافت و از علاج نجات کلی یافتم خدمت شیخ بعد صحت شان بهمان مکان برای عیادت والدشان
مسمی تاج محمد مرحوم متوجه شدند ایشان در مرض ضیق النفس مبتلا بودند لعوق سپستان از
نزد احمد یار صاحب مرحوم طلبیده بایشان خورانیدند فوراً صحت یافتند بعده فرمودند
بایشان که از جغرات پرهیز باید کرد تا دو سال ایشان جغرات نخوردند همچنان صحیح ماندند بعد
دو سال روزے جغرات خوردند بهمان مرض باز مبتلا شده جان بجان آفرین سپردند حضرت
حافظ صاحب قبله دامت برکاتهم فرمودند که یکبار در ملک حیدرآباد شیخ الاسلام جانب
کوه بابا شرف الدین تشریف بردند در راه برای استنجا فرود آمدند در انجا در ویشے
بود مدقوق و مسلول قریب به هلاکت خدمت شیخ پرسیدند که چه حال دارد حاضران کیفیت او
بعرض رسانیدند فرمودند که بعضی از برگ هم علاج این چنین امراض می باشد بعده برای استنجا
بجانبی تشریف بردند چون واپس آمدند چند برگ بدست شریف بود که آنرا می مالیدند و آن را بآن
درویش علیل دادند که بخورد و خود بجانب مقام مقصود روان شدند چون از انجا باز واپس آمدند دیدم
آن درویش را که بالکلی صحیح بود و او گفت که این برکت همان برگهاست که خدمت شیخ مرا داده
بودند و از خوردنش صحت کلی یافتم میر صاحب روایت می کنند که مرزا ولی بیگ را عارضه فالج لاحق شد
در قصبه کبیری بخدمت شریف حاضر شدند شیخ الاسلام برائے علاج حکیمی را طلبیدند آن حکیم گفت که من بلازم

را چه هستم از ایشان اجازت گرفته حاضر خواهم شد شیخ الاسلام فرمودند که الله تعالے خود حکیم مطلق ست ضرورت حکمای دیگر نیست و بخادمی فرمودند که بزار چهید امیان صاحب عرض کن که فلان کس بدیار شما رسیده ست و مبتلا است بعارضه خیالش لمحوظ خاطر ماند و خادمی را بدرگاه حضرت مخدوم شیخ وجیه الدین قدس سره که صاحب ولایت آن قصبه هستند فرستادند و همین پیام دادند همچنان بعمل آمد باقی احتیاط در انسداد هوا و غیره که لازمه علاج این مرض ست هیچ یک نکرده شد مرزا صاحب موصوف محض برکت ارشاد حضرت فوراً صحت یافتند پیر صاحب می گویند مرا عارضه چشم لاحق شد که بچیزے نظر کردن نمی توانستم خصوصاً وقت گرمی آفتاب نظر بسیار خیرگی می کرد چندی بر این نمط گذشت روزی این حال بخدمت اقدس عرضه داشتند فرمودند که او مجنون ست چشمان او صحیح اند همان وقت چشمانم صحیح شدند چنانچه صاحبزاده برکت میان صاحب همون وقت چند پاره از قرآن مجید خواندند و من بقران دیده سماعتش کردم و تکلفی نشد و همان روز شیخ الاسلام رحمت لکهنؤ برای عرس حضرت مخدوم شاه مینا صاحب قدس سره از خیرآباد روانه شدند من هم همپای حضرت پیاده پا در گرمی آفتاب تا بلکهنؤ رسیدم اثری از ان عارضه پدید نشد مردمان بخدمت حضرت عرض کردند که حضرت چشمان فلان صحیح شدند فرمودند که برکت حضوری آستانه حضرت مخدوم ست آغا اسمعیل روایت کردند که شخصی از مریدان مولانا انوار الحق قدس سره علیل بود شیخ الاسلام را چونکه بمولانای ممدوح کمال خصوصیت بود برای عیادت آن مریض تشریف بردند حال شان در انوقت بس نزار بود چنانکه وقت آخر شده حضرت فرمودند متفکر مشوید شما صحیح هستید از همان وقت آنکس را صحت از مرض شروع گردید و بیک هفته صحیح و قوی شد و الده کاتب الحروف غفر الله ذنوبه را عارضه درد گلو بود اکثر دوره آن می شد روزی مسمی رجب که ملازم والد مرحوم بود در خیرآباد شریف بخدمت حضرت حاضر شد شیخ الاسلام فرمودند که مالکه شما را درد گلو لاحق می شود بایشان بگو که رسوت آب برگ عنب الثعلب تر کرده نیم گرم ضماد نمایند انشاء الله شفا خواهد شد چون مذکور الصدر بلکهنؤ رسید والده ام را

همان زمان دوره عارضه لاحق بود و کمال تکلیف داشتند چون استعمال ادویه ارشاد حضرت
نمودند صحت یافتند و از آن وقت تا این دم که مدتی بدید گذشته اثری از آن ظاهر نگشته و جناب موصوف
بسبب کمال عقیدت و ارادت که بحضرت شیخ الاسلام دارند در جمیع اوجاع تا آنکه در وجشم
و درد دشکم استعمال ادویه مذکوره می نمایند ببرکت ارشاد حضرت صحت می شود عابد علیخان صاحب
برادر کلان ایشان بمرض تپ مبتلا بود در چند ماه تپ شدید لاحق ماند و ضعف و ناتوانی بدرجه
نهایت مستولی گشت روزی حضرت شیخ الاسلام در لکهنو بتقریب عرس حضرت مخدوم صاحب
تشریف فرما بودند که شخصی داخل سلسله علیه حافظیه شد حضرت شیرینی فاتحه بدست مبارک خود
به برادرم عطا فرمودند که بخورید و فرمودند شیرینی فاتحه بزرگان دین شفا می بخشد ایشان
چونکه از مدتی شیرینی وغیره نخورده بودند شیرینی عطیه حضرت شیخ الاسلام خوب سیر
خورده بهرات حضرت شفا کامل یافتند روایت غلام محمد خان ولایتی که از مریدان حضرت
اند وقت شهادت صاحبزاده سید محمد اکرم صاحب رحمة الله علیه بسیار مجروح شدند چنانکه
تمام جسم پاره پاره گردید و کسی را امید حیات شان نماند قدری از رفت نفس باقی بود در
این حال حضرت بر بالین شان تشریف آوردند و فرمودند که پریشان مشو صحت خواهی یافت
حاضران عرض کردند که حضرت اگر این کس صحت یافت دست و پا ندارد بیکار خواهد شد ارشاد
فرمودند که صحت هم خواهد یافت و کار و بار خود نیز خواهد کرد چنانچه خان موصوف صحت یافت
و با وجود بی دست و پای چون مردمان صحیح و تندرست کارهای ضروری خود انجام می دهد
و چند انگشتان که بدست شان باقی هستند در قوت کار دست می دهند روایت محمد علی
نامی شخصی از سکنای قصبه محمدی بخدمت شریف حاضر شد و بیعت کرد بعده درخواست نمود
که حضرت رقعه سعی درباره من بواجد علی خانصاحب رحمة الله علیه رقم فرمایند تا صورت روزگار
من برآید فرمودند که واجد علیخانصاحب اکثر در جنگ و جدال با تعلقداران مصروف می ماند
نشود که در جنگ چشم شما کور شود آنکس بفحوای اهل الغرض مجنون برارشاد حضرت نظر نکرد

واز خواهش خود باز نیامد شیخ الاسلام بمقتضای صفت کریمی که در ذات بابرکات بود در قصه
درباره سعی بواحد علیخان صاحب رقم فرمودند آنکس نزد خانصاحب موصوف دران
هنگام رسید که ایشان با زمیداران برسر مقابله بودند و نائره جنگ وجدال گرم داشتند
ناگاه گلوله بندوق از جانب مخالفان در آمد واز صدمه آن یک چشم آنکس کور شد و باقی
صدمه دیگر نرسیده را تم بچشم خودش دیده است روایت میدوخان رساله دار نائم خیرآباد
بودند در عهد حکومت خود مفتی عبد الواحد صاحب سجاده حضرت مخدوم سید نظام الدین قدس
سره را بمقابله گبری مقید نمودند این خبر بسمع عالی رسید شیخ الاسلام بس برآشفتند و فرمودند
که سیدی را بمقابله گبری مقید کرده است نظامت و رساله هیچ نخواهد ماند مردمان حال عتاب
حضرت به تهور خان صاحب پسر خان مسبوق الذکر که از مریدان حضرت اند رسانیدند شیخان
بخدمت اقدس حاضر شدند و بسیار عذرخواهی نمودند فائده نه بخشید آخر بهمان زمان میدوخان
معزول شدند و معتوب حاکم وقت گردیدند روایت عظیم الله خان ملازم نصیر الدوله محمد علی
شاه باشاه اوده در عهد حکومت نصیر الدین حیدر بمقام لکهنؤ دعوت شیخ الاسلام نمود بعد
فراغ طعام درخواست دعا کرد حضرت فرمودند که از منا خان درخواست دعا بکن
که اوشان زیارت حضرت صاحب یعنی شیخ اکبر کرده اند او از منا خان دعا خواست ایشان
گفتند که مرا چه لیاقت این کار است اگر زیارت شیخ اکبر کرده ام بعیت حضرت کرده ام پس مرا چه فضل
عظیم الله خان گفت که ای حضرت همین بس ماوشمارا از این چه کار غرض ایشان دعا کردند بعد ه
عظیم الله خان بخدمت بابرکت عرض نمود که حضرت فلاح من آن ست که مالک مرا ترقی شود بزبان
مبارک رفت که چه عجب الله تعالے وی را بادشاهت عطا کند چونکه اخفاء در مزاج اقدس بحد
بود از وقوع این قول که همانان موافق مشیت الهی بارادة الله بظهور آمد از خلق گوشه گزیدند و
سه روز از حجره بیرون نیامدند پاسی از شب گذشته حسب عادت بمزار حضرت مخدوم صاحب البته
تشریف می بردند بعد سه روز از انوا قعه راه دکن فراگرفته و تخمیناً هشت سال دران دیار قیام فرمود

درین اثنا بعد روانگی حضرت شیخ الاسلام نصیر الدین بعالم بقا شتافت و مناجان بجای وی
بر تخت حکومت نشست و مظالم پرداخت همان روز نصارا باو بے جنگ نمودند و ویرا گرفتار
ساختند و محمد علی شاه را بجایش بر تخت حکومت او ده نشانیدند شاه موصوف پنج سال حکم
رانی نمود بعد انتقالش ازین دار فانی بعهد حکومت امجد علی شاه پسرش باز شیخ الاسلام بوطن
تشریف آوردند حضرت حافظ صاحب قبله می فرمایند که یکے از امرای کن مرید حضرت بود براهلیه اش
جنی مسلط شد هر چند که اقربایش از عاملان چاره جوئی کردند سود ندادروزے حالش بخدمت
شریف عرض کردند ارشاد شد که بآن جن بگوئید که برد پیام شیخ الاسلام بآنجن گفتند لیکن
فائده نداد باز روزی حالش بخدمت عالی عرضه دادند حضرت فرمودند که باو بگوئید که محمد علے
می گوید برو ورنه من محمد علی هستم چون این پیام به او رسید فوراً برفت و آن عفیفه صحت کلی
یافت اینچنین کلمه جزان روز زبان مبارک گاهی نرفته بود و الله اعلم که درین چه سر
بود میر صاحب نقل می کنند از مولوی فیض علی صاحب که از مریدان حضرت مولانا
عبد الرحمن صاحب لکهنوی قدس سره بودند و با حضرت شیخ الاسلام کمال ارادت و محبت
داشتند و اکثر در سفر حجاز همپای شیخ الاسلام بودند می گفتند که روزے حضرت شیخ الاسلام
در خیر البلاد مکه معظمه درس مثنوی شریف می دادند شخصے بر شعر اول مثنوی شریف معترض شد
و گفت که نعوذ بالله خدمت مولانا رحمة الله علیه دروغ گفته اند بشنو از نی چون حکایت می کند
نی چه حکایت خواهد کرد شیخ الاسلام مغنے بیت موصوف چنانکه نزد محققین ست بیان فرمودند
وی تسلیم نه کرد و از جهالت بر اعتراض خود ثابت ماند چونکه شیخ الاسلام را با حضرت مولانا قدس
سره العزیز کمال تعلق بود این امر بر خاطر عاطر بس گران آمد چو بے پیش حضرت نهاده بود انرا
بدست مبارک خود بر هوا انداختند و فرمودند بشنو آن چوب چون بر زمین آمد آواز داد بشنو
از نی چون حکایت می کند و ز جدائی ها شکایت میکند بر جمله حاضران از وقوع این کرامت
کیفیتے طاری گشت و خدمت شیخ به حجره تشریف بردند و در بردے خلق بستند و مولوی صاحب

گفتند که زنی متوطن شاه جهان آباد از هندیان هم دران مجلس بود در روی گوید که من آن
زن را دیده ام او نیز تصدیق روایت مذکور بالا لفظاً و معناً کرده و موجود گی بوی صاحب
ممدوح وی هم بیان کرد نقل ست از چند کسان سکنای کبیری که شیخ الاسلام در ملک حجاز تشریف
می داشتند و والده ماجده آنحضرت برحمت حق پیوستند شخصے از قوم نور بافان ساکن قصبه
مذکور خدمت شیخ را بعیت جنازه حضرت ممدوحه رحمة الله علیها دید و بشناخت حضرت بوے
فرمودند که این راز با کسے در میان منه ورنه خراب خواهی شد آنکس از کم ظرفی بمردمان اظهار ش
کرد حسب الارشاد حضرت به پاداش آن خانه برباد دے وی بوقوع آمد حاجی نور خان گفتند که بوقت
خدمت شیخ الاسلام از سفر نجانه ام تشریف اورد ند چند خادم همپای حضرت بودند بنظر عجلت
قدری کچهڑے بمقدار خوردن همان کسان طیار کنانیدم دراین زمان بسیار مردمان خبر
تشریف اوری حضرت شنیده برائے زیارت گرد آمدند متحیر شدم که این مقدار قلیل این جماعت
کثیر را چه سان کفایت خواهد کرد همین حیرت بودم که شیخ الاسلام فرمودند اهل لکهنو تقسیم طعام
نمی دانند طعام پیش من بیارید من خود تقسیم نمایم من آن کچهڑی پیش نمودم حضرت بدست
مبارک جمله حاضران را تقسیم فرمودند همه را بهمان مقدار سیر خوردند و طعام باقے ماند مرزا
سردار بیگ صاحب می گویند که حسام الدین صاحب از خادمان آستانه شریف حضرت قطب
صاحب که مرید حضرت شیخ الاسلام بودند بمن گفتند که روزی خدمت شیخ برائے فاتحه
بزرگے از پیران سلسله نان بست آثار آرد در تنور ریزانیدند و سالن هم موافق آن چون
وقت فاتحه رسید بسیار مردم جمع شدند که تعداد اوشان بیان کردن نمی توانم شیخ
الاسلام نجادی فرمودند که برنان و قلیه هر دو ردای افگنید حسب الارشاد بعمل
درآمد همه را سیر خوردند و طعام همچنان باقی ماند روزے عبدالواحد صاحب مرحوم برادر
کاتب الحروف دعوت حضرت شیخ الاسلام نمودند چون خدمت تشریف اوردند جماعتی کثیر از مردمان
جمع آمد چنانکه طعام موجوده آنها را کفایت کردن محال می نمود موصوف الیه را تردد و داد

شیخ الاسلام فرمودند که قدرے طعام بخانه داروغه قاسم بیگ نیز باید فرستاد ان حسب الامر بعمل
آمد بعده همان طعام باقی مانده بحاضران پیش کرده شد از تصرف شیخ الاسلام همدران طعام قلیل جمله
حاضران سیر خوردند و نیز طعام باقی ماند روایت است که شخصے از مریدان دعوت شیخ الاسلام
نمود و بقدر خوردن بست و پنج کس طعام مهیا نمود و بمعیت حضرت قریب یکصد و پنجاه نفر بودند همه با
برکت حضرت همدران طعام سیر خوردند مرزا سنعم بیگ می گویند که روزے دعوت حضرت شیخ الاسلام
نمودم و از حافظ محمد اسلم صاحب قبله پرسیدم که چه قدر مردمان بمعیت حضرت هستند فرمودند تخمیناً
پنجاه کس من بقدر یک صد و پنجاه نفر طعام طیار کنانیدم چون خدمت شیخ تشریف آوردند مردمان
کثیر جمع شدند در تخمینه من کم از شش صد نفر نخواهند بود کمال حیران شدم که چه کنم اندرین فکر و تردد
بودم که حضرت ارشاد کردند طعام بیارید حسب الحکم طعام پیش کردم بهمان مقدار جمله حاضران سیر شدند
و طعام آنقدر باقی ماند که با اهل برادری خود تقسیم نمودم میر صاحب می گویند که تصرف کثرت
طعام از خدمت شیخ الاسلام بارها دیده ام چرا که هرکس که دعوت می کرد طعام بقدر همراهیان حضرت
مهیا می نمود و در دعوت حضرت قید نبود هر که می آمدی می خورد بلکه اکثر اشخاص منتظر می ماندند که
کدام جا دعوت حضرت می شود تا بروند بدین سبب مجمع مردمان بسیار می شد و بفیضان حضرت
جمله حاضران بهمان طعام موجودے خوردند شنیدم از میر صاحب دیگر مردمان که روزے
مرزا عبد الله بیگ که از امرای لکهنؤ بودند دعوت حضرت نمودند شیخ الاسلام فرمودند که مقدار
اهل دعوت معین باید کرد که چه قدر باشد ایشان بمقتضای کبر که لازمه امرای دنیاست خیال بر تمول
و امارت خود نموده گفتند هر قدر که باشد و خیال ارشاد والا نکردند و ندانستند که کلام اهل حق بے
حکمت نمی باشد بقول حافظ علیه الرحمه که سالک بے خبر نبود ز راه و رسم منزلها الغرض چون شیخ
الاسلام بمکان مرزا صاحب تشریف بردند و الله اعلم بمردمان که آگهی داد آنچنان مجمع کثیر شد که خانه
باوجود وسعت بحاضران کفایت نکرد تا به تقسیم طعام چه رسد و هنوز آمدمردمان موقوف نبود اگر آنوقت
هم مرزا صاحب نادم شده بشیخ الاسلام رجوع می کردند چه عجب که حمایت از آنحضرت بوقوع می آمد

الامر را صاحب به تدابیر ظاهر پرداختند چنانچه از خانه‌های جمله اقربای خود که همه با امرا بودند و هم از بازار هر قدر که طعام بدست آمد حاضر نمودند تا هم طعام بمردمان کفایت نکرد کسی از حاضران سیر نخورد اگر نزد کسی نان بود سالن نبود و اگر برنج بود نان نبود آخر کار میرزا صاحب نادم و متنبه شدند و از فعل خود تائب گشتند این زجر که از خدمت شیخ الاسلام بوقوع آمد حین تعلیم بود بنابر نگاه داشت آداب اولیاء الله که بخدمات آنحضرت بعجز و انکسار پیش آمدن باید نه بخودی و خود رائی همچنین جمله اقوال و افعال حضرت نزد ارباب بصیرت هادی راه شریعت و دلیل جاده طریقت بودند رضی الله تعالی عنه و ارضاه عنا قاضی عابد علی نقل کردند که حضرت شیخ الاسلام از قصبه کیری جانب ملک شمال سفر فرمودند من نیز بمعیت حضرت بودم تعلقه داری دعوت کرد چند بزور و غن زرد و برنج وغیره بخدمت عالی حاضر آورد شیخ الاسلام فرمودند که پلاؤ بپزید حاضران عرض کردند که حضرت ظرفی که بخت این قدر پلاؤ را کفایت کند در اینجا بدست آمدن دشوار است فرمودند که در سبوچه ها گلی خواهم پخت الغرض در سبوچه ها پلاؤ پختند محض بتصرف حضرت پلاؤ طیار شد چونکه ظرفی دیگر نبود بام حضرت آن پلاؤ را در داها گسترده بران بر آورده شد راوی گوید متحیر شدم که یارب این طعام کثیر درین صحرا که نشان آبادی نیست که خواهد خورد ناگاه شیخ الاسلام فرمودند که دو سه کس در اطراف این صحرا نداد هند که هر که مسلمان ست بیاید و بخورد آنچنان کردند دفعتہ مسلمانان از اطراف صحرا در آمدند و الطعام خوردند و وضع آن کسان شکل و وضع مردمان این دیار نبود چنان معلوم می شد که قافله تاجران ست و از ملک بعید رسیده بعده بروز دوئم علی الصباح حضرت فرمودند که اگر قدری چای بودی نوشیدمی ناگاه شخصے بوضع کشمیریان بصورت تاجر نمایان شد و بخدمت شریف حاضر گشته چائی پیش کرد و الله اعلم که درین چه سر بود شخصی از برادران دینی بمن نقل کرد که حضرت شیخ الاسلام بدرگاه حضرت مخدوم شاه مینا صاحب قدس سره تشریف آوردند این خبر شنیده بعزم زیارت روان شدم در اثنای راه دو کس را دیدم یکی بادیگری گفت شنیده ام که حافظ صاحب قبله تشریف آورده اند

مرا بخدمت آنحضرت بسیار عقیدت ست امروز بہمین غرض حاضر می شوم کہ بیعت نمایم دیگرے
گفت کہ من نیز ہمانجا می روم الا امتحان خواہم کرد الغرض آن ہر دو کس بمسجد حضرت مخدوم صاحب
حاضر شدند حضرت ہم در آن مسجد شریف رونق افزا بودند آنکس کہ بعقیدت آمدہ بود بر پائے
مبارک بوسہ داد و نشست و درخواست بیعت نمود حضرت شیخ الاسلام داخل سلسلہ فرمودند
و دیگری کہ بقصد امتحان آمدہ بود او نیز بر سم ظاہرے خواست کہ پائی مبارک را بوسہ دہد
حضرت مانع آمدند و فرمودند کہ من بت نیم کہ پرستش کنے بعدہ آنکس درخواست بیعت کرد فرمودند کہ
مرا لیاقت این کار نیست و بیعت از او نگرفتند این ست شان اولیا اللہ کہ آنچہ در دل مایان مخفی
ست بر ایشان ظاہر و ہویدا ست ازین جاست کہ مولانا روم رحمۃ اللہ علیہ می فرماید در بارہ تعلیم
آداب حضوری مظاہر حق و ہویدا ؎ دل نگہ دار ید ای بیحاصلان ۔ در حضور حضرت صاحبدلان
شخصے از امرای این دیار بخدمت حضرت شیخ الاسلام کمال عقیدت داشت و بکرات درخواست
بیعت نمود حضرت شیخ الاسلام بلطائف الحیل قبول نکردند تا آنکہ روزے شیرینی ہم آورد لیکن
حضرت داخل سلسلہ نکردند و بسبب شان ستاری کہ شعار اہل اللہ ست اظہار را ہم نفرمودند
آخر دراین زمان دیدم کہ عقیدہ شان موافق اہل سنت نیست با صحاب رسول مقبول صلی اللہ
علیہ و آلہ وسلم سوء ظن دارد بلکہ بر بعضے از انہا کہ اخیار خیر الامم ہستند لعن و طعن می کنند نعوذ باللہ
من ذلک پس دانستیم کہ ہمین امر بود کہ شیخ الاسلام مسبوق الذکر را داخل سلسلہ نفرمودند چرا کہ
شیخ کامل را نظر بر انجام کار می باشد نہ بر ظاہر حال چنانچہ امام الطریقت مولانا روم رضی اللہ تعالیٰ
عنہ میفرماید ؎ ما برون از کفر و حال را ما درون را بنگریم و حال را ۔ ظہور این صفت کہ مولانا
فرمودہ از شیخ الاسلام باکثر مقامات گردیدہ کہ بعضے مریدان حضرت در اول حال مبتلائی معاصی
ماندند و وقت آخر خود بخود بلا تعلیم احدی بفیضان حضرت از عابدان و متقیان شدند از انجملہ
روایتے بطریق مشتے نمونہ از خروارے بسلک تحریر می آید وان اینکہ یسین خان مردی سپاہے
پیشہ ملازم سرکار او دہ بود وضع شان خلاف شرع بود و بحضرت شیخ الاسلام عقیدت

داشتند مگر چندی بدین خیال که اگر بیعت خواهم کرد حضرت به ترک این وضع امر خواهند کرد از شرف
دخول سلسله محروم ماندند آخر جذبه عنایت شیخ الاسلام غلبه کرد و بجانب خود کشید روزی خان
موصوف گفتند که آنچه حضرت ارشاد خواهند فرمود بعمل خواهم آورد لیکن بیعت می کنم و داخل سلسله
علیه شدند حضرت بر وضع ایشان تبسم فرمودند و هیچ نگفتند ایشان مدتے بهمان افعال سابقه مبتلا
ماندند آخر چون زمانه فوت شان قریب رسید بیعت شیخ الاسلام اثر خود پیدا کرد خود بخود خان
موصوف را شوق زیارت حرمین شریفین زادهما الله شرفا و تعظیما پیدا شد و به این نعمت مشرف
شدند و بعد زیارت جمله افعال شان مستحسن گردید بدرجه سعید صوم و صلوة شدند و هر وقت درود
شریف بر زبان شان جاری می ماند دائم بر معاصی خود می گریستند و همین کیفیت این عالم را
گزاشتند بشری لنا و لکم یا اخوان الدین که الله تعالے جل جلاله ما و شما را بدست گیری این چنین
شیخ اجل مشرف فرماد الحمد لله علی ذلک از والده شنیدم که چون والدم و عمی جناب واجد علیخان
صاحب مرحوم هر دو برادران به بیعت شیخ الاسلام مشرف شدند والدم بخانه آمده همون
وقت گفتند که هرگاه خدمت شیخ واجد علیخان صاحب را به بیعت خود برگزیدند بعد فراغ
از بیعت دست حق پرست بر پشت ایشان نهاده فرمودند بکمال شفقت مست باید دید
که انجام ایشان چه شود آخر همچنان بوقوع آمد که حضرت فرموده بودند یعنے خان ممدوح در عهد
نظامت که عهده جلیل بود در سرکار اوده عبادات کثیره و ریاضت شاقه شروع نمودند و بعد
چندی که از عهده خود معزول شدند در ایام معزولی ترک لذات کردند تا آنکه فقط نان بخود
خشک می خوردند و پشت پا بر سر بسته معکوس می آویختند آخر کار هوش و حواس ظاهری
بالکلیه زائل شد و هیئت مجنونانه بظاهر پیدا شد و مصداق لفظ مست که از زبان کرامت
بیان چندین سال پیشتر سرزده بود گردیدند لیکن در اثنای حالت بیخودی دمی از ذکر خفی غافل نمی
شدند روزے بخدمت حضرت مولانا محمد عبد الوالی خلیفه و نبیره حضرت مولانا احمد انوار الحق
قدس الله سرهما ذکر خان صاحب ممدوح آمد کسی گفت که مجنون هستند خدمت مولانا فرمودند

شده فرمودند که ذاکر اسم الهی جل اسمه مجنون نمی شود و الله اعلم خالفصاحب موصوف را چه حال
بود ظاهراً بعض افعال و اقوال ایشان البته خلاف شرع می نمود الا بوی محبت حضرت احدیت از
گفتگوی ایشان شمیده می شد و بعض اوقات خوارق عادات نیز از ایشان بوقوع می آمد و
شنیده ام از اکثر برادران دینی که خادمان خاص حضرت شیخ الاسلام بودند مثل میر محمد علی صاحب
که حضرت شیخ الاسلام گاهی امورات آینده بدین طور نمی فرمودند که اینچنین خواهد شد
لیکن بطریق حکایت و تمثیل انچه می فرمودند بلاکم و کاست بهمچنان بوقوع می آمد و در حقیقت
جمله اقوال و افعال حضرت خوارق و کرامات بود حضرت حافظ صاحب قبله دام برکاتهم نقل
می فرمایند که در حیدرآباد از محی الدوله مرحوم والد احمد یار صاحب مغفور شنیده ام که حافظ
منور معلم نواب افضل الدوله مرحوم والی دکن که مرد ذی علم و محدث و از منتسبان سلسله
عالیه فخریه بودند روزے بخدمت شیخ الاسلام عند الذکر از زبان شان برآمد که قاتل جناب
سید الشهدا ریحان المصطفی صلوة الله وسلامه علی جده وعلیه همچو دیگر قاتلان عامه مومنین ست
نعوذ بالله من هذا الاعتقاد چونکه خدمت شیخ الاسلام با اهلبیت طهارت و ذریت جناب رسالت
سلام الله علیهم که آئینه جمال باکمال حضرت نبوت اند کمال محبت و خلوص بود این قول حافظ منور
بر خاطر عاطر بس گران آمد و چهره انور متغیر شد و فرمودند که این کس خارجی ست عقب او نماز نباید
گذاشت بعد چندی حافظ مذکور الصدر باز حاضر خدمت بودند و خدمت شیخ در انوقت بدرس
مثنوی شریف مشغول بودند وی بر اشعار مثنوی شریف چند اعتراض کرد شیخ الاسلام اول
چشم پوشی فرمودند و خواستند که این معامله دفع شود لیکن آنکس بر قول خود اصرار نمود پس
شیخ الاسلام بغیظ آمده طمانچه بر رویش زدند چنانکه رویش برگشت و کج شد و فرمودند که
لحاظ دخول سلسله پیش ست ورنه ایمان هم سلب می شدی این سخن بسبب کمال غیظ
برآمد ورنه عادت خدمت شیخ اینچنین نبود پس ازان روز کجی دهن بوی ماند و به عارضه
اسهال هم مبتلا گشت هر روز بلاکم و کاست چهار مرتبه اجابت رقیق می شد و تا مرگ این

هر دو امر دفع نشد نعوذ باللہ من غضبہ و غضب اولیایہ بیان خادم حسین صاحب نقل میفرمایند
زبانی تعویذ خانصاحب که خانصاحب موصوف بعد وصال شیخ الاسلام معزول شدند نعوذ
در ایام معزولی بالاے بام خود در تردد و تفکر تنها نشسته بودند که ناگاه خدمت شیخ
المعلمین چوبدار پاکشیده بالای بام تشریف آوردند و نشستند خانصاحب موصوف هم
باادب نشستند حضرت شیخ الاسلام بخطاب خانصاحب آنچنان کلمات ارشاد کردند که از آن
امید روزگار معلوم می شد خانصاحب عرض کردند که خدمت شیخ این عالم را وداع فرموده اند
این چه معامله است که دیده می شود شیخ الاسلام دست مبارک بر لحیه شریف نهاده فرمودند که بلی
پیمای در تمام عمر برای همین کرده بودم که بمیرم بعده برخاستند و تشریف بردند همان زمان خانصاحب
موصوف بر سر کار رشدند چنانکه ارشاد شده بود بوقوع آمد سبحان من اظهر صفاته فی اولیائه برادرم
عبدالواحد خان صاحب مرحوم را دختری بود در ایام صغرسنی بعارضه هیضه و بای مبتلا شد و جان بحق
داد بعده دختر دیگر که از ان کلان بود همان عارضه مهلک گرفتار شد چون حالش روی گست مادرش بسر بالینش
گریده همان پریشانی ناگاه بخواب رفتند حضرت شیخ الاسلام را دیدند که تشریف آوردند و تسکین کردند و مژده
صحت و شفا یابی دادند چون از خواب بیدار شدند آثار خفت در عارضه بدتر پدیدار بود و فوراً صحت یافت و همچنین
اعانت از خدمت شیخ مریدان خود را بسیار بلکه دائم میباشد مرزا سردار بیگ صاحب روایت می کنند
که در ۱۲۸۵ هجری ماه رجب که شیخ الاسلام دران زمان در حیدرآباد رونق افروز بودند بعارضه تپ
شدید مبتلا شدم تا پانزده روز خفتی در تپ پیدا نشد و از حضوری هر روزه شیخ الاسلام
قاصر ماندم اخر الامر خدمت شیخ خود برای عیادت تشریف آوردند بفور تشریف آوری آنحضرت
از ان تپ محرقه نجات یافتم شیخ الاسلام فرمودند که بر سر شما موها هستند بهمین وجه تپ نمی
گذارد مقراض بدست مبارک گرفته موی سرم تراشیدند فوراً صحت تامه یافتم مرزا صنعم بیگ
ناقل اند که مرا عارضه ضیق بود و کمال تکلیف داشتم روزی بخدمت شیخ الاسلام حال عارضه
خود عرضه داشتم هیچ جواب ارشاد نشد بعد ازان یک بار مرا دوره ضیق بود بدرگاه حضرت

مخدوم شاه مینا صاحب قدس سره العزیز بخدمت شریف حضرت اتفاق حضوری افتاد و ایام
سرما بود ابر سما گرد آمده و قدرے ترشح هم می شد شیخ الاسلام بعد قدمبوسی بمن فرمودند که شما
علیل هستید بروید که قدرے ترشح میگردد چنان نشود که عارضه رو به زیادتی آرد حسب الامر از خدمت
عالی وداع شدم قدمی چند رفته بودم که حضرت مرا سوی خود خواندند حاضر شدم حضرت دوپٹه
خود بدست مبارک بکمال شفقت بر سرم بستند که باد سرد می وزد این دوپٹه محافظت
خواهد ماند از خدمت اقدس مرخص شده بخانه خود آمدم شاید که همون روز یا بروز دوم می خواهم
سومی شک راوی ست از برکت ملبوس شریف آن عارضه بالکلیه دفع گردید و باز گاه
عود نکرد دوهم مرزا صاحب موصوف روایت می کنند که میر حسین علی صاحب که از
مریدان مولانا شرف الدین صاحب مرید حضرت شیخ اکبر هستند و از مدت دوازده سال بر آستانه
ملک آشیانه حضرت وارث النبی فی الهند خواجه غریب نواز بسر می کنند و همه شب بذکر جهر مشغول
می ماند از من بیان کردند که در ایام سیاحی مرا بمقامی گذر افتاد که در انجا شخصے از مریدان حضرت
شیخ الاسلام بود بمن روایت کرد که یک بار خدمت شیخ در انجا تشریف آوردند و در انوقت در انجا
معبد هنود بود مشرکان در آن معبد جمع بودند و پرستش اصنام می کردند شیخ الاسلام اندرون معبد
قدم نجه فرمودند شور از حاضران برخواست که ترک معبد ما را خراب کرد حضرت از انها
پرسیدند که این چیست که پیش اصنام خود نهاده اید گفتند که حلوا پیش کش انها کرده ایم
شیخ الاسلام فرمودند یا شما این حلوا را با صنام خود بخورانید پاسن بخورانم تا اظهار راست
ما و شما شود و حق بر کرسی نشیند چون که این فعل در امکان آنها نبود و محال می دانستند
بخدمت شریف عرض کردند که شما این چنین کنید خدمت شیخ با صنام حکم فرمودند
که بخورید همه اصنام آن حلوا را خوردند از وقوع این کرامت بیننده جمله حاضران که در شمار
سه صد و شصت نفر بودند بر دست مبارک ایمان آوردند چنانچه بعضے از انها زنده اند
و جناب حافظ صاحب [illegible] مدام برکاتهم و دیگر سکنای حمد آباد دکن روایت می کنند

که دیوان چندو لال بخدمت شیخ الاسلام کمال عقیدت داشت و آرزوی کرد که بنوعی از حصول دولت ملازمت شرف اندوزد لیکن خدمت شیخ گاهے ویرا اجازت حضوری نمی دادند اتفاقا چند کس را مثل سید عباس و قاضی آصف وغیره از سادات عظام والے حیدرآباد بجرم تقصیب مقید کرده بقلعه سرمل منصور خان فرستاد آن سادات بخدمت حضرت پیام فرستادند که ما از مذهب وهابیه توبه کردیم و تمنای دخول سلسله علیه فخریه داریم اگر حضرت از دیوان ریاست سعی نمایند یقین که از قید خلاصی یابیم شیخ الاسلام جواب فرستادند که اگر از رفتن و سعے کردنم شما رهائی یابید صد بار نزد وی روم الامیدانم که ازان کار فرهیچ شدنی نیست باز ایشان درباره سعی خود اصرار نمودند آخر کار شیخ الاسلام بسبب محبتے که باولاد امجاد حضرت رسالت داشتند خود بمکان دیوان بمعیت فخر الدین خان و قطب یار جنگ که از مریدان حضرت شیخ الاسلام بودند تشریف بردند او چون شنید پا برهنه از بیرون خانه بکمال تعظیم و توقیر خدمت شیخ را بخانه خود برد و بر صدر مجلس نشاند و پای مبارک را بکنار خود گرفته بوسه داد و مے مالید خدمت حضرت فرمودند که ازین هیچ فائده نخواهد شد تا ایمان نخواهی آورد او گفت که ارشاد حضور صحیح و راست ست بعده چند صد روپیه بطریق نذر پیش کرد قبول نکردند و فرمودند که نذر ما همان ست که آن سیدان را رها کن او عرض کرد بهتر الا این نذر من قبول شود فرمودند که این نذر هم همان روز خواهم گرفت که آن سادات را رها خواهی کرد و بعده به فرودگاه تشریف آوردند بعد چندی مولوی شجاع الدین حاضر شد و بخدمت عالی عرض نمودند که دیوان عرض می کند که برائے رهائی سیدان بحضور والی ملک عرض نمودم پذیرانشد حضرت از استماع این کلام برآشفتند مولوی موصوف از جانب دیوان معذرت پیش آورد ناچار ارشاد شد که حشر شما هم معیت او خواهد شد مولوی خائف گردیده از قول خود نادم شد و توبه نمود بعده شیخ الاسلام فرمودند که او یعنے دیوان معتوب خواهد شد و اهل و عیال او رسوا و خوار خواهند شد پس به زمان قلیل همچنان بوقوع آمد که ارشاد شده بود بعد

شش ماه حاکم آن ملک بر او خشمگین شد و او را معاتب ساخت و بهمان خواری مرد تبعه و لحقه
او پریشان حال شدند مرزا صاحب این قدر درین روایت زیاده کرده اند که قطب یار جنگ
و فخر الدین خان که هر دو کس حضرت شیخ الاسلام را با قرار رهائی آن سیدان نزد دیوان بیعیت
خود برده بودند حالت قطب یار جنگ هم همچنان زار گردید حتی که مکان فروخت شد و بسبب
اسپ فروخت شدند و یک فیل بود آنهم فروخت شد و از اولادشان هم کدامی باقی نماند حتی که الیوم
نام و نشان از صفحه هستی حک گردید حضرت حافظ صاحب قبله دامت برکاتهم می فرمایند که حضرت
صاحب قبله هر نوع طعام را بیک طوری خوردند هرگز معلوم نمی شد که بکدام شی رغبت و از دیگر
ناپسندیده است روزی همین خیال بخاطر گذشت که سبب این چیست بجواب خطره من شیخ الاسلام
این شعر فتوی شریف بر زبان کرامت ترجمان راندند و هو هذا ۵ گر خوری یک لقمه از ماکول او
خاک ریزی بر سر نان تنور او نیز حضرت موصوف میفرمایند که روزی در ملک حیدرآباد این خیال
بدلم در آمد که حضرت اکثر اوقات نسبت دیوان چندولال کافر و گبر وغیره اینچنین کلمات بیفرمایند
و مردمان حاسد این خبر بسمع او هم میرسانند نشود که وی گزندے بملازمان آنحضرت برساند که
او درین دیار حاکم است همون وقت خدمت شیخ قصه عداوت پادشاه تعلق با حضرت سلطان
الاولیا محبوب الهی قدس سره و چندی چشم پوشی آنحضرت بشان رحمت از حال وی و باخر مردن آنحاکم
از عتاب آنحضرت بیان فرمودند مراطمانینت کلی حاصل شد چونکه این قصه در اکثر کتب مرقوم است لهذا
بالاجمال نوشته شد میر محمد علی صاحب ناقل اند که حضرت میان محمد اسلم صاحب دامت برکاتهم را با سید
نور الحسن صاحب مرحوم که قرابت قریبه بجناب ایشان داشتند کمال محبت بود روزے
در کیمری خبر رسید که نور الحسن خان از خیرآباد فردا وقت صباح سمت پیاله راه سفر پیش خواهند
گرفت این امر بخاطر شریف حضرت میان صاحب بسبب کمال محبت بس گران آمد بخدمت شیخ
الاسلام عرض کردند که حضرت مولانا صاحب میفرمایند ۵ اولیا را هست قدرت از آواز تیر
بسته باز گرداند زراه ۵ آیا مضمون این بیت صحیح است حضرت فرمودند صحیح است و دیگر هیچ عرض نکردند

شیخ الاسلام همان وقت بنور باطن مدعای میان صاحب دریافته قلم و دوات طلبیده رقعه باسم نورالحسن خان بدست مبارک خود باین مضمون رقم فرمودند که اول نزد ما بیائید پس ازان بجای دیگر روید و آن رقعه شریفه بمیان صاحب دادند که بدست کسی بفرستید عرض کردند که حضرت این وقت شب بهست و صباح ایشان سفر خواهند کرد و فقیر باد ازین جا قافله شانزده کروه دارد پس بچه طور این رقعه نزد ایشان برسد حضرت فرمودند که میر محمد علی بگوئید که بمقام بریا که که موضعی ست از کیهری بالفعل سه کروه بروند و از انجا ماده هپ بگیرند و سوار شده بخیرآباد دوند العرض میر صاحب میگویند که حسب الحکم همان وقت اول بریار رفتم و از انجا برا ده هپ سوار شده براه خیرآباد بیمودم و در ان وقت بخیرآباد رسیدم که نورالحسن خان از اندرون خانه خود وداع شده بقصد روانگی پالکی سوار شده بودند پس آن رقعه متبرکه را بایشان دادم چونکه خان صاحب تغیر مدل ارادت بخدمت شیخ الاسلام داشتند بعد مطالعه بخانه خود باز رفتند و اجازت از والده خود گرفته سمت کیهری روان شدند و به کیهری رسیدند ازین جاست ۵ چه حاجت است به پیش تو حال دل گفتن تو حال خسته دلان را تو خوب می دانی مرزا سردار بیگ صاحب روایت می کنند در مسجد کیهری در خیال خود طاری کباب می کردم و شیخ الاسلام در بیت الخلا بودند بعد فراغ چون بمسجد موصوف تشریف آوردند بوضو کردن مشغول شدند میان حافظ محمد اسلم صاحب دامت برکاتهم وضو می کنانیدند در اثنای وضو شیخ الاسلام بلا خطاب بکسی فرمودند هر که را زبان فاحشه میباشد فقیری نمی تواند گردید دل گفتم کسی مخاطب نیست این خطاب بکیست خدمت شیخ آن کلمات را مکرر سه کرر فرمودند آن وقت متنبه شدم و با نفس خود گفتم که این همه ملامت برست ازین خیال اجتناب کن شیخ الاسلام سکوت فرمودند از تاثیر ریاضت حضرت شیخ از ان وقت لذت گوشت از زبانم بالکلیه برفت و کراهت از خود نشو پیدا شد و تا حال که ارشاد حضرت شیخ الاسلام را بحصول و یک سال می گذرد از خوردن گوشت کراهت در خود می یابم میر صاحب میگویند که این کرامت شیخ الاسلام دائمی بود که وقت درس مثنوی شریف

جواب خطرات جملہ حاضران بکمال تفصیل در پیرایہ قصص و حکایات بیان میفرمودند میر محمد علی صاحب
کہرکھوندی روایت می کند کہ حضرت شیخ الاسلام در شہر لکھنؤ بمکان داروغہ بنی بخبش تقریب عرس
حضرت مولانا فخر صاحب رضی اللہ تعالے عنہ فرمودند من ہم حاضر شدم و آخون نور محمد ولایتی
را کہ منکر اولیا را اللہ بود نیز بمعیت خود بردم حضرت برای فاتحہ مولانا صاحب بست اثار برنج
و یک من نان و یک من شیرینی طیار کنانیدہ بودند میڈو خان و دیگر مردمان اہل شہر
صدہا کس حاضر شدند خدمت شیخ بدست مبارک خود بہمان طعام جملہ حاضران را سیر خورانیدند
و باز بدان مقدار طعام باقی ماندہ کہ سی نفر کہ ہمپای شیخ الاسلام بودند سہ وقت بہمان طعام خوردند
الغرض بعد فراغ از طعام محفل سماع منعقد شد آخون ہم شریک سماع گردیدند پس حالی بر ایشان مستولی
شد کہ صباح آن شخصے مسمی پیر بخش بمدرسہ نواب سعادت علیخان یک ثمری می سراید آخون صاحب
را تحمل نماند نزدم آمدند و گفتند کہ این کس را بمقام خود خواندہ بگوئید کہ بسراید تا بشنوم گفتم آخون
سماع حرام است گفتند کہ بگذارید کہ دلم می شکند مجبور ہستم و ہم راوی موصوف روایت کردہ
کہ شیخ الاسلام بماہ صیام بدرگاہ حضرت مخدوم شاہ مینا قدس سرہ العزیز معتکف بودند و حسن رضا
خان اثنا عشری کہ از فیض آباد بامید وزارت آمدہ بود و در مکان گلزاری مل کہ قریب درگاہ
شریف بود قیام داشت روزی شیرینی بدرگاہ شریف فرستادہ برای روزہ داران شیخ الاسلام
فرمودند کہ این شیرینی را تا من نخورم کسی نخورد انچنان کردند شیخ الاسلام بعد مغرب یک انگورہ
از ان شیرینی گرفتہ نصف آن خود تناول فرمودند و نصف آن در جملہ سبوچہ ہای شیرینی ہشتند
و بحاضران فرمودند کہ بخورید ہمہ ہا نوشیدند ہر کہ از اہل سنت آنرا خورد صحیح ماند باد ہیچ نقصانی
نرسید و ہر کہ از شیعیان آنرا خورد ازان کسی را استفراغ شد و کسی را اسہال لاحق گشت و کسی
بمرد پس ازین کرامت معلوم شد کہ فریندہ شیرینی بسبب تعصب و عداوت مذہبی چیزی از قسم سم
در ان آمیختہ بود بنور باطن خدمت شیخ دریافتند و بتصرف خود کہ اولیا را رامی باشد تا ترس از اہل
مذہب دفع فرمودند و اہل سنت ببرکت حضرت از شر وی محفوظ ماندند و ہم موصوف ایمہ روایت

می کند که کبوتری شکسته بال را بدرگاه شاه مینا صاحب دیدم که می گشت مردمان حالش بمن
وانمودند که روزی خدمت شیخ الاسلام در حالت جوش نعره یا الله زدند و بهمان کیفیت ناگاه نظر
فیض اثر آنحضرت بران کبوتر که بالای پریده افتاد او بر زمین فرود افتاد و بالش شکست و هم راوی
موصوف می گویند که تهور خانصاحب در لکهنو بکوٹھی خود دعوت کردند شیخ الاسلام تشریف برده
بر سه منزله که کوٹھی تستستند بنا بر غرضی مرزا قدرت الله بیگ صاحب بدروازه های آن مکان تقفل
زدند و وقت تلاش شیخ الاسلام را دران کوٹھی نیافتند بازها همراهیان خدمت شیخ را بدرگاه حضرت
مخدوم شاه مینا صاحب دیدم و هم روایت است از راوی موصوف که بمکان دارو غه بخش
حضرت شیخ الاسلام را غسل دادم و لباس پوشانیدم و بدست خود فقط شانه و تسبیح بجیب
مبارک انداختم و چیزی دیگر بجیب مبارک نبود و همون وقت خدمت شیخ بمزار حضرت مولوی
عبدالرحمن صاحب تشریف بردند من همپای حضرت در انجا رفتم در انجا شیخ الاسلام بدست مبارک
روپیه از جیب خالی برآورده بقوالی عطا فرمودند و هم از راوی موصوف روایت است که در لکهنو
شخصے مسمی بهاری لال کائته اکثر وقت درس مثنوی شریف بحضوری حاضر می شد روزی
عرض کرد که حضرت دعا فرمایند بر سرکار شوم خدمت شیخ فرمودند که باوضو بدرگاه مخدوم صاحب رود
شریف بخوان بعد چند روز آنکس بخدمت شریف باز عرض مدعا کرد ارشاد شد که از مخدوم صاحب
بگوی عرضه داد که از مخدوم صاحب چه گویم من بخدمت عالی سروکار دارم شیخ الاسلام بجواب
فرمودند که نزد نواب برو وی گفت که مرا چیزی دران جا بار خواهند داد فرمودند برو ترا کسی مانع
نخواهد گشت وے بی تکلف بکچهری حکیم مهدی که دران زمان نائب ریاست بود بزفت
فی الحقیقت کسی منع نکرد و او را بعد برخواست کچهری نظر حکیم مهدی بروی افتاد نزد
خود خواند گفت بچه کار آمده گفت برای روزکار و عرضی نوشته پیش کرد همون وقت بمشاهره
سی روپیه ماهانه ملازم گردید و هم راوی موصوف روایت می کند که در عهد نظامت میر محمد خان
مفتے عبدالواحد صاحب بابت بقایای زمینهای مقبیشند نشور خانصاحب از من و میر محمد علیصاحب

خلف مفتی صاحب گفتند که در کیری بخدمت شیخ الاسلام بروند الغرض بخدمت عالی مشرف شدیم
وحال مفتی صاحب عرضه داشتیم بعد سماعت سکوت فرمودند حضرت حافظ محمد اسلم صاحب را
کتاب اداب الطالبین شروع کنانیدند چند بار دیگر بمقدمه مفتی صاحب بخدمت شیخ عرض کرد مفید
نشد و هر بار بیان صاحب ممدوح می فرمودند که بخوانید بعد دو روز یکپاس روز برآمده بود
وغلام سعد خان که تانه دار کیری بودند شکایت درد دمان کردند شیخ الاسلام فرمودند که کسی که
تهانه دار می شود خراب می گردد و بهمان جلسه از من فرمودند که در کلکته بیان احمد علی برادر شما
و نصرانی فساد شده بود الله تعالی خیر کرد عرض کردم حضرت را بچه طور معلوم شد فرمودند شخصی از
من می گفت و باز بمقدمه مفتی صاحب عرض کردم بیان اسلم صاحب فرمودند که بخوانید اداب
الطالبین او بخانه خود است الغرض چون بخجرابا د رسیدم مفتی صاحب را بخانه یافتم پرسیدم که چون
بخانه آمدید گفتند که بر زوجه تعلقدار آسیبے مسلط شده بتوسی دفع نگردید مرا طلبیدچون در انجا
رسیدم که زوجه اش در انجا بود بفور رسیدم آسیب دفع شد و سے چهار روپیه مرا برائے
خرچ داد و گاڑی کرایه کرده بخانه ام فرستاد و هم بعد چند روز خط بیادرم احمد علی بمن رسید حال
وقوع فساد بیان خود و نصرانی و مظفر شدن خود بروی مفصل نوشته بودند الغرض هر دو امر
چنانکه از زبان کرامت ترجمان فرمودند بوقوع آمد مرزا سردار بیگ صاحب از حضرت سید امجد علی
صاحب برادر خرد حضرت شیخ الاسلام روایت می کند که شیخ الاسلام بتقریب عرس حضرت مخدوم
شیخ سارنگ صاحب قدس سره بمقام مچهگوان تشریف بردند بر مزار حضرت مخدوم فاتحه خواندند بعد فاتحه
چهار روپیه از جیب مبارک که در انوقت خالی بود برآورده بطور نذر بصاحبزادگان انجا دادند دوم مرزا
سردار بیگ صاحب میفرمایند که یک مرتبه بعد عشا بمسجد کیری پس پشت حضرت صاحب قبله غنودگی
بر من مستولی شد بر زمین غلطیدم ناگاه عقربے مرا گزید بیقرارانه بر خواستم شیخ الاسلام بمن فرمودند
که چیست عرض کردم عقربی مرا گزید فرمودند کدام جا انگشت وسطی پیش نمودم که این جا حضرت دست
مبارک خود بران نهادند همان وقت صحت حاصل شد و اثری از سم عقرب باقی نماند محمد اسحاق خان خالص

می گویند که روزی بحضور حضرت شیخ الاسلام بدلم خطره در آمد که اگر اینچنین اسپی نزدم بودی و بران سوار شدی چه خوش بودی شیخ الاسلام نور از من توجه فرموده ارشاد کردند که اگر اسپ خوش رفتار زیر ران آمد چه شد خیال آخرت باید تا انجام بهتر شود پس از خیال خود نادم شدم مرزا سردار بیگ صاحب روایت می کنند که در مهارون شریف صاحبزاده امام بخش صاحب نبیره حضرت قبله عالم خواجه نور محمد صاحب رضی الله تعالی عنه فرمودند که شیخ الاسلام در سفر اجمیر شریف بمقام بیکانیر مقام فرمودند وقت مغرب خدمت حضرت امام بودند که هندوان ناقوس زدند شیخ الاسلام را از ان آواز وجد پیدا شد که بی خود شدند چنانچه بهمپای آنحضرت بود خیال کرد که سبحان الله این چه فقرست که با آواز ناقوس وجد نمودند چنانکه نماز را گذاشتند بعد فراغ از انحالت شیخ الاسلام بجواب خطره وی این بیت فرمودند بیت گر از دم مسیحا گر از دهان ناقوس ۵ صاحبدلان شناسند آواز آشنا را و هم مرزا صاحب از غلام حیدر مرحوم روایت می کنند که شیخ الاسلام بمقام کیری بعد نماز عشا بمسجد خس پوش نوافل می گزاردند و من آهسته آهسته می رفتم و این بیت می سرودم ۵ گل پھینکے ہین اور دنکی طرف بلکہ ثمر بھی ای خانہ برانداز چمن کچھ تو ادھر بھی ۵ آوازم بگوش مبارک حضرت قبله رسید مرا بحضور خود طلبیدند و فرمودند که بگو من همان غزل سرائیدم چون این شعر گفتم ۵ کچھ مین ہی تیرا طالب دیدار نہین ہر آن پھرتے ہین تیرے واسطے دل و جان و قمر بھی شیخ الاسلام را ازین شعر وجد پیدا شد و مقدار یک ذراع از زمین بالا شده بهوا معلق گردیدند من خائف شدم و خاموش گشتم شیخ الاسلام بحالت اصلی باز آمدند و بمن فرمودند بگو باز گفتم و همان حالت بر آنحضرت طاری گردید باز ترسیده سکوت ورزیدم خدمت شیخ باز بحالت آمدند و فرمودند که بگو باز گفتم همان حال بر شیخ الاسلام مستولی شد سه مرتبه این کیفیت بوقوع آمد شنیدم از چند کسان که یک مرتبه حضرت شیخ الاسلام بدهلی شریف مقام داشتند و دوازدهم ماه مبارک ربیع الاول بود بحاضران فرمودند بیائید تا بقدم شریف که مقامی ست مشهور به شاه جهان آباد برویم مولوی دیدار بخش صاحب مرحوم گفتند که حضرت امروز در انجا سماع خواهد بود و من شاه در وجد خواهند بود هوشیار باید ماندن شیخ الاسلام فرمودند که خود

نی بنبد این کلمه اتفاقیه بر زبان مبارک رفت ورنه عادت شریف اینچنین نبود الغرض حضرت بمقام قدم شریف حاضر شدند در انوقت حسب معمول در انجا محفل سماع بود و هجوم خلق اتفاقاً در انوقت شاه صاحب موصوف در تواجد بودند و مردمان گرد ایشان حلقه زده حضرت حسب عادت بر کناره آن مجمع قیام فرمودند مردمان چون خدمت شیخ را دیدند مقابل حضرت گذاشته چپ و راست شدند تا آنکه کسی میان حضرت و محفل نماند در این اثنا شاه صاحب در حالت وجد رقص کنان بمواجهه شیخ الاسلام رسیدند حضرت سر برداشته جانب شاه صاحب نظر انداختند همان دم که نظر شریف بر شاه صاحب افتاد شاه صاحب را اثری از وجد باقی نماند و فی الفور نشستند الا تپ شدید همان وقت شاه صاحب را لاحق شد خادمان خدمت شاه صاحب را بمکان بردند و دو روز شاه صاحب به تپ مبتلا ماندند بتاریخ چهاردهم حضرت بخادمان فرمودند بیائید تا عیادت دهومن شاه صاحب نمائیم چون شیخ الاسلام بمکان شاه صاحب رسیدند و خبر تشریف آوری بسمع حضرت موصوف رسید بخادمان فرمودند که مرا استاده کنید همچنان کردند حضرت نزد شاه صاحب نشستند بعد مزاج پرسی فرمودند که امروز عرس حضرت قطب الاقطاب است باید رفتن شاه صاحب گفتند که اگر بجناب ببرند البته می توانم رفت که عالم ظاهر است حضرت شیخ الاسلام دست شاه صاحب بگرفتند و فرمودند برخیزید شاه صاحب برخواستند و بی تکلف بآستانه شریف حضرت قطب الاقطاب حاضر شدند اثری از تپ باقی نماند و مرزا صاحب درین روایت این قدر زیاده کرده اند که دران زمان حضرت شیخ الاسلام را عارضه خارش لاحق بود لهذا بر کنار محفل استادند و هومن شاه صاحب در زوق خود نزدیک شیخ الاسلام تواجد کنان در آمدند و اراده معانقه کردند خدمت شیخ بسبب عارضه خارش بدست خود شاه صاحب را اشاره فرمودند بمجرد اشاره شاه صاحب سر خود بدست گرفته نشستند و حالت شان فرو شد حافظ عبد العزیز صاحب روایت میکنند در ایامیکه صاحبزاده مولوی سید محمد اکرم صاحب رحمة الله علیه برادر زاده حضرت را مشرکان شهید کردند حضرت شیخ الاسلام در لکهنؤ تشریف آوردند و بار بار شکایت واجد علی شاه والی لکهنؤ میفرمودند

که چنین غافل ست که سادات بنی فاطمه مظلوم کشته می شوند و کسی را از حکام خبر هم نمی شود و بر پیس مذکور پیام فرستاده بودند که ما برای جنگ آمده ایم اگر تراد عوی زور و بهادری باشد مقابله کن و با مریدان فرمودند که شمشیرها همراه بیارید که جمع نمودن اسلحه و جدال نمودن منظور ست و باین اعتقاد هم فرمودند که تو هم شمشیری بیار و فرمودند که حدیث شریف ست السیف محاء للذنوب و روزی فرمودند که شب درین امر بسیار متفکر بودم در دلم همین آمد که ازین رئیس تخت انتزاع نمایم و روزی بدرگاه شاه مینا صاحب رحمة الله علیه شیخ الاسلام بوقت شب نشسته بودند و میفرمودند که تخته کاتخته او لئے پیر مردی نزد آنحضرت نشسته بودند بارها عرض میکرد که اینچنین مفرمائید آخر رئیس ست آنجناب فرمودند نهین باباوان بزرگ بارها سفارش می کردند آخر شیخ الاسلام فرمودند بان بزرگ که سر شما نیز خواهد رفت ایشان عرض کردند که این سر حاضر ست و هم دران ایام بارها بخدمت شیخ فرمودند که اگر عملداری نصارا شود ازین حکومت بهتر ست روئے گوید در دل من می گذشت که حق تعالے این شهر را بمقام فیض و برکت مخدوم شاه مینا صاحب قدس سره العزیز ساخته ست چگونه دراین بلده عملداری نصارا خواهد شد و همین ذکر خدمت شیخ جواب خطره من فرمودند که چون در اجمیر شریف انگریزی شد پس در لکهنؤ کدام بزرگی ست که درین شهر انگریزی نشود و هم دران ایام فرمودند که فلان کس در خواب دید و نام یکی از مریدان فرمودند که آن نام راوی فراموش کرده ست که صاحبزاده میان اکرم صاحب آمده اند و در حق این رئیس می گویند که این را دست و پا بسته در دریا اندازند پس وی را دست و پا بسته در دریا انداختند و وی استغاثه و فریاد می کند و این خواب را نیز بارها بیان میفرمودند آخر کار بعد وفات شیخ الاسلام آنچه درین خصوص خبر داده بودند بوقوع آمد که بسبب غفلت رئیس حضرت امیر المجاهدین مولانا امیر علی صاحب که برای جهاد بر مشرکان اودھ خروج کرده بودند از دست ظلم فوج رئیس مذکور شربت شهادت نوشیدند همان سال بعد چند ماه نصارا رئیس را در کلکته فرستادند و در لکهنؤ عملداری خود قائم نمودند

کارکنان قضا و قدر دست و پای آن رئیس را محکم بستند که وقت غرق درین دریای بلا با وجود کثرت
فن حرکت ندبوحی هم تتوانست کرد از این جاست که مولانا روم رحمة الله علیه میفرماید شعر تا دل مردانا
تا ندبدرد ژ هیچ قومی راهنمارسوا نکرد و مثل روایت حافظ صاحب موصوف باختلاف الفاظ دیگر
برادران دینی هم روایت بهمین مضمون کرده اند منشی امیر احمد صاحب موصوف گویا موی نقل
می کنند که روزی بخدمت شیخ الاسلام عرض کردم که منور شاه مجذوب از مریدان حضرت یعقوب بر حال
حزین بسیار متوجه بودند روزی در حالت جذبه گفتند که ترا مثل خود مجذوب میسازم آنوقت رعشه
در تنم افتاد و خیال کردم که بی اجازت شیخ خود حصول این نعمت نمی توانم کرد شاه صاحب از کشف
دریافته گفتند که اکنون بر اجازت پیر خود منحصر داشتی لاچار شیخ الاسلام بجواب آن فرمودند که شخصی
از دوستان من در لکهنو حفظ قرآن شریف می کرد اما بجهت ضعف قوت حافظه یاد نمی شد
روزی جهت استمداد پیش میر نواب مجذوب رفت از زبان شان برآمد که ترا یاد نخواهد شد آن بیچاره
مایوس شده حفظ قرآن بعید موقوف کرد روزی بمن ملاقی شد از حال حفظ قرآن شریف پرسیدم همان
واقعه بمن را نمود گفتم که حفظ کنید خدا فضل خواهد کرد چنانچه بفضله تعالی اورا بهمان سال کلام الله
شریف حفظ شد و بعد ازان در فضائل میر نواب مجذوب روایت فرمودند که شخصی بمبتلای افلاس
جهت استمداد پیش بزرگی رفت او شان گفتند که بخدمت میر نواب مجذوب برو آن بیچاره در
بازار تلاش شان ایستاد ناگاه میر نواب برای پیرانه سالی اسپ سوار شده پیشش آمده بوی گفتند
که یک اسپ بدست من آمده بود آنهم مردمان دیدن نتوانستند بگیر این اسپ را آنکس بران اسپ
سوار شده روان شد و با وجود پیرانه سالی اسپ سواران ملازم سرکار اوده شد در عهد نواب
سعادت علیخان صاحب همیشه در جائزه جلد اسپان ضعیف خارج می شدند الا آن اسپ گاهے
خارج نشد حافظ عبد العزیز روایت میکنند که روزی خدمت شیخ الاسلام ارشاد کردند که شخصی
در مکانی شخصی را دیده خوفناک شد و تپ اورا گرفت من اورا غیرت دادیم که چگونه سپاهے
هستے که ترا اینچنین بترسانید و ترا سختی نگفت فقط صورت خود را بر تو ظاهر ساخت ازان اعتقاد

خوف ناک شدی چو او را چنین غیرت دادم تب او زائل گشت برخاست و به شد کاتب الحروف
غفر الله ذنوبه گوید که این برکت ارشاد حضرت شیخ الاسلام بود که وی صحت یافت بهمین حیله تصرف فرمودند
چیزاکه اخفاد مزاج شریف از حد بود و نیز حافظ صاحب روایت میکنند که مولانا ابو البرکات جن که
بزرگان مولانا محمد علی جن هستند وقتی بر سر جوانی صالح محمد تقی نام سایه افگن بودند که ذکر شیخ الاسلام
برآمد گفتند حضرت حافظ صاحب وقتی از مکه معظمه بجانب مدینه طیبه منوره می رفتند و پیاده پا بودند
هرچند خادمان عرض کردند که جناب سوار شوند قبول نفرمودند و بعضے کسان از قسم دیگر یعنے جنیان
که همراه خدمت شیخ بودند عرض کردند که اگر حکم شود بسرعت تمام در مدینه مطهره برسانم این هم
پذیرا نشدند آخر الامر خاری در پای مبارک خلید بعضے ظاهر بینان عرض نمودند که برای همین عرض
می کردیم که حضرت سوار شوند آخر ازین چه حاصل شد الغرض بسبب جراحت پاسه روز از قافله
جدا ماندند دیدند که سیدنا عثمان غنی رضی الله تعالی عنه مع چند خادمان تشریف آوردند و فرمودند
که ما را حکم شده است که مهمانی بجانب ما می آید و بعده شاید این لفظ فرمودند که شما از او غافل نشوید یا
کلامی دیگر مشابه این کلمه فرمودند و نیز حافظ صاحب از حبیب علی شاه صاحب نقل میکنند که قطب یا چنانچه
که مرید حضرت شیخ الاسلام بودند از محفل رقص بخدمت شیخ حاضر شدند شیخ الاسلام فرمودند که ما همین وقت
در خواب دیده ایم که شما رقص می بینید قطب یا جناب می گفتند که از آن روز هرگاه که رقص
دیدم رنجی بمن رسید و نیز راوی موصوف نقل می کنند که روزے خدمت شیخ فرمودند که بر
قبر بزرگے رفتم در آنجا رقص فواحشات بود و بعضی صوفیان طوائف پرست هم در انجا بودند
در دل خود گفتم که در این باب از جانب صاحب قبر حکم شود بران عمل نمایم اندرون مزار رفتم
و فاتحه خواندم از جانب آن بزرگ مخاطب شدم که دفع این منکر بکن که من بر دفع این راضی
هستم همان وقت آن همه را از انجا اخراج کردم بعضے گفتند که چندین علما و بزرگان در اینجا آمدند
لیکن کسی اینچنین نکرد ایشان را زجر نمودم و آنکه بانی این امر قبیح بود از نوکری معزول شد و هم
جناب مرزا صاحب روایت می کنند که نسخه کیمیا مرا معلوم بود بمقام کهیرے روزی خیال

در آمد که این نسخه را طیار سازم تا بصرف خادمان و حاضران آستانه شریف در آید پس اجزای آن را
ترکیب داده شب برای بخشتن در رهبنه واقع رت خانه که در آن آنگ برای مسجد پخته می شد نهادم
خدمت شیخ بعد نماز صبح که اوقت تخلیه حضرت بود خلاف عادت بسمت رختخانه روان شدند پس
بقرینه دانستم که همین امر خواهد بود خدمت شیخ قریب آن رهبنه تشریف اورده دروازه پای مبارک شاره
فرمودند که بنجاست در اینجا نهاده اند ازا بدر کنید پس ان را بدر کردند و براند اختند و هم فرمودند
که مردمان خدا را هم میجویند و به کیمیا هم می پردازند یعنی این هر دو ضد هستند به یک جا جمع
نخواهند شد هادی میان صاحب از جناب مولوی حسن الزمان صاحب روایت می کنند
که ایشان فرمودند شخصی نسخه کیمیا بمقام کهیری مراد اد خواستم نزد برادر خود آن را بفرستم
که ازان فکر کفاف متعلقین کرده خود در اینجا بیاید و براه خدا سلوک نماید که نعمتی به ازان
خدمت و حضوری حضرت شیخ نیست پس خطی نوشته بهمین مضمون و نسخه در ان نهاده نگاه
داشتم که بفرستم وقت ظهر بعد فراغ نماز چون خدمت شیخ برای خواندن ختم شریف نشستند
دامن مبارک خود بر زانو نهاده فرمودند که درین زمان مردمان طلب خدا هم میکنند
و بکیمیا هم مشغول می شوند بدل خود گفتم که من این فکر برای خود کرده ام بلکه میخواهم که برادرم
از بار متعلقین خود سبک دوش شده سالک راه خدا شود حضرت بجواب این خطره فرمودند
که سبحان الله خود هم خراب می شوند و دیگران را نیز خراب میکنند پس از خطره تائب شدم و
همون دم برخواسته آنخط را مع نسخه پاره پاره کرده بیند اختم میر محمد عیص صاحب ناقل اند که روزی
منا خان بمن فرمودند که کرامتی از حضرت صاحب دیده نمی شود و نه بطوری اظهار کمال
مشاهده میگردد و الله اعلم خلق چرا گرد ایشان میشود و مردمان بیعت می نمایند من گفتم که
توبه کنید از چنین خطره جانب شیخ ناروا است پس من و ایشان هر دو بخدمت شیخ الاسلام حاضر
شدیم خدمت شیخ درس مثنوی شریف می دادند دران ذکر اولیا الله آمد خدمت شیخ اقسام
و مدارج و مراتب اولیا الله بیان فرمودند و حالات ظاهری آنها نیز ارشاد کردند و بعد

ارشاد کردند که گروهی ست از اولیا الله در مراتب قرب ازین ها بالاتر ست از ایشان
در قید حیات خوارق کمتر ظاهر می شوند و حال مدارج و مراتب ایشان بر دیگران منکشف
نمی گردد لیکن بعد وفات فیوض ازین حضرات بسیار ظاهر می شود و خلق را نفع میرسد پس گفتم
از سناخان که این جواب خطرات شماست که کرده بودید مقرر اسرداربیگ صاحب روایت
کردند که بمقام کهیری غوث صاحب بیان میکردند که وقت نصف شب خدمت شیخ خبر دادند
که سلطان حسین خان انتقال ازین دار فانی کرده بیایید نماز جنازه وی خوانیم و نماز جنازه گزاردند
بعده از ضبط معلوم شد که بهمان روز در حیدرآباد دکن سلطان حسین خان راهی ملک بقا گشتند
ازینجاست که مولانای روم قدس سره میفرماید دست پیر از غائبان کوتاه نیست ؛ دست او
جز قبضهٔ الله نیست ؛ و در حقیقت این تاثیر اسم حضرت قادر چون است که بذاکر انش بعد
فنا کامل ظاهر میشود و هم درین معنے راوی موصوف روایت کردند که مسمی غوث
صاحب ساکن حیدرآباد در اوقتی با مخالفان ایشان نوبت جدال و قتال رسید مخالفان
کثیر بودند و ایشان تنها بخدمت شیخ رجوع کردند ناگاه دیدند حضرت را که تشریف آوردند
و باعانت شیخ الاسلام ایشان از شر مخالفان محفوظ ماندند حضرت حافظ صاحب دامت برکاتهم
فرمودند پسر افغان که صورتش احسن بود مو بر سر داشت بخدمت شریف حاضر شد خدمت
شیخ فرمودند که اطفال را مو بر سر نباید گذاشتن ارشاد حضور چنان در ان پسر اثر کرد که
همون وقت برخاست و بخانه خود رفته محلوق گردید و بعد ازان بخدمت شیخ الاسلام
باز حاضر گشت نظر حضرت بران طفل افتاد بکمال ذوق این شعر حافظ رحمة الله علیه بر زبان
فیض ترجمان رفت ؎ نصیحت گوش کن جانان که از جان دوست تر دارند جوانان
سعادت مند پیر دانا را بمجرد این ارشاد بر جمله حاضران حالتی طاری شد و ذوق ها بردا شتند
راقم الحروف عفرالله ذنوبه گوید که این تاثیر عکس ذوق خدمت شیخ بود که بر حاضران ظاهر شد
و مدام در صحبت سماع همین حال بود که هرگاه خدمت شیخ را جوش و وجد در باطن می شد

گو اثرش بر ظاهر شیخ الاسلام کمتر ظاهری گشت الا بر جمله حاضران حالتی و کیفیتی طاری میشد
و این مضمون از بسیار کسان معتبر بسمع رسیده میر محمد علی صاحب در تذکره بیان کردند
که خدمت شیخ بلا عرض حال خود حفاظت خادمان میفرمودند و در نظیران حال خود گفتند
که مولوی احمد علی ساکن خیرآباد در لکهنو از من وعده کردند که قریب ترعهده امانت مرا خواهد شد
شما همراه من باشید عهده مفتی یعنی نیابت به شما خواهم داد من هم راضی شدم بیک ناگاه صحیفه کرامت
عنوان خدمت شیخ که بدست خود تحریر فرموده بودند نزدم آمد و در آن حضرت خلیج مضمون شوق
ملاقات از جانب خود رقم فرموده بودند و هم در آن تحریر بود خلاصه اش آنکه امری مکنون است
که بلا مشافهه گفتن راست نمی آید چون تحریر خدمت شیخ الاسلام دیدم خود را بخیرآباد رسانیدم و
عرض کردم که خدمت شیخ الاسلام این غلام را بچه کار طلب فرمودند ارشاد کردند که بخیرآباد
آمدم شما را ندیدم و شنیدم که در لکهنو قیام دارید دل بدیدار شما رغبت داشت لهذا طلب
نمودم الغرض همرکاب حضرت به کیری رفتم در اینجا نامه مولوی احمد علی من رسید که حالا امد
امانت در گونڈا مقرر گشتم شما حسب وعده بیائید و عهده نیابت بگیرید من بدل خود گفتم
که از خدمت شیخ ذکر نباید کرد شاید مانع شوند لهذا بلا اطلاع حضرت سمت لاهور روان شدم
که از انجا براه راست بمنزل مقصود خواهم رفت همین که به لاهور رسیدم هنوز کامل آسوده نبودم
که میان مدار بخش من پیوستند و دست من گرفتند و گفتند که خدمت شیخ مرا فرستاده اند برای
آوردن شما و فرموده اند که دستش گرفته نزدم آرید و بگویید که طمع نعلین خوری می دارد
متحیر شدم که من یکبی این را نگفته بودم حضرت را که خبر داد و من برای ملازمت حاکم وقت
می روم نعلین خوری چه مضمون دارد مگر حسب الطلب حاضر خدمت شدم حضرت شیخ بخطاب
من همان کلمه فرمودند که دل شما خواهش نعلین خوری می دارد ترک ارادهٔ خود کردم چونکه
انکار کردم ایشان تخت اینکه لاهور را نائب خود ساختند بعد چند روز مردمان آن
دیار از کرامات ایشان که سخت تر می بودند بر آشفتند و در شب مجتمع شدند و برایشان

آوردند اول نائب را این پند داشته بس پایوش ها زدند و بعده چون دانستند که این آئین نیست ایشان را گذاشته مولوی صاحب را گرفته چنان دو کوب نمودند که بند میان شان شکست و بدین حال زار بوطن آمدند آنوقت دانستم که همین آفت درین امانت و نیابت آمدنی بود شیخ الاسلام بدین جد و جهد مرا ازین کار باز داشتند و مراد از نعلین خوری که حضرت فرمودند همین جالست بود مژده باد ای وابستگان سلسله علیه حافظیه که حافظ ما باذن الله در همه حال حافظ ماست چه در دنیا و چه در آخرت و هم میر صاحب موصوف نقل می کنند که وقت شب همراه حضرت شیخ الاسلام از درگاه حضرت مخدوم سعد صاحب قدس سره می آمدم چون از آستانه قدم برون نهادم عقب بے پیش در پایم حضرت بخاطر ایشان فرمودند که ایشان را عقب گزیده است چنان شد و که یافتند ایشان را بیاریدند یکے پای من از صدمه اش بیکار شد الغرض بر شانه دو کس دست نهاده یکے پا آمدم خدمت شیخ در دولت خانه خود بر بوریای نشستند و مرا هم فرمودند که همین جا بنعلین خوری حضرت شیخ مراد حضرت که داشتند سر مرا بانوی خود نهادند مرد مان گرد آمدند و علما وقت هم حضرت خواندند یکے نفع نداد آخر همه ها رفتند شیخ الاسلام همانجا بر سر بے استراحت فرمودند و من بر همان بوریا همان دم مبتلا افتاده ماندم بآخر شب که خدمت شیخ برخاستند بمن فرمودند که برخیز و وضو کرده نفل شب بخوان و خود برای استنجا تشریف بردند من بخود گفتم که پای من بیکار است بچه سان برخیزم و وضو کنم باز بدل من در آمد که حضرت فرموده اند اراده باید کرد غرض چون اراده کردم برخاستم و تا استنجا خانه بپای خود رفتم تا آنجا قدری رود در پایو د چون از استنجا فارغ شدم اثری از ان صدمه بخود نیافتم دانستم که این تصرف شیخ الاسلام است و دائم متصرف حضرت باذن الله همچنین بود در هر مقدمه که دعای فرمودند حق سبحانه تعالے بفضل و کرم خود مستجاب میفرمود و هر چه از زبان مبارک بر می آید حق تعالی آنرا زمان ظاهری فرمود و هم راوی موصوف ناقل اند که در قیام توسه شریفه سناخان و چند همراهیان دیگر شیخ الاسلام سمت وطن روانه شدند خدمت شیخ را با سناخان تعلق محبت بود و بغایت محبوب می داشتند چون ایشان رفتند

آثار حزن بر آنحضرت دیده می شد و هر شبی که در کار خان موصوف الذکر بود در انروز چون بمشاهده
حضرت شیخ الاسلام می آمدی فرمودند که این راهدر کنید چرا که یاد ده بود تا آنکه نماز ظهر گذاشتند بعد ظهر من
دانه های شمار برای خواندن ختم که از معمولات بود پیش نهادم چونکه در انوقت جمله خادمان مع مناخان
در خواندن ختم شریف شریک می شدند و انروز جای ایشان خالی بود بمشاهده آن شیخ الاسلام
را حالتی پیدا شد باواز بگریستند و بهمان حالت گریه بر هنه پا برخاسته جانب شیخ اکبر روان شدند
چون بخدمت شیخ اکبر پیوستند بر کنار مصلا بنشستند شیخ اکبر در انوقت بخواندن اوراد مشغول
بودند چون شیخ الاسلام را دیدند فرمودند که نعلین من کجا است چونکه وقت آن نبود خادمی حاضر نبود
که نعلین ارد شیخ اکبر بدست مبارک نعلین برداشته برخاسته بحجره خود تشریف بردند و بختم
زدن پیرون آمدند و بخطاب شیخ الاسلام فرمودند که شاه هوری صاحب الله تعالی فضل
خواهد کرد شیخ الاسلام فوراً برخاستند و بمقام خود تشریف آوردند و بروز دوی آن علی الصباح
بمن فرمودند که برو و مناخان را بیار و از ایشان بگو که اول بخدمت شیخ اکبر حاضر شوند و عرض
نمایند که بشوق قدمبوسی حضرت قصد وطن ترک کردم میر صاحب میگویند که بموجب حکم روان شدم
لیکن بدل خود میگفتم که مناخان دی روز رفته اند چون بایشان خواهم پیوست همین خیال
قدری راه رفته بودم که سواری از دور رسید اشد چون قریب رسیدم دیدم که مناخان هستند
ایشان چون مرا دیدند پرسیدند که شما چرا آمدید گفتم که برای آوردن شما و پیام آنحضرت باز دادم
خانصاحب گفتند که مایان چون از خدمت شیخ وداع شده راه وطن فراگرفتیم بر کنار دریای
اٹک رسیدیم و بر کشتی سوار شدیم کشتی بر یکجا قرار گرفت هرچند که ملاحان کوشش و کد کردند کشتی
جنبش نکرد همه در حیرت افتادند در انوقت بدلم خیال آمد که این همه برای من ست بانها گفتم
که کشتی را بر ساحل برید تا من از کشتی فرود آیم تا من برین کشتی سوار هستم کشتی بر ساحل
مراد نخواهد رفت ایشان اول برگفته من توجه نکردند بآخر مجبور شده کشتی را همین سمت
راندند کشتی روان شد چون بدین ساحل رسید و از کشتی فرود آمدم کشتی بلا تکلف بجانب

ساحل مقصود روان شدم و من بدین سمت روان شدم لیکن بس پریشان بودم که از خدمت
شیخ اکبر رخصت شده ام بازچه سان در توسه شریف حاضر شوم من گفتم که خدمت شیخ مرا
همین کار مرا فرستاده اند پس بموجب ارشاد من و الیشان حاضر خدمت شدیم مرزا سردار بیگ
صاحب روایت کردند که کاروے درمیان خود عقب پشت نهاده سر راه می آمد عربی دوان
میرفت گزندی سخت ازو دید نشان بمن رسید بدل خود گفتم که اگر عرب مذکور درین وقت استاده بودے
البته انتقام ازاو گرفتمی بهمین خیال مبتلا بخدمت شیخ الاسلام حاضر شدم خدمت شیخ بمجرد حاضر
فرمودند که حالا برای قتل کسی کار دمی بندی همون وقت کار دازکمر برآورده روبروے
شیخ الاسلام نهادم میر محمد علی صاحب ناقل اند که غلام حیدر می گفتند که قفل دروازه حضرت
شیخ الاسلام را مانع نبود بارها دیده شد که بمزار حضرت مخدوم شاه مینا صاحب قدس سره وقت
شب دروازه مزار مقفل است و خدمت شیخ درون مزار شریف موجود اند و آواز کلام حضرت
از جای مزار شنیده می شد و هم درین مضمون میر صاحب نقل کردند که من صغیر سن بودم لیکن خوب
یاد دارم که یک بار حضرت شیخ الاسلام از سفر تشریف آوردند زمانه عرس مخدوم شیخ سعد
صاحب قدس سره العزیز بود من همراه مینا میان صاحب سجاده حضرت مخدوم سید نظام الدین
صاحب قدس سره باستانه حضرت مخدوم شیخ سعد صاحب حاضر شدم حضرت شیخ الاسلام در حجره
مخدوم شیخ صفی صاحب که متصل مسجد است قیام داشتند دیدم که زنجیر دروازه از بیرون
بسته است از محمد اکبر خان پرسیدم که ایا حضرت تشریف ندارند ایشان گفتند که در حجره استراحت
می فرمایند گفتم دروازه چرا بسته کرده اید گفتند که هرگاه حضرت بیدار خواهند شد دروازه وا
خواهیم کرد لبعده دیدم که حضرت شیخ الاسلام بیرون تشریف می دارند و دروازه حجره بهمان نمط
بسته بود من از خان صاحب موصوف گفتم که شما گفته بودید که خدمت شیخ درون حجره تشریف
می دارند گفتند که فی الواقع من حضرت شیخ الاسلام را اندرون حجره دیده دروازه آن بسته
کرده ام میر محمد علی صاحب درباره فیوض حضرت شیخ الاسلام که به مردمان جاری بودی

فرمایند که هر که را حاجتی پیش می آمد و یا نزد وے لاحق مے شد و بخدمت شریف برائے
عرض حاجت حاضر می شد بمجرد حضورے بلا عرض و معروض تسکین خاطر او می شد و قلب
او طمانینت می یافت و هر که خدمت شیخ الاسلام را می دید بلا مشاهده حالات و کوالف و کرامات
فی الفور بمجرد زیارت عظمت و جلالت حضرت شیخ بدل او مرتکز می شد و معتقد آنحضرت می گردید این
اثر فیض شیخ الاسلام بود که بدل زائران پیدا می شد چنانکه مولانا روم قدس سره می فرمایند
شعر کهربا دارند چون پیدا کنند ۔ کاه هستی گر تراشیده کنند ۔ چون نظر فیض اثر آنحضرت در دل
عوام بیک نگاه چنین موثر می شد بدل خواص که خادمان حضرت شیخ بودند چه ها اثر کرده
خواهد بود ازین جاست مناقبان صاحب روایت می کنند که در ایام مرض که خدمت شیخ
بهمان مرض بحق واصل شدند شیخ الاسلام را کف بسیار از دهن مبارک می ریخت چنانچه ظرفی نزد
خدمت شیخ نهاده می ماند دران کف و لعاب دهن مے انداختند و چون ظرف پر می شد آنرا خالی میکردند
روزی آنظرف از لعاب دهن شریف و کف پر بود خدمت شیخ به مولوی حسن الزمان صاحب دامت برکاتهم
اشاره فرمودند که این را خالی بکن من بچشم خود دیدم که مولانا موصوف آنرا بنوشیدند این
همه علم و فضل که مولانای ممدوح حاصل ست برکت همان لعاب دهن مبارک
است ۔ باید دانست که اولیاء کامل مظهر اتم کمالات جناب رسالت پناه صلی الله علیه وسلم
هستند معنای نبوت و رسالت نمونه جمله کمالات محمدی در ایشان موجود ست در جناب شیخ الاسلام
صور شان محبوبیت جناب رسالت صلی الله علیه وآله وسلم بود هر که آنرا دید اتباع صحابه کرام ازاو
بوقوع آمد و از فیض آن مظهر محبوب مطلق نعمات فراوان یافت در صحیح بخاری ثابت است
که وقتی که آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم آب دهن مبارک می انداختند صحابه کرام
رضوان الله تعالے علیهم اجمعین بدست خود می گرفتند و بر روی خود و بدن خود می مالیدند
و بر آب وضوی آنجناب صلی الله علیه وآله وسلم قریب بود که باهم جنگ کنند یعنی هر کس
می خواست که این تبرک را من بگیرم و بر بدن خود بمالم

باب ششم در بیان حالات

که بفیضان شیخ الاسلام بمریدان ظاهر شده و این هم از جمله کرامات ست مولوی حسن الزمان صاحب
دامت برکاتهم خود از زبان فیض ترجمان حضرت شیخ الاسلام شنیده روایت کردند که شخصے نو
عمر که از مریدان شیخ الاسلام بود برحمت حق پیوست بعد انتقال آن شبی حضرت مولوے
اصغر صاحب قدس سره برادر عینی حضرت شیخ را جانب قبرش گذر افتاد دیدند که وی بیرون
قبر خود نماز می گذارد منشی امیر احمد صاحب مرحوم نقل کردند که مرزا اکبر بیگ تعلقه دار امینه که مرید
شیخ الاسلام بودند جان بحق دادند بعد انتقال ایشان را بخواب دیدم که تلاوت قرآن مجید
می کنند از ایشان پرسیدم که بعد مرگ چه معامله با تو کردند جواب دادند که چون مرا بقبر نهادند نکیرین
آمدند و سوال کردند پریشان شدم ناگاه حضرت شیخ من تشریف آوردند و مرا تسکین دادند
و تعلیم جواب فرمودند پس از تصرف حضرت در جواب درست ماندم در آسایش بمن بالا کردند
الحال با سایش تمام بسر مے نمایم سنا خان صاحب نا قل اند که مردے از قوم افغان ساکن خیر آباد
دست گرفته شیخ الاسلام بود در نوجوانی ازین دار فانی رخت سفر بعالم جاودانی برکشیدند
همشیره داشت او از جدائی برادر سخت مغموم و ملول شد و این فکر بدلش راه یافت که برادرم
بسبب نوجوانی اکثر مرتکب معاصی می بود و الله اعلم که بعد مرگ با وچه معامله رود او شبی بکمال
پریشانی بخفت برادر خود را بخواب دید بسیار شادان و فرحان از حالش پرسید که حق
تعالے با تو چه کرد گفت که چون مرا بقبر نهادند نکیرین در آمدند و سوال کردند از هیبت ایشان
حواس از سرم برفت ناگاه دیدم که خدمت شیخ تشریف آوردند و دست مبارک بر پشتم نهادند
بکمال شفقت فرمودند که از آنچه ترا سوال می کنند چرا جوابش نمی دهی از تصرف حضرت
دلم تسکین یافت و آنچه نکیرین از من پرسیدند بتعلیم شیخ الاسلام جواب آن دادم چون
در جواب درست ماندم از آنوقت با سایش تمام بسر مے کنم و در روایت است

که شخصی از مریدان شیخ الاسلام که ملازم نصار ابود وقت مرگ حالش دگرگون شد یعنے آثار سوء
خاتمه ظاهر گشت اگر کسی پیش وی کلمه توحید می خواند رومی گرداند و می گفت که فلان صاحب
یعنے نصرانی می آید کرسی بیارید و فلان را جه آمده است همچنین دیگر کلمات لغو بر زبانش جاری
گردید و رنگ رویش سیاه گشت برادری داشت که در آنوقت موجود بود حال برادر خود دیده
پریشان شد و بدل خود تصور ید که می گویند که پیران وقت آخر اعانت مریدان می کنند می بینم
که حافظ صاحب درین وقت چه اعانت می کنند و استحانا با برادر خود گفت که شما بیعت
بر دست حافظ صاحب کرده اید چرا در این وقت رجوع بشیخ خود نمی کنید که مرگ قریب رسیده
و حال شما بکفر قریب تر گشته بمجرد این کلام آن مریض قدری ساکت ماند بعده کلمه طیبه بر زبان
راند و چهره اش کمال نورانی گردید الله الله گویان ازین دار فنا راه ملک بقا فرا گرفت غفر الله له و
ولسائر المومنین ازین جا ظاهر شد که ارتکاب کبائر بد است و تاثیر قوی دارد بسوی خاتمه می کشد الا
تعلق اولیاء الله که مظاهر رحمت حق اند بس شان عظیم دارد که ببرکت دست گیری ایشان الله
تعالی جل جلاله ره گم کردگان کوی ضلالت را بعرصه گاه هدایت و نجات می رساند اللهم
ارزقنی حبك وحب احبائك ۵ مسکین حسن میگوید ای وقت عشاق تو خوش و گر من
از ایشان نیستم در کار ایشان کن مرا و حاجی سید امام نقل می کنند که داروغه قاسم بیگ
مرحوم که از مریدان شیخ الاسلام بودند خدمت شیخ در شهر لکهنؤ اکثر بمکان شان قیام
می فرمودند چون علیل شدند و حال نزع پیدا شد چنانکه نصف جسم زیرین بیکار گشته
بهمین حال دفعتہ گفتند که مرا قائم کنید حضرت صاحب تشریف می آرند حاضران
متحیر ماندند که حضرت صاحب کجا پس ایشان خود قصد برخاستن نمودند و نصف قامت
برخاستند لیکن نصف جسم زیرین از کار رفته بود باز بر بستر غلطید مدعو همان ساعت
جان بجان آفرین سپردند و این واقعه بعد مدتی از وصال شیخ الاسلام بوقوع آمده
و همچنین واقعه رومی دیدا کثر برادران دینی را چنانچه شنیده ام و دیده ام ازانجمله

انکه همشیره مرحومه راقم غفرالله ذنوبه و ذنوبها چون بمرض الموت مبتلا شدند و هفته پیش از
رحلت بیهوشی آنچنان بر انمرحومه مستولی شد که سماعت و بصارت و تکلم هیچ یک اثری
از حواس ظاهری باقی نماند لیکن در ایام بیهوشی بفیضان دست گیری شیخ الاسلام
بعض ارکان صلوة بلا ربط با شاره بکرات و مرات بلا تعین وقت میگذاردند و چون
وقت موت فرا رسید یک دو ساعت قبل از مرگ بیهوشی بالکلیه دفع شد و با آواز
بلند کلمات توحید چنان که باید بر زبان آوردند و گفتند که حضرت صاحب تشریف آورده اند
و در ان زمان جناب مرشدنا و سیدنا حضرت حافظ محمد اسلم صاحب دامت برکاتهم از
زیارت حرمین شریفین زادهما الله شرفا و تعظیما مراجعت فرموده بقصد وطن بغیر یک
خانه قدم رنجه فرموده بودند محمد باقر صاحب شوهر ایشان بر بالین نشسته بودند دانستند
که شاید این کلمه نسبت جناب ممدوح گفته اند پرسیدند که حضرت حافظ اسلم صاحب را
را می گویید گفتند لا حضرت من تشریف آورده اند و چند بار گفتند یا مرشدی مددی
و باز کلمه توحید گویان بملک بقا شتافتند و نواب محمد عبد الباسط صاحب نقل میکنند
که چون جناب عمی واجد علی خانصاحب رحمه الله را که از مریدان خاص و منظور نظر شیخ الاسلام
بودند و حال شان در باب کرامت مفصل رقم گشته است حالت نزع پیدا شد من هم بهمان
خانه در صحن خلطیده بودم ناگاه دیدم که حضرت شیخ الاسلام از جانب شمال که روضه مقدسه
حضرت هم از انجا بهمان سمت واقع است بر بالین خان صاحب مرحوم تشریف اوردند چون
بخان موصوف نظر کردم دیدم که نفس واپسین است و بهمان دم جناب ممدوح
واصل حق شدند احمد حسین گوپاموی ناقل اند که روزی خدمت شیخ در قصبه گوپامئو
بخانه شان بر بستر استراحت می فرمودند و پدر ایشان منشی امیر احمد پای مبارک آنحضرت
می مالیدند ناگاه کرمکی که دیگر کرمکان را گرفته بمسکن خود نهاده مدخل آن را بکل بند می سازد
و بعد چندی آن کرمکان بصورت همان کرمک بر می آیند و این شان قدرت حق جل و علا است

که آن کرمک بی مقدار را اینچنین قوت داده است و در هندی آنرا کمهاری می گویند در
آمد و بدیوار خانه بنا کرده بود حسب عادت کرمکی دیگر را آورده بخانه خود نهاد چون شیخ الاسلام
آن را ملاحظه فرمودند برخاستند و به منشی صاحب مرحوم فرمودند که همین حال است اولیاء الله
را که مریدان خود را همچو خود می سازند گو این مضمون از زبان کرامت بیان حضرت شیخ بجای
دیگر نیز جاری شده است الا در اینجا اشاره به تبدیل صورت ظاهری نیز یافته می شود
چنانچه سر نتیجه این ارشاد وقت وفات منشی صاحب که اصل مخاطب این کلام بودند
ظاهر شد چنانچه همان راوی اول روایت می کنند که منشی صاحب مرحوم وقت وفات
وصیت کردند که بعد مرگ چون از غسل من فارغ شوند وقت تکفین کلاه خدمت شیخ که مرا
عطا فرموده اند بر سر من بنهید الغرض موافق وصیت وقت تکفین آن کلاه متبرکه را بر سر آن
مرحوم نهادند از برکت آن کلاه شریف چهره ایشان بصورت حضرت شیخ الاسلام شبیه
گردید چنانکه گویا صورت ایشان عکس چهره انور حضرت بود جمله حاضران متعجب ماندند سبحان الذی
اظهر صفاته فی مظاهره این ست قوة ابدالیت که صورت دیگری را بصورت خود بدل فرمودند
و همچنین تصرف حضرت بر جمله مریدان وقت آخری شود گو اظهارش بچند مقامات واقع شده راقم
الحروف غفر الله ذنوبه بسیاری را از اخوان دینی خود دیدم که وقت آخر کیفیت تارکین و کاملین
آنها را حاصل گردید یعنی بجز خدا و رسول بچیزی تعلق نماند تا آنکه با ولا و خود هم متوجه نبودند و
بحالت خوش و صورت حسن بحق جان باهر دند چنانچه جده راقم که دست گرفته شیخ الاسلام بودند
بعارضه هیضه و بائی مبتلا شدند وقت اخر شان هنگام نماز عشا بود که آن مرحومه تیمم نمودند
و تحریمه نماز عشا کردند و در عین نماز این عالم فانی را گذاشتند الحق چنین موت که بیاد خدای
عز و جل آید بهتر از صد حیات ست الله تعالی تمامی مومنین را نصیب کناد شنیدم از چند
کسان که در قصبه کهیری نور بافی بود بدست شیخ الاسلام بیعت کرد آنحضرت او را ذکر و شغل
تعلیم فرمودند او را از آن حالت کشف پیدا شد روزی میان امجد علی صاحب رحمة الله علیه

از و پرسیدند که چه حال داری او گفت که از توجه حضرت شیخ اینکه مردمان بخانه خود دعا می کنند من بجای خود علانیه می بینم میان صاحب موصوف این حال بخدمت شیخ الاسلام عرض نمودند حضرت شیخ الاسلام را چونکه اظهار بس ناپسندیده بود فرمودند که آخر نور باف هستی از ان وقت وی گاهی اظهار اینچنین امور نکردی دل میگفت که بمجرد ارشاد حضرت آن کیفیت از من سلب شد والله اعلم که درحقیقت همین بود یا از فیضان خدمت شیخ ظرف وی عالی گردید و شخصی را بخیرآباد از مریدان شیخ الاسلام در ابتدای سلوک حالت کشف پیدا گشت چنانچه شخصی از سکنای خیرآباد در لکهنؤ بجنگ مقتول شد همان وقت ایشان خبر دادند بمقام خیرآباد که این وقت فلان کس مقتول شد و مطابق گفته شان از لکهنؤ خبر آمد و ایشان خود می گویند که مراد رحالت ذکر کیفیتی می شد که از هر بن موی خود ذکری می شنیدم روزی این حال به مجذوبی بیان نمودم همان وقت جمله کیفیت من سلب گردید این روایت تعلیم است مرطالبان خدا را که در کمان حال خود کوشند و بر زبان نیارند تا در حرمان مبتلا نشوند حکیم سرفراز علی مرحوم نقل کردند که در ایامیکه حضرت شیخ الاسلام در این ملک تشریف نمی داشتند شخصی بود در لباس تارکین مرا باوی اتفاق صحبت افتاد وی مرا ذکری تعلیم نموده وقتی که آن ذکر را بعمل می آوردم قلب من آنچنان متحرک می شد که تاثیرش در تمامی اعضا جسم حتی یافتم ولذتی ازان می گرفتم همان زمان خدمت شیخ تشریف آوردند چون دولت حضوری دریافتم خود بخود انجمله کیفیت از من زائل گردید و ازانکس مرا نفرتی پیدا شد و سر این تصرف بعد چندی ظاهر گردید که انکس مرد شعبده باز و ریاکار برآمد پس آنوقت دانستم که حضرت بنور باطن بر حال درویش واقف گردیده تصرف خود قلب مرا ازان باز گردانیدند میر محمد علی صاحب روایت کردند که مولوی فیاض الحق که مذهب نجدیه و هابیه داشتند روزی بنظر فیض اثر خدمت شیخ بالیشان افتاد از فیض نظر کیمیا اثر حالت شان فوراً مبدل شد و ازان مذهب باطل تائب شده بدست مبارک شیخ الاسلام بیعت نمودند و از اهل محبت و ذوق شدند چنانچه اشعار عاشقانه

بمجلس خدمت شیخ گفته اند شعرے ازان یاد دارم و هو هذا حافظ کے تو در کونین کبھی چیز دیگر نیابی
کونین مین مرشد کوئی ایسا نہین ہوتا باآخر از غلبہ شوق راہ مکہ معظمہ و مدینہ طیبہ فراگرفتہ
و بجہان دیار پر انوار کہ مہبط فیوض نبی مختار ست حیات ظاہری را گذاشتہ بجہان باقی شتافتہ
اللھم احرق قلبی بنار عشقك واقبرنی فی بلد حبیبك صلے اللہ علیہ وسلم
سیر صاحب موصوف نقل کردند کہ محمد عظیم خان صاحب سکنائی خیرآباد در ابتداء خدمت
اکثر فقرائے زمان نمودند و از ایشان طالب حق شدند و بہ تعلیم ایشان لباس فقراء پوشیدند
لیکن کشود کار نگشت روزی بخدمت شیخ الاسلام کہ دران زمان ریاضات میفرمودند
و تعلق بہیچ سلسلہ ہم نداشتند پیوستند و عرض حال کردند شیخ الاسلام فرمودند در پیشی
اطاعت و اتباع نبی کریم است بظاہر و باطن نہ بتبدیل لباس آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
ایشانرا چنین ذکر دادند یعنے لباس رنگین نہ پوشیدہ اند الزاما پس باید کہ ہر چہ خدای تعالی جل شانہ
بی تکلف عطا کند از حلال بخورد و بپوشد و بظاہر با متعلقین بسر کند و در حقیقت از ہمہ
بی تعلق باشد این نصیحت حضرت بدل ایشان تاثیر کرد و ترک آن لباس نمودند و خدمت
گذاری شیخ الاسلام بر خود لازم گرفتند و در سفر و حضر ہمپای شیخ می کردند چنانچہ وقت تشریف
بردن آنحضرت اول مرتبہ جانب لاہور سہ شریفہ کہ نبا بر حصول بیعت بود نیز بمعیت آنحضرت
بودند آخر بفیضان شیخ الاسلام ایشان را حالتی پیدا شد کہ کم کسی را از اہل محبت و
شوق میسر شود اثر درد محبت بر جسم شان ظاہر بود کہ بمقام قلب سینہ شان نیل گون شدہ
بود بدین سبب کہ از جوش عشق بے تابانہ اکثر اوقات دست راست بر سینہ بالائے قلب
نہادہ و خم شدہ و دست چپ فراز کردہ بکمال دردمندی گفتند اُف سید حافظ کافر گو بظاہر
این کلمہ بد می نماید الا چونکہ از جوش محبت و غلبہ عشق بے اختیارانہ بر زبان می آمد و ازین لفظ
بمعنے اصطلاحی شعر یعنے معشوق بی پروا مراد می داشتند ایشان دران معذور بودند
چنانچہ جناب مولانائے معنوی در مثنوی شریف از زبان حق بخطاب موسیٰ در قصہ شبان

می فرماید ؎ موسیا آداب دانان دیگراند ۔ سوخته جان و روانان دیگراند ۔ گر خطا گوید ورا
خاطی مگو ۔ گر شود پر خون شهید او را مشو ۔ خون شهیدان را ز آب اولی ترست ۔
این خطا از صد صواب اولی ترست ۔ ما برون را ننگریم و قال را ۔ ما درون را
بنگریم و حال را ۔ نا ظر قلبم اگر خاشع بود ۔ گرچه گفت و لفظ ناخاضع بود ۔ و در
حالت بیخودی خان صاحب موصوف میر صاحب نقل میکنند که روزی شیخ الاسلام
جائی تشریف می بردند و خانصاحب هم از انسمت می آمدند ناگاه در کوچه بخدمت شیخ دو چار
شدند لیکن بجانب حضرت متوجه نشدند یکی از همراهیان آنحضرت پرسید که خانصاحب کی
می رسید گفتند نخدمت حافظ سبحان الله چه قدر غلبه شوق و محبت بود بر دل که حواس ظاهری
بالکلیه معطل شده بود و هم روایت می کنند که وقت آخر که زمانه موت قریب بود خان صاحب
را جوش بود و در ان حالت بار بار می گفتند شعر هرگز نمیرد آنکه دلش زنده شد بعشق ثبت
است بر جریده عالم دوام ما ۔ و هم میر صاحب روایت می کنند که خانصاحب مرحوم وقت
وفات بخدمت شیخ الاسلام عرض کردند که حضرت بر قبر من بروز پنجشنبه همیشه تشریف آورند
خدمت شیخ بکمال رحمته که داشتند عرض خانصاحب پذیرفتند چنانچه در زمانیکه خیر باد تشریف
می داشتند بروز پنجشنبه اکثر اراده تشریف بری بر قبر موصوف الیه می فرمودند یعنی ارشاد
میکردند بخدام که این کار را زود بکنید که بر قبر خانصاحب روم ایشان منتظر خواهند بود
الا اکثر پنجشنبه فقط باراده می گذشت و نوبت تشریف بری بروز جمعه می آمد و درین حکمت
ها ست بقول سعدی علیه الرحمته ؎ دیدار می نمائی و پرهیز می کنی ۔ باز ار خویش و آتش ما
تیز میکنی ۔ میر صاحب ناقل اند که مولوی ولی الله صاحب بقصبه کهیری بخدمت شیخ الاسلام
پیوستند باین اراده که بخدمت حضرت شیخ اعتراضات کنند و جواب گیرند چنانچه چندے
موافق اراده خود بسر کردند روزی نظر توجه حضرت بر ایشان افتاد و انچه داشتند
تا راج همان یک نظر شد مولوی صاحب از خود رفتند و چنان بی هوشی بر ایشان مستولی شد

که روزی بکانی استاده بودند و آنمکان را آتش در گرفت مردان هرچند که گفتند بیائید مکان همسوخته
و ایشان را نه بر آتش توجه گردید و نه بر آواز مردمان آخر مجبورانه مولوے صاحب را گرفته
ازان مکان بدر آوردند پس مولوے صاحب بر صحن مزار حضرت سید امیان صاحب بعالم
تحیر نشستند دران زمان صاحبزاده میان برکت الله صاحب قرآن مجید میخواندند و سبق صاحبزاده
صاحب موصوف همزه لمزه بود چون این کلمات بسمع مولوے صاحب رسید چندی شغل همین
الفاظ بطریق ذکر نموده بعد ازان بمزار سید امیان صاحب حاضر شدند و بطواف مزار شریف مشغول
گشتند همین حال بود که خدمت شیخ برای فاتحه خوانی بمزار مبارک تشریف بردند و چیزے بگوش
شان فرمودند الله تعالے داند که چه فرمودند اثرش این قدر ظاهر شد که ایشان کیری را وداع
کرده و جمله کتب را همان جا گذاشته بمقام اچنبوا تهه که در راه کیری و لاهرپور بر کناره رود
واقع است بالائی درختے که بر ساحل آن ست نشستند و قرآن مجید و درود شریف که
که همراه بود آن را هم همان جا نهادند کسی از رهروان آنرا هم برو بدین تجربه سه ماه کامل بلا
اکل و شرب بر همان شجره سکونت داشتند برد شاخه درخت از چادر و رسن خود را محکم
کرده نشسته بودند و از درخت فرود نامدند دران زمان شخصے را از مریدان حضرت
بدان سمت گذر افتاد باو گفتند که پیام من بحضرت شیخ برسان که حسب ارشاد سه روزه داشتم
حالا چه حکم ست و انچه از شیخ الاسلام مراحاصل خواهد شد ترا نیز دران شریک خواهم کرد او
گفت که پیام شما بخدمت حضرت صاحب عرض خواهم کرد الا در نعمت شما شریک نیستم چرا که
اهل و عیال دارم عالم نیز همچو شما خواهد شد الغرض شیخ الاسلام دران زمان بلکنو تشریف
می داشتند آنکس حاضر شده در مجمع مردمان پیام مولوے صاحب عرضه داشت شیخ الاسلام
فرمودند که باو بگو که این چه فعل ست که ترک اکل و شرب نموده ست یا ملک خواهد شد
بخورد و به مولوی اصغر صاحب رحمته الله علیه پیام فرستادند که سواری برده ایشان را
بیاورند چنانچه مولوی اصغر صاحب خود تشریف بردند و مولوی صاحب ممدوح را بر پالکی

سوار نمودند ایشان چون در لاهرپور بعزاز حضرت شاه مجا قلندر قدس سره العزیز حاضر شدند
همان جا بمسجد قیام نمودند هرچند که جناب مولوی اصغر صاحب اصرار نمودند لیکن ایشان عذر نمودند
که همین جا خواهیم ماند الغرض چندی بمان مسجد سکونت کردند و هرچه از قسم اکل و شرب مردمان پیش
می کردند می خوردند چنانچه سکنای آنجای گویند که دران ایام غذای مولوی صاحب را حدی
و نهایتی نبود هرچه می یافتند می خوردند مگر گاهی از مسجد بیرون نمی آمدند و برفع حاجت شد بعد
چندی خدمت شیخ الاسلام را باراده کبیری در آن قصبه که هر سه ماه یکبار دگذر فقاده
عادت برای فاتحه خوانی بعزاز حضرت مجا شاه قلندر تشریف آورده حاضران جلس نمودند
حضرت مولوی ولی الله صاحب درین مسجد سکونت دارند شیخ الاسلام بدانجا بمسجد تشریف
بردند و چیزی بگوش شان فرمودند و بلا توقف بدر آمده سمت کبیر روان شدند
مولوی صاحب نیز همون وقت از انجا بدر آمده بجانبی روانه گردیدند باز کسی از حال شان
خبری نیافت هرچند که برادرشان تلاش کردند لیکن نیافتند نه شنیدند و اثری از مولوی صاحب
پیدا نشد صاحب زاده میان هادی حسن از مولوی حسن الزمان صاحب نقل می کنند که روزی
نسبت مولوی صاحب بوصول خدمت شیخ الاسلام فرمودند که من می خواستم که ایشان انسان
شوند لیکن ایشان خاصیت طیور اختیار کردند ظاهر امر از مرتبه ابدالیت است از بنجا علو
همت شیخ الاسلام ظاهر است که اینچنین مرتبه را هم نمی پسندید پس ظاهر گشت که آن مرتبه انسانیت
که مطلوب حضرت ست چه خواهد بود مولوی تراب علی برادر خرد مولوی امانت علی بزیارت
بیت الله شریف رفته بودند و از بنجا بطائف روان شدند در اثنای راه بجانب دست راست
دیدند که مولوی ولی الله صاحب تهه بند نیل گون بسته می روند و کف از دهن جاری ست
مولوی تراب علی سلام کردند حضرت ایشان چنان بحال خود غرق بودند که التفاتی بجانب شان
نکردند و روان شدند چون مولوی تراب علی صاحب بحیدرآباد از بیت الله شریف باز آمدند
بخدمت شیخ الاسلام این حال بیان نمودند خدمت شیخ بشنیدند و خاموش ماندند مرزا سرداربیگ

در حال مولوی صاحب این روایت زیاده کرده اند امیر صاحب حال خود بیان می کنند که در
ابتدای شباب میل طبع من جانب تحصیل علم ظاهری بود و از صحبت حضرت شیخ الاسلام
گریز داشتم بدین خیال که اگر نزد حضرت خواهم رفت فقیر خواهم شد و از تحصیل علوم متقدر خواهم
ماند روزی بدرگاه حضرت مخدوم خود نشسته بودم و خدمت شیخ برای فاتحه تشریف آوردند
و نظر آنحضرت بمن افتاد خود بخود شغل ذکر خفی از من جاری شد و چند روز کیفیتی بر من طاری
شد که چون عقد نماز می بستم از غلبه شغل و ذکر از خود میرفتم چنان که خیال ارکان صلوة از من
محو می شد بدین سبب نماز من ترک شد روزی بدرگاه موصوف حاضر بودم که حضرت
شیخ الاسلام تشریف آوردند و بعد فاتحه نزدم آمدند بلا درخواست و عرض حال من ارشاد
کردند که نماز در هیچ حال نباید فوت کردن اگر در نماز حالت محویت پیدا شود پس چون بخود
آید از هر جاکه دل شهادت دهد نماز بخواند و باتمام رساند چون خدمت شیخ مرا تعلیم فرمودند همین
طریقه نماز ادا می کردم و از انوقت محبت و شغل آنحضرت بر دلم مستولی شد چنانچه شب
ز خوف والدهٔ مخفی از خانه می رفتم و بخدمت حضرت می پیوستم ازین جاست
که مولانای رومی قدس سره العزیز می فرماید نسبت اولیا را مدان کهر با دارند چون
پیدا کنند هر کاه هستی تراشیدا کنند الحق این گرویدگی و تعلق مایان باین حضرت عکس
توجه ایشان است ورنه ما مشت خاک ناپاک را چه یارا که دست بدامان ایشان مے
زدیم بلکه نام های ایشان بر زبان می آوردیم صد اکسی که بچنگل چنین شه بازان قدس
آشیان درآمده و خوشا مردے که شکار این چنین شیران دشت حقیقت گردیده
در مسلخ عشق جز نکو را نکشند و لاغر صفتان زشت خو را نکشند گر عاشق صادقی
ز کشتن مگریز هر دار بود هر آنکه او را نکشند و اصل بامیر صاحب راز حضوری حضرت
ایشان انکار بود یاد خدمت گذاری آن مایه سرگرم شدند که در خادمان خاص حضرت
معدود گردیدند در خیر سفر توسه شریف جمله خدمات شیخ الاسلام مثل کفش برداری و آب

برای وضو و کاوخ برای طهارت و گاه برای سواری حضرت اوردن همه متعلق بایشان
بود از اینجا اظهار قوت افاضه خدمت شیخ الاسلام ظاهر می شود رضی الله تعالی عنه و افاض
علینا فیوضه مرزا منعم بیگ روایت کردند که میر مظهر علی که مرد متقی و صاحب ورع اند چنانچه
در حال خواب و بیداری درود شریف بر زبان ایشان جاری می ماند چون بارادهٔ بیعت سو
هراه الله صاحب مجددی سمت بهرائچ روانه شدند شاید که منزل مقام مقصود باقی بود کذا لتسب
در خواب بدست بزرگی بیعت کردند چون بیدار شدند تعلق قلب خود همان بزرگ یافتند و بدل
خود عهد کردند که بدست همانکس که بخواب دیده ام بیعت خواهم کرد و متلاشی آن بزرگ
شدند چون خدمت شیخ الاسلام در لکهنؤ تشریف آوردند ایشان دیدند بشناختند
که همین بزرگ در خواب دست من گرفته اند پس بیعت ظاهری نیز بدست حق پرست شیخ
کردند و هم درین معنی نقل ست که زنی شیعه مذهب در خانه راقم آمد و رفت داشت
روزی بخواب دید که مکانیست بغایت نفیس و لطیف و جمله عزیزان راقم که همه منتسبان
سلسله علیه حافظیه هستند دران مکان موجود اند و یک بزرگ نیز دران مکان تشریف
می دارند وی خواست که دران مکان بیاید او را منع کردند و گفتند که بدون توسل این بزرگ
آمدن درین مکان ممکن نیست وی چون از خواب بیدار شد این خواب را بعزیزان راقم بیان کرد و
گفت که حالا پیر شما اگر تشریف آرند خواهم دید که همان بزرگ هستند یا چون خدمت شیخ
الاسلام تشریف آوردند آن زن بدیده و بشناخت که آری همین بزرگ را بخواب دیده ام
پس از مذهب خود توبه کرد بدست شیخ الاسلام بیعت نمود و با حضرت شیخ کمال محبت داشت
چنانچه چون خبر وصال شیخ الاسلام شنید بس گریان و نالان شد و بعد چند روز از وصال
شیخ الاسلام بعالم بقا شتافت مرزا منعم بیگ ناقل اند که پسر من نصیر احمد را خدمت شیخ
در ایام شیرخواری داخل سلسله فرمودند چون نصیر احمد جوان شد مردمان بایشان
گفتند که بدست دیگر کسی بیعت کنید که بیعت صغر سنی معتبر نیست ایشان را نیز خیال این امر

پیدا شد روزے شیخ الاسلام را بخواب دیدند که می فرمایند همان بیعت که کردی کافی ست دیگر ترا حاجت بیعت با کسی نیست این ست قوت اولیاء الله که همیشه ناظر حال مریدان مے باشند و اصلاح خطرات ایشان می فرمایند حضرات اهل طریقه بهمچنین کسان اطلاق شیخ کرده اند که نمونه و مظهر صفات الله باشد باید دانست که بیعت گرفتن از اطفال نابالغ نزد اهل طریقت درست است چنانچه شیخ الاسلام چون مرزا مسیتا بیگ فرزند داروغه قاسم بیگ مرحوم را داخل سلسله نمودند شخصی گفت که حضرت این پسر نابالغ ست بجواب ارشاد شد که ایا شما بالغ هستید یعنے شما نیز حکم بلوغ ندارید راقم گوید که الحق بالغ آن ست که صاحب عقل باشد و خاصه عقل ترک دنیاست که ناپایدار ست و طلب مولا ست که او را بقا ست پس ما همه که مبتلای این جیفه که آزاد دنیا نباشند هستیم از عقل بهره نداریم و چون عقل نداریم بلوغ کجا پس ثبات قدم بر عهد بیعت از این جنس بالغان و نابالغان اگر هست بفیضان پیران عظام ست که فانی از خود و باقی بحق اند پس هر دو یک حکم دارند لیکن اهل طریقت میگویند که هر که بیعت قبل از بلوغ کرده بهتر ست که بعد بلوغ بدست همان شیخ یا خلیفه او تجدید بیعت کند گو برای افاضه شیوخ آن بیعت هم کافی خواهد بود چرا که این شیران حق هر که را دست می گیرند گو طفل و نابالغ باشد باز نمی گذارند دست بدست تا اصل الاصول می رسانند راقم الحروف غفر الله ذنوبه در عمر هفت سالگی به بیعت خدمت شیخ شرف الدین رزگردیدم الحمد لله که بعد بلوغ نیز بفیضان آنحضرت بر همان عهد قائم ماندم و تبرکا بر دست حضرت قدوة الاصفیا شیخ العالم حضرت مولانا و مرشدنا حافظ سید محمد اسلم ادام برکاتهم خلیفه و صاحب سجاده حضرت تجدید بیعت کردم مرا نیز این واقعه پیش آمد که روزے بخواب دیدم حضرت قطب الاقطاب دار شا البنی فی المدینه سیدنا و مرشدنا و مولانا خواجه بزرگ رضی الله تعالی عنه را و خدمت خواجه دست مبارک خود دراز کرده بمن عاصی بیراه عاجز نواز داده پروری فرمودند که بر دست من بیعت کن پس دست خود بدست حق پرست خواجه غریب نواز دادم بعد ده فرمودند که تو بر دست شاه هوری بیعت کرده و شاه هوری

لقب حضرت شیخ الاسلام است که حضرت شیخ اکبر بهمین لقب یاد می فرمودند عرض نمودم بلے
باز فرمودند که مراچه می دانے عرض کردم که سید و مولا و آقا و مرشد و مربی خود می دانم پس
ازان فرمودند که همان بیعت که کرده کافے است الحمد لله علی ذلک الغرض ببرکت دست شیخ
رضی الله تعالے عنه و ارضاه عنا عنایات و توجهات پیران عظام چه در امورات دنیا و چه در
مهمات عقبی انچه برخود مشاهده کرده ام ؎ دل من داند و من دانم و داند دل من ؛ بگفتن و شنیدن
راست نمی آید حامد علی خان مغفور عم خرد راقم بیان کردند که قمر الدین خانصاحب مغفور که از مریدان
خدمت شیخ بودند و در مزاج شان مزاج بسیار بود بمرض الموت مبتلا شدند و کیفیت سرسام لاحق
گشت پس بمان بیهوشی گفتند که من همراه تو نخواهم رفت شیخ من حاضر هستند انچه آنحضرت بمن خواهند
فرمود همان خواهم کرد و بعد دیری باز گفتند که لباس بزرگان پوشیده آمده من فریب تو نخواهم
خورد نابینا هستی نمی بینی که خدمت شیخ من خود تشریف می دارند مراچو بی مدهید که این را بزنم
عم مرحوم فرمودند که اهل خانه شان دانستند که بذیان می گویند لیکن من دانستم که زمانه
موت است و مقابله شیطان علیه اللعن و پیش و خدمت شیخ بحفاظت ایمان مصروف
اند و همچنان شد که بمان عارضه ایشان بملک بقا شتافتند اهل خانه جناب عمی واجد علی خان
صاحب رحمة الله علیه بمرض هیضه و با مبتلا شدند و پسر و یک دختر واشتند همه صغیر
خیال آنها ایشان را بد انمط بود که بار بار گریه می کردند و می گفتند که حال اینها بعد فوت من
چه خواهد شد هرگاه که مرض غالب شد و کیفیت غفلت طاری گشت و خاموش شدند اعزا دختر
را پیش کردند تا باین حیله بهوش آیند و متوجه شوند و بایشان گفتند که دختر شما آمده چیزی با او
گویید چشم کشادند و گفتند که این را از پیشم ببرید تا دلم بحال شان متوجه نشود الله تعالے
جل جلاله همه ما را کافی است سبحان الله با بدانما یه تعلق بود یا این بے تعلقی از اولاد بهمین
بی تعلقے از عالم ناپائیدار رخت سفر برداشتند بجز خاصان خدا که مظاهر حق اند کرا یاره که
بیک لمحه بهجو مالودگان دنیا را از تعلقات ماسوا پاک سازد بمدرین مضمون میان جمال الدین صاحب

بسیره حضرت شیخ الاسلام فرمودند که من چند کسانرا از بزرگان دین زیارت کرده ام لیکن
این صفت بحضرت صاحب دیدم که مریدان خود را بزور خود از دوزخ می کشند و بجنت
می برند و نقل فرمودند که جده میر شرافت علی مرحوم که از اولاد حضرت مخدوم خرد بودند بغایت
سخت مزاج بودند که تمامی اقربا از دست و زبان شان تنگ آمده بودند خلاصه حال شان
این ست که جمله ناکردنیها می کردند چنانچه گاهے جانب قبله سر خم نکردند به نماز چه رسد بر دست
خدمت شیخ بیعت کردند و به بیعت هم در کوالف ایشان فرقی راه نیافت تا آنکه بیمار شدند
و وقت موت فرا رسید کیفیت نزع پیدا شد ایشان در بیهوشی هم همان کلمات که
عادت بود می گفتند هر چند که حاضران تلقین کلمات توحید می کردند و می گفتند که این
وقت بجانب شیخ خود رجوع کنید اثری نمی کرد و در روز باین حالت ماندند بروز دوم
حاضران باز گفتند که جانب شیخ خود چرا رجوع نمی کنید تا ایمان سلامت ماند دفعتًا حال
شان دگرگون شد و بجواب حاضران گفتند که شما چه می گویید که جانب شیخ خود توجه نمائید
شیخ من خود موجود ست و مرا تعلیم میفرماید آب بیارید که وضو کنم و کلمه توحید بکرات
بزبان آوردند و الله گویان بعالم بقا شتافتند و هم صاحب زاده ممدوح بهمین
محل فرمودند که مولوی عبد الرحمن صاحب مغفور خیرابادی مرید خدمت شیخ بودند
بعارضه فالج مبتلا شدند چنانچه یک هفته علیل ماندند و هوش و حواس در شروع مرض آن
مرحوم را نمانده بود بعد زوال نزد شان نشسته بودم و ایشان را حالت نزع بود عمے
حضرت حافظ محمد اسلم صاحب برائے نماز پیشین تشریف بردند بعد تشریف بری موصوف
الیه بتدریج روح شان تعلق جسمانی قطع کرد و رهگرائے عالم جاودانے شدند من
تحت الحنک بستم و رو ابر ایشان انداختم عورات از اقربا که حاضر بودند بگریه پرداختند مرا
بدل خیال در گرفت که هیچ مرید حضرت ازین عالم نرفته مگر آنکه وقت آخر کلمات توحید
آشنای زبانش بود الا مولوی صاحب از یک هفته علیل بودند بیهوش پس در تمامے

ایام مرض از ایشان کلمات توحید نشنیدم این چه معامله است درین اندیشه قریب نصف
ساعت بگذشت بعده دیدم که جسم مولوے صاحب مرحوم حرکت کرد من بعجلت
برخاستم و رداا از چهره برداشته بند تحت الحنک شکستم دیدم که مولوے
صاحب چشمان خود وا کردند و بآواز بلند کلمه طیب گفتند که جمله حاضران شنیدند
و باز چشم بند کردند و همچنان شدند که بودند پس من باز تحت الحنک بستم و رداپوشیدم
هرچند که مستورات مانع آمدند که تحت الحنک نه بندند که هنوز زنده اند گفتم که نه زنده
نمیشوند و دانستم که این امر منجمله کرامات حضرت شیخ الاسلام است که برای دفع
خیال من بوقوع آمده و فی الحقیقت همچنین بود زیرا که اول و آخر این کلام مولوے
صاحب مرحوم راست دیدم مرزا سردار بیگ صاحب روایت می فرمایند که
بختیار بیگ فرزند مرزا شهسوار بیگ را شیخ الاسلام بعمر سه سالگی داخل سلسله
علیه فرمودند از کمیری شجره شان نویسانیده بحیدرآباد در سنه ۱۲۶۶ هجری فرستادند
ایشان را در سنه ۱۲۹۵ هجری بعد مغرب در محفل سماع کیفیتے پیدا شد به قوال فرمایش
این دوهره نمودند دوهره خسرو رین سهاک کی اور جاگی پیو کے سنگ تن میرا من پیو کا
اور دونو ایک ہی رنگ چون قائل این دوهره گفت ایشان دران کیفیتے که داشتند
جنبیه عربے که برطاق نهاده بود برآورده در شکم خود زدند و شکم بشگافت این واقعه
بعد نصف شب واقع شد قریب نماز صبح الله الله گویان بعالم بقا شتافتند
فائده اینچنین افعال که در حالت بے اختیاری و بی خودی سر برزند اینچنین کسان
شرعا معذور اند مسئله معتوه و مغلوب العقل در کتب فقهیه مصرح است در
بحر الرائق این مسئله را در بیان نواقض وضو آورده است در انجا باید دید و صاحب
نور الانوار هم این مسئله را در آخر کتاب شروحا تحریر فرموده است
خلاصه اش اینکه حال عقل معتوه مثل عقل صبی نابالغ است و در ان حال مرفوع القلم

باب هفتم در ذکر ایام مرض و وفات شریف و دیگر حالات

میر صاحب روایت می کنند که چون شیخ الاسلام بمرتبه آخر به توسه شیرفه تشریف بردند قریب زمانه واپسی بعد نماز صبح که آنوقت تخلیه شیخ اکبر بود خادمی در بنگاه شریف می نشست تا کسی درون آن نرود حضرت شیخ بامره بخدمت شیخ اکبر حاضر می شدند چونکه مریدان شیخ اکبر حضرت شیخ را چون شیخ خود می دانستند و کمال آداب می نمودند آنخادم شیخ الاسلام را منع نمی کرد تا باشراف هر دو شیخین کاملین در تخلیه یکجا می ماندند در آنوقت اکثر آواز گریه شیخ الاسلام بسمع می رسید و آواز شیخ اکبر شنیده می شد که می فرمودند شاه هوری الله فضل خواهد فرمود راوی میگوید که من از اهل توسه پرسیدم که سابق بهر عادت حضرت شیخ این بود گفتند نه گاهی حضرت شاه هوری صاحب را دیده ایم که در تخلیه بخدمت شیخ اکبر روند غرض کسی را باین سرگرمی نرفت چندے برین نمط گذشت بعد آن شیخ الاسلام همپای شیخ اکبر بسمت تاج سرور تشریف آوردند و از انجا حسب الحکم شیخ خود جانب هندوستان روانه شدند حال رخصت شیخ الاسلام از انجا بتفصیل در باب سیوم نوشته ام از کیفیت رخصت ظاهر می شد که باز میان این شیخین کاملین ملاقات جسمانی نخواهد گشت و همچنان بوقوع آمد که حضرت شیخ در هندوستان تشریف آوردند و بعده بسمت حیدرآباد دکن تشریف بردند و هشت سال قدری کم و بیش در انجا قیام فرمودند و باز بوطن شریف قدم رنجه فرمودند و خانقاه درگاه چیدا میان صاحب قدس سره بنا فرمودند و بهمان زمان در قصبه کیری عارضه فالج به شیخ الاسلام لاحق شد و کیفیت عارضه اول این بود که در شبانه روز یک مرتبه بلا تعیین وقت دوره فالج می شد و نصف جسم شریف جانب یسار در آنوقت بیکار می گشت چنانچه زبان هم لکنت می کرد و باز دفع می شد و اثری ازان باقی نمی ماند میر صاحب ناقل اند که روزے حضرت در نماز وتر بودند در آخر رکعت قبل سجده دوره فالج شد و از پا در افتادند آواز آن شنیده خادمان از هر طرف خدمت شیخ را گرفتند و هر چند

خواستند که بر بستر برند شیخ الاسلام مقام خود را نگذاشتند و بدست مبارک اشاره سجده
می فرمودند آخر صلاح بر این قرار یافت که حضرت بے ادای صلوة نخواهند رفت ناچار سر مبارک
بزور برای سجده بر زمین آوردند شیخ الاسلام بعد سجده قصد بر داشتن سر مبارک فرمودند
خادمان عرض کردند که حضرت سجده دوم هم ادا فرمایند دست شیخ سر برداشتند و راست
شده باز اشاره سجده کردند بدقت تمام باز خادمان سر مبارک را بر زمین نهادند سجده دوم ادا
فرمودند بعده در قعده سجده کردند بدقت تمام باز خادمان سر مبارک را بر زمین نهادند سجده
دوم ادا فرمودند که تا خیر فرض بوقوع آمده است ناچار بکمال دقت و تکلف دو سجده دیگر ادا
فرموده نماز را با تمام رسانیدند و باز دست برداشتند هر چند که خادمان بلحاظ تکلیف عرض
کردند که بعد دوره حضرت نفل بگزارند پذیرا نشدند بهمان وقت تمام دوگانه نفل ادا فرمودند و بعد
فراغ نماز و دعا خادمان شیخ الاسلام را به بستر آوردند این ستر اتباع کامل سنت نبوی که در
چنین تکلیف هم از آنحضرت مستحب ترک نشد و هم راوی موصوف روایت می کند که روزی
شیخ الاسلام را آثار دوره هویدا شد و وقت نماز ظهر بود فرمودند که نماز خواهم خواند خادمان دانستند
که شیخ الاسلام را ابتدای دوره مرض لاحق است چنان نشود که در نماز عارضه دوره شود بدت
شیخ تکلیف کشند خواستند که بحیله حضرت را از نماز باز دارند تا دوره بکمال رسد آنوقت خود حضرت
تا ختم دوره نماز نخواهند گذارد پس عرض کردند که فلان کس وضو میکند و دعا دست شیخ الاسلام بود که
در نماز تنها مصلیان بسیار میکردند حضرت شیخ تا دیر منتظر ماندند در این اثنا عارضه مستولی شده باز حضرت فرمودند
که نماز بگذارید خادمان عرض کردند که حضرت را دوره عارضه لاحق است بعد فراغ ازان خواهیم خواند شیخ الاسلام
قصد برخاستن برای صلوة فرمودند لیکن چونکه دست و پا بیکار شده بود نتوانستند برخواستن تبسم فرمود
و ارشاد کردند جسم بهشیار یکا مثنوی آخر ساتھ ندیا این قول حضرت بنا بر تعلیم یاران بود که این جسم بیگانه است
بدرستی و آسایش آن نباید پرداخت و عمر عزیز در خدمتش ضائع نشاید کردن که شی بیگانه دلبستگی را نمی شاید
الغرض شیخ الاسلام فرمودند که خیز نشسته نماز ادا خواهم کرد بموجب ارشاد جماعت مرتب شد

وحضرت بر عقب امام شسته تحریمه صلوة فرمودند از شدت مرض چند بار در عین نماز بے هوش
شدند هر گاه که هوش بجا می شد تیمم می کردند چون امام از نماز فارغ گشت شیخ الاسلام ابقیه صلوة
که بسبب بے هوشی ظاهری از انحضرت فوت شده بود جداگانه خوانده از نماز بیرون آمدند سبحان من
جل جلاله چه مایه قوت روحی او تعالے بعز اسمه اهل فنا خود را داده است که در عین بے هوشی ظاهرے
حواس باطنی چنان بجا می ماند که خیال و لحاظ احکامات شرع شریف چنان پیش خاطر بود که امرے
از شرع در بے هوشی هم فوت نمی شد و همچنین حال کمال اتباع شریعت و طریقت بود مر انحضرت را
در تمام ایام مرض میر صاحب می گویند که روزی حضرت در بیت الخلا بودند که دوره فالج شده
چنانکه خدمت شیخ از جای خود بر افتادند فاد ما نزاهر لحظه خیال می ماند فوراً حاضر شدند و حضرت
شیخ الاسلام را بکنار برداشته خواستند که به بستر شریف برند خدمت شیخ چونکه در انوقت زبان
بیکار شده بود بدست مبارک اشاره طهارت فرمودند آخر مجبورانه طهارت کردند بعد کمال طهارت بستر
تشریف آوردند و همین حال بود شیخ الاسلام را که دائم در ایام مرض در طهارت بسیار کوشش
می فرمودند الغرض چون چندے بر این نمط بگذشت مردمان باهم دگر گفتند که این عجب فالج ست که
نه گاهی دیده ایم و نشنیده که برای یک دو ساعت جسم مبارک بیکار می شود و باز اثرے
ازان باقی نمی ماند همانا این سرے ست از اسرار الهی و کرامت حضرت ست میر صاحب می گویند
که من هر چند مردمان را منع کردم که انچنین تقریر باهم نباید کردن این قدر صحت را غنیمت شمارید
لیکن کسی باور نکرد آخر کار انمرض قرار گرفت روزی شدت مرض بحدی رسید که امید حیات منقطع
شد و جمله حاضران پریشان و خسته حال شدند و بنا بر ستدراک حالات مزاج عالی شخصے را برای خواندن
مثنوی شریف بخدمت عالی در آوردند چرا که حضرت را جانب مثنوے شریف کمال توجه بود تا ازین جمله
کیفیت مزاج شریف دریافت شود و بحضور عرض کردند که این کس مثنوی شریف خواهد خواند و انکس
مثنوی شریف شروع کرد شیخ الاسلام که بر بستر غلطیده بودند و بظاهر هوش هم بجا نبود بغور
خواندن مثنوی بنشستند و معانی اشعار بزبان خود بیان فرمودند خواننده چند شعر خوانده موقوف کرد

حضرت شیخ باز بر بستر غلطیدند در ایام مرض طبیبی معالج شده بتجویز وی آب بر شیخ الاسلام بسته کرده شد و بمکان سکونت حضرت آتش افروختند و برده با بر در آن براندختند چنانچه دران مکان انقدر شدت گرما و حبس هوا بود که برای یک دو ساعت یک یک کس از خادمان برای خدمت بدقات حاضری شد و زیاده ازین کسی قوت قیام در آنمکان نمی داشت چراکه ایام گرما بود و خدمت شیخ از معالجه طبیب مذکور ناراض بودند و می فرمودند که مردمان این زمان خود را افلاطون می دانند و سبب ش ان بود که طبیب مرض مشخص شده بود و آخر کار ظاهر هم شد لیکن حضرت بست کتمان صاف نمی فرمودند و دیگران اقوال حضرت را بر هیوشی حمل میکردند حالانکه شیخ الاسلام را بسبب قوت ردحانیت حواس باطنی جمله قوی بودند چنانچه راوی موصوف می گوید که روزے حسب معمول بر نوبت خود بخدمت شریف حاضر شدم خدمت شیخ باشاره آب از من طلبیدند عرض کردم که حضرت حکیم منع کرده است در این مکان آب نیست و در مقفل است چون همچنین کلمات جمله مردمان می گفتند شیخ الاسلام بمن فرمودند که در فلان دریچه مردمان برای خود در سبوچه گلی آب نهاده اند و انجوره نیز بران نهاده است از ان قدرے آب بیار پس بدین خدمت شیخ بدین تفصیل ارشاد کردند یارای انکار نماند و آب و انجوره کرده بخدمت حضرت بردم شیخ الاسلام سه دم ازان اب نهایت قلیل نوشیدند و انجوره و الپس فرمودند عرض کردم که حضرت قدری دیگر آب بنوشند چراکه باز کسی آب نخواهد داد فرمودند بس و مراد دعائی غیر فرمودند آب باقی مانده خود خوردم و انجوره را باز بر سبوچه نهادم این هم بتصرف شیخ الاسلام بود که کسی مراندید نه در آمدن نه در رفتن و بعد چندے خدمت شیخ برای معالجه بخیر آباد تشریف آوردند و باز بکبیر تشریف بردند و از کبیر به لکهنو تشریف بردند و انجا محمد حسن خان مرحوم که طبیب حاذق بود چون شیخ الاسلام را دید و حال معالجه بشنید بدیگران گفت که اطبا در معالجه خطا کردند و نداستند که این کس که از ابتدائی عمر تا این دم بریاضات و مجاهدات و اذکار و اشغال بسر می فرماید و نار محبت حضرت الوهیت در قلب شریفش شعله زن است

و برای علاج بار دیگر خواهد شد حرارت قوی که از خارج دادند و استعمال ادویه حاره کنانیدند رطوبات اصلیه آنحضرت بسوخت چه کرده شود که محل علاج باقی نمانده جز آنکه تسکین کرده شود و ایشان علاج برعکس اطبای سابق کردند از ان فی الجمله تسکین رو داد و خدمت شیخ معالجه ایشان را پسندیدند و مدح هم کردند که این البته طبیب است الحاصل چونکه مرض کار خود کرده بود و صورت صحت معلوم نمی شد باز حضرت شیخ الاسلام را بخیرآباد آوردند و در ایام مرض بکثرت مردمان داخل سلسله شدند و هم میر صاحب می گویند که در تمامی ایام مرض بحمد الله شکایتی بل ذکری از علالت خود از زبان مبارک شنیده نشد مردمان در ایام مرض عرض کردند که حضور چیزی بفرمایند تا برای صحت حضرت بخوانیم فرمودند چیزی از کشکول شریف دیده بخوانید عرض کردند که ما را ارشاد حضرت باید که همان موثر خواهد بود الغرض چون اصرار مردمان بغایت رسید فرمودند که این رباعی بخوانید رباعی ای در صفت ذات تو حیران کمه و مه هر دو ز هر ره جهان خدمت درگاه تو به ز علت تو مستانی و شفاهم تو دهی یا رب تو بفصل خویش بستان ز بده میر صاحب می گویند که در ایام مرض چون شیخ الاسلام را قوت خواندن نماند دیدم روزی که خدمت شیخ اوراق دلائل الخیرات می گردانند دانستم که شاید حزب امروزه می جویند عرض کردم که حضرت کتاب مرا مرحمت شود تا حزب برایم خدمت شیخ بجوابم فرمودند که تو دلائل الخیرات می خوانی عرض کردم که حضرت مرا اجازت نداده بودند بدین وجه نمی خوانم فرمودند که ضرورت اجازت چیست انچه گفته ام همه را اجازت ان ست این وسعت رحمت آنحضرت بود دیگر مریدان خود میر صاحب ناقل اند که قریب یک هزار روپیه بابت تعمیر خانقاه درگاه چیدا سیان صاحب باقی بود چون مرض شیخ الاسلام طول گرفت و امید صحت بیاس مبدل شد روزی حضرت حافظ صاحب قبله جناب محمد اسلم صاحب بخدمت شیخ الاسلام عرض کردند که حضرت این روپیه بکه داده آید و غرض این هم بود که شاید درین گفتگو مکنون حضرت به پیرایه ظاهر شود و معلوم گردد که زمانه وصال قریب تر رسیده خدمت شیخ جواب دادند که برای کاریکه هست ان صرف باید کرد کنکر برای چه خرید کنید و فلان چیز خرید نمایند غرض استقلال مزاجی

حضرت بوقتی کم نشد تا آخر به گمان اسرار الهی می پوشیدند و هم در زمانه علالت جناب بی بی صاحبه
مرحومه که حال سوی فراجی آن ممدوحه سابق نوشته ام باغوای چند کسان برآشفتند بدین خیال
که نقد و جنس آنچه ازان حضرت بود در قبضه جناب حافظ صاحب است و حالانکه نزد حضرت شیخ الاسلام
هیچک متاع دنیا نبود حضرت از اسباب دنیا چنان متنفر بودند که والی حیدرآباد و کمن هرچند که خواست
که پوسیه برای مصارف حضرت مقرر کنند هرگز منظور نفرمودند و نوعی روا نداشتند پس بجمع اسباب
دنیا چه می رسد روزی خدمت شیخ خواستند که بریت نامه برای جناب حافظ صاحب بدین مضمون
نوشته دهند که چیزی از ان من نزد شان نیست تا کسی بعد وفات حضرت شیخ الاسلام بجناب
حافظ صاحب دعوی نکند چرا که بنور باطن می دانستند که مردمان بعد من با ایشان عداوت خواهند
کرد و دعوی خواهند برخاست و بجانب حافظ صاحب هم فرمودند که این کار برای آن می کنم که رفع
فساد شود چنانچه بخدمت شیخ بمضمون بالا وثیقه نویسانیدند و بر رئیسان خیرآباد خود پیش کردند
و فرمودند که بمهر خود شان مسجل سازند آنچنان شد یعنی مفتی عبدالواحد صاحب مرحوم و منشی کرم احمد
خیر هما جمله اکابر خیرآباد بر ان مهر و دستخط خود ها ثبت کردند دران شب بی بی صاحبه از سابق زیاده تر
شعور و عمل فرمودند سیان صاحب قبله می فرمایند که من بخدمت حضرت قبله عرض کردم که حضرت میفرمودند
که از این تحریر فساد رفع خواهد شد برعکس آن امروز زیاده تر شور و فتنه است شیخ الاسلام فرمودند
که هیچ فساد قطع شد بدین سبب اهل فساد برآشفته اند و هم در ایام مرض بی بی صاحبه از چند
خادمان حضرت که خدمت گزار بودند بدگمان شدند و خواستند که آنها از این جا بروند چنانچه آغا اسمعیل
مرحوم می گفتند که در انیز حکم اخراج شد نهایت غمگین برای رخصت بخدمت شیخ الاسلام حاضر
شدم خدمت شیخ وقت وداع بکمال شفقت فرمودند تا تعلق این حیات ست با جسم هم تعلق است
و چون رشته حیات دنیاوی گسسته شد در الوقت بجز شما ها تعلق دیگر نخواهد ماند این کلمات شیخ
الاسلام برای تسکین مریدان خود بود که بوجه شدت علالت حضرت بغایت بریشان خاطر بودند
تا ایشان از وفات من شکسته دل نشوند و این هم اتباع خیر الانام علیه الصلوة والسلام بود

کرا آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم نیز در ایام مرض کلمات رحمت و محبت نسبت امت مرحومه می فرمودند
و هم در ایام علالت دران زمان که خدمت شیخ در قصبه کیری بودند و بمکان حضرت بی بی صاحبه قیام
می داشتند حضرت قبله عالم مولانا و مرشدنا حافظ محمد سلیم صاحب دامت برکاتهم به تشریف خلافت
و اجازت از خدمت شیخ الاسلام شرف گردیدند چنانچه پسر صاحب ناقل اند که حضرت در مکان بودند
و پرده بران فرو هشته بود و واجبه پرده بمقداری فاصله قناعتی استاده بود و متصل آن جائے دان
خس پوش بود که ادویه وغیره و حوائج خدمت شیخ در انجا تیار کرده می شد عرق وغیره در انجا بر آتش
نهاده بودند من برای افروختن آتش در انجا بودم چون نصف النهار شد بهمان جا بر سر پرے
غلطیدم و خنودگے مرا در گرفت همیکه بیدار شدم آواز تکلم حضرت بسمع من در رسید برخاستم و قریب
قناعت آمدم دیدم که مرزا سردار بیگ صاحب و آغا اسمعیل صاحب مرحوم باین قناعت و پرده
استاده اند و حضرت حافظ صاحب دامت برکاتهم نزد شیخ الاسلام درون پرده هستند و شنیدم
که میان صاحب عرض میکنند که حضرت لیاقت این کار ندارم خدمت شیخ فرمودند که الله تعالے
لیاقت خواهد داد باز میان صاحب عذر کردند که خدمت شیخ دائم از چنین امور ناراض می شدند
حضرت فرمودند که همین بست سنت پیران و همین طریقه از پیران عظام جاری ست باز میان صاحب
عرض کردند که حضرت سپرد فرمودند که بیعت گرفتن کسی را سزوار ست که مریدش ببر جا که باشد خبر
گیری او کند و حضرت می دانند که مرا این لیاقت نیست شیخ الاسلام فرمودند که الله تعالی دست
چنین کسی بر دست شما خواهد رسانید که ببرکتش نجات ما و شما گردد پس میان صاحب سکوت کردند
بعده طشت که حضرت دران رفع حاجت می فرمودند میان صاحب بدست گرفته بیرون
پرده تشریف آوردند مرزا صاحب و آغا صاحب که از ابتدا پس پرده این تقاریر می شنیدند
بمیان صاحب قدمبوس شدند و مبارکباد این مرتبه جلیه دادند میان صاحب که تسلیم
کرده خدمت شیخ هستند و در گمان در عهد خود نظیری ندارند طشت را بر زمین نهادند
و دست بسته بهر دو صاحبان گفتند که من لیاقت این کار ندارم بنده بگیری را از این حال

مطلع نساز بدو باز طشت برداشته قصد بیرون آمدن نمودند من برجاے خود واپس آمدم راوی موصوف می گویند که من فقط سه بار عذر میان صاحب و ارشاد خدمت شیخ الاسلام شنیدم و نمی دانم که ابتدای آن چه بود و آغا صاحب مرحوم نیز همین مضمون را به تغیر بعض الفاظ بیان نمودند لیکن مبنای و حاصل کلام واحد بود لیکن این قدر زیاده گفتند که حضرت چیزی بطور خرقه بخضر میان صاحب هم داده اند الا این اعزاز آغا صاحب دریافت نکرده ام که همون وقت یا بوقتی دیگر و مرزا صاحب نیز روزی بر سبیل تذکره پیش میان هادی حسن صاحب تصدیق این مضمون علی رؤس الاشهاد کردند چند منکرین خلافت حضرت حافظ صاحب قبله که وجود منکرین هم سنت خلفای اول جناب رسالت مآب آنوقت در انجا موجود بودند بدین وجه مرزا صاحب موصوف خشمگین شده فرمودند که میان کیه چشم خود دیده و بگوش خود شنیده ام اثبات میکنم شهادت می دهم این عجب کسان هستند که بلا دلیل انکاری نمایند و هم میر صاحب نقل می کنند که خدمت شیخ در ایام مرض قریب زمانه وصال اکثر بعد از ادای نماز بازمی فرمودند نماز پڑھا دو خادمان عرض کردند که خدمت شیخ نماز فریضه این وقت ادا فرموده اند شیخ الاسلام ارشاد می کردند همین پھر پڑھا دو این کمال شوق بود در عبادت و اتباع سنت و چون نباشد که نماز عبادتی است که نبی کریم نسبت آن فرموده اند قرة عینی فی الصلوة هر که پس رو آن سرور عالم است در هیچ حال ترک نماز نمی کند و آنها که باوجود صحت عقل و ثبات هوش ترک صلوة می کنند گو در لباس فقیر باشند ره زن خلق اند نه رهبر پی انباع خیر الانام علیه الصلوة والسلام راه وصول حق نیست بنابه سعدی علیه الرحمة میفرماید ؎ بپندار سعدی که راه صفا ؎ توان رفت جز در پے مصطفیٰ اندراین معنے مولوی حسن الزمان صاحب روایت می کنند که روزی در ایام مرض وفات حضرت شیخ از من پرسیدند که نماز خوانده ام عرض کردم که حضرت بظاهر نخوانده اند فرمودند که سبحان الله شما مولوی هستید و اینچنین می گوئید سوای این نماز دیگر کدام نماز است راقم گوید غفر الله له و نور به که فی الواقع نماز همین است که بر اوقات معینه بنج گانه بگزارد و نش از اعضای جسمانیه فرض ست

از آنچه از باطن تعلق دارد آن مراتب و مقامات قرب است که باصلان حق را حاصل می شود و از حصول این حالات این نماز که بر ظاهر جسم فرض است ساقط نمی شود والا حضرت سید عالم را که در قرب خدا بالاتر از جمله مقربان خدا هستند ضرورت ادای ارکان این نماز ظاهری نمی بود الله جل شانه بر محبوب خدا سوای این نماز پنجگانه نماز تهجد هم فرض کرده بود آنحضرت دائم برین نماز ظاهری مواظبت نمودند پس دیگری کیست که حصول قرب خدا نماز از ذمه او ساقط گرداند البته اگر مجذوب است و بسبب غلبه سکرات محبت عقل ظاهری ندارد احکام شرعی که مر صاحب عقل راست بر او چون مجنون جاری نخواهد شد بقول مولانای روم رحمة الله ۵ برده دیران خراج و عشر نیست ۵ و این نقصان ست مر مقربان را نه کمال مجذوب در اولیا را الله همچنان ست که مجنون در ایمان و میر صاحب میگویند که چون زمانه وصال شیخ الاسلام رسید یعنی تاریخ هجدهم ذیقعدة الحرام گذشت و شب نوزدهم که شب پنجشنبه بود و در آمد بعد غروب آفتاب شیخ الاسلام بجانب چپ غلطیده بودند و شغل جهریه بکمال عجلت در آن وقت جاری بود من بجانب قطب تراب علی صاحب مرحوم گفتم که معلوم می شود که همین ست وقت وصال که خدمت شیخ مشغل باین نهج میفرمایند درین اثنا حکیم کلو صاحب مرحوم آمدند و بمردمان گفتند که حضرت را باین جانب کرب معلوم میشود و برجانب یمین بکنید پس همه خدمت شیخ را برجنب یمین کردند گویا که شیخ الاسلام را انتظار همین سنت سنیه خیر الانام علیه الصلوة والسلام بود فی الفور واصل حق شدند و به اصل الاصول پیوستند هنوز وقت عشا کامل نامده بود که آن نیر سپهر هدایت این عالم ظلمانی را وداع کرده نقاب بر رخ پر نور برکشیده و راه ملک فانی را در نوردیده از مطلع بقا بعالم جاودانی طالع گردید غبار غم و الم بر نهاد خلائق بر نشست و آه و نالها از درون دلها بر خاست که اینچنین آفتاب رشد و هدایت در پرده شد و چنین سلطان گدا پرور از کناره کرد شعر حیف در چشم زدن صحبت یار آخر شد ۵ روی گل سیر ندیدیم و بهار آخر شد ۵ چون آن شب غم در گذشت بتاریخ نوزدهم سامان تجهیز و تکفین کرده شد رائے اکثرے

از اهل قرابت شیخ الاسلام این بود که خدمت شیخ را در قصبه کهیری که مولد الحضرت ست برند
و بجوار جد امجد شیخ الاسلام حضرت چهید امیان صاحب دفن نمایند لیکن جناب خلیفه بر حق
حضرت حافظ محمد اسلم صاحب ادام الله برکاتهم ابلاغ آمدند و فرمودند که این فعل در شرع شریف
هم ناجائز ست و کسی از پیران ما نیز این فعل نکرده است بهر جا که انتقال کرده اند بهان جا مدفون
شده اند پس جمله خادمان برای حضرت موصوف موافقت کردند لهذا در صحن دروازه مکان مسکونه
خدمت شیخ قبر کندیدند و جنازه مبارک را بعد غسل و کفن بر از حضرت مخدوم شیخ سعد قدس سره
بردند و بهان جا نماز جنازه خوانده شد و بعده بر از حضرت مخدوم سید نظام الدین عرف
الله دیا قدس سره آورده اند پس ازدحام خلائق بود گرفتن جنازه مبارک بدقت تمام بسر می شد و از انجا
بمدفن شریف آورده آن گنجینه اسرار الهی را بسپرده خاک مستور ساختند ای دریغا ای دریغا ادریغ
آفتابی گشته پنهان زیر منبع دالان آن آنمقام مقدس زیارت گاه خلائق ست اول انمقام تنگ
بود بعده مکانات که در گرد و پیش آن بود گرفته افزاد وسیع ساختند اول حضرت حافظ صاحب قبله
جانب چپ مزار شریف مسجدے خس پوش بنا کردند و مزار شریف را هم خس پوش نمودند مدتے
همین صورت ماند بعده مرزا فتح الله بیگ که از امرای دکن هستند و مرید مولوی حسن الزمان صاحب
مبالغ برای تعمیر مزار شریف فرستادند و همین مرضی حضرت حافظ صاحب قبله بود که اول مسجد
تعمیر شود الغرض از روپیه مرزا صاحب حضرت حافظ قبله در سنه ۱۲۱۸ مسجد پخته تعمیر فرمودند بعده در سنه ۱۲۲۶
هجری ماه ذیقعده بعد فراغ عرس شریف بنای روضه مقدسه داده شد و در سنه ۱۲۲۹ هجری ابتدا
تعمیر شروع گشت اول کسیکه برای تعمیر مزار پر انوار مبالغ فرستاد حکیم وزیر علی صاحب هستند از مریدان
سکنه حیدر آباد دکن بعد ازان مرزا شهوار بیگ صاحب که از امرای دکن هستند و از منتسبان
علیه حافظیه و برادر یعنی مرزا سردار بیگ صاحب درین کار خیر مال خود صرف کرده زاد آخرت
آورده اند و باقی دیگران از اخوان دینیه هم حسب حالت خود با درین کار شریک شدند الغرض از
چند سال تعمیر مزار رحمت آثار می شود لیکن هنوز که سنه ۱۲۳۱ هجری ست ناتمام ست

که سال طبع این کتاب است بست دری گردروضه شریفه از مبالغ گذرانیده شمس الامرا نواب
خورشید جاه بهادر رئیس حیدرآباد دکن دام اقباله شروع گردیده الله تعالی چنانکه دل منجواهد
بانجامش رساند بعد وصال شیخ الاسلام بروز سیوم که تقریب سیوم بود بعد فراغ تقریب مردمان
باهم دگر مشوره کردند که صاحب سجاده شیخ الاسلام قرار دهند بعضے خواستند که میان محمد صاحب
برادر خورد شیخ الاسلام براین منصب مقرر شوند و بعضے دیگر بیرا از بنی اخوان خدمت شیخ تجویز
کردند آخر کار چون صلاح برکسی قرار نیافت بعض اقربائی شیخ الاسلام که مدعی این منصب جلیله
بودند قرار دادند که وقت چهلم جمله عزیزان سکنای کبیری هم جمع خواهند شد انوقت کسی باتفاق
رای همه ها براین منصب مشرف خواهد شد و بجز چند خادمان خاص کسی برین سر آگهی نداشت
که خدمت شیخ در عالم حیات خود حضرت حافظ صاحب قبله را این منصب جلیله عطا فرموده اند و نه
حضرت حافظ صاحب اظهار این امر روا می داشتند بسبب کمال ترک و تجرید و اخفا که در
مزاج مبارک حضرت شان است مگر کرده خاصان خدا را که می تواند گردانیدن خود بخود همان
بوقوع آمد که مرضی خدمت شیخ بود و در حقیقت این از کرامات شیخ الاسلام است که درین پرده
بوقوع آمد یعنے بعد گفتگو اهل خیرآباد صاحبزاده ولی محمد صاحب از خادمان استانه ملک شهانه
حضرت قطب الاقطاب رضی الله تعالی عنه که مرید شیخ الاسلام بودند و دران وقت حاضر بمیان محمد سلیم
صاحب قبله گفتند که صاحبزاده صاحب قریب من بیائید چون حضرت میان صاحب نزد
شان رفتند صاحبزاده موصوف فرمودند که این حضرات را اختیار است هر که را خواهند در خود
صاحب سجاده سازند الا نزد ما کسی مستحق این منصب جز شما نیست پس صاحب سجاده و قائم مقام شیخ نزد ما شما
هستید و دوپته و کلاه گوشوار بر سر حضرت حافظ صاحب قبله بستند جمله مریدان شیخ الاسلام را همین امر بدل منظور بود چرا
که خدمت گذار حضرت حافظ صاحب خدمت شیخ را و ریاضات و مجاهدات و ترک و تجرید جناب شان و توجه
و عنایت شیخ الاسلام نسبت جناب ممدوح بنظر خود دیده بودند لهذا فی الفور همه ها براین امر
متفق شدند و قائم مقامی حضرت حافظ صاحب قبله را بجان و دل قبول کردند و نذر خلات

که علامت قبولیت خلافت ست بخدمت میان صاحب گذرانیدند و اجماع جمله مریدان حضرت
که در آنوقت حاضر بودند بران منعقد شد و از غائبان هر که شنیدند بدل و جان بگزیدند خادمان خدمت
شیخ آنها که بحسن عقیدت و زهد و ورع بمریدان حضرت ممتاز بودند قبل از وقوع این امر میان صاحب
را قائم مقام و خلیفه شیخ الاسلام می دانستند چنانچه برادرم مغفور عبد الواحد خان صاحب
بمن گفتند که چون خبر انتقال حضرت بجناب عمی واجد علی خان صاحب مرحوم که از جان نثاران
خاص شیخ الاسلام بودند و به زهد و ورع و ترک و تجرید معروف و موصوف رسید بمن فرمودند
که بروید برای تعزیت شیخ الاسلام در خیر آباد چون بخیر آباد بر آستانه شریف رسید جمله صاحبزادگان
را تعظیم کنید و بحافظ محمد اسلم صاحب انظر لقبله بعمل آرید که به خدمت شیخ می باشید کردن الغرض
چون وقوع این امر خلافت بدین نمط بظهور آمد مدعیان این منصب و اعوان و انصار ایشان را
بس گران آمد چنانچه در فاتحه دهم چون اجتماع جمله عزیزان گشت مدعیان خلافت بر انعقاد خلافت
معترض شدند و بمیان صاحب قبله پیام فرستادند که این خلافت بچه طور منعقد گشت مریدے
از مریدان شیخ الاسلام بحضرت حافظ صاحب عرض کرد که من می روم و جواب این پیام میگویم
چنانچه وی برفت و جواب داد که این خلافت مثل خلافت سیدنا امیر المؤمنین ابو بکر صدیق رضی
الله تعالی عنه انعقاد یافت عجب که شما که اهل سنت هستید و بر این خلافت اعتراض می کنید مایان
که مرید و غلام شیخ الاسلام هستیم هر که را از خاصان خدمت شیخ مستحق این منصب می دانستیم
او را بسر داری خود برگزیدیم شما را اختیار ست هر که را خواهید و رخود را صاحب سجاده
سازید لیکن آن سجاده نشین برای شما خواهد شد نه برای مایان الغرض مدعیان خلافت
چندی بحضرت میان صاحب قبله بس عداوتها کردند و مخالفتها نمودند قریب بآنکه البعض
کسان بحضرات حسنین رضی الله تعالی عنهما کرده بودند الا حق حق ست و از سعی کسے
ابطال آن نمی شود آخر کار همان کرده شیخ الاسلام در این پرده برقرار ماند و در حقیقت
این هم سنت سنیه حضرت نبوت بود که بعد وفات خدمت شیخ که مظهر آنحضرت علیه الصلوة

والسلام بودند بوقوع آمد و الحال کسی را در خلافت حقه حضرت حافظ صاحب خلافی نمانده خوبرکری
نشست صدها کس بدست مبارک آنحضرت داخل سلسله علیه حافظیه گردیده اند و می شوند الله
تعالے ذات بابرکات حضرت شان را تا دیر بر سر مایان سلامت باکرامت دارد و بعیوض
شیخ الاسلام انجناب را بمقامات قرب پیران عظام رساند و از آنحضرت سلسله علیه حافظیه
را تا قیام قیامت قائم دار آمین یا رب العالمین بجاه سید المرسلین و اگر حاسدان باین همه
در خلافت حضرت حافظ صاحب قبله انکاری پیش آرند آنها منکران خلافت شیخین می مانند
رضی الله عنهما از خدمت شیخ الاسلام و حضرت خلیفه صاحب دراین امر هم سنت جناب
رسالت مآب و حضرات خلافت انتساب ادامی شود میان سید خادم حسین و میان
هادی حسن باتفاق روایت کردند که تا مدتے بعد وفات حضرت شیخ الاسلام در حاطه مزار
شریف وقت شب آواز رفتار مردمان معلوم می شد لیکن کسے بنظر نمی آید و بعض اوقات
نعلین هم دیده می شد لیکن شخصے دیده نمی شد به شبی مسمی دولت برآواز رفتار آواز
داد که کیست بمجرد آواز دادن در افتاد و متصدم شد و از ان روز آواز رفتار هم شنیده نشد
و هم میان هادی حسن صاحب میگویند که یک مرتبه حضرت حافظ صاحب قبله جانب رد ولی
بعرس حضرت مخدوم شیخ عبد الحق قدس سره رفته بودند وقت شب من در خانه می خوابیدم
و دولت در پهاتک بود وقت صبح کسی در مسجد مزار شریف اذان صبح در داد من و جمله اهلخانه آن
آواز را شنیدیم و دانستیم که مسمی مدار بخش که از مریدان شیخ الاسلام ستند شاید آمده اند
چون روز شد بدولت گفتیم که مدار بخش آمده بودند کجا هستند وی گفت که کسی درین حاطه
آمده من وقت صبح باب را بند یافتم چنانکه بشب بند کرده بودم لیکن من هم وقت صبح شنیدم
که کسی در مسجد اذان گفته ندانم که بود این امور از جمله اسرار و کرامات شیخ الاسلام است
حالش عالم الغیب داند لیکن بظاهر چنان معلوم می شود که این چنین افعال از جنیان مجاهد بود
در ابواب سابق نوشته ام که جنیان هم بدست حق پرست خدمت شیخ بیعت و ارادت می داشتند

پس بمقتضای ارادت حاضری شدند والله اعلم بالصواب وتصرفات خدمت شیخ ما این دم همچنان جاری است وخواهد ماند حافظ علیه الرحمة می فرماید شعر هرگز نمیرد آنکه دلش زنده شد بعشق ثبت است جریده عالم دوام ما ۔ عابد علیخان نقل میکند که من در جانب شمال بموضعی بودم که تاریخ عرس شریف حضرت شیخ الاسلام رسید بقصد شرکت عرس شریف از انجا روانه شدم چند کروه خیر آباد باقی بود که شب در آمد چون عالم تاریک شد من راه گم کردم وتنها بودم پس پریشان شدم که الهی چه کنم وراه از که پرسم وبچه طور بعرس مولای خود رسم چون رهنمای بنظر نیامد چاره کار جز این ندیدم که توکلا علی الله لگام مرکب خود از دست بگذاشتم که بهر طرف که خواهد برود مرکب روان شد خیلی راه طے کرده بودم که نشان آبادی موضع دیده شد بدل خوش شدم که از آبادی سراغ راه بهم خواهد رسید همین که داخل آبادی شدم دیدم که شخصی لباس سفید پوشیده استاده است دانستم که مسلمان خواهد بود نزدیک وی رفتم وسلام گفتم ایشان آواز من بشناختند ونام من گفتند که فلان هستے آنوقت من هم شناختم که منشی محمد چشتے مرحوم هستند غرض باهم دگر ملاقات کردیم ایشان از من پرسیدند که شما در این وقت کجا آمدید گفتم بعرس خدمت شیخ می رفتم راه گم کرده ودر اینجا خوجود بلا قصد رسیدم ایشان گفتند که این بتصرف شیخ الاسلام ست رضی الله تعالی عنه من هم قصد شرکت عرس شریف داشتم لیکن از تنهای متردد بودم خدمت شیخ شما را بمن رسانیدند پس من وایشان متفق شده بمقام مقصود که بجای مایان بود رسیدیم همچنین صدها کرامات از خدمت شیخ مدام بظهور می آید هزارها مردم در ایام عرس شریف بر آستانه حاضر می شوند وبجهت شیخ الاسلام الله تعالے جل جلاله جیب تمنای آنها را بگلهای مراد پر می کند چونکه در اینجا ذکر استعانت از اولیاء الله وفیوض آنحضرت بر اهل زیارت در آمد لهذا مناسب وقت توضیح این مسئله حسب عقیده خود می کنم واین رساله شریف را بهمین مضمون ختم می سازم باید دانست نزد محققین اهل سنت ثابت ست که اولیاء الله هرگاه که خود را در راه طلب خدا فنا سازند حضرت الوهیت جل جلاله که قادر وتواناست بفحوای من کان لله کان الله له نمونه

صفات خود در ایشان خلق می فرماید پس درین وقت ایشان مظاہر حق می شوند حدیث قدسی
کنت سمعہ و بصرہ الی آخرہ بر مظہریت ایشان برہان قاطع است مولانای جامی قدس
سرہ العزیز در لوائح شریف در تعلیم سلوک می فرمایند پس می باید کہ بکوشی و خود را از نظر
خود بہ پوشی و بر ذاتی اقبال کنی و بہ حقیقتی اشتغال نمائی کہ ذرات موجودات ہمہ محال جمال او بیند
و مراتب کائنات مرایای کمال او و برین نسبت چندان مداومت نمائی کہ باجان تو در
امیزد و ہستی تو از نظر تو برخیزد تمام شد ارشاد مولانا پس اندرین صورت کمال بندہ ہمین
قدر است کہ خود را در طلب حق فنا می سازد و آنچہ از قوت تصرف فی العوالم و مثل آن
باذن اللہ از او ظاہر می شود ہمہ قدرت آنقادر مطلق است لہذا قادر و توانا اوست و ما
سوای او جملہ پیش وی عاجز الادر عاجزی ما مجوبان و حضرات مقربان بس عظیم فرق
است اگرچہ در جملہ موجودات ظہور اوست الا در مایان استعداد بعضے از صفات و اسماء
اوست و در انہا استعداد ظہور جملہ صفات و اسماء الہی است چنانچہ مولانا جامی رحمۃ اللہ
علیہ در لوائح شریف بعد بیان حقائق آلہیہ و کونیہ می فرماید بعضے از این حقائق کونیہ
را عند سریان الوجود فیہا باحدیت جمیع شیونہ و ظہور آثار ہا و احکامہا استعداد ظہور جمیع
اسماء الہی ست سوای الوجوب الذاتی علی اختلاف مراتب الظہور شدتاً و ضعفاً و غلبۃً
و مغلوبیۃً چون کمل افراد انسانے از انبیا و اولیا و بعضے را استعداد ظہور بعضے است
دون بعضے علی الاختلاف المذکور چون سائر موجودات تمام کلامہ پس بہمین وجہ در اولیای
کرام ظہور صفات و اسماء او تعالے شانہ کامل می گردد و در ما مجوبان بسبب عدم استعداد
قبولیت ظہور کامل صفات حضرت احدیت نمی گردد پس فرق میان ما و ایشان ظاہر لہذا ایشان را
می کنند کہ نزد مایان ناممکن است چرا کہ در ایشان ظہور قوت آلہی می شود چنانچہ امام حجۃ
الاسلام محمد غزالی رحمۃ اللہ علیہ این مضمون را درین پردہ در کیمیای سعادت ادا فرمودہ
اند کہ دلے بعد فنا چون بمرتبہ کمال می رسد عین جملہ اجزای عالم می شود پس چنانکہ ارواح

بایان در اجساد ایشان تصرف می کنند ارواح کاملین در تمامی اجزای عالم تصرف مینمایند تم کلامہ و چنانکہ ایشان از ایشان قوی تر ہستند دعای ایشان ہم قوی تر و موثر تر است از دعای ایشان معہذا از راہ رحمت ایزد جل شانہ در کتاب خود ایشان را برای مغفرت نبی کریم را بحضور خود وسیلہ آوردن تعلیم فرمودہ وہو ہذا وَلَوْ اَنَّهُمْ اِذْ ظَّلَمُوْٓا اَنْفُسَهُمْ جَآءُوْكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللّٰهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُوْلُ لَوَجَدُوا اللّٰهَ تَوَّابًا رَّحِيْمًا یعنی اگر از مومنان گناہ سرزد شود و بیایند نزد تو اے حبیب من پس استغفار کنند از من و دعای مغفرت کند برای ایشان رسول ہر آئینہ خواہند یافت اللہ تعالے را قبول کنندہ توبہ و رحم کنندہ ہرگاہ رب العزت خود ما را تعلیم فرمود کہ وقت صدور گناہ بجناب حبیب من توجہ نمائیم تا از دعایش توبہ ما قبول نماید و بیامرزد ما را باید حضرات قرب را بحضرت الوہیت وسیلہ کردن و نبی کریم نیز ہمین مضمون تعلیم فرمود چنانچہ حاضر شدن نابینا بخدمت شریفش و درخواست بینائی کردن از آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و تعلیم فرمودن آنحضرت او را دعا بوسیلہ خود بحضرت الٰہی کردن و توجہ بہ نبی کریم آوردن و از ان دعا چشمانش روشن شدن کہ در کتب حدیث مروی است آن برای مدعای ما کافی است پس ہرگاہ کہ توجہ بجناب رسول کریم از آیہ قرانی و حدیث نبوی سبب حصول مقصود ثابت گشت توجہ بجانب اولیاء اللہ کہ مظاہر و نواب حضرت نبوت اند لاریب فیہ جائز و سبب حصول مدعا ست چرا کہ فعلی کہ بجانب نائب کردہ می شود جانب منیب راجع می شود و از آیت مبیعت این مضمون ظاہر و ہویدا است محتاج بیان نیست و توجہ بجانب ارباب قرب چنانکہ در حیات شان نافع است بعد وفات ہم نافع زیرا کہ روح انسانی را فنا نیست و این قوت قویہ از صفات او است چنانچہ امام غزالی رحمہ اللہ در کیمیای سعادت می فرماید ہرکہ در حیات سزاوار آن است کہ باو توجہ کردہ شود بعد وفات او ہم توجہ کردن بادی درست و رواست و درین مضمون امام رحمۃ اللہ علیہ قول امام شافعی رحمۃ اللہ علیہ نقل کردہ کہ می فرمود مزار امام الائمہ سیدنا امام موسی کاظم سلام اللہ علیہ

وعلی آبایه الکرام واولاده العظام برای حصول اهل حاجت حکم کبریت احمر دارد تم کلام الامام
وحضرت مولانای روم رحمة الله علیه در وصف حضرات قرب می فرماید ابیات

صاحب دل آئنه شش رو بود — حق دران از شش جهت ناظر شود
هر که اندر شش جهت دارد مقر — کے کند در غیب حق یک دم نظر
گر کند رو سوی او کند — ور قبول آرد هم او باشد سند
چونکه او حق را بود در کل حال — برگزیده باشد او را ذوالجلال
هیچ بے او حق بکس ندهد نوال — شمه اے گفتم ز اصحاب وصال
موهبت را بر کف دستش نهد — واز کفش آنرا بمرحومان دهد
با کفش دریائے کل را اتصال — هست بیچون وچگونه در کمال
اتصالے که نه گنجد در کلام — گفتنش تکلیف باشد والسلام

وهم استعانت خواستن از خاصان خدا ثابت است از حدیث نبوی چنانچه طبرانے
این حدیث نقل کرده وان اراد عونا فلیقل یا عباد الله اعینونے
یا عباد الله اعینونے یا عباد الله اعینونے یعنے واگر خواهد مدد
پس بگوید ای بندگان خدا اعانت من بکنید سه مرتبه وبعد نقل حدیث راوے
گفته بتحقیق این آزموده شد لیکن آنها که ازین قدرت حضرت الهی جل جلاله که بندگان
خاص خود را باین مرتبه می تواند رسانیدن واز استعداد خاصان است مرحومه که ایشانرا
قوت قبولیت ظهور صفات حضرت الوهیت داده است غافل هستند انکار تصرفات اولیا
کرام می نمایند ونمی دانند که هرگاه که آهن از مجاورت نار صفت نار پیدا می کند هم درصورت
وهم در اثر و نار صفت خود را که سوختن هست در آهن ظاهر می کند اگر خاصان امت
مرحومه محمدیه که اخیار بنی آدم وبعد انبیا افضل از تمام عالم هستند بسبب استعداد
ظهور جمیع اسماء الهی که این قوت قویه ایشانرا هم عطا کرده آن قادر مطلق هست از قرب

حضرت الوهیت جل جلاله مظهر صفات او تعالی می شوند و آن قادر توانا نمونه صفات
خود را در ایشان ظاهر می سازد چه عجب و درین عقیده شرک چیست فی الحقیقت آنچه
از کرامات و تصرفات هم در حیات و هم بعد از وفات از اولیا اکبار ظاهر می شود بمظهر
ظهور قدرت اوست تعالی شانه فضل ایشان همین قدر است که از خود رسته اند
و باحق پیوسته لیکن منکران بفهم ناقص خود مدعای حضرات طریقت را ناد انسته
بر آنها اتهام می کنند که صفات الوهیت تعالی بر بندگان ثابت می کنند نعوذ بالله من
ذلک خدا خدا است و بنده بنده حضرات طریقت جمله ماسوای الله را در معرض فنا
می دانند و لباس وجود بر انها عاریت می شمارند چه جای شرکت باصفات خاصه
حضرت رب العزت مولانای جامی می فرماید در لوائح شریف ماسوای حق جل و علا
در معرض زوال است و فنا حقیقتش معلوی است معدوم و صورتش وجود لیست
موهوم دی روز نه بود داشت و نه نمود و امروز نمودی است بی بود و ظاهر است که
فردا از وی چه خواهد کشود پس اهل طریقت بهمین عقیده به مدد عشق و محبت بجد و جهد
مراتب فناطی کرده تا باصل خویش می رسند و واصل حق که اصل الاصول است
می شوند شعر سکین حسن می گوید ابیت اے وقت عشاق تو خوش ۔ گر من از ایشان
نیستم در کار ایشان کن مرا ۔ الله تعالی مرا و جمله اهل اسلام را با خود خلوص و عقیدت
صحیح مرحمت کناد و توفیق محبت و تعظیم جناب رسالت و مقربان حضرت نبوت صلی الله
علیه و آله وسلم عنایت فرماید بجاه سید المرسلین و اهل بیته الطاهرین و خلفائه
الراشدین و اصحابه الاکرمین و اولیا امته رضی الله تعالی عنهم اجمعین آمین یارب العالمین

قطعہ تاریخ وصال حضرت حافظ محمد علی شاہ صاحب عرف محرم علی شاہ صاحب قدس اللہ سرہ العزیز از نتائج طبع وقاد مبدع قوانین بلاغت مخترع آئین فصاحت جناب مولوے ہادی علی خانصاحب مؤلف کتاب ہذا

شہی کز وجودش زمین را سمو — کہ از چرخ سبقت بعظمت برد
بود یادگار نبی و ولے — ز اسم و ز وصف آنگرامی ولد
بود ذات حافظ کہ از زہد و فقر — کند تازہ ترگلشن اب وجد
نہ چشم فلک دیدہ مثلش ولے — نہ ام زین زادہ چون او ولد
ز عصیان کند پاک آلودہ را — چو بیعت بدست شریفش کند
نماید جمال جہان آفرین — کسے را کہ دستش بدامن زند
رخش مرات حسن پاک ازل — دلش رازدان ز ابتدا تا ابد
شب نوزدہ بود ذیقعدہ ماہ — کہ سوے خودش خواندہ رب احد
چو روح مصفے نہان شد ز خلق — خیم در سرا پردۂ قرب زد
بجستیم ہادی سنین وصال — بگوشش دلم ہاتف آوازہ زد
کنارہ گزید او ز عالم کہ تا — بخلوت بمطلوب واصل بود

قطعہ تاریخ بنای مزار شریف جناب حضرت حافظ محرم علی شاہ صاحب قدس سرہ

بجستیم سال بنائے مزار — سروشے دگر گفتہ بے جد و کد
بگردید بر قبر پاکش بنا — مزارے چو مشکات نور احد

قطعہ تاریخ ختم کتاب از نتائج طبع مولوی ہادی علی خانصاحب مصنف کتاب ہذا

پے نجات خود م حسب فہم خود ہادی — درین کتاب نوشتم مراتب حافظ
چو ختم گشت سروشے بگفت تاریخش — بود دوار دل جان مناقب حافظ

در مطبع احمدی واقع کانپور بماہ رجب المرجب ۱۳۱۵ ہجری باہتمام شیخ محمد عبد الصمد صاحب مصحح مطبع

ضمیمہ روایات باب چہارم یعنی ارشادات

این روایات مرزا سردار بیگ صاحب بانی چند راویان نویسانیدہ بعد طبع فرستادند لہذا البطور ضمیمہ نوشتہ می شود مولوی دیدار بخش صاحب فرمودند کہ چون خدمت شیخ الاسلام از ملک پنجاب بدیار شرقیہ رفت و باز آمدند بمزار پر انوار حضرت قطب صاحب رفتہ فاتحہ خواندند چون از فاتحہ فارغ شدند عرض کردم کہ الحال حضرت فتوحات باطنی بسیار حاصل کردہ اند و از نعمات الٰہی پر شدہ ہمراہم ازان چیزی بدہند فرمودند (اب تو در وجوا ٹٹیا لاگ گئی) عرض کردم باز ما محروم نا نصیب فرمودند ؎ ملنے نے ملنے کا تو وہ مختار آپ ہے۔ ترجمہ کہ تو چاہے کہ تنگ و دو لگی رہی یعنی طالب باید کہ دست از طلب باز ندارد روزی حضرت شیخ الاسلام وقت درس مشکوٰۃ شریف فرمودند کہ ہر گاہ ذکر قلبی بخشیدہ می شود ذاکر انہم کلام حیوانات حاصل میکردد و ہمدرین معنی فرمودند کہ حضرت شیخ اکبر روز در صحن مسجد جلوہ فرما بودند و کسی اورس میدادند بسیار مردم جمع بودند زاغی بیامد و شور و غل کرد ہر چند مردمان او را راندند مگر نہ رفت شیخ اکبر یکی از حاضران فرمودند کہ برود و ختیکہ آشیانہ این زاغست و بچہا نہادہ کسی او را قطع می کند تو ہم او را قطع کن زاغ برو او بر فت زاغ گہی براہ می نشست و گہی می پرید تا دو کروہ بہمین نمط راہ طی کرد و بجائی رسید کہ در انجا درختان جمع بودند در ویشی درختی برای لنگر خانہ می برید کہ بران آشیانہ آن زاغ بود و بچہا دران نہادہ فرستادہ حضرت شیخ اکبر باد بگفت کہ بگذار این درخت را قطع مکن کہ این زاغ بخدمت حضرت شیخ استغاثہ کردہ است و خدمت شیخ منع فرمودہ اند از رد و ن صاحب این درخت روزی شیخ اکبر صبحدم بعد از فراغ حاجات نماز مشغول بودند و حضرت شیخ الاسلام پس پشت آنحضرت بنشستہ بودند ناگاہ دیدند کہ شیری از رو برو می آید بیفرماید کہ من بدل خود گفتم کہ حضرت پیش من ہستند مرا چہ باک اول شیر بخدمت شیخ خواہد آمد آن شیر چون نزدیک شیخ اکبر آمد سہ بار رو بر و حضرت سر بسجدہ نہادہ باز واپس رفت شیخ اکبر بہ نماز مشغول ماندند بعد از فراغ نماز بنا بر اخفای راز من فرمودند شاہ ہوری صاحب دیدید کہ شیر از رو برو بیاید من خائف شدم و بدل گفتم کہ درخت قریب ست من بالای درخت خواہم بر آمد کہ شیر بر درخت رفتن نمی تواند لیکن وی خود آمدہ بر فت و حال سجدہ کردنش بیان فرمودند روزی حضرت شیخ اکبر بر ہادۂ اسپ سوار براہ می رفتند و مرکب ایشان را ندہ و شیخ الاسلام شکار بند بدست گرفتہ ہمپای آنحضرت بودند ناگاہ فرمودند شاہ ہوری صاحب شیخا شعری ہندی یاد دارید خدمت شیخ این شعر عرض کردند ؎ سوئے چمن جبکہ تو بے حجاب ہوگا

ہر ذرہ تجھ چمک سے آفتاب ہوگا ۔ پس شیخ اکبر بحر دشنیدن این سہ ا معلق شدند و تا دیر معلق ماندند صاحبزادہ محمد حسن صاحب نبیرہ حضرت شیخ کلیم اللہ جہان آبادی این ہر دو روایت فرمودہ اند متعلق باب کرامت میان انجینر ش صاحب از خادمان آستانہ حضرت قطب صاحب رضی اللہ تعالیٰ عنہ بیان کردند کہ روزی بمقامی از ملک پنجاب حضرت شیخ الاسلام مع ہمراہیان رونق افروز بودند تخصے سبوے شیر آوردند باین خیال کہ حضرت شیخ ہمیشہ ہر شی را از جانب راست تقسیم می فرمایند بجانب راست نشستم تا اول بمن برسد حضرت شیخ بتقسیم کنندہ فرمودند کہ از جانب چپ تقسیم کن او ہمچنان کرد باآخر چون نوبت بمن رسید ہیچ شیر باقی نماند این امر برای تنبیہ راوی بود از نجاست کہ مولانا روم رحمۃ اللہ علیہ فرمودہ ؎ دل نگہدارید اے بیجا صلان ۔ در حضور حضرت صاحبدلان ۔ مضمون متعلق بہ باب ہفتم صاحبزادہ میان محمد حسن صاحب فرمودند کہ در ایام مرض کہ شیخ الاسلام دران وفات فرمودند روزے دست و پاے حضرت می مالیدم درین اثنا عرض کردم کہ حضرت در دست مبارک در و چیست ارشاد کردند صاحبزادہ آنچنان کہ گویا کسی استخوان را ازارہ می شگافد عرض کردم حال باقی جسم مبارک چیست فرمودند کہ تمام جسم مثل دنبل شدہ است و ہمہ بدرد آلودہ این علامت قرب حق ست کہ اہل قرب را بلا سخت تر لاحق می شود حسب مرتبہ قرب و بایں ہمہ درد حضرت شیخ چنان بیاد خدا مستغرق بودند کہ جانب جسم التفات نبود و بار بار برائے رفع حاجات خادمان حضرت شیخ را بر سید اشتند و خدمت شیخ اف نمیفرمودند و بجز کلمات شکر چیزی نمی گفتند

خاتمۃ الطبع

الحمد للہ علی نوالہ والصلوٰۃ والسلام علی رسولہ کہ این لآلی متلالی طریقت و درر غرر نصیحت متضمنہ بر حالات و کرامات و ارشادات زبدۃ العارفین عمدۃ السالکین جناب مولانا الحافظ **محمد علی** صاحب خیرآبادی قدس سرہ اللہ الہادی موسوم بہ **مناقب حافظیہ** بماہ رجب ۱۳۱۰ھ ہجریہ در مطبع برادرم مکرم حاجی

شیخ محمد یعقوب صاحب موسوم بہ **مطبع احمدی** واقع

کانپور از اہتمام نیاز مند بارگاہ احمد **محمد عبد الصمد** حلیہ

طبع در پرکشید مطبوع اہل دل گردید

صحت نامہ مناقب حافظیہ

صفحہ	سطر	غلط	صحیح	صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۲	۳	واہ	واد	۲۴	۱۰	محبت	محب
//	۶	بود	بود	//	۱۷	علبادک	عبادک
//	۱۰	نیر	نیز	//	۱۸	تی	نی
۴	۹	الجملے	الجملے	۲۵	۲	الیشان اوسان	ایشان ازدشان
//	۱۲	لوری	نوری	۲۷	۱۲	ارضاء عناد	ارضاه عناد
//	۲۰	کتت	کنت	۲۹	۲	نصیرمدین الدین	نصیرالدین
۵	۱۷	اعمی	اعمی	//	۱۸	فر	فر
//	۱۹	نعلی	تعالی	۳۰	۱۹	ورالدین	والدین
۶	۱۵	تادیده	نادیده	۳۱	۱	علو	عملو
۹	۷	آورده	آواره	۳۲	۱۳	رادست	رادست
۱۰	۲۰	ناراج	تاراج	۳۳	۱	مراد واقعه	مراد واقعه
۱۱	۳	مفید	مقید	//	//	مستور	مسطور
۱۲	۳	بقاء	لقاء	//	۹	دنی فندنی	دنی فندنی
۱۳	۴	باز	باز	//	۱۳	بشاش	بست و ۲۵
//	۱۸	ماضحی	تاضحی	//	۱۵	العلیاد	العلیاد
//	۱۹	این	تااین	//	//	امتقین	المتبعین
//	۲۱	که دم	که بودم	//	۳۰	شنخ	شنخ
۱۶	۶	رمردمان	ومردمان	۳۵	۷	ئی	ئی
//	۱۸	له	که	//	۱۷	گردد بازهوش	گردیدند بازهوش
۱۷	۵	النفات	التفات	۳۷	۱	شنخ	شده

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۳۰	۲	لعمر	بعمر
//	۶	دکای آنحضرت	دکانی آنحضرت
۳۸	۱	یست	نیست
//	۲	قوت	فوت
//	۲۱	اتفاق	انفاق
۳۹	۴	شغال	مشغال
//	۹	صل الله	صلی الله
۴۰	۶	واکردوند	واکردند دیدند
//	۷	ن	ماند
//	۱۴	حواست	خواست
//	۱۶	رانجا	درآنجا
//	۱۸	چراانار	چسانار
۴۱	۱۷	الواست	الوهیت
//	۲۰	روزسته	ورسته
۴۳	۱	دلم	رقم
//	۳	باهیت	باهیبت
//	۸	بست ۹۲۷	بست ۹۲۷
//	۱۱	الملکة	الملة
۴۴	۱۴	دگر	واگر
//	۱۵	است	است
۴۵	۲۱	یذکره	متذکره
۴۶	۱	مجتف	مجتنب
//	۲۳	غرور وفریب	غرور وفریب

صفحه	سطر	غلط	صحیح
۴۶	۳	چهارصد و شصت ۴۶۰	چهارصد و بست ۴۲۱
//	۹	برادر	برادر
//	۱۲	دوصد و ۶۶۶	دوصد و ۶۶۶
۴۷	۱	میام	قیام
//	//	جمعی را	جمعی را
//	۴	ایل جبر	این خبر
//	۵	قنبه	تنبیه
//	۹	تنفا	تنفا
۴۸	۱۸	مولان	مولائی
۴۹	۹	دار	دار
//	۱۲	فتنه	فقیه
//	۱۵	بخدیقه	بخدمت
//	۲۱	یاحدیقه	خدیفه
۵۰	۲	۷۶	۲۷۶
//	۹	مفاتیح العلوم مرحوم فرسود	مفاتیح العلوم میفرماید
//	۱۷	میجوی	میجوی
//	۲۱	ایاهمین	ایابهمین
۵۱	۱۰	پدرعلی	پدراعلی
//	۲۰	بلرنیدند	بلرزیدند
۵۲	۱۸	چر	پر
//	۱۹	ببرکت	ببرکت
//	۲۰	دانستم	دانستم

صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۵۰	۲	پرداشت	پرداخت
//	۷	بسیار	بسیار
//	۹	بفرایید	بفرمایید
۵۴	۲۱	پردختند	پرداختند
۵۵	۱۲	اخسی	اخسن
//	//	تقدہ	تقدہ
//	۱۶	بہ	بہ
//	۱۷	یندب	جندب
//	۲۰	الغبیری	العنبری
۵۶	۲	منقطقۃ	منقطعۃ
//	۱۹	لسن	حسن
//	//	ار	از
//	۲۰	بران	پیران
۵۷	۳	خرر	خرد
//	۱۱	نرد	نزد
//	۱۸	حرقۃ	خرقۃ
//	۲۰	ری	رای
۵۸	۱۸	وتیکہ	وقتیکہ
//	۲۱	کازہا	کارہا
۵۹	۲	بحضورسالت	بحضور رسالت
//	۴	حضیو	حضور
//	۶	عبدودرکشت	عبدودراکشت
۵۹	۱۰	غدیرغم	غدیرخم
۶۰	۱۱	گزارند	گزاردند
//	۱۹	حکمت	حکمت
//	۲۰	سب علہ	بسبب علم
//	۲۱	مظالہ	مظالم
۶۰	۲	دربارد	دربارہ
//	//	مولات	موالات
۶۱	۱۶	راہ	راہ
//	۱۸	ازمو	خیو
//	//	لو	خیو
//	۱۹	کسی	کی
//	۲۱	نعنت	تہمت
۶۲	۷	مخالفت	منامات
//	۱۸	الہی الاکریم	النبی الکریم
//	۲۰	المنصف	المتصف
۶۳	۱	〃	ما
//	۷	سان شمار	جان شمار
//	۱۰	تقربہ	تقرب
//	۱۴	برست	بردست
//	۱۶	انا	آنہا
//	//	عدانہ	ہدایہ
//	۱۸	انصالی	اتصالی

صفحہ	سطر	غلط	صحیح	صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۶۳	۱۰	ولیست	مرویست	۷۶	۵	حلا	حالا
۶۴	۸	طہرکرم	آن مظہر کرم	۷۸	۲۱	نشیدند	نشنیدند
۶۵	۱	حود	خود	۷۹	۳	خصرت	حضرت
//	۴	اولا	اولاد	۸۳	۸	ستاہ	شاہ
۶۶	۵	نانا،	نازل	//	۱۳	تیخ	شیخ
//	۶	عندالله	عندالله	//	۱۵	بشنخ	بشیخ
//	۷	طیتہ	طینتہ	۸۶	۱۳	نا	تا
//	۹	پرورند	پرورندہ	//	۱۸	والیہ	واہیہ
//	۲۱	گی	گیری	۹۳	۱۷	سلمانیہ	سلیمانیہ
//	//	وطنی	وماطنی	۹۵	۲۱	طرق	طریق
۶۷	۱	بیلیغ احکام	تبلیغ احکام	۹۸	۵	وتایب	وتائب
//	۵	بعفر	بعض	//	۱۳	صعف	ضعف
//	۶	العرت	العزت	۱۰۱	۱	خوده	خورده
//	۸	امجوب	المحبوب	۱۰۲	۱۷	الملتہ الدین	الملۃ والدین
۶۸	۲	استرت	استراحت	۱۰۸	۱۵	رمر	زجر
۶۹	۲۱	نت	نست	۱۰۹	۱۳	کمل	کمال
۷۰	۱۱	شخ	شیخ	۱۱۰	۳	ملا	ہلا
//	۱۲	بیخ	شیخ	//	۱۳	ابواب	بوّاب
//	۱۳	ازشیخ	از شیخ	//	۱۶	صاب	صاحب
۷۱	۱۹	وایشان	وایشان از	//	۱۸	میراحمد علی	میر محمد علی
//	۲۱	سیخ	شیخ	//	۱۱ و ۱۲	کسے در سفر	کسے در سفر
۷۲	۱۰	ماجہ	اجدہ	۱۱۲	۲	حالتی	حالتے

صفحہ	سطر	غلط	صحیح	صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۱۱۳	۱۶	ہفتصد ہفتاد	ہفصد و ہفتاد	۱۳۵	۱۶	لقد نور	نقد نور
۱۱۴	۱۷	یاذکار	یاذ کار	״	۱۹	لی	ئی
۱۱۶	۲	برسید	پرسید	۱۳۷	۳	از	از نام
۱۱۹	۱۶	چیزی میشود	چیزی نمیشود	״	۱۴	احزار	احتراز
״	۱۷	ذکی	ولی	۱۳۹	۲۰	حقیت بجتماع	حقیت اجتماع
۱۳۱	۱۳	بقصد	قصد	۱۴۰	۱۲	اتلاع	اتباع
״	۱۹	عوشت	غوث	״	۱۴	ابتغو	ابتعوا
۱۲۲	۱۶	نیارد	نیاورد	۱۴۱	۱۲	نار	نماز
۱۲۲	۱۶	صیحت	صحت	۱۴۴	۱۲	ارشا	ارشاد
۱۲۳	۲	باوصل	باوسل	۱۴۵	۷	سخصے	شخصے
۱۲۴	۱۷	بلائیکہ	بلائیکہ	۱۴۹	۱	صستہ	خاستہ
۱۲۵	۷	وزے	روزے	״	۳	خضرت	حضرت
۱۲۶	۱۴	ذونیان	ذونیان	״	۱۱	مسحسن	مستحسن
۱۲۷	۱۱	ہم	ہم بود	״	۲۰	ابفید	بفید
۱۲۷	۱۱	دره	درباره	۱۶۰	۱۳	خوی	خوفی
۱۲۸	۵	فروند	فرمودند	۱۶۲	۸	دولق	رونق
״	۱۰	کفایت مصاب	کفایت اللہ صاحب	۱۶۴	۳	یاخدبکہ	یاخذبکہ
۱۲۹	۲	درخیراباد	درخیرآباد	״	۷	رودموجم	درمعجم
۱۳۲	۲۱	کمیہ	عیبہ	۱۶۵	۱۷	روایتی	روایتی
۱۳۴	۱۶	اصیاط	احتیاط	۱۶۶	۷	صیحت	صحت
۱۳۵	۱	اززباش	اززبانش	״	۱۲	وعنایتہ	وصایتہ
״	۴	ستررا	سترا	۱۶۷	۳	طلب تفنیش	طلب تفتیش
״	۵	کدامی مجدد	کدامی مجدد بیہم	״	۸	ماقبل	ماقیل

صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۱۶۶	۱۴	انجاب	انجناب
۱۶۸	۱	نا	تا
۱۶۹	۱	نم	تم
//	۱۲	سراب	سراب
//	۱۹	بہتا	بقا
//	۲۰	زنگے	بزنگے
//	//	شنید	شنیدند
//	۲۱	قوموا	تقوموا
//	//	ند	ندا
//	//	نمز	نزد
۱۷۰	۱	وارقصوا	وارقصوا
//	۱۲	بعضے	بعضی
۱۷۳	۱۴	بشیر	بشر
//	۱۷	معبودن	معبودان
۱۷۴	۱۶	سب	است
//	۱۹	تستنم	تستنم
۱۷۶	۲۰	عبدالزاق	عبدالرزاق
۱۷۸	۱۱	فردردعا	فرودروھا
۱۷۹	۱۰	مرضہ	مرضا
//	۱۱	گردند	کروند
//	۱۳	بگوئید	بگوئید
//	۱۵	غل	عمل
۱۷۹	۱۶	فیق	فیق
//	۱۷	اوشاد	ارشاد
//	۱۸	یجب	بجب
//	۲۰	نیت	نیست
//	۲۱	رزی	روزے
۱۸۰	۵	گو	گوید
//	۶	سریف	شریف
//	۱۷	شرح	شرع
۱۸۱	۱۷	شب و روز	شب و روز
۱۸۲	۴	وَنِنَهٗ	وَزِنَهٗ
۱۸۳	۳	اطبالبان	بہ طالبان
//	۵	یکبا	یکبار
۱۸۴	۹	شدۃ	شدہ
۱۸۵	۱۷	ابتلا	ابتلا
//	۱۸	بنید	بنیند
//	۱۹	فران	قرآن
۱۸۶	۱۸	پسندیدہ	پسندیدہ
//	۱۹	کردند	کردن
۱۸۷	۲	ظاہر میشود	ظاہر میشود
//	۴	بابت	ثابت
//	۱۰	صفیہ	صفیر
//	۱۱	لی	فی

صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۱۸۷	۱۲	ر	را
//	۱۴	قیاس ز	قیاس از
//	۱۶	کرات	کرامات
//	۱۸	شنخ	شیخ
۱۹۰	۲۱	طبیدند	طلبیدند
۱۹۱	۱	راچه	راجه
//	۷	خصوصا	خصوصا
//	۱۴	اسعیل	اسمعیل
۱۹۲	۳	نوشه	نمودند
۱۹۴	۱۰	ما	عا
۱۹۶	۵	نگاه	نگاه
۱۹۸	۸	انوین	ازین
//	۳۰	یسن	یسن
۲۰۱	۱۳	[illegible]	[illegible]
//	۱۶	[illegible]	[illegible]
۲۰۲	[illegible]	۲۰۶	۲۰۲
//	-	سیومی	سیومی
//	۱۴	قدم رنجه	قدم رنجه
//	۱۵	نهاده ا	نهاده اید
//	//	انها	اینها
۲۰۳	۱۹	عشر	مشر
//	//	لمعیت	بمعیت
۲۰۵	۱۳	طاری	تیاری
۲۰۶	۲۱	۰رمت	آمذهب

صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۲۰۷	۶	ها	با
//	۱۸	مهدی	مهدی
//	۱۹	بجه	بچه
//	//	برای	برای
۲۰۸	۵	تانه	تهانه
۲۱۱	۱۶	مس	حق
//	۱۸	میفرودند	میفرمودند
۲۱۶	۱	کیفیے طاری	کیفیتے طاری
۲۱۷	۱۴	نقل	نقل
۲۱۸	۳	بر	بر
//	۵	پرخاسته	برخاسته
۲۱۹	۱۲	شنخ	شیخ
//	۲۱	لود	بود
۲۲۰	۳	نینت	نیت
//	۶	شیده	شیدا
//	۹	ریخت	ریخت
//	//	ظاری	ظرفی
//	۱۳	که مولانائے	که بمولانای
۲۲۲	۳	راچه	راجه
//	۱۵	لکهنوا	لکهنو
//	۱۸	خوستن	خواستن
//	۱۹	خوستند	خواستند

صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۲۲۲	۲۱	دند	دہد
//	//	ارانجلہ	ازانجملہ
۲۲۴	۱۱	معجب	متعجب
//	۱۶	باہردند	سپردند
//	۱۹	روا	را
//	۲۰	بود	بود
//	//	گرد	کرد
//	۲۱	امحد	امجد
۲۲۵	۱۴	اعصا	اعضائے
۲۲۶	۳	لقا	بقا
//	۱۶	اثر	اشر
۲۲۸	۹	کنبت	کتب
//	۱۰	کہ کہ ہمراہ	کہ ہمراہ
۲۳۰	۴	خود	خورد
//	۲۱	خیر	اخیر
۲۳۳	۱۹	ا	یا
۲۳۴	۳	خزد	خرد
۲۳۵	۳	برحوستم	برخواستم
۲۳۶	۲۰	شماز	نماز
۲۳۷	۱۷	خ مد	خواند
۲۳۹	۱۵	نمیر	خیر
۲۴۱	۲۰	بریشان	پریشان

صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۲۴۱	۲۱	خبر	خیر
//	//	وسعلام	والسلام
۲۴۲	۱۲	دام	دائم
۲۴۳	۱۵	فقیر	فقر
//	۱۶	انباع	اتباع
۲۴۴	۷	رست	راست
۲۴۶	۴	دکر	دگر
۲۴۹	۱	ما این دم	تا این دم
//	۱۳	خوبخود	خود بخود
۲۵۰	۱۳	شیوہ	شیوہا
۲۵۲	۳	زد	رو
۲۵۴	۷	ام	اُمّ
//	۲۰	دل جان	دل وجان
۲۵۵	۲۰	اودند	بودند
//	//	سیحا	شما
۲۵۶	۱۳	وپاین ہمہ درد	وبا این ہمہ درد
//	۲۱	دربرکشیدہ	دربرکشیدہ

۷۸۶

اشتہار واجب الاظہار

سالکان طریقت اور عاشقان معرفت کو بشارت ہو کہ یہ اسرار شریعت کا گنجینہ
اور نکات طریقت کا خزینہ یعنی رسالہ جامعہ برکات عالیہ موسومہ بہ **مناقب حافظیہ**
جسکو خادم شریعت نبوی متبع طریقت مرتضوی مقبول بارگاہ لم یزلی جناب حافظ حاجی
مولوی غلام محمد **ہادی علی خان** صاحب **حافظی** لکھنوی کشمیری نے بڑی محنت
اور جانفشانی سے تالیف فرمایا اور حق تالیف عاجز کو ہبہ کیا۔ اس لیے امید ہے کہ کوئی صاحب
بغیر اجازت حقیر قصداً اسکے چاپنے یا چھپوانے کا نفرادین ان جسقدر نسخے مطلوب ہوں مقامات ذیل
سے بحیثیت بھیجکر منگادین اور ابلغ نفع قلیل نقصان کثیر اوٹھادین۔ وَمَا عَلَيْنَا إِلَّا الْبَلَاغ

تفصیل مقامات دستیابی نسخہ ہذا

عبد المجید حمید یا آباد دکن — شیخ محمد عبد الصمد صاحب کانپور مہتمم مطبع احمدی — حافظ محمد عبد الستار خان صاحب ترب بازار بنگلہ سوکھے — حافظ محمد عبد الحامد صاحب تاجر کتب چوک بازار لکھنؤ — حافظ محمد عبد الحامد صاحب تاجر کتب چوک بازار لکھنؤ — حافظ محمد عبد الستار خان صاحب

المشتہر
عبد المجید لکھنوی

۱۳۰۵ھ

اجرا درج شدہ تاریخ پر یہ کتاب مستعار
لی گئی تھی مقررہ مدت سے زیادہ رکھنے کی
صورت میں ایک آنہ یومیہ دیرانہ لیا جائے گا۔

